Eugen Șendrea

Istoria pe placul tuturor

Editura VICOVIA

EUGEN ȘENDREA

Istoria pe placul tuturor

Ediția a II–a, revizuită

EDITURA VICOVIA
2011

Copyright 2014 – Eugen Șendrea
© 2014 – Editura VICOVIA
Toate drepturile pentru Limba română sunt rezervate Editurii VICOVIA

Ilustrația prezentei lucrări a fost realizată cu imagini puse la dispoziția editurii de către:
– Arhivele Statului, Florin Piersic, Dragoș Lucinschi, Mihai Ceucă, Eugen Șendrea și Constantin Cucu.

ISBN pentru varianta online

978-606-8541-33-4

Grafică și tehnoredactare – Viorel Cucu

Istoria
pe placul
tuturor

Cum au intrat mititeii în istorie

August 1896. Capitala pare prinsă ca într–o menghină de foc. Soarele își face de cap. Căldură mare... În „grădina de vară" a cârciumii „La Iordache", se aud acordurile unui vals de Strauss. Printre zăbrelele văruite se zăresc mesele încărcate cu halbe de bere cu guler, rece de la gheață. De la un grătar, mirosul de cârnați fripți te prinde de nas și te făcea să înghiți în sec:

– Sa trăiești, coane Călinescu, zise avocatul Ionescu, ridicându–și pălăria.

– Toată onoarea din partea mea, domnule Ionescu. Ce mai faci?

– Păi, mă îndrept spre casă. Am o foame de lup!

– Nu vorbi de frânghie în casa spânzuratului. Nu vezi ce miros nebunesc de cârnați răzbate până în stradă. Șmecher mare, nea Iordache! Da, hai să vedem cum sunt!

În „grădină", patru chelneri, se învârt, răspund la comenzi, se duc, iar se întorc, făcând pe plac clienților. Cei doi se așează la o masă:

– Garson! Te rog două beri reci și două porții de cârnați. Vezi sa fie cât mai proaspeți.

– S–a făcut, boierule. Vineee băiatul!

Imediat apărură halbele.

– Dar, cârnații?

– Știți, la noi, aceștia se fac pe loc. Din nenorocire n–au sosit mațele. Probabil s–a îmbătat cel care ne aprovizionează. Dar se rezolva repede...

– Păi, fă ceva ca suntem morți de foame!

– Ei, ce–ai mai citit coane?

– Azi, am luat „Avangarda". Directorul de la gazeta revolver ține cu tot dinadinsul să–și frece și el coatele de poeții, prozatorii, criticii, pictorii și artiștii cu nume. Scund, îndesat, gros și gras, nu știe nimic, dar se pronunță despre orice gravitate, neluând în seamă ilaritatea pe care o stârnește. A ajuns și primar de sector sub vechilă general. Într–o zi, intră agitat în local și se adresează unui ziarist:

– Dragă, îmi trebuie un titlu, știi.... cu aniversarea italianului ăluia...

– A lui Cervantes?

– Da!

– Pai, spune și tu „Comemorarea marelui Cervantes".

– Țtt! Vreau ceva mai tare.

– Bine! Atunci spune așa: „Centenarul... de trei sute de ani de la nașterea ilustrului... de ce nație zici că era?

– Păi... italian.

– Da, italian... de la naşterea ilustrului poet latin.

Şi, agramatul director de ziar s–a declarat foarte mulţumit şi articolul scris de alt analfabet a apărut cu acest titlu:

„Centenarul de trei sute de ani!"

– A, stai să vezi cu unul dintre reporterii de la ziarul „Dimineaţa". Ziaristul era foarte vanitos. După fiecare reportaj se umfla în pene:

– Ai văzut, întreba el pe fiecare. Am un reportaj formidabil!

Şi, fiecare îi cânta în strune.

Fiecare, nu şi cel „isteţ". Într–o zi, reporterul în chestie primeşte un telefon:

– Am citit reportajul dvs. Emoţionant. Vă felicit!

– Cine e vă rog la telefon?

– Caragiale!

– Vă mulţumesc, maestre?

A doua zi alt telefon:

– Rar, mi–a fost dat să citesc ceva mai important. Dă–i înainte!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– George Coşbuc!

– Vă mulțumesc, maestre, sunt mișcat.

A treia zi, alt telefon:

– Bravo, tinere. Sunteți extraordinar!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– Generalul Georgescu!

– Să trăiți, domnule general, sunt măgulit!

A patra zi, alt telefon:

– Niciodată în viața mea n–am șetit așa șeva! E un reportaj exșepțional!

– Cine e, vă rog, la telefon?

– Mihail Kogălniceanu! (mort în 1891).

Reporterul a înțeles, stimate amice cam târziu, ce–i drept, ca un confrate și–a bătut joc de el.

– Dragă, dar ce mai fac cârnații noștri? Garson!

– Domnilor, patronul își cere scuze. Nevolnicul ăla de nea Fane tot n–a venit cu mațele. Bucătarul nostru vă oferă, în schimb, niște porții de tocătură, făcute pe grătar. Eu am gustat și vă spun că n–o să vă pară rău...

– Bine, adu ce–i aduce. Nu mai rezistăm!

– Cam mici porțiile astea, nu găsești, băiete?

– Mici, dar gustoase. Ia vedeți, cum sunt?

– Ai dreptate. Sunt nemaipomenite.

– Cum să le zicem șotiilor astea?

– Pai dacă–s mici, mititei să le zicem!

A doua zi, „La Iordache" lumea cerea mititei. De la el, „mititeii" au sărit la vecin, de la vecin în tot Bucureștiul.

Ce sunt ei astăzi? Nu vă supărăți, dar sunt chiar un simbol național! Ei ce spuneți, n–ar fi bine sa luați câțiva mici și–o bere!

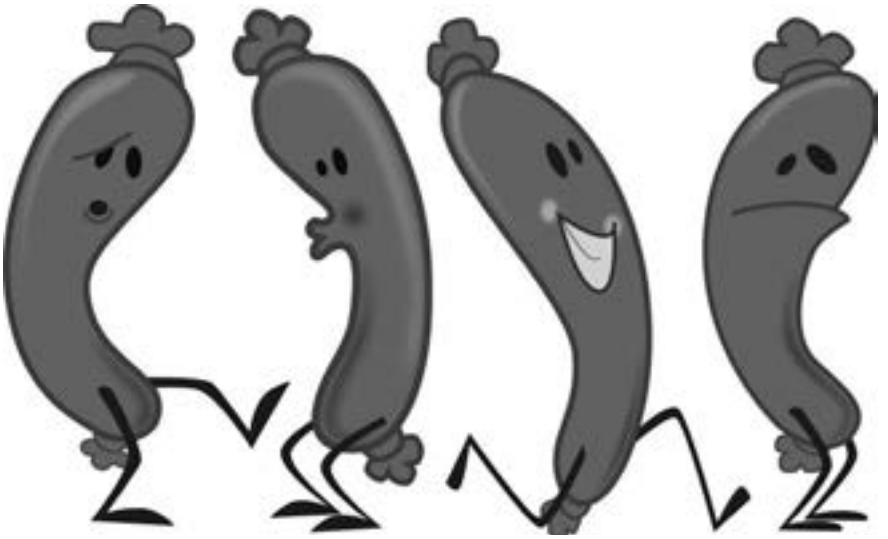

Savuroasa poveste a... cârnaților

Au și cârnații o istorie a lor? Au! Și încă una foarte interesantă și... apetisantă. Despre cârnați se crede că au reprezentat un deliciu încă de acum 5.000 de ani. Regele Sargon I (2350–2295 î.Hr.) se afla, într–o zi, înconjurat de curteni la palatul său din Akkad. La un moment dat, spre el se îndreaptă o adevărată procesiune formată din sclavi cu privirile în jos, dar și de înalți dregători. În mijlocul lor, purtată cu grijă, se afla o tipsie de aur. Așezând–o la picioarele regelui, unul dintre dregători spuse:

– O, stăpâne al meu, pentru prânzul de astăzi am adus un minunat dar!

Sargon privi cu atenție. Mirosea îmbietor așa că gustă. Îi plăcu de la început. Ba, chiar se apucă să mănânce cu poftă. Întrebă:

– Ce–s ăștia?.

– Cârnați! – sosi răspunsul.

Sumerienii pregăteau amestecul din carne de vită și porc pe care, apoi, îl băgau într–un maț de animal. Apoi, acesta era

sărat și afumat, astfel că putea fi păstrat vreme îndelungată. Babilonienii s–au „molipsit" și ei. Nu numai că vor folosi clasicii cârnați, dar vor și îmbunătăți rețeta introducând diferite „ierburi". În Grecia și în Imperiul Roman, cârnații erau consumați numai de conducătorii de oști și de patricieni. Nici pe ilustrul Homer cârnații nu l–au lăsat indiferent. Amintește de ei atunci când Ulisse și ai săi au ajuns pe insula Lotofagilor. Ba, în secolul V î. Hr., poetul grec Epicharmus compune comedia... „Cârnatul"!

La reprezentațiile sportive, ca și a cele artistice din Atena și Roma antică spectatorii nu consumau semințe de bostan sau de floarea–soarelui, ci... cârnați uscați!

„Sausage" – numele anglo–saxon al cârnaților, provine din latină și ar însemna „preparat cu multă sărare". Cârnatul „a sărit peste Dunăre", adus fiind, cu siguranță, de soldații romani. Dacii l–au gustat, le–a plăcut și l–au adoptat pe loc. „Aclimatizat" și îmbunătățit, la noi cârnatul a făcut o frumoasă carieră gastronomică.

Chiar vă puteți imagina un Crăciun fără... cârnați?

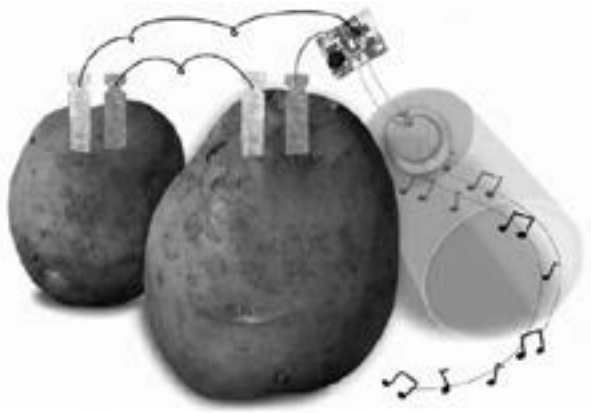

Doriți cartofi fierți sau prăjiți?

Curtea regelui Ludovic al XVI–lea al Franței. Farmacistul Antoine Parmentien. Se prezintă emoționat în fața regelui Ludovic al XVI–lea:

– Maiestate, vă ofer cea mai rară floare din regat!

Regele o luă în mână, o mirosi, se uită îndelung la ea, apoi o înmâna unei curtezane.

Ce–i înmânase farmacistul regelui?

De necrezut pentru zilele noastre, o banală floare de... cartof! Într–adevăr, atunci cartoful era o raritate. Farmacistul o descoperise în Prusia pe când se afla prizonier în timpul Războiului de 7 ani (1756–1763). Cartoful un succes în America, n–a prea priit în China, Japonia și țările musulmane. Nici bătrâna Europă, n–a sărit în sus de bucurie la apariția lui. În Italia i se spunea „tartuffoli". Filozoful englez Adam Smith „se plângea de disprețul manifestat de englezi față de acest aliment". Irlandezii îl consumau cu lactate!, iar la Lorena abia în 1787 a devenit hrană principală a țăranilor. Germanii, în schimb i–au

acordat toată atenția. Ba, în timpul războiului de secesiune (1778–1779), conflictul s–a numit chiar „război al cartofului".

Dar să vedem cum a pătruns cartoful în țările române. Cartoful, la începutul secolului XIX, era cultivat în Austria şi Ungaria. Transilvănenii însă strâmbau din nas la vederea lui. Aceasta până în 1814. Pentru țărănimea ardeleană a fost un an greu, cu foamete. Lipsa furajelor a dus la diminuarea numărului de animale. Trebuia de urgență „ceva" de mâncare. Atunci a apărut ideea cultivării cartofului. A fost o soluție pe drept cuvânt salvatoare. De calitățile cartofului, află în Moldova şi domnitorul Scarlat Callimachi (1812–1819). Bănuim că o porție de cartofi prăjiți l–au dat gata. Încântat, îndemna pe țăranii moldoveni să cultive miraculosul cartof. Ba, chiar dă poruncă să se traducă din greacă, broşura: „Învățătura sau povățuirea pentru facerea pâinii din cartofle", apărută la Iaşi în 1818.

În Muntenia, zguduită de vestita „ciumă a lui Caragea", cartoful a fost e adevărată mană cerească. Muntenii se apucă să–i cultive chiar în grădinile din Bucureşti şi în cele din jurul capitalei.

O cronică menționează pentru prima dată, vânzarea cartofului în piețele bucureştene. De la „un cartof, doi cartofi", trebuie să amintim de un alt aliment american celebru, porumbul. Prima mămăliga se pare că a fost făcută şi mâncată în Moldova în timpul domnitorului Constantin Duca (1693–1695), când „sărăcimea câtă era în țară şi făcea ogoare cu sapa, prin păduri şi prin silişti de sub păduri, semănau păpuşoii şi cu acea hrană se ținea".

În Țara Românească, după unele opinii, se pare că a început cultura porumbului cu vreo 50 de ani mai devreme, în timp ce în Transilvania el era folosit în timpul domniei lui Gheorghe Racoczi I (1630–1648).

Cu gândul la istoria lor nu uitați pentru după–amiază să pregătiți o mămăliguță aburindă cu friptură şi garnitură de cartofi!

Furculița și milenara ei poveste

Când desfăcu bagajele lordului Thomas Coryate, Elisabeth slujnica, pufni în râs:

– Ce–i trebuie stăpânului meu, țepușele astea de argint cu doi dinți?

Avea să se lămurească foarte repede. După ce a fost într–o călătorie în Italia, Thomas Coryate, se întoarce la Londra în anul 1608 cu câteva furculițe a căror rost le descoperise cu ocazia unui banchet. Rămase impresionat de faptul că folosind furculița, nu te mai murdăreai pe mâini. Credeți că englezii s–au repezit s–o folosească. Aș! Li se părea un obiect total nefolositor. Chiar marii lorzi se întrebau:

– De ce să folosim furculița din moment ce Dumnezeu ne–a dat două mâini?

Dacă „Albionul" a strâmbat din nas la vederea furculiței, italienilor le–au trebuit cinci sute de ani s–o folosească pe scară largă. Banala furculiță de azi are însă o istorie milenară. În Grecia antică, furculița cu doi dinți foarte ascuțiți era întrebuințată

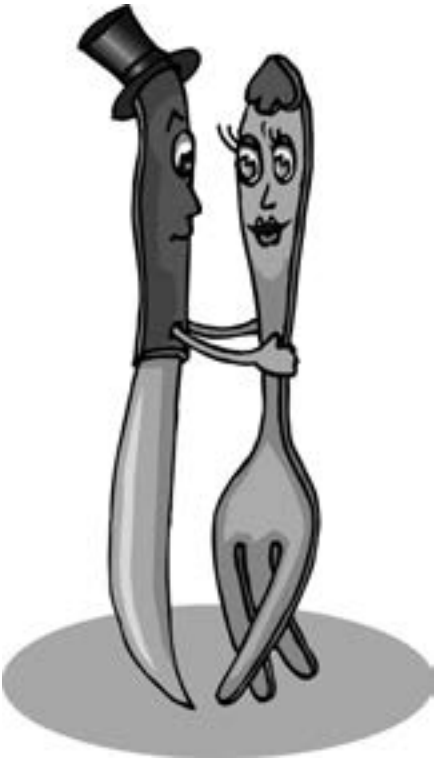

pentru... tăierea fripturii. Cu mult mai târziu, prin secolul VII, la Curțile regale din Orientul Mijlociu, furculița era un obiect obișnuit.

Și rafinata nobilime bizantină o utiliza la marile banchete. Prin secolul XI, însurându–se cu o prințesă bizantină, Dogele de Veneția, află printre altele în zestrea ei și neobișnuitele furculițe. Până le–au folosit la popularele macaroane, au trecut 500 de ani. Tot o căsătorie, în 1533, când Caterina de Medicis s–a căsătorit cu regele Henric al II–lea, face ca furculițele să treacă granița în Franța. Nici francezii nu s–au omorât la început pentru ele. „E o modă de prost gust", ziceau ei. Și totuși, parizienii vor fi cei care în secolul XVII, vor perfecționa furculița, făcând–o cu patru dinți curbați. Deși, a avut un debut incert, furculița s–a așezat la masă temeinic. Mai mult, a început să fie confecționată din metale scumpe și împodobită cu pietre prețioase. Furculița deveni regina tacâmurilor!

Dar când a apărut ea la noi? Se știe că pentru domnii moldoveni și munteni, ospățul era la loc de cinste. Pe la 1622, unui sol polon i se oferi un ospăț deosebit într–o „Sală luminoasă, unde muzicanții domnului cântau o melodie și se auzeau sunete plăcute. Pe mesele acoperite cu frumoase fețe de masă

stau în talere de argint, gustări reci din abundență, precum și mâncăruri calde".

Vasile Lupu, ținea foarte mult la felul cum lua masa. Își comandase în străinătate un serviciu pentru 24 de persoane, alcătuit din linguri mari pentru servit cu monturi de aur și pietre prețioase. Lipsea însă... furculița. Mesenii foloseau din plin mâinile la mâncat, după ce isprăveau, clătindu–le cu apă parfumată, dintr–un ibric și lighean de aur. Domnitorii erau deosebit de atenți la toate schimbările din străinătate, adaptându–se imediat. Se pare că primele furculițe în Moldova au fost întrebuințate după 1800, când obiceiul turcesc de a mânca cu mâna, a fost abandonat.

Străinii, și mai ales ofițerii ruși, aduc în bagajele lor, neprețuita furculiță. Acestea erau din argint masiv, mari, cu doi dinți și mânerul îmbrăcat în fildeș.

Primele furculițe se foloseau mai ales la servitul prăjiturilor!

Domnitorul Mihail Sturza și apoi Alexandru Ioan Cuza, vor întrebuința furculița frecvent. Treptat, treptat, furculița câștigă teren și la populație. Va fi confecționată din cele mai felurite materiale: lemn, fier, alpaca, iar după cel de–al doilea război mondial, din aluminiu, inox, plastic.

Se mai poate concepe astăzi, o masă fără banala furculiță? Și iată un meniu vechi de 200 de ani la care puteți folosi sau nu, furculița: ciorbă de știucă fiartă cu zeamă de varză acră și cu hrean, crapi mari umpluți cu stafide, curcani cu castane, iacnie, plachie, purceluș fript, miel fript în curpeni de viță sălbatică. Ca desert, o plăcintă „poale în brâu", cât despre băutură, erau preferate, rachiul vechi de peste 10 ani și neîntrecutul „Cotnar". La asemenea bunătăți, lăsați furculița și mâncați cu mâna. O să vă lingeți pe degete...

Plăcuta istorie a sifonului

De trei zile ploua mărunt şi rece în Leeds–Anglia. Este ziua de 11 octombrie 1767. Joseph Priestley stă posomorât în uşa casei. Are 34 de ani şi se gândeşte, furios că nu poate face nimic din cauza vremii. Uşă în uşă cu el, câţiva muncitori trudesc cu greu la o fabrica de bere. Plictisit, dădu să intre în casă, când privirea i se opri asupra căzilor de bere. I se păru tare ciudat că „gazul de deasupra căzilor de bere în fermentaţie conţinea o cantitate de „aer fixat" (oxidul de carbon). Se lumină brusc la faţă. „N–ar putea fi colectat gazul şi impregnat în apă? Se apucă să facă o serie de experienţe chiar în berăria vecină. Experienţele decurgeau bine, când, într–o zi, „Priestley, lăsă să scape puţin solvent în cada de fermentaţie a berii, compromiţând toată şarja". Înfuriat, patronul l–a aruncat afară. N–are încotro şi pentru prepararea şi colectarea gazelor, îşi foloseşte aproape toate vasele din bucătărie, ba chiar şi albia de rufe care a devenit „cameră pneumatică". Deocamdată, aproape nimeni nu–l lua în seamă. „Singura persoană care–i dădea atenţie mare experienţelor era Mr.

Hey, „chirurgul". După o muncă asiduă el putea oferi prietenilor o băutură necunoscută până atunci: sifonul. Era „actul de naştere al popularului sifon de astăzi". Primii lui clienți, care au folosit sifonul au fost marinarii, ei propunând instalarea pe nave a unor maşini de făcut sifon.

Un studiu – „Chimie pneumatică" – îi conferi în 1773 medalia de aur „Copley" al Societății Regale. Între timp sifonul face carieră. Prin 1770 în cartierele Londrei se aflau „maşini de făcut sifon".

Combinat cu sucuri extrase din lămâi, portocale, făcea deliciul copiilor, şi nu numai al lor.

Joseph Priestley îşi continua cu succes experiențele, descoperind amoniacul, acidul clorhidric, dioxidul de azot, hidrogenul sulfurat, dioxidul de sulf, florura de siliciu, oxidul de carbon. Între 1772–1779, va fi şi bibliotecar. Pentru ca se opunea monarhiei, la Birmingham, mulțimea i–a dat foc casei. Se refugiază cu familia în America unde şi–a continuat experiențele până în anul 1804, anul morții sale. Între timp sifonul cucereşte lumea întreagă.

Se pare ca însuşi Napoleon a gustat sifonul, dar aflând că este inventat de un englez, a dat ordin sa fie interzis. Prea târziu. Sifonul face o cariera extraordinară înconjurând mapamondul.

La noi, sifonul combinat cu vin, dădea popularul şpriț. Curând nu era bodegă să nu aibă sifoane. Apar „sifonăriile", iar populația putea să servească oricând un sifon acasă. La iarmaroace, bâlciuri, se serveşte sirop de zmeură, trandafir, numai cu sifon. De la oraş, sifonul trece şi la țară. Sifonul ținut în recipiente de sticlă de un litru, este înlocuit cu buteliile de 2, 3, 5 sau 10 litri. Până în 1989 sifonul părea fără moarte. Şi totuşi, bătrânul sifon avea sa fie scos la pensie de „nepoții" Coca–Cola, Pepsi–Cola şi o incredibilă varietate de băuturi răcoritoare. Sifonul îşi trăise traiul.

Astăzi, doar în câteva cartiere se găsesc instalații pentru producerea sifonului, care au din zi în zi tot mai puțini clienți.

Povestea berii, altfel decât o ştim

Inventatorii berii, aşa cum o arată descoperirile arheologice, sunt sumerienii. Prin urmare, delicioasa bere a împlinit venerabila vârstă de şase milenii. Dacă la început aceştia o foloseau drept ofrandă zeiței fertilității, curând ea a început să fie consumată şi de oamenii de rând. Mai mult, ei au creat peste 70 de sortimente deosebite, care aveau adaosuri de miere, scorțișoară sau alte mirodenii. Se pare că şi babilonienii erau „morți" după bere, de la ei vine şi luna de... miere.

În tradiția lor, tatăl miresei oferea ginerelui bere amestecată cu miere, toata luna după ziua căsătoriei. În Egiptul antic, în ziua sărbătorii zeiței Hathor, sclavii aduceau la templul ei atâtea vase cu bere câte sclave avea Ra. Romanii aveau să descopere minunatul gust al berii odată cu cucerirea popoarelor germanice. Mai târziu, vikingii plecau la luptă chiar fără scuturi, dacă înainte beau două–trei ulcioare cu bere. Puțini ştiu că celebra bere „Gambrinus" vine de la numele unui rege din Flandra (sec. VIII), considerat inventatorul ei. Un secol mai târziu, cehii, amatori de bere, deveniseră cei mai mari cultivatori de

hamei. Așa de important era acesta că regele Vencelas a poruncit să fie spânzurați cei ce–l exportau.

„Noua lume", degusta cu plăcere berea. Alături de berea tradițională, americanii proclamă berea „Olé", ca „cea mai potrivită băutură pentru americani". În cursa pentru fabricarea berii se înscrie chiar și președintele George Washington, care la poalele munților Vernon avea o făbricuță de bere. În 1935 „apare berea la cutie". Berea „nu se sperie" nici de războaie, trecând cu brio de prima și a doua conflagrație a lumii. Astăzi berea este prezentă în cele mai îndepărtate unghere ale mapamondului.

În 1718, la Timișoara, se înființează prima fabrică de bere din țară.

După primul război mondial, cea mai căutată bere era „Bragadiru". Era adusă cu trenul sau camioane de la sediul din Calea Rahovei 151. După o perioadă de declin cauzată de distrugerile celui de–al doilea război mondial, spre anii '60, industria berii își revine. Berea „Mărgineni" devine una din cele mai bune beri din țară, fiind foarte căutată. La început se îmbutelia în „țăruși" din sticla verde, având imprimată Stema României și inscripția „Industria de stat a berii".

Anii '70 au însemnat perioada de glorie a berii „Mărgineni" consumul depășind orice previziuni. Mai mult, s–a trecut și la îmbutelierea în sticle de 1 litru. Aceasta până în 1989, când incredibilul s–a produs. A dispărut Fabrica de bere „Mărgineni".

Dă–mi să beau!

Le plăcea băuturica, strămoşilor noştri, dacii?

Da. Nici neînduplecatul rege Burebista, sfătuit de marele preot Deceneu, n–a putut să oprească cultivarea viţei de vie. Dacii beau vinul local denumit „vinuri" pe care dădeau vreo 0,54 de denari litrul, şi de import „vin dulce" – „merum", care costa 2 denari litrul, (preţuri de prin anii 160 d.H.). Nu era scump după câte tezaure s–au descoperit. Cantitatea mare de cioburi provenite de la amforele de vin, găsite în cetăţile dacice, printre care şi cele de la Bacău, Tamasidava şi Zargidava, au arătat că dacilor le plăcea la nebunie vinurile de import.

Se aduceau cu corăbii amfore cu vin din insulele greceşti Thasos şi Rodos. Amforele aveau fundul ascuţit şi se înfigeau în nisip sau pământ. Calitatea lor era garantată de o serie de inscripţii sau ştampile. Astfel aflăm că cei mai mari producători greci de vinuri erau Paulos, Ruphos, Sazar, Heracles, iar ai Italiei Tertius şi Sextus Cornelius.

Ne închipuim cum procedau soldaţii daci care se întorceau dintr–o bătălie, şi se repezeau direct la „vinoteca" din cetate:

– Vă rog, dați–mi o amforă de 5 litri cu merum!

– Doriți vinul grecesc sau italic?

– Prefer un Ruphos grecesc...

În Cioroiul Nou (Dolj), pe vremea stăpânirii romane în orășelul Statio Aquensis, locuitorii i–au ridicat lui Bacchus o statuie din marmură, iar la Sucidava (Celei), un bărbat a pus chiar să i se scrie pe rama unei oglinzi „Da vinum" adică „Dă–mi să beau!"

Cererea de vin devenea din ce în ce mai mare. Unii negustori locali n–au mai stat prin porturi să sosească corăbiile, ci au trecut la falsificarea unor amfore în ateliere proprii, aplicând ștampile false, așa cum au găsit arheologii la Stoenești–Muscel.

A dispărut cultura viței de vie după retragerea aureliană? Aș! Nici pătrunderea, slavilor, sau invaziile avarilor, n–au putut–o opri. Mai mult, termenii viticoli de origine geto–dacică se păstrează: curpen, strugure, butuc, cosor. În epoca feudală, scrierile cronicarilor abundă în relatări privind vița de vie.

Domnitorii romani se străduiau din răsputeri se asigure soldaților din garnizoane rația zilnică de vin.

În timpul lui Dimitrie Cantemir, soiurile cele mai răspândite erau vinurile albe: galbena, plăvana, grasa şi tămâioasa, iar vinurile roşii: frâncuşa, crăcana şi coarna neagră. În „Descrierea Moldovei", Cantemir arăta care erau cele mai renumite vinuri. Cel mai renumit, firește, era Cotnarul. „Îndată după acesta, vinul de Huşi, în părțile Fălciului e socotit cel mai bun, în al treilea rând vine vinul de Odobeşti, din ținutul Putnei, pe râul Milcov. Se bea bine, mai ales la ospețe".

Iată relatarea unui călător francez din a doua jumătate a secolului XVI: „Primul pahar este în sănătatea lui Dumnezeu, al doilea în sănătatea Voievodului, al treilea în a sultanului, al patrulea în sănătatea tuturor bunilor creştini..., al cincilea îl beau pentru pace, iar al şaselea încep să–l închine pentru cei de față cu mari ceremonii şi cu urări de mântuire, sănătate, drum bun şi întoarcere bună, de îndeplinire a dorințelor. Închinând astfel, se scoală în picioare ținând sus băutura, beau stând drepți şi te privesc mult dacă faci ca ei". Se bea vinul fie cu pocalul, paharul sau cu oala.

Eustatie Dabija–Vodă „bé vin mai mult din oală roşie, decât din pahar de cristal, dzicând că–i mai dulce din oală decât din pahar..."

Sunt numeroase scrierile despre podgoriile noastre şi despre calitatea vinului, unele chiar din secolul XII. Revenim la zilele noastre. Cum stăm cu băutura? Bine, bine de tot. În 1999, existau... 54.000 de restaurante, baruri şi discoteci, devansând azi net numărul de cămine culturale sau alte unități de cultură, şi concurează numărul de şcoli.

Abia acum, te apucă amețeala...

Vinurile – o amintire?

Istoricul A. D. Xenopol scria că „Patria cea mai veche a geto–dacilor – Tracia – era o regiune viticolă, cauză pentru care și era considerată locul de naștere a zeului vinului, «Dionysos». Într–adevăr, vița de vie s–a aflat în spațiul tracic la ea acasă. Platon amintea că „tracii beau vin neamestecat cu apă..."

În timpul lui Burebista (82–44 î.Ch.) viticultura căpătă o așa amploare, încât la povața marelui preot Deceneu, regele ia măsuri de distrugere a viilor. „Prohibiția" lui Burebista n–a prea avut ecou, vinul dovedindu–se mai tare decât porunca regală. Ca urmare viile devin mai numeroase și puternice. De–a lungul timpului cultura viei s–a dovedit una dintre culturile cele mai rentabile, vinul având o poziție mai privilegiată chiar decât petrolul!

Dar în Moldova, firește, nu se poate vorbi de vin, fără inegalabilul Cotnar. Cea mai veche mărturie documentară despre aceasta, nu e din timpul lui Ștefan cel Mare, ci de la 5 octombrie 1448, purtând semnătura lui „Petru Voievod, domn

al Țării Moldovei". Ștefan cel Mare i–a acordat cea mai mare atenție, poruncind să se ridice chiar şi o curte domnească la Hârlău, mai aproape de podgorie, o minunată biserică, dar şi o straşnică pivniță una din cele mai mari din Europa. Şi alți domnitori vor aprecia gustul Cotnarului,cum ar fi Petru Rareş, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Mihai Racoviță, Mihail Sturza.

La 1900, „Grasa de Cotnari", lasă în urmă chiar şi vinurile franceze, obținând la „Expoziția Universală de la Paris", medalia de aur şi titlul prețios „Floarea României".

Suratele ei, „Fetească albă", „Tămâioasa românească" şi „Frâncuşa" devin din ce în ce mai apreciate. Podgoria „Huşi" are doi mari ambasadori demni de invidiat: „Zghihara" şi „Busuioaca de Bohotin". Dintr–o altă zonă, cea a Odobeştilor, provin „prințesele", „Fetească Regală Albă, Neagră, Galbenă" şi faimoasa „Băbească Neagră". Vrancea nu–i o regiune numai a cutremurelor, ci şi a minunatelor vinuri de „Panciu" şi „Cotești". Tot a Moldovei e şi podgoria „Uricani" cu neasemuitele vinuri roşii „Cabernet Sauvignion", „Pinoit Noir" şi „Merlot".

Ce s–a întâmplat cu viile noastre?

Viile din Moldova sunt menționate din timpul lui Ștefan, deşi ele sunt mult mai vechi, dar şi deosebit de importante. Cel ce ne lămureşte în privința lor este chiar Dimitrie Cantemir. El este impresionat de organizarea slujitorilor care se ocupau de vii şi vin, care dura de veacuri:

„Paharnicul cel mare este cel care toarnă în pahar, întinde domnului la ospăț întâiul pahar și are la porunca lui pe ceilalți paharnici. Priveghează toate viile domnești și se îngrijește ca acestea să fie lucrate cum se cuvine și să se culeagă la vreme. De aceea, la porunca lui, se află și toți vierii.

Nimeni nu era slobod în toată țara să–și culeagă via dacă nu și–a cumpărat mai înainte de la dânsul, printr–un plocon mic, învoirea pe care după datină o dă pe 14 ale lui septembrie. Aceasta îi aduce un venit destul de mare. Pe deasupra el mai are și oblăduirea peste porțile Cotnarilor... Paharnicul cel mare avea în subordine paharnicii al doilea și al treilea, precum și paharnicul de toate zilele, cuparul, chelarii și dogarii. Paharnicul al doilea ținea locul paharnicului cel mare și avea în seamă mai ales viile domnești de lângă Huși îngrijindu–se ca acestea să fie lucrate și culese la vremea potrivită". Și acum, „paharnicul al treilea care priveghează viile din ținutul Bacăului și Trotușului și are grijă ca vierii să culeagă la vreme strugurii și să–i calce".

Mai târziu, un mare degustător de vinuri, celebrul „Păstorel", (Al. O. Teodoreanu) ne înveselea cu o epigramă plină de tâlc:

„Sfrijită ca Sfânta Vineri
Mi–a spus o babă;
La români Băbeasca place mult la tineri
Pe când Fetească la bătrâni".

Prohibiția românească înaintea lui Al Capone

Trecuseră doar câțiva ani de când Cuza fusese detronat. Capitala uitase de el și devenea pe zi ce trecea o adevărată metropolă condusă de familiile Cantacuzineștilor, Crețuleștilor, Șuțuleștilor, Văcăreștilor.

Saloanele doamnelor Oteteleșeanu și Irinei Șuțu te puteau lansa în fruntea elitei bucureștene. Balurile păreau că nu se mai termină. Cererea de alcool devine tot mai mare. Spirtul e articolul cel mai taxat – „7 lei la decalitru"! Ce–i de făcut?

Contrabanda, a fost răspunsul? Constantin Bacalbașa, ziarist al acelor vremi, fost președinte al „Sindicatului Ziariștilor", dar și o vreme „șef al biroului axizelor", ne–a lăsat în „Bucureștii de odinioară", o amplă descriere a contrabandei cu alcool de atunci, devansând cu peste jumătate de secol, perioada lui Al Capone:

„Pe vremea aceea erau cartiere întregi care trăiau de pe urma contrabandei, în special de pe urma contrabandei spirtului. Fiindcă spirtul era un articol foarte sus taxat – 7 lei la decalitru.

În înțelegere cu fabricanții, ale căror fabrici erau instalate afară de raza și raionul orașului, șefii contrabandiști aveau sub ordinele lor echipe întregi, care nu se ocupau decât cu contrabanda. Iar contrabanda le aducea câștiguri însemnate.

Manoperele acestor contrabandiști erau nesfârșite. În calitatea mea de șef al biroului axizeler am văzut numeroase instrumente care slujeau la introducerea spirtului prin barierele orașului, pe dinaintea perceptorilor și Controlorilor comunali.

Găzarii: aceștia aveau garnițe cu două funduri. Deasupra era petrolul iar în fund spirtul, romul sau coniacul.

Geamgii: punătorii de geamuri aveau cutiile lor măsluite. În peretele de jos era practicată o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conținând spirt.

Lemnarii: căruțele cu lemne de la pădure treceau bariera încărcate, ca de obicei. Dar printre aceste lemne erau câteva trunchiuri mai groase, scobite în tot lungul lor, iar înăuntru iarăși tuburi de tinichea cu spirt.

Înmormântările: un convoi mortuar trecea bariera către un cimitir din oraș. În cap era popa care citea, în dosul coșciugului femei care se jeleau etc. În realitate era o bandă de contrabandiști. Popa era un contrabandist, femeile erau din bandă, iar dacă ridicai capacul coșciugului găseai cutii de tinichea pline cu spirt.

Trăsurile de Herească: sunt cunoscute acele trăsuri zise „de Herească" cu coviltir acoperite. Ei bine, acest coviltir, bine acoperit și bine căptușit, cuprindea în toată întinderea o mare cutie de tinichea plină cu spirt.

Căruțașii: am văzut căruțe al căror fund era dublu, iar înlăuntru aceleași cutii de spirt. Am văzut o căruță de chiristigiu a cărui osie era găurită și înăuntru tubul cu spirt.

Butoaiele cu dublu fund: la control se declara vin, fiindcă vinul era mult mai ușor taxat, dar butoiul avea două duble funduri în două părți sau un singur dublu fund. În aceste compartimente era spirt rom sau coniac."

Neobişnuita istorie a şampaniei româneşti

Uşa masivă de stejar se deschise parcă de o mâna nevăzută. Aghiotantul făcu câțiva paşi în cabinet încremenind cu hârtiile sub braț. Lângă el se opri, abia stăpânindu–şi emoția, un tânăr de doar 21 de ani, „încheiat franțuzeşte". În fața lor, la un birou sculptat se afla însuşi domnitorul Moldovei, Mihail Sturdza. Era atât de linişte încât se auzea scârțâind pana de gâsca pe hârtie. Deodată acesta îşi ridica privirea:

– A, da, scuzați–mă. Stați, hârtiile astea mă omoară...

– Măria Ta, este domnul Ion Ionescu!

– Luați loc, domnule Ionescu! spuse domnitorul, făcând un gest domol cu mâna. Poftim! În noaptea de 19 spre 20 martie, aghiotantul meu, locotenentul Miclescu şi cu locotenentul Crupenschi, aghiotant al hatmanului, s–au duelat chiar în fața Teatrului Național. Am poruncit, azi 21 martie 1839, sa fie excluşi din armată. Să fie de exemplu şi altor tineri aprinşi la mânie. Mai mult, vor avea, primul domiciliul forțat la Neamț, iar al doilea chiar la dumneata în Bacău. Dar, să trecem

la alte treburi. Domnule Ionescu, am auzit de performanțele dumitale. De aceea îți cer, dacă n–o fi imposibil, să–mi faci ce n–a făcut nimeni până acum la noi! Ca agronom.

– Porunca, Măria Ta!

– Ei, vezi, aici e aici. Treaba care ți–o cer nu se face cu porunca. Vrem... șampanie!

Tânărul agronom, făcu ochii cât farfuriile. Privi la țesătura grea de aur a epoleților, la chipul unui sultan din decorația de pe piept și îngăimă:

– O voi face, Măria Ta!

– Dragul meu, Napoleon Bonaparte, spunea, că: „Beau șampanie când sunt învingător, pentru a sărbători, dar beau și când pierd pentru a mă consola". Turnată în paharul de cristal e o adevărată licoare vulcanică. Te fascinează, îți încântă gustul, ba chiar și auzul. Ei, ce zici, faci prinsoarea?

– Da, Măria Ta!

Șampanie în Moldova? Grea sarcină, aproape de nerealizat.

Și totuși, Ion Ionescu nu disperă. Ajuns la moșia din Brad, se apucă să studieze metoda de producere a șampaniei. Află că ea era realizată doar din soiul de struguri negri Pinot Noir, Pinot Menunier și struguri albi Chardonnay. Primul om care obținuse șampanie fusese călugărul benedictin Dom Perignon în 1670, în regiunea viticolă „Champagne". Această zonă, unică în lume, „întrunește combinația perfectă între condițiile climatice și cele geologice". Așadar, ce avea să se facă în alte parți ale lumii, „pe baza acelorași soiuri de struguri și aceloraşi tehnologii de fabricație sunt doar preparate după metoda Champanoise".

După ani buni de zile de experimentări, Ion Ionescu de la Brad, reușește în hrubele de la Iași să producă pentru prima dată pe tărâm românesc, șampanie. Nu avem relatări istorice, dar ne închipuim când în 1841, acesta a desfăcut în fața domnitorului Sturdza, o sticlă, cu deliciosul conținut. Prima șampanie să se fi chemat Sturdza, după numele domnitorului?

Vă mai amintiți de celebra șampanie românească „Zarea"? A fost degustată, băută, chiar îndrăgită, până când francezii ne–au cerut s–o retragem de pe piață. Șampania se face doar în Champagne! Noi însa nu ne–am lăsat... În 1970, dr. Ion Pușcă brevetează introducerea tehnologiei de șampanizare a vinului în podgoria Panciu după ce la 1 ianuarie 1969, băuse prima cupă de „Șampanie de Panciu", produsă de el.

Astăzi, nu există eveniment marcant în care să nu folosim parfumata și aromata șampanie.

Știți care cupă păstrează aroma acestei băuturi mai bine?

Cea în formă de „lalea".

– Domnule, aveți un foc?

Istoria tutunului e lungă şi întortocheată. La 2 noiembrie 1492 Cristofor Columb, a văzut prima oară indigeni americani fumând. Adus în Europa, la început, tutunul n–a prea fost luat în seamă. Era o curiozitate în grădinile botanice. Jean Nicot (nume dat apoi nicotinei) îl folosea ca remediu împotriva migrenei. Nu se ştie cum, tutunul a început să fie cultivat în Spania pe la 1558. Imediat face carieră fiind cultivat în Anglia, Italia, Rusia, apoi în Japonia, India, China, Ceylon. Va trece şi în Lumea Nouă, unde era fumat sub forma ţigaretelor de hârtie. Răspândirea lui, n–a fost însă un timp văzută prea bine, aşa că va fi interzis, în Anglia, în 1604, în Japonia, Imperiul Otoman, Rusia, China. Degeaba. S–au găsit căi de a trece peste această lege. Sir Walter Raleigh participant la un complot, cere ca ultima dorință să fumeze o... pipă!

Napoleon, deşi nu era fumător, se îngrijea ca soldații săi „bombănitori" să aibă tutun pentru pipă. Mareşalii lui, vestiții Massena, Lannes, Keber erau fumători pasionați.

Fumatul n–a ocolit nici femeile, printre ele numărându–se principesa Metternich și marchiza de Pompadour. Apar și accesoriile. Pe la 1800 tabachera de prizat, apoi trabucurile cubaneze, iar în 1883 țigările, așa cum le cunoaștem astăzi.

În Țările Române cultura tutunului a fost introdusă cam pe la mijlocul secolului XVII de către turci. Ajunge așa de cultivat încât se percepe impozit pe pogonul cultivat – tutunăritul –, la 1680, Șerban Cantacuzino în Muntenia și 1694, în Moldova sub Constantin Duca.

Fumatul ajunge chiar și la unii domnitori. Alexandru Moruzi, domnul Moldovei, fumător înrăit, chiar și când a fost mazilit și dus la Istanbul „el trecu Bosforul de–a curmezișul, luând în caiac cu dânsul numai două persoane, pe banul Caradja și Tutun–bașa, de unde se vede că patima fumatului trebuie să–l fi stăpânit grozav, deoarece el se putuse despărți de nevastă și copii, dar nu și de omul care–i umplea ciubucul cu tutun".

Călugării, preoții încearcă să oprească „molima tutunului". Supărat nevoie mare Enei Fomi Valeșul transcrie, la 1785, „Poveste despre tutun", arătând ca cei care fumează vor ajunge la „Sarsailă–stegariul încă cu dânșii va fi, și gura lor va puți ca a pupedzii și dinții lor vor ave smoalî și rugină ca râmatoriul ce râmă și se tăvălește în noroiu. Așa să potrivește omul care be tiutiun și rămâne: al nostru..."

Din 1830, țările române exportă tutun, care ajunge chiar la 249.000 ocale. Din 1872, în timpul lui Vasile Alecsandri, „toată lumea fumează" așa cum cânta coana Chirița.

Statul român are monopolul tutunului, astfel ca în 1915 suprafața ocupată de cultura tutunului era de 12.000 ha, iar în 1925 de 35.000 ha. După primul război mondial „nebunia fumatului" se răspândește cu o repeziciune greu de închipuit.

Primii fumători se pare că au fost boierii, moda ciubucelor fiind răspândită. În muzeele de istorie dar și în colecții particularele se găsesc numeroase pipe din lut ars și din porțelan.

Trecerea și staționarea trupelor turcești, rusești și nemțești, au contribuit la creșterea numărului de fumători. Negustorii români Constantin Călin, Neculai Dumitrașc, armenii pământeni Iacob Tâțău și Măgârdici Capril „aduceau marfă de la Brașov pe care o vindeau în dughenele lor, unii având și manufactura, iar alții vindeau și tutun". Între cele două războaie mondiale, dughenele de vândut tutun se răspândesc ca ciupercile.

În foaierul teatrelor, la pauze, se fumează „o țigară". Primele cinematografe vor oferi condiții fumătorilor „la pauză" când se schimba „bobina". Devine o modă savurarea unei cafele în compania unei țigări. Femeile vor descoperi și ele savoarea tutunului. După un „Boston îndrăcit", doar câteva fumuri din țigaretele lungi și elegante, te puteau liniști. Apar mii de mărci pentru țigări de pe tot mapamondul. Vestitele „Plugarul" cu 100 țigări la pachet, „Naționale", „Mărășești", „Carpați" cu filtru sau fără filtru, „Snagov", „Amiral" (mic și mare), „Virginia", „Litoral" etc.

Încercările repetate de a stopa maladia fumatului n–au avut niciun rezultat. Se pun două întrebări: oare câte țigări s–o fi fumat în lume? Și cât or fi costat ele?

Cântecul, când bunica era fată

Ce făceau bunicii şi străbunicii noştri atunci când nu exista televizor, calculator sau internet? Pur şi simplu, îşi strângeau cântecele sau cugetările în albume cu amintiri.

De la 1897, Sevastiţa G. Cristescu cu pana înmuiată în cerneală aşternea pe hârtie versurile care au traversat anii: „Albumul e icoana vieţii/Tezaur scump de amintiri/Clădit în anii tinereţii/Plin de avânt şi amintiri/Târziu în anii bătrâneţii,/Albumul este răsfoit/Trezeşte anii tinereţii/Şi–apoi pe cel ce l–a citit".

În acel an cânta, împreună cu Benone Busuioc, şlagărul de la sfârşit de veac, „Doi ochi căprui": „Doi ochi căprui uitaţi pe lume/De cântecul marilor poeţi/Din neagra umbră a uitării/Aruncă–n jurul lor săgeţi..."

Primul război mondial avea să stopeze sunetele pianelor. Abia la 20 noiembrie 1919, în casele Rosetti, vor curge lacrimi, atunci când domnişoara Maricica Lapiteş va interpreta, acompaniată la vioară „Noul şlagăr „Ochii albaştri": „Am iubit doi ochi albaştri/Poate ca–i iubesc ş'acum,/Dar aseară văzui alţii,/Ce–mi părură nu ştiu cum".

Din Franța ne venea succesul timpului: „Cœur d'apache". În mare forța, revine: „Eu sunt maiorul Mura". Gramofonul, patefonul, dar mai ales apariția radioului și răspândirea lui, vor face ca muzica românească să ajungă în aproape orice colț de țară. În constelația de compozitori care vor rămâne nemuritori prin melodiile lansate se numără: Ionel Fernic, Ion Vasilescu, Elly Roman, Gherase Dendrino, V. Vasilache, E. Mălineanu...

Melodiile „en vogue" de la Paris sunt preluate imediat de marile orchestre românești. Două dansatoare, Milka și Bella, lansează o nebunie a epocii: foxtrot–ul, iar în 1928, Josephine Baker charlestonul. La baluri, artistele locale își întind la maxim coardele vocale, interpretând „De ce nu vii", „Aș dori din piept să–mi scot", „La umbra nucului bătrân". La „Cercul Militar" în schimb, ofițerii o aplaudă pe domnișoara Mimi, care rupe inimile cu „Zică lumea, nu mă las". „Foaie verde salbă moale", melodia cea mai cântată: „Foaie verde ca trifoiul/I–auzi, mândro, pițigoiul/Lasă la naiba războiul/Haide să–nfundăm zăvoiul".

Bucureștiul „explodează". Apar „nemuritorii", Cristian Vasile, Tity Botez, Jean Moscopol, Elena Zamora, Joujou Pavelescu, Mya Braia, Zavaidoc, Silly Vasiliu, Mya Boxan și Petre Alexandru.

Îi ajunge din urmă, debutantul... Gică Petrescu. „Zamora" face ravagii! Marile restaurante „Consum" și „Drăgan", au angajat orchestre „de primă clasă", la curent cu toate noutățile. Se dansează „Rumba", „Bâțâita", se cântă „de inimă albastră". A trecut și al doilea război mondial. România își revine „din mers". Nu se poate trăi fără muzică. Se redeschid „Grădinile de vară", își reiau locul orchestrele de prestigiu printre care și cea a lui „Paraschivescu". După o simbioză sovietico–română (Serile de lângă Moscova) se impune noua generație de compozitori: Nicolae Kirculescu, Vasile Vasilache jr., Noru Demetriad, Sile Dinicu, Gelu Solomonescu, Vasile Veselovschi, Florentin Delmar, Aurel Giroveanu, George Grigoriu etc.

Noi șlagăre cunosc faima: „Aladin", „Ursulețul", „Castel la mare", „Cântec mexican", „Kuru–Kuru", „Ada Kaleh", „Valencia" „Trăiesc o zi frumoasă", „Când muzica ne cheamă". Un concert de neuitat a avut loc în vara anului 1960 la „Grădina de vară" cu Gică Petrescu. Radioul difuzează noi șlagăre: „Un minut", „Smaranda", „Spune–mi ce să–ți fac", „Nu mă–ntreba", „Astăzi e ziua ta", „Cristinca", „Când nava se leagănă–n larg", „Ce cauți tu în viața mea", „Bughi–bughi", „Prima poezie", „Așa începe dragostea", „Știu că mă iubești și tu". Intră în scenă formația de chitare „Sergiu Malagamba". A doua zi toți tinerii erau „malagambiști"; haine și cravate viu colorate, pantaloni evazați, mers marinăresc.

Din nou radioul își face datoria! Sunt difuzate șlagărele „Sanda" și „Marinică", la întrecere ca frecvența la audiție, cu „Los Paraguaios". Luigi Ionescu impune pentru prima dată în lume un șlagăr românesc: „Lalele".

„Lalele, lalele", șlagărul care a străbătut lumea

Satele Pâncești, „Raionul Fabricii de zahăr" și târguşorul Pâncești, alcătuiau la început de secol XX, comuna Pâncești. La 1894, enoriașii parohiilor I și II Pâncești, asistau cu emoție la sfințirea bisericii din piatră și cărămidă, având următoarea pisanie spre veșnică aducere aminte:

„Ridicatu–s–a din temelie acest Sf. lăcaș cu hramul «Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae», în anul mântuirii 1894, de către întreaga obște a locuitorilor agricoli, comuna Pâncești, județul Putna, sub domnia M.S.R. Carol I, primul rege al României și sub păstoria I.P.S.S. Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu și Ep. Eparhiei, P.S.S.S. Ep. Melchisedec actual, pictându–se sub păstoria I.P.S.S. Gherasim Saferinu, Protoiereul jud. Ec. Clement Bontea, parohul N. Mircea, iar preotul D. Marinescu președintele comitetului pentru construirea acestui sfânt lăcaș. S–a pictat în anul 1905–1906 de către D–l I. Bontea și L. Pânăzescu pictor".

Au trecut anii. Preotul paroh Nicolae Mircea, are acum barbă albă. E ziua de 3 aprilie 1927. Pe dealuri încă se mai

zăresc petece de zăpadă. Cântăreții Vasile Simionescu și Ștefan Badiu, ambii absolvenți ai „Școalei de cantori", îl ajută pe preot să săvârșească botezul unui băiețel: „Dumnezeu să–l ocrotească în viață. Ei, da' frumos mai scânceşte. Precis o să fie cântăreț!", spuse el, scoțând pruncul din cristelniță.

Mare dreptate a avut părintele Mircea. Luigi, cel care fusese botezat la biserica „Sf. Gheorghe" din Pâncești, avea să devină într–o zi cu adevărat cântăreț. Și nu unul oarecare, ci din cei mai mari ai României. Încă din copilărie, farmecă cu vocea sa, colegii și profesorii. Este nelipsit de la serbările școlii. Pentru vocea sa, vin adesea, sătenii din satele din împrejurimi. Fetele se prăpădesc după el. Înalt, cu părul bogat, fascinează. Nimeni nu se îndoia că Luigi n–avea să se facă artist.

În 1946, Luigi se afla în București. Avea 19 ani. Lipsurile, mizeria, dezorganizarea de după război se simte peste tot. Cântă într–o seară, într–o sală neîncălzită, dar împodobită din belșug cu steaguri roșii. N–are nici microfon. Îl acompaniază un acordeon, o vioară și o „tobă". Vocea, și ce voce!, vrăjește auditoriul:

– Cum îl cheamă dragă, pe cel ce a cântat?

– Parcă Luigi. Și dacă nu mă înșel, Ionescu. Promite tânărul!

În 1950 se organizează concurs la „Savoy". N–are rivali, câștigând detașat. Acum are un loc și un salariu stabil. Se însoară într–o minunată zi de mai. La teatrul de revistă se simte ca peștele în apă. E nelipsit de pe afișe, iar pe an ce trece, numele său se scrie cu litere din ce în ce mai mari. Marii compozitori, Elly Roman, H. Mălineanu, Vasilescu, Temistocle Popa, George Grigoriu îi încredințează partiturile. Fiecare melodie interpretată de Luigi Ionescu devine șlagăr: „E primăvară în ianuarie", „Două viori", „Zorile", „Iubito", „Te caut", „Femeia", „Turturele". Pe străzi, în birouri, în balcoane, toată lumea fredonează melodiile sale. E suficient să spui că în spectacolul „X" cântă Luigi Ionescu, că lumea ia cu asalt sala. Radioul și mai târziu televiziunea, nu se pot lipsi de repertoriul său. Briliantul carierei sale avea să fie o melodie simplă, „cu lipici", dedicată unor flori: „Lalele". Nici compozitorul, nici textierul și nici chiar

el, interpretul, n–aveau să bănuiască imensul succes al melodiei. Sala în care a fost lansată melodia a explodat pur și simplu. De la femeia de serviciu până la director, de la copii de grădiniță până la membrii „Academiei Române", toată lumea avea pe buze „Lalele". Restaurantele din întreaga țară își încep programul cu ea, radioul, televiziunea o includ aproape zilnic. Și pentru prima dată, o melodie românească devine șlagăr internațional, „Lalele, lalele", fiind preluată de televiziunile din Bulgaria, Ungaria, U.R.S.S., ajungând până în îndepărtata Brazilie. Lalelele românești înfloresc peste tot. Luigi Ionescu este solicitat în numeroase turnee. Firește, va cânta și la Bacău în nenumărate rânduri. Locul său preferat era „Teatrul de vară" băcăuan, modern pentru anii '70.

A venit și vremea când Luigi Ionescu s–a pensionat. Din când în când este solicitat la radio sau televiziune pentru a–și interpreta melodiile care i–au adus celebritatea. Într–o zi a anului 2002, inima marelui interpret, internat la Spitalul „Sf. Pantelimon", a încetat să bată. Mormântul său va fi în cimitirul „Izvorul nou", printre florile pe care le–a îndrăgit, și care i–au adus nemurirea: lalelele.

De la vals la „bâțâita”

Scăpate de regimul fanariot, Moldova și Țara Românească își creează, pentru stabilitate, unități militare. Dar se putea armată fără fanfară? La 1830, s–au pus pentru prima dată bazele unei fanfare militare moderne, sub conducerea lui François Rujiski. Gheorghe Asachi o remarca în „Albina românească”, scriind că „Banda militară alcătuită din 26 de tineri, cântă marșuri cu ghibăcie vrednică de mirare a talentului acestor meșteri muscali”.

Noua fanfară înlocuia vechea și prăfuita talbuhanauă. Ea fusese condusă de un vel–armaș, și era prezentă la înscăunarea domnului, la sosirea și plecarea unor oaspeți de seamă, dar și la marile ospețe. Un timp, talbuhanaua era folosită și pentru schimbarea gărzilor la Curtea Domnească. Fanfara va fi protejată și înzestrată, în timpul domnitorului Mihail Sturza, dar mai ales în perioada domnitorului Al. I. Cuza.

Influența Vienei va fi hotărâtoare pentru viitorul fanfarelor. Valsurile și marșurile familiei Strauss și Lanner vor fi preluate și interpretate de fanfarele românești. Lor avea să li se adauge,

Ioan Ivanovici. Fost copil de trupă, dar de un mare talent, el ajunge dirijorul fanfarei Regimentului 6 de linie Galați. Aici va compune nemuritorul vals „Valurile Dunării", prima melodie românească care va înconjura mapamondul.

Târgurile sunt prinse în mrejele fermecătoare ale valsului. „Grădinile publice" sunt locul unde se aduna protipendada. Capelmaistru în mare ținută de gală, cu vestitul pampon la caschetă, urmat de alămuri, trâmbițe, fligoarne și tobă mare, porneau pe Ulița „Șoseaua Domnească". După ei se țineau o mulțime de copii care băteau țanțoși pasul, iar pe trotuarele de bazalt lumea–i privea, cu nesaț. Ajunsă în cadență la „Grădina publică", fanfara își lua locul în chioșcul de lemn. Imediat își făcea apariția, pe aleile cu prundiș, domnișoare cu rochii vaporoase și umbrelușe de soare, domni „cu țilindru", salutând ceremonioși în stânga și–n dreapta, foste boieroaice care–și etalau vechi bijuterii, copii ascunzându–se prin tufe sau jucându–se cu cercul. Firește, nu lipseau militarii de carieră cu săbii și galoane. Capelmaistrul, după ce saluta mulțimea, ridica bagheta cu dreapta, în timp ce mâna stângă o ținea pe garda sabiei, apoi dădea semnalul marșului. Melodiile interpretate de fanfară se auzeau până hăt departe. Pentru câteva ore, orașul era paralizat. Fanfara a însuflețit eroii în războiul de independența aflându–se în fruntea ostașilor întorși victorioși de pe câmpurile de luptă de la Plevna, Rahova, Vidin. În aprilie 1912, fanfara militară își demonstra măiestria la baluri. Fanfarele au însoțit bravii ostași în prima mare conflagrație armată a lumii, însuflețindu–i și întărindu–le elanul. Apariția și dezvoltarea radioului, n–au știrbit din farmecul fanfarei, chiar dacă magazinul „La Cucu" făcea o reclamă puternică aparatelor de radio „Marconi–Columbia R.C.A", „care sunt ideale, construcția și recepția satisfac orice exigență". Se răspândesc patefoanele, apar marile orchestre la restaurantele „Consum", „Drăgan". Se organizau „ceaiuri dansante". Se bea ceai? Nu dragă, în lumea bună se spune una și se face alta. De exemplu, bei vin și spui

ca mergi la ceai. Iată cum se distrau băcăuanii într–o zi de sâmbătă, 9 ianuarie 1932 la celebrul restaurant „Consum".

Acesta are o sala mare, parchetată, lumini multe, lume multă, domni, doamne, domnişoare. Vin la mese, veselie, muzică, dans, joc de cărți, flirt. Aici „jazzul e simpatic", dar „dansurile la modă sunt tangoul şi rumba, sau cum i se spune în glumă, „bâțâita". Și orchestra atacă. „Tangoul e calm și Rumba nervoasă. Privește această pereche care dansează Rumba. Bărbatul se bâțâie, o conduce elegant, maiestuos şi calm, aşa cum îi sta bine bărbatului. Ea, dimpotrivă, e adorabilă, îşi cutremură formele, e nervoasă şi dispusă. Cheflii la mese, pierduți în fum şi sticle, bat ritmul cu picioarele sub masă. Ar dansa, dar...

– Maestre, striga unul către pianist, încă odată «Rumba».

– Cu mare plăcere, coane, 500 lei!

– Cum 500 lei? Păi, cu banii ăştia îmi plătesc dactilografa pe o lună!

– Bine, coane, atunci puneți–o pe dânsa să vă cânte «Rumba»! Sala izbucni în râs dansul reîncepu «mai cu foc»".

Pe 24 februarie 1940, în saloanele Prefecturii „Ceai dansant" organizat de un „Comitet de doamne".

Apoi, a venit războiul.

Trecea fanfara militară

Grăbit, capelmaistrul muzicii militare, Eduard Hübsch, intră în sala de repetiții. Aruncă chipiul pe capacul pianului își răsucește mustățile și dregându–și glasul se adresă muzicanților:

– Domnilor, azi vom repeta următoarele:

„Arme, arme, arme, căutați", a domnului Gavril Muzicescu. Urmează „Marșul 1877" a lui C.M. Corduneanu, și „Grivița, Rahova!" Face o mică pauză, după care continuă cu „Santinelă păzind steagul" de Ioan Costescu, care astăzi o cântă și copiii și „Hora armatei de la Plevna" de Grigore Tătărăscu.

Erau doar câteva din cele 200 de lucrări consacrate Războiului de Independență, un adevărat record în domeniu pentru acel timp. Adevărul este, că nu ducem lipsă de lucrări pentru fanfară, începutul fusese făcut încă din primele decenii ale secolului XIX. Pascu Purcărea, într–o atmosferă de elan patriotic, pe atunci „unteroffizier" în formația muzicii militare „Muzica ștabului", a compus marșul „În numele Guvernului", fiind cea mai veche partitură originală românească". Până atunci, muzica

militară era interpretată de prăfuita talbuhanauă, muzica ienicerilor, cea care venea întotdeauna după purtătorii de steaguri.

În aprilie 1838, la „Eși", șeful muzicii militare era Francisc Ruszitski. Unirea Principatelor a schimbat radical opțiunile muzicii militare. Din ordinul lui Al. I. Cuza, ministrul de război, I. Florescu, organizează un concurs pentru un imn național, prin „Ordin de zi pe pentru toată Oștirea":

„Având în vedere că imnurile ce se cântă la primirea șefilor sunt streine și diferează de la corpuri la corpuri, având la vedere, necesitatea ce este de a avea în asemenea ocazii un Imn Național..."

După doi ani, chiar în ajunul Aniversarii Unirii, la 22 ianuarie 1862, Comisia însărcinată cu „ecsaminarea hymnelor" recomandă Ministerului de Războ „spre a se adopta în Armata Română a următoarelor compoziții: „Marșul triumfal spre primirea steagului Măriei Sale Principele Domnitor", compus de E. Hübsch, „Zorile cu rugăciunea", a lui Iosif Ivanovici și „Marșul destinat la primirea oricărui șef în drept" de Pascu Pundrea. Câștig de cauză a avut „Marșul triumfal", care după 1881 când România a devenit Regat, cu versurile lui Vasile Alecsandri, va fi „Imnul Regal Român", rămânând melodia „Imnului de Stat" până în anul 1947!

Primul laureat al unui concurs internațional, a fost Iosif Ivanovici. Autorul „Valurilor Dunării", ocupă locul I la Paris, în 1889, din 116 compozitori, cu marșul „Alexandru". Un compozitor român de origine italiană, Alfons Castaldi (1874–1942), va fi autorul cunoscutului marș „La arme", pe versuri de Șt. O. Iosif. După cel de–al doilea război mondial, o serie de compozitori și–au legat numele de compoziții dedicate armatei. Printre ei: Gheorghe Dumitrescu, Viorel Doboș, Constatin Ghibon.

Multe dintre compoziții poartă amprenta modelului sovietic, cum ar fi: „Zdrobite cătușe în urmă rămân" (compozitor Matei Socor, versuri Aurel Baranga). În august 1953, se cântă pentru prima dată cântecul „Te slăvim Românie",

devenit imn de Stat al Republicii Populare Române (muzica Matei Socor, versuri Eugen Frunză și Dan Deșliu). Va rezista până în 1965, fiind înlocuit cu „Pe–al nostru steag e scris unire", de Ciprian Porumbescu. Doar 12 ani a rezistat, pentru ca în octombrie 1977, Imnul Republicii Socialiste România să fie „Trei culori" a aceluiași Ciprian Porumbescu.

„Revoluția îl va schimba din ianuarie 1990 cu „Deșteaptă–te române", pe versuri de Andrei Mureșanu și muzica de Anton Pann.

Putem vorbi de muzica militară, doar după 1860. Până atunci, lăutarii interpretau „Marșul lui Bem" și „Marșul lui Napoleon" în grădinile publice. În 1859, Iancu Gheorghiu Budu, va interpreta la vioară „Hora Unirii".

După apariția „Gărzii Naționale", se înființează și muzica militară. În 1867 capelmaistrul ei va compune și interpreta pentru prima dată în lume „Marșul hambarului". Nu mai puțin de opt muzici militare se vor reuni în septembrie 1889, sub conducerea Inspectorului muzical Hübsch, cu ocazia „manevrelor regale", la care au participat regele Carol I și principele Ferdinand.

Din 1900 până în 2000, muzica militară a fost o prezență obișnuită, fiind solicitată la toate marile manifestări locale și naționale. Vara, muzica militară, încânta publicul cu vestitele „potpuriuri" executate în chioșcurile din „Grădinile publice". Traseul urmat de ea era însoțit întotdeauna de o mulțime de copii iar pe trotuare mulțimea se oprea și o privea cu admirație.

Astăzi, a rămas doar o palidă replică a ceea ce a fost odată „muzica militară".

Povestea „Miței Biciclista”

E o minunată zi de 14 mai 1898. Căldura a trecut de 20 linii peste 0. Sprinten, la cei 23 de ani ai săi, ziaristul George Ranetti se îndrepta spre grădina „Cișmigiu”. E un loc unde se pot afla multe dar și unde se poate bea o bere rece în liniște. Dădu însă „bot în bot” cu caricaturistul Constantin Jiquidi. Se așezară la o masă, așteptând să ia comanda „garsonul”. Deodată Ranetti, ramase fără grai, de parcă ar fi văzut pe Necuratul:

– Costică, vezi și tu, ce văd și eu pe alee?

– A, da. E Mița Mihăiescu. Parcă tu n–o știi?

– De știut o știu, dar să o văd călare pe bicicletă, n–am crezut. E prea de tot. Nu–i fată serioasă. Ai mai văzut tu până acuma vreo femeie din București pe bicicletă? Asta face neamul femeiesc de râs!

Mița Mihăiescu? Era o adevărată frumusețe a capitalei. Își pierduseră capul după ea, personaje mari ale culturii românești, printre care pictorul N. Grigorescu trecut de 50 de ani, și chiar viitorul rege Ferdinand. Ba, mai mult, regele Manuel

al Portugaliei o ceruse în căsătorie. Ea însa l–a refuzat. Îl iubea la nebunie pe doctorul Minovici. Ranetti râvnea și el la fructul mult oprit. Și pentru că, strugurii erau cam acri, s–a hotărât sa se răzbune.

La sfârșit de secol XIX, bicicleta era încă o curiozitate. De neînchipuit pentru concepția acelor ani era și o femeie pe bicicletă. Un singur articol i–a trebuit s–o facă praf pe domnișoara Mihăiescu: „Mița Biciclista". În câteva zile, devenise subiect de discuție în tot Bucureștiul. Un reporter al timpului a înregistrat indignarea Miței Mihăiescu:

– „Știi cine m–a botezat Mița Biciclista? Porcul de Ranetti care se lua de toată lumea, nu l–ar mai răbda pământul".

Prima bicicletă la Bacău, cu roata mare, „Lang", era a fiului comandantului de pompieri și ar fi apărut după cum își amintea dr. A. Vrasti, prin anii 1905–1906, iar biciclistul a făcut o cursă de la bariera fabricii „Letea", până la Palatul Administrativ, vrând să–l vadă tot orașul. Deși, vestea despre „Mița Biciclista" ajunsese și la urechile băcăuanilor aceștia nu s–au sfiit să încalece o bicicletă. O biciclistă purta o rochie lungă, care evident o incomoda la pedalat, și „o bluză albă cu mănuși largi și o șapcă complicată, cu cerculețe și pene".

Pentru început, cele mai multe biciclete sunt de proveniență germană, mărcile „Nauman", „Dürkap", „Brenabor", „Mifa", „Göricke". Între cele două războaie, piața e inundată de mărcile

franceze „La Française", „Diamant", „Automata", „I. B. Laurent", „Peugeot", „Alcyon". Prin anii '60, își fac apariția celebrele biciclete „Carpați". Erau așa de rare acestea, încât purtau număr de înmatriculare.

Mai târziu vor fi folosite pe scară largă, bicicletele speciale pentru femei.

Cât despre „Mița Biciclista", ea rămâne doar o amintire, la care azi zâmbim cu înțelegere.

O bombă care a zguduit moda: Minijupa

Sfârşit de septembrie 1959 la Londra. Mary Qant, creatoare de modă, priveşte pe fereastra casei cum cade ploaia rece pe caldarâmul din faţa casei. Pare o zi tristă. De după colţul unei clădiri o vede pe Elisabeth, de 16 ani, nepoata sa. Îi deschide repede uşa. Fusta lungă a fetei era udă până peste genunchi. Fata risca să răcească. Nu stă mult pe gânduri, ia foarfeca şi taie tot ce era plouat. Elisabeth se duce la oglindă şi pufneşte în râs: „Nu–i rău. Chiar îmi stă bine aşa!" Mary priveşte şi ea, stă o clipă în cumpănă, apoi sare în sus de bucurie:

„Asta e! Mini–fusta, Mini–jupa!"

Se născuse faimoasa minijupă. Avea să fie mai puternică decât o bombă atomică. Într–o clipă va cuceri mapamondul. Mătură totul în cale. Ea va fi întâlnită chiar şi în cel mai neînsemnat cătun din lume. Nu–i rezistă nici curentele puritane, destul de puternice în acea vreme. Mini–jupa devine un simbol al nonconformismului. Fetele tinere pot, în sfârşit, să–şi arate picioarele.

Moda mini–fustei căzuse la timp. De ea aveau nevoie rockul şi twistul. Nebunia noii mode nu cunoaşte limite. La ea contribuie din plin televiziunea şi cinematograful. Marile bulevarde ale lumii sunt invadate de mini–jupe. E un torent în faţa căruia nimic nu–i stă în cale, pulverizând orice încercare de a i se opune. E ceea ce trebuia tinerilor. Mary Quant este chiar depăşită de fenomen. Nici prin gând nu–i trecea că se va ajunge aici. Mini–jupa este, probabil, obiectul de îmbrăcăminte analizat cu cea mai mare stăruinţă de psihologi şi sociologi, care au inclus această modă în cadrul fenomenelor sociale. Mary recunoaşte: „Am reuşit să exprim o dorinţă inconştientă de democratizare a modei. Stilul meu nu este doar pentru oamenii bogaţi şi faimoşi. Am simţit că tinerii aşteaptă o schimbare şi am avut această idee care s–a dovedit fericită".

Au fost proteste?

Multe, dar fără efect. S–au topit ca zăpada sub soarele de primăvară. Asupra lui Mary Quant, desigur, s–au revărsat toate onorurile. Regina Angliei îi conferă „Ordinul Imperiului Britanic". Avea şi de ce. Miliarde de lire au intrat în „puşculiţa" Angliei. Apoi, Muzeul Londrei, din „Kensington Palace", îi dedică o impresionantă expoziţie în care sunt prezentate toate modelele imaginate de ea, lucru fără precedent pentru un creator în viaţă, iar prestigiosul ziar „Sunday Times" îi înmânează Premiul Internaţional, pentru că „a smuls Anglia din atitudinea ei excesiv conservatoare în privinţa modei".

În pas cu moda

Mai schimbătoare decât vremea este cu siguranță... moda. Moda a existat și în epoca primitivă. Mărturii în acest sens ne stau superbele desene executate în urmă cu mii de ani, din peșterile răspândite pe întreg mapamondul. Egiptenii, grecii, romanii, se întreceau în a–și etala noile modele în vestimentație. În Evul Mediu, moda se lua... „ca o adevărată epidemie". Un rege, un prinț sau o curtezană, putea declanșa imediat o nouă modă.

Contele Geofray d'Anjou a avut ghinionul să se nască „pe degetul mare de la picior, cu o protuberanță vizibilă, total inestetică". Dar, cum să–și ascundă acest cusur? Se sfătuiește cu cizmarul său:

– Vă trebuie un pantof cu vârful curbat în sus! îi spuse acesta. Contele acceptă și... face furori. Imediat, înalta societate l–a imitat începând să poarte „souliers a la Poulaine". Mai mult, se face o ierarhizare, după lungimea și vârful pantofului: orășenii purtau vârfuri doar de 15 cm, baronii 50 cm, iar prinții, 60 cm!

Au trecut ani, până regele Charles V, să pună capăt nebuniei. Ba, chiar a avut nevoie de o adevărată luptă cu supușii. De la acești pantofi ne–a rămas doar expresia „a trăi pe picior mare".

Ați auzit de „hoop petty coat"? A fost o modă apărută cam pe la 1711, pornită de la... cercuri de butoi! Rochia era pusă pur și simplu pe cercuri de sârmă, oase de balenă și chiar cercuri de butoi. Vreo 7 ani, a evoluat modest pe malurile Tamisei, până când, într–o zi, două englezoaice au apărut astfel costumate la Tuileries. Au stârnit râsul, dar o curtezană cu mari cusururi fizice, o adoptă imediat. În câteva săptămâni „panierul" cucerise curțile franceze. A rezistat până în 1784! I–a venit de hac o actriță, Mademoiselle Clarion. „Într–o seară, înainte cu numai două ore de reprezentație (actrița interpreta rolul Roxanei), o mână stângace i–a turnat acesteia ceva unsuros pe volanele panierului. Nu mai era nimic de făcut. Mademoiselle Clarion nu avea alt panier și atunci ea hotărî pe loc: va ieși în scenă în cea mai obișnuită și simplă rochie. Ceea ce a și făcut. Astfel, în numai câteva zile, soarta panierului a fost pecetluită. Cochetele epocii l–au declarat dizgrațios. Mai aproape de noi, în secolul XX, unii oameni de afaceri s–au îmbogățit sau au sărăcit, în funcție de calculul mizei modei. Bernard Waldam, un biet croitoraș american a făcut o avere fabuloasă imediat după crahul

financiar din anii ’30, prin „standardizarea şi răspândirea pe piaţă a hainelor inspirate din filmele de succes, purtate de vedete”. Falit a ajuns însă, Wilhelm Franck producător de maiouri. Autorul: celebrul actor Clark Gable, care în filmul „S–a întâmplat într–o noapte”, a apărut gol sub... cămaşă! Vânzarea de maiouri a scăzut dramatic doar în câteva zile. „În iureşul aceleiaşi goane după succes, generaţii de copii americani, arăta Margaret Thorp, au fost chinuite de părinţi din cauza lui... Shirley Temple! Li s–au făcut bucle, li s–a dat hrană din cea preferată de vedeta idol, doar, doar vor dobândi talentele ei în artele dansului şi cântecului”. Veste mare pentru femeile anului 1905: s–a inventat părul permanent.

După primul război mondial, prin 1921, bunicile noastre adoptau părul scurt. Pălăriile se răspândesc cu iuţeală. După forma şi calitatea pălăriei, puteai să–ţi dai seama de educaţia, bogăţia şi prestigiul posesoarei. Apar pălăriile excentrice. Nu era voie ca o femeie să apară în public fără pălărie. Prin anii 1930, pălăriile se poartă ghiduş, pe–o parte.

Nici bărbații nu scapă de „molima" modei. După trenciul, purtat în tranșee, vine moda gabardinului, apoi a raglanului. Noile materiale descoperite, nylonul, vinilinul, cauciucul, mușamaua, teflonul, schimbă radical moda. Românii au ținut și ei pasul cu moda. În prima jumătate a secolului XIX, se purta „antereu scurteică, giubea cu taclit încins și șapcă pe cap" iar „pe la 1859, unii au lăsat acest port și s–au îmbrăcat cum se zicea «nemțește», dar alții nu le–au lăsat până la moarte". „Nevestele lor însă erau toate gospodine în înțelesul larg al cuvântului. Nu se îmbrăcau în mătăsuri și puteau să se îmbrace în rochii de halastincă și fularuri de lână. Aveau câte o rochie mai scumpă, pe care o îmbrăcau la nunți sau când bărbatul avea hiritismosul numelui său".

Și, iată–ne după 1950. Sărăcie lucie după război. Un palton sau un costum se dădea pe cartelă. „Noroc de moda din răsărit: pufoaică și șapcă à la Lenin". Purtatul cravatei sau a pălăriei era un semn al desfrâului burghez. Niciun război n–a putut ține moda în loc. „Dezghețul" după anii '60, a fost o erupție a modei. Vă mai amintiți de vestitele „fuste plisate"? De la miezul nopții, femeile făceau coadă la magazine pentru a pune mâna pe o astfel de fustă direct din „pachet". Foarte „șic" erau și cizmele de cauciuc cu toc în care se introduceau pantofii!

Într–un timp scurt a fost detronată de nou venita fustă strălucitoare „lamé". Cine purta așa ceva „rupea gura târgului". N–a rezistat nici lame–ul în fața uraganului „mini–jupa". Elevele de pe atunci, acum mame sau bunice, își amintesc câte au îndurat din partea severității profesorilor. Dar, și „mini–jupa" s–a văzut nevoită să facă față unui pantalon dintr–un material inofensiv, „de cort", blugii! Ce urmează după ei?

– Zâmbiți, vă rog!

Începuturile fotografiei sunt legate de Carol Popp de Szathmary. Szathmary? Se născuse într–o familie de mici nobili maghiari, originari din comuna Peterfaja, care își adăugaseră patronimicul Papp (preot). Înzestrat cu un mare talent de pictor, el străbate Ungaria, Austria, Germania, Elveția, Italia, desenele sale fiind adevărate documente pentru istorie. Totodată el cunoaște marile personalități ale vremii. De Franz List îl lega „o statornică și trainică prietenie". Totuși, el se va stabili la București, „un oraș mare și frumos, cum nota, care are un Palat strălucitor și hanuri". Aici se împrietenește cu Petrache Poenaru, directorul „Eforiei Școalelor", cel care obținuse în 1827 de la francezi, brevetul de fabricație pentru „pana fără moarte", adică stiloul de azi. Într–o zi Petrache Poenaru îi arată „un obiect negru, arătând ca o cutie ce avea într–o parte o țeavă astupată la capăt cu un capac". Era un dagherotip, cumpărat cu bani din donații, străbunicul aparatului de fotografiat. Fără să stea prea mult pe gânduri, Szathmary, după „mai multe mânuiri" și între două „fumuri de ciubuce",

Carol Popp de Szathmary 1812–1887

scoase „o plăcuță lunguiață", încă umedă. Era prima fotografie realizată vreodată în România. Heliade Rădulescu, aflat la memorabilul eveniment îi spuse:

– Te felicit din toată inima. Cu asta, s–a născut arta fotografică românească!

Petrache Poenaru adăugă, râzând:

– Iar moașa ei e pictorul Carol Popp de Szathmary!

La 13 martie 1853, pe Podul Mogoșoaiei se fac „portreturi fotografice". Primele ateliere fotografice au fost în București, ale Wilhelminei Priz „din apropierea palatului domnesc", al lui I. Pohloman pe „Podul Mogoșoaiei" și al lui Triedrich Binder „lângă Teatrul Manolo".

Cum arăta un atelier fotografic?

Interiorul era amenajat „cu un sistem de perdele și draperii ce permiteau să pătrundă lumina în măsură cât era necesară. În spatele vitrinelor atârnau, din tavan până la

podea, draperii groase, bogate, cu modele ornamentale în partea de sus", trase după necesitățile de lumină. Între anii 1860–1870, Carol Popp de Szathmary a reuşit să scoată un volum cu 100 de fotografii, numărându–se printre primii 10 fotografi din Europa. Tot el are meritul de a fi primul reporter–fotograf din lume, participând la Războiul Crimeii, şi de a fi făcut fotografiile lui Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri şi Ion Ghica.

Petrache Poenaru 1799–1875

În 1866, Szathmary era în trecere prin Bacău. Coborî din caretă, aşteptând schimbarea cailor. N–are astâmpăr şi porneşte prin oraş. Pe atunci, Bacăul era încă departe de o aşezare orăşenească. Începuseră să apară pe străzi, trotuare. Lumea însă se resimţea după holera din 1865. N–ar fi vrut sa plece fără o fotografie din Bacău. Păru cam dezamăgit când zări o ţărancă frumos şi curat îmbrăcată într–un minunat costum naţional. Nu stă pe gânduri, şi–şi scoate din caretă, aparatul. Rugă pe tânăra ţărancă să–i „pozeze". Avea să fie prima fotografie făcută la Bacău şi a unei băcăuance. De atunci, însă fotografia s–a răspândit cu iuţeală şi în Bacău. „Cutia neagră" se mai perfecţionează, o nouă invenţie a lui Petzrol Jozsef, „aparatul cu lentilă", permiţând pe lângă reducerea timpului de expunere la o sutime faţă de cel folosit pană acum, pregătea întâi o negativă pe care apoi o multiplica în câte exemplare dorea".

În centrul oraşului apar renumitele ateliere „Goldenberg", „Julietta", iar în grădinile publice se fac „poze la minut", chiar în anii '70. Vechii fotografi au lăsat însă locul celor noi, care şi–au creat o adevărata reputaţie prin seriozitatea şi calitatea fotografiilor.

Poftiți la Cafenea!

Astăzi pare de necrezut o zi fără o ceașca de cafea aburindă. Ca să ajungi la obișnuință, cafeaua a avut un lung și sinuos drum, de la locul ei de baștină – America ecuatorială, până în Europa.

La Viena, cafeaua își face apariția în 1615. Pe la 1643, e degustată la Paris, ca apoi să sară Canalul Mânecii, la Londra, în 1651. Se servea în minunate cești de porțelan ca băutură, dar se folosea și ca leac. Vindeca cam de toate printre care și... pocniturile din urechi. Cei mai vechi și vestiți negustori din Franța erau armenii. Unul dintre ei, Hatarian, cunoscut mai ales sub numele de Pascal, deschide prima prăvălie în Paris, în care se vindea cafea. Dar „caimacul" afacerii cu cafea avea să–l ia, un băiat de prăvălie din bătătura sa, sicilianul Pricope. Băiat isteț și inventiv el găsește loc, chiar în centrul orașului peste drum de „Comedia franceză", pentru o cafenea. În scurt timp, la o ceașcă de cafea se adunau „trântori, palavragii, oameni de spirit, dar și... femei frumoase". În scurt timp, cafenelele apar ca ciupercile după ploaie în Paris, dar și în întreaga Franță. La mai

puțin de 100 de ani se numărau 800 de cafenele. Apoi cafenelele se înființează în toată Europa. Era loc de discuții personale, politice, se încheiau afaceri. Unii însă, (ca și acum) procedau pe la 1782 în Paris, cam așa:

„Un trântor sosește la cafenea pe la zece dimineața și nu mai pleacă până la unsprezece seara (ora oficială de închidere pe care poliția avea grija să o impună); masa lui de prânz este o cană de cafea cu lapte, iar cina «une bavaroise», o băutură parfumată, după o rețetă din Bavaria".

Exact în același an, pe plaiurile mioritice, cafenelele erau luate cu asalt. Pe lângă o ceașcă de cafea, oamenii își mai dădeau și drumul la gură. Nu scăpa de bârfă domnitorul și nici chiar sultanul! Auzind acestea, mânios foc, Vodă Caragea dă poruncă strașnică la 1 septembrie 1782:

„Către dumnealui Vel Agă, am luat domnia mea înștiințare cum că pe la cahvenelele din București, șed oamenii la mușaverea (taifas) și vorbesc despre felurimi de haituri (discuții nepermise) care nu li se cade, pentru care am poruncit dumnealui Vel Spătar (directorul Siguranței Generale), dar mai vârtos domniei tale, îți scriem, ca unul ce dumneata ai zabitlicul (autoritatea) înăuntrul târgului, să poruncești strașnic celor ce țin prăvălii de cahvenele că de acum înainte să nu se cuteze a mai îngădui înlăuntrul cahvenelelor pe nimeni să facă vorbe pentru Devlet (puterea suzerană – sultanul) și pentru alte havadișuri (știri, zvonuri) căci, de vom auzi, nu vom căuta nici vom cerca pre cel ce au făcut vorba aceia, ci înseși pre cei ce țin cahvenelele îi vom pedepsi strașnic".

În 1939, Carol al II–lea a dat ordin să se dărâme celebra cafenea „Corso" de pe Calea Victoriei. De ce? Scriitorii „îl înțepau". Victor Eftimiu îi făcu chiar un catren:

„Împărțind la suprafețe
Vânzându–și țara cu toptanul
Și păstrându–și pentru sine
Vlașca și Teleormanul".

Note de plată neobișnuite

Arhivele păstrează documente de mare valoare istorică. Dar, printre ele se găsesc și unele ce par la prima vedere, chiar „nevinovate". Totuși și ele au încărcătura lor istorică. Știți cum erau remunerați artiștii în urmă cu două secole și jumătate? De la o mare actriță din vremea împărătesei Maria Tereza (1740–1780) se păstrează o interesantă chitanță, privind remunerarea ei, în afara ariilor cântate. Pe atunci, orice gest în plus era plătit:

– *Arii cântate – 6 coroane;*

– *Zburat odată în aer – 1 coroană;*

– *Am fost udată odată cu apă – 1 coroană.*

Pentru încasarea a 2 palme se dădeau doar 8 coroane. În schimb, se plăteau bani buni, 34 de coroane, pentru săritul odată în apă și lovirea odată cu... piciorul. E bine, că pe atunci nu se trăgeau „duble". Sperăm, totodată ca actorii teatrului „Bacovia" să nu ceară plata salariilor după această veche metodă...

Şi, iată o altă „notă de plată" din 1831:

Marin Tudose, zugrav, adică pictor bisericesc, a fost chemat să refacă pictura bisericii „Sf. Mina", afumată şi ştearsă în unele locuri. Meticulos a notat toate lucrările făcute:

„1. Am pus coadă nouă cocoşului lui Sf. Petru şi i–am îndreptat coada;

2. Am legat pe cruce pe tâlharul din dreapta şi i–am pus un deget nou;

3. Am pus o aripă Arhanghelului Gavriil;

4. Am spălat pe servitoarea lui Caiafa şi i–am pus roşu pe obraz;

5. Am reînnoit cerul, am adăugat două stele şi am curăţat luna;

6. Am înroşit focul din iad, am pus o coadă lui Lucifer şi i–am ascuţit unghiile;

7. Am reparat haina Sf. Anton şi i–am pus doi nasturi la antireu;

8. Fiului lui Tobias, care călătoreşte cu îngerul Gavriil, i–am pus curea nouă la traistă;

9. Am spălat urechile măgarului lui Avesalom şi l–am potcovit;

10. Am smolit corabia lui Noe şi i–am pus un petic la fund;

11. Am albit barba Sf. Nicolae;

12. Am ascuţit sulița lui Sf. Gheorghe şi am înverzit coada balaurului;

13. Am spălat rochia lui Sf. Maria;

14. Am pus coada diavolului de la Sf. Marina şi am cârpit toaca".

Mână, birjar!

La Iaşi şi Bucureşti, capitalele celor două principate, un conte ungur, Festetics, făcea afaceri bune pe la 1786, vânzând trăsuri vieneze, frumoase, confortabile şi uşoare. Ele înlocuiau vechile butci şi carete ale boierilor. În scurt timp, moda trăsurilor lua un aşa de mare avânt, încât, ca urmare „a beţiei de vitează", Vodă Mavrogheni porunceşte, la 6 martie 1787, Agiei (Poliţiei) „...ca butcile, carele şi căruţele să nu mai umble iute pe ulițe, că s–a întâmplat şi moarte de om, cum a fost cazul cu Ion Surugiul, când s–a călcat o muiere şi a omorât–o cu roata carului, fiind aproape de cunoştinţă cu vizitii, din blestemata firea lor, obişnuiţi fiind a se întrece unul cu altul şi a alerga cât pot cu butcile şi caretele pe uliţa, şi fiind pe uliţă pururea nelipsit, urdină (circulă) oameni pe jos şi călări la trebuinţa lor, negreşit se pot întâmpla multe ca de–alde acestea. Cu pristavu' să se vestească tuturor; arhierei sau boieri mari să–şi înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliţă, priveghind şi de o parte şi de alta, strigând înainte să se păzească, iar mai vârtos când este buluc, ori să aştepte să se

curețe și să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergerea cu mare liniște și încetinel". Domnitorul ordona zapciilor și căpitanilor de răspântii al da jos de pe capra pe contravenitor și a–l trimite pe Spătar și pe Aga la Domn să–și ia pedeapsa. Toți sa fie cu privighere, căci și zapcii și căpitanii de răspântie și Aga vor fi răspunzători.

S–au schimbat domnii, dar circulația rămânea tot grea. Aceasta îl face pe Alexandru Moruzi, la 1801, să promită vizitiilor: „bătaie strașnică și trimiterea la ocnă". Degeaba! Marele logofăt Alecu Balș aflat la Paris, ajuns cu trăsura pe „Avenue des Champs–Élysées", își pierdu răbdarea când trebui să țină rândul cu „un nesfârșit șir de trăsuri". Înfuriat, îi spuse vizitiului său: „Da, spune–i polițistului cela că sunt eu, marele logofăt Alecu Balș, să ne lase sa trecem înainte". Dar cum polițistul nu–l băgă în seamă, el se ridică puțin în trăsură și strigă pe franțuzește că „vrea să treacă înainte fiindcă el e logofătul Alecu Balș". Căpătă un răspuns care pe românește ar suna: „Mai tacă–ți fleanca". Logofătul se făcu „verde la față" și trântindu–se în fundul trăsurii spuse: „Mi se pare că se obrăznicește! Zi–i să tacă, că acuș îl pocnesc cu ciubucul în cap!"

Nici peste 50 de ani, nu se făcuseră mari progrese. Este nevoie de un regulament, în 1866, care „interzicea cotropirea trotuarelor care trebuiau să rămână accesibile numai pietonilor și legarea cailor în fața prăvăliilor, iar „oprirea trăsurilor să se facă numai pe partea dreaptă, iar birjele să staționeze în așteptarea mușteriilor în piețe anume indicate". Doi ani mai târziu se dau „carnete de circulație semnate de notabilii mahalalelor", iar birjarul trebuia să „adeverească dacă este capabil de a conduce o trăsură". Spre sfârșitul secolului XIX, brambureala pe străzile și noile bulevarde era de nedescris. Abia la 17 decembrie 1906 se introduce „Regulamentul Poliției rulajului și circulației pe căile publice".

Spicuim din el: „Orice birjar este obligat a nu eși mergând pe stradă din rândul ce trebuie să ție tot timpul pe dreapta", „a nu astupa drumul oprindu–se pe stradă sau pe dinaintea

cârciumilor ori altor asemenea stabilimente", „a nu merge pe stradă decât la tropăitul cailor", a cumpăni caii cel puțin cu 25 de pași când un om s–ar afla trecând drumul în curmezișu, sau când birjea trece pe la capătul unei alte strade, ca să nu lovească pe nimeni; la urmarea contrarie, birjarul va fi pedepsit după gravitatea faptului conform legei". Și un articol care amintește de circulația de astăzi: „Orice birjar se va găsi beat va fi arestat de cel dintâi agent polițienesc și când se va dovedi beat pentru a treia oară, i se va ridica dreptul de a mai conduce caii pe viitor".

Cum arătau birjarii?

„Erau eleganți, îmbrăcați cu haine lungi de catifea, încinși cu brâie înalte de diferite culori"... Erau excelenți conducători ai trăsurilor. Birjarii își aveau starostele lor de care ascultau. Unii dintre ei își cunoșteau așa bine clienții și obiceiurile lor încât nu era nevoie să fie anunțați.

După cel de–al doilea război mondial numărul lor a scăzut, ca și cel al cailor. Vor mai funcționa câteva birje până în 1966. Exact 100 de ani!

Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun”

În anul 1895, în România sunt aduse primele automobile. La Craiova 3 „Benz” cu 4 locuri, la Fălticeni, un triciclu „Bollé”, la Tecuci, un „Rochet–Schneider”, și la București, un „Peugeot”, România situându–se pe primele 10 locuri din lume care au introdus automobilul. Cu un „Oldsmobil” stil „Victoria”, doctorul Tomescu sperie mahalalele Bucureștiului, având viteza fantastică de 15 km/h. Un proprietar de mori, Gheorghe Assan, cumpără din Belgia un „Panhard”, care va fi înscris în circulație cu numărul 1. Treptat, automobilele devin tot mai multe, ajungându–se în anul 1904, la 41 de exemplare.

Ca urmare, la 5 aprilie 1904, se înființează „Automobil Clubul Român” cu 27 de membri, iar la 10 aprilie se publică și „Regulamentul de circulație”, cu 14 articole.

Tot în 1904 se organizează, pe ruta București–Giurgiu, prima cursă automobilistică, câștigător fiind celebrul George V. Bibescu.

Prin 1905, bărbații se opreau în loc admirativi, iar babele duceau mâinile la gura atunci când pe străzile desfundate

trecea, „Fiatul" fraților Filderman, „de culoare vișinie, condus de șoferul Ișstoc". „Stoyer–ul" roșu cu „Radiator ascuțit" al fabricii „Letea" sau „Delaye–ul" unui inginer francez. Curând, numărul automobilelor se dublează, ca în 1908, să fie nevoie de examen auto.

Iată cum se dădea examenul de conducere atunci. Sosea prefectul poliției, cu mustățile răsucite–n sus, la locul probei ce se afla chiar în fața Prefecturii. Îl urma un sergent de stradă care ducea în brațe... o pernă. Apărea și candidatul cu mașina. Curioșii firește, făceau cerc în jurul lor. Deodată se făcea liniște:

– Sergent!

– Trăiți, dom' prefect!

– Dă–mi perna!

Salutând și bătând călcâiele, sergentul Ursu îi înmâna, cu mare grijă, perna.

– Să fii atent la semnalul meu. Când ridic brațul, fluieri din țignal să pornească mașina. Ai înțeles?

– Trăiți! Am înțeles!

Prefectul poliției se îndepărtează de mașină până la colțul sudic al clădirii. Ridică mâna, sergentul fluieră și mașina pornește. Când ajunge în dreptul prefectului, acesta aruncă în fața „bolidului" perna. Scrâșnind din frâne, automobilistul oprește la câteva palme de perna albă, cu puf. Astfel erau verificate la proba de viteză, reflexele conducătorului auto. Prin acest examen se lua brevetul de șofer.

Dacia „Lăstun"

Prin martie 1911, se deschid pentru prima dată la București, cursurile „Școlii de mecanici conducători" urmate în anul următor de cel de la Bacău. „Teoria" la acest curs, cuprindea două capitole distincte: „Scoaterea de fum a mașinii" și, țineți–vă bine: *„Omorârea de oameni"*.

După primul război mondial în mai toate localitățile Bacăului se afla câte o mașină. Circulau „Opel Adon", „Fiat", „Ford", „Mercedes", „Opel", „Stayer", „Nasch Royal". Ele au existat până la desființarea Oficiului de Patrimoniu Bacău, când, profitând de situația creată, un afacerist le–a cumpărat și apoi vândut peste granițe cu milioane de dolari.

După 1944 funcționau câteva mașini germane pentru ca treptat, treptat să–și pună „amprenta" mașinile sovietice. Sunt folosite de conducerea de partid, dar și de unii șefi de întreprinderi, „Popeda", „Volga", apoi „Moskvici", și „Lada".

Pentru ca în sfârșit să vină și vremea noastră: „Daciile", dar și „Lăstunul". Ce mașini vom mai vedea de acum încolo? Trebuie să fii tare să poți rezista tentațiilor!

Transportul în comun – o istorie pe roți

Îndesându–şi melonul pe cap ca să nu–l ia vântul, Sile Smărăndescu apucă să se urce în tramvaiul electric. Era 24 octombrie 1909. Pufăi pe nări nemulțumit:

– Doamne, ce condiții!, zise el, adresându–i–se unei doamne cu o pălărie cât roata carului. Vă amintiți! Era o vreme când în Bucureşti aveam tramvaiul cu cai sau mai exact cu un cal. O singură gloabă trăgea cutiuța în care se înghesuiau pasagerii față în față, pe două rânduri...

– Cum să nu–mi amintesc monşer. Hehei, cu bice şi câteva expresiuni „parlamentare" ale conducătorului se înlocuia atunci motorul!

– Doamnă, tramvaiul cu cai avea şi un mare avantaj: se oprea unde vreai tu! Ba, putea, dacă erai ofițer, să trimiți ordonanța să oprească tramvaiul până ce îşi punea pălăria cucoana. Azi avem tramvaie electrice, admirabile ca iuțeală. Dar, ca să ştii unde este o stație de tramvai, trebuie să aştepți vehiculul electric, să fugi după el, şi dacă–l scapi să ții minte unde s–a oprit!

– Aveți mare dreptate. Ar mai fi un mijloc să întrebi vardistul străzii, dar la mahala un vardist este o raritate. Știți dumneavoastră, vardiștii se găsesc numai la ușa celor atotputernici de pe Calea Victoriei și la Centru. Să însemne oare aceasta că sunt mai mulți pungași la Centru decât la mahala?

Nemulțumiri au existat de când a apărut transportul în comun. Când a apărut acesta? Se pare că primul transport în comun a avut loc în Franța pe la 1640. Douăzeci de ani mai târziu, cel ce se va implica în dezvoltarea lui, va fi celebrul matematician Blaise Pascal.

La noi, o idee de avangardă a avut–o la 18 mai 1848, Solomon Rosenthal: „Pentru înfrumusețarea moșiei Bănesei, a

prea înălțatului și fericitului nostru domn și pentru înlesnirea comunicațiilor persoanelor ce voiesc a merge la aceea moșie, atât trebuințele cât și spre preumblare, m–am străduit cu mari cheltuieli de am făcut dinlăuntru două trăsuri în care încap mai multe persoane (care se numește omnibuz). Când una a sosit, iar cealaltă a adăstat. Așadar, plecat din aceasta și în conștiința cinstitei poliții, spre știința–i, vestind–o că în zilele de sărbătoare, programul pentru o persoană este un sfanț, iar în zilele de lucru numai șaizeci parale bune".

Au trecut ani buni ,ca în 1854, la Paris să se înființeze prima linie de tramvai cu cai. Urmează apoi New York–ul, Londra 1859, Berlinul 1864, Viena 1864. Românii nu se lasă mai prejos și în 1871, Bucureștiul avea tramvai cu cai de la Gara de Nord, până la piața Sf. Gheorghe, Calea Moșilor și Obor. În 1889, existau 20 km linii de tramvai.

Cum arăta „Tramcarul"?

Avea un vagon cu 12 pasageri, care stăteau pe două banchete din nuc lustruit cu 6 locuri fiecare. Pe platforma vizitiului

mai încăpeau încă 6 persoane. Vagonul era vopsit în albastru, galben și cu „marca comunei". Jos, lateral era numărul de ordine, iar în partea de sus, itinerarul. Până în 1909, tramcarul va fi întâlnit și în „dulce târg al Iașilor", la Galați și Brăila. Se va menține, atenție!, până în 1929, când dispare cu totul. Lovitura de grație i–a dat–o „tramvaiul cu vapori".

La 9 decembrie 1894, se dă în exploatare prima linie de tramvai electric din București, urmată în 1899 de Timișoara.

Un rival demn de luat în serios pentru tramvaiele electrice, a devenit autobuzul. În 1921 pe străzile Bucureștiului, apar primele autobuze. Pe la 1930, în toată România se aflau în funcțiune cam 5.000 de bucăți. Rentabilitatea lor face ca și C.F.R.–ul să se implice, creând un serviciu în 1935 cu 34 de autobuze, ca în 1941 să aibă 525.

Distrugerile celui de–al doilea război mondial au anulat practic parcul de autobuze. Vor avea proprietari privați până la 11 iunie 1948 când s–a făcut naționalizarea. Apoi, intervine „ajutorul frățesc". Apar autobuzele sovietice. Vor circula până în anii '60, când Uzinele „Vulcan" din București scot primele autobuze românești (anul 1955, anul de naștere a autobuzului românesc).

În timpul anilor '60, câteva autobuze de proveniență Sovietică circulau, printre mașinile „Volga" de la Centru la Gară. N–au avut viață prea lungă, fiind înlocuite masiv, mai ales în anii '70 de autobuzele TV2 cu 38 de locuri.

Cum se circula din localitățile noastre? Greu, greu de tot! Pe distanțe mici puteau să meargă trăsurile. Pe drumurile desfundate, nepietruite, care uneori își schimbau direcția an de an se circula doar cu căruțele cu cai sau boi efectuându–se atunci într–o zi chiar două curse. După 1950, se făceau câteva curse regulate cu autocamioane „Molotov", descoperite, fiind considerate atunci, ca o culme a transportului public. Dacă se defectau sau erau trimise în altă misiune de organele de partid, se utilizau camioanele de la O.R.A.C.A., adică în cele ce transportau vite.

„Trăsura fără cai” și „semnalele vestitoare”

Rezemat de un castan înflorit, reporterul V. Alexandrescu își consemnă emoționat în „Gazeta săteanului”. Mai 1898. După tramvaiul fără cai, după triciclul cu motor, trăsura fără cai și–a făcut apariția și în București. Doctorul Toma Tomescu e cel dintâi român ce și–a adus asemenea automobil (de la Londra) și acum el își face preumblările la Șosea și–și vizitează clientela, spre marea ciudă a birjarilor. Doctorul, cu automobilul său, a scăpat de hrănirea și potcovitul cailor, dar va trebui să fie băgător de seamă la cârmă, căci căzăturile din trăsura fără cai este mai primejdioasă. De la revista „Albina”, un alt reporter, A. Nicolau, văzu, în noiembrie 1898, această trăsură „care se zice automobilu”, ca o oarecare curiozitate. Explica cititorilor că aceasta „se pune în mișcare prin mijlocirea unui mecanism anume, prin puterea de expansiune a gazelor ori a curenților electrici”.

În 1900 Bucureștiul avea 10 automobile. Apoi apar noi tipuri de automobile, dar nici unul dintre ele nu oferea confort. Se auzeau chiar proteste și „se condamna folosirea nesăbuită

a tipurilor decapotabile, călătorii respectivi fiind permanent expuși îmbolnăvirii". Totuși, „privitorii mari nu se pronunță, așteaptă poate modelele de mâine care vor fi și mai frumoase".

10 ianuarie 1908, București. Prima zi de examen a unui automobilist român. Comisia examinează cu ochii vigilenți candidații care se strecoară printre casele zarzavagiilor din piață sau pe ulițele întortocheate ale capitalei. Dacă nu se întâmpla vreun accident, automobilistul primea „brevetul". Trei ani mai târziu încep cursurile Școlii de șoferi profesioniști, obținând brevetul: 6 foști vizitii, 2 lăcătuși, 2 plăpumari, un tâmplar și un băiat de prăvălie. Automobilul câștigă teren, cu toată opoziția... birjarilor.

La Paris, în 1905, se ține primul „Congres internațional al drumurilor"... Scopul: introducerea în toată lumea, pe drumurile principale, „pentru preîntâmpinarea înmulțirii peste măsură a automobilelor a... semnalelor vestitoare". Se pare că la acea vreme, în toată lumea existau deja 100.000 de mașini.

România a votat hotărârea, dar aplicarea ei a fost făcută abia în 1913. Ce „semnale vestitoare" au fost omologate atunci? Doar patru: șănțuleț, cotitură, trecerea de nivel și răspântie!

Drumurile erau, însă, în stare proastă. Primele automobile care s–au avântat pe șoselele noastre desfundate, au avut ghinionul să se împotmolească, așa încât sunt numeroase consemnări din care aflam că mașinile erau trase cu... boii! După 1920 are loc „boom"–ul auto. În fața avalanșei mașinilor, în marile orașe, apar semafoarele.

Primul „STOP" din România în doar două culori, roșu și verde s–a instalat în noiembrie 1931, pe „Calea Victoriei". După această dată încet, dar sigur, sistemul va fi adoptat și de alte orașe.

Trenule, maşină mică!

Inaugurarea liniei ferate din 1869, Bucureşti–Giurgiu, a dat semnalul dezvoltării reţelei căilor ferate româneşti. Doar în câţiva ani, întreaga ţară este împânzită de linii ferate. Locomotivele pufăind din greu trag vagoane cu călători sau cu marfă. Era un început greoi, dar totuşi o mare realizare tehnică. Iată ce scria, la 23 iulie 1870, ziarul ieşean „Dreptatea" despre circulaţia trenurilor: „La pornirea din Iaşi, cu puţine minute mai înainte locomotiva s–a stricat încât a fost o întârziere până s–a adus o a doua... La dâmbul de la Ruginoasa s–a adăugat o altă locomotivă. Trenul era compus din 11 vagoane în total. După puţine momente trenul stătu, ambele locomotive fiind stricate: pasagerii stăteau afară pe iarbă, nemâncaţi şi fără apă. După mai bine de trei ceasuri, veni o locomotivă de la Ruginoasa, care luă cele stricate, iar trenul de pasageri stătea pe loc; în fine, o biată locomotivă oftigioasă veni şi ne târî până la Paşcani".

Ion Creangă, fascinat de noua maşinărie, pune mâna pe tocul cu peniţă de oţel şi scrie la „Învăţătorul copiilor": „Ia!

Băieți... vine trenul. O frumoasă descoperire! Cu puțină apă și câteva lemne aprinse, azi cărbuni de pământ, poartă c–o iuțeală foarte mare atâtea vagoane sau trăsuri..." Ba, chiar îi dedică o poezie:

„Clopoțelul de la gară
A dat semnul de pornire
Toți în grabă alergară
Toți cu toți într–o unire.
Rar rămâne un drumeț
Surd la astă deșteptare...
Somnorosul e isteț
Când e vorba de plecare.
Sare iute în trăsură
Pasagerul îngrijit,
Trenu–n grabă se zmucește,
Trenul, iată a pornit!
Fumul iasă, trenul zboară,
Pasagerii–s liniștiți,
Orice vreme–a fi afară."

Se poate cale ferată fără gară?

La 1 septembrie 1872 se inaugurează gara băcăuană. Cum arăta? Lungă, cu un etaj, ferestre dreptunghiulare, și cu o intrare mică, așezată de–a lungul unei singure și unice linii. Era, deseori, „cea mai importantă linie de cale ferată București–Cernăuți, cu un mare număr de trenuri personale și de marfă". Apar și cârcotașii. Vă prezentăm un extras „din Condica de reclamațiuni a gării Bacău, din anul 1873: *„Astăzi 28 Aprilie 1873, voind a plăti taxa biletelor pentru Tecuci, ni s–a refuzat primirea unei monezi de aur, galbeni olandezi, ce circulă în țară. D–l casier a obiectat că nu cunoaște acea monedă nefiind în tarifele d–lor. Această conduită aduce nemulțumire pasagerilor, mai ales când s–ar ocaziona să aibă această singură monedă în pungă.*

Consilierul Curții Focșani".

Gara din Comănești

Cu trecerea timpului căile ferate capătă o mare dezvoltare. După primul război mondial, la Bacău, se înființează „Secțiunea de întreținere C.F.R. Bacău, iar în 1926 Direcția a XII–a exploatare. Un an mai târziu ia ființă M.T.L. adică „mișcare, tracțiune, întreținere". Pe la 1933 șeful gării Bacău, va fi Ioan Parfene, iar șef de depou, Vasile Negru. Acestuia din urmă, mare amator de dame, i s–a compus o epigramă cuprinsă în „Versuri festive" pe scena Căminului Cultural C.F.R. din Iași, la serbarea datinilor creștinești din 20 decembrie 1932:

„Viguros cu energie,
Patruzeci și cinci de toamne,
Cu serviciul la–nălțime
Și atenție la... doamne!"

Beția vitezei, o poveste veche

Vă închipuiți un accident de circulație în urmă cu mai bine de 2000 de ani, întâmplat la Tamasidava (Răcătăul de astăzi)? Ei bine, nici ei, strămoşii noştri, nu au stăpânit incidentele rutiere. Putem crede că, din când în când, carele care veneau sau intrau în cetatea dacică, din cauza „vitezei", se mai şi ciocneau. De aici, neplăcutele consecințe. Au trecut anii. Prin secolul XVIII, aşezările moldoveneşti devin „aglomerate". Domnitorii trebuiau să facă față, în afara năvălirilor turcești şi tătărăşti, „boalei" numită beția vitezei. „Să nu se mai umble iute pe ulițe!", porunceau ei. Nicolae Mavrogheni îşi iese chiar „din papuci". La 6 martie 1787 dă poruncă cumplită: „Cu pristoru să se rostească tuturor: arhierei sau boieri mari să–şi înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliță, priveghind şi de o parte şi de alta, strigând înainte să se păzească, iar când este buluc, ori să aştepte să se curețe şi să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergerea cu mare linişte şi încetinel". Domnitorul ordonă zapciilor şi căpitanilor de răspântie a–l da jos de pe capră pe contravenitor şi a–l trimite prin Spătar şi

Agă la domn să–şi ia pedeapsa. „Toți să fie cu priveghere, căci şi zapciii şi căpitanii de răspântie şi Aga vor fi răspunzători".

Dar nici căderea capului sub secure nu i–a liniştit pe vitezomani. Porunca rămase doar pe hârtie... Iar datul jos de pe capră ar fi ca o amendă mică de acum.

Bucureştii au probleme cu circulația, care prin anii 1933 „s–a mărit mult în anii din urmă". Polițiștii îşi ridică chipiele, se adună şi hotărăsc: „dat fiind că străzile noastre sunt înguste, circulația trăsurilor, mai ales, s–a îngreunat într–atâta că a trebuit să fie regularizată prin dispoziţiuni polițieneşti". Mai mult, „circulația pietonilor a rămas aşa cum o vedem: încurcată, împiedicată". Iar „după Unire (1918) cetățenii din Ardeal, obişnuiți să circule pe stânga, continuă, cei mai mulți, să meargă tot pe stânga trotuarului, pe când o parte a publicului păşeşte pe dreapta". „Iată deci, se sublinia în iulie 1932, o primă împiedicare a liberei circulații, la care se adaugă obiceiul unora de a se opri în mijlocul trotuarului, chiar la colțul străzii!"

Ce trebuia făcut?

„Se cade ca serviciul circulației să vie cu ordonanță pentru regularea circulației pietonilor. În lipsa unor astfel de instrucțiuni, credem că facem publicului un serviciu dacă venim cu câteva sfaturi adresate pietonilor. Iată–le:

1. Pietonul pe trotuar va merge pe dreapta lui;

2. Pietonii să nu se oprească în mijlocul trotuarului mai ales în colțuri de străzi;

3. Pietonii să nu circule pe trotuar pe un front de 3–4–5 inși!"

Ce vremuri!

La un an, urmările nu se lasă așteptate. La 16 august 1933 apar și numele unor contravenienți în ziarele de epocă. Un fel de „Rușinică" al timpului:

„Au fost sancționați pentru contravențiile menționate în dreptul fiecăruia conducătorii de vehicule mai jos menționați: Constantin Ion, șofer cu pălărie la volan!; Secarea Vasile, șofer a încurcat circulația; Chelaru M., șofer, a trecut gol prin loc nepermis; Cociș M., birjar, fără livrea; Leon Moisic, biciclist a circulat fără... număr; Eftimie Toma, șofer, a circulat pe stânga; Ștefanischi V., șofer, n–a oprit la stop". S–au ținut astfel „frâiele" până în anii '50. A venit apoi o altă epocă, cu alte idei...

Paşapoarte de altădată

Pentru noi, cei de astăzi, paşaportul a devenit un act de identitate cât se poate de uzual. Ce reprezenta, însă, acesta, în alte vremi de mult apuse?... Răsfoind arhivele cu iz de sentimentalisme vom afla că şi paşapoartele din trecut pot deveni o importantă sursă de interpretări pentru istorici. Iată cum erau concepute câteva dintre ele: „Epitropia Casăi Răposatului Boier Aga Petrachi Negre, 1834, april 17, Eşii. Către Cinstita Mare Postelnicie, spre răspuns la otrăşănia acei Cinstite Postelnicii, din 28 mart. cu nr. 781, să însămneză sămnili figzonomii tânărului Costache Negre, ci s–o pornit din Moldova spre Paris, şi anumi: ochi negri, sprâncenii negri şi late, smolit, gălbui la faţî, părul negru castaniu, gura mică şi buzili cam umflăţăli, nasul cam lungăreţ, musteţile în herăd şi negri, lung în gât, lung în digitili mâinilor, la picioare mari, şi totodată să faci poftitori cereri ca pe cât s–or putea mai cu grăbiri să scrii la locurile ce s–au hotărât spre aflarea pomenitului tânăr. C. Conachi logofăt şi cavaler”.

Vasile Alecsandri doreşte şi el un paşaport. El va fi primul băcăuan care va ajunge în Africa: „Către Cinstitul Secretariat de Stat, dorind a face o călătorie prin Asia, Africa, şi Europa, rog pe cinstitul Secretariat de Stat să–mi sloboadă un paşaport pe termen de zece luni, sub alăturata chizăşie a părintelui meu, dumnealui vornicul Vasile Alecsandri. 25 mai 1846, V. Alecsandri"

La 7 octombrie 1854, se eliberează un paşaport tânărului de 17 ani, Ahile Russu cu următoarea „însămnare": „Statul: *de mijloc;* Ochii: *negri;* Faţa: *oacheşă;* Părul: *castaniu;* Osăbite sămne: *nu sunt".*

Peste 80 de ani, Mihail Sadoveanu face şi el cerere pentru un paşaport: „Domnule Prefect, Subsemnatul Mihai Sadoveanu, domiciliat în com. Copou, jud. Iaşi, cu onoare vă rog să binevoiţi a–mi elibera un paşaport pe timp de trei luni pentru a putea pleca la Paris. 1934, sept. 12, Iaşi. Cu stimă, M. Sadoveanu.

Semnele d–lui M. Sadoveanu: „etate: *54;* talia *e înaltă;* ochii: *albaştri;* sprâncene: *blonde;* nasul, gura: *potrivite;* bărbia: *rotundă;* barba: *rade;* semne particulare: *n–are".*

Patinajul – „sport de plezir”

Arheologii sunt fermi și unanimi în aprecieri: Chiar și „primitivii” adorau patinajul. În zeci de așezări, unele mai vechi de 5000 de ani, s–au găsit patine din os. Cât despre „patinoare”, între noi vorbind, acestea se găseau pretutindeni și tară taxe de intrare. Desigur, și atunci cei mai mulți patinatori erau copiii. Stăteau de dimineața până seara, pentru că încă nu se inventaseră școlile.

Sărind peste secole, ajungem la noi, în timpul domniei lui Al. I. Cuza. În timp ce domnitorul era prins cu tot felul de treburi de stat și de hârtii, oamenii Capitalei se distrau copios. Iarna anului 1864 a început devreme și a fost una geroasă. În ianuarie 1864 apa lacului Cișmigiu înghețase tun. Bucurie mare pentru patinatori. Aceștia au luat pur și simplu cu asalt Cișmigiul. Râsetele și voia bună umpleau aerul rece. Acest fapt nu scapă unui ziarist isteț de la revista „Aghiuță”, care publică articolul „Petrecerea din Cișmigiu”, în care e vorba de o scenă dintre doi patinatori „unul căzut și celălalt râzând, bucuros că el se mai află în picioare”. Ceva mai târziu, tot bucureștenii

organizează în Cişmigiu, la 9 ianuarie 1883, „prima întrecere oficială la patinaj". Premiile sunt modeste: un porttabac de bronz, un ceasornic de argint, un vas de bronz. La „cursa mică" (ocolul lacului Cişmigiu), câştigă Tilică Orăscu; la „două ocoluri", premiul îi revine lui L. Eduard, iar la „alergarea de fond" lui N. Cuţarida. S–a sfârşit aşa? Nu. În final, câştigătorii au făcut o demonstraţie de măiestrie „la figuri, la sărituri şi la vânătoarea drapelului" – adică „fiecare fugind cu un drapel în mână, ferindu–se să nu–i fie luat de ceilalţi". La acest concurs au participat 2.000 de bucureşteni.

Boierii care se adunau la „sindrofii" pentru a juca „şfichiu" şi „stos", iar cucoanele „gajuri", teapa negustorilor care se adunau să joace „calul alb" şi „de–a împăratul", mahalagiii care se adunau în „cislă şi daci". Bănuim că spre Călugăra, sau Mărgineni, se făceau – de către tinerii boieri – întreceri cu săniile.

Copiii, în schimb, puneau stăpânire pe derdeluşurile din târg. Două dintre ele, „Grivel" şi „Manutanţă", vor fi folosite chiar până în preajma anilor '70. Sâmbăta şi duminica se făceau chiar cozi la „datul cu sania". Larma ţinea până aproape de miezul nopţii. În schimb, patinatorii aveau parte de un loc imens: Bistriţa.

Gerul năprasnic îngheţa apa, astfel încât se putea trece pe ea de la un mal la altul. Patinele, pe atunci, nu se găseau de cumpărat, aşa că fiecare îşi confecţiona patine din materialul pe care–l avea la îndemână: lemn sau fier. Pe cele de lemn se fixa o fâşie de tablă, ca să alunece mai bine. Nu scăpau nici picioarele de la soba de fier, care deveneau patine foarte invidiate.

Primele patinoare „artificiale" s–au făcut pe terenul adiacent de lângă „stadion", prin anii 1966–1967. Azi, avem magazine cu patine de performanţă. Dar ce n–avem?

N–avem... un patinoar adevărat! Dar timp mai este. Totul e s–avem... răbdare şi tutun, că tot nu se mai scumpeşte anul ăsta!...

Dentiştii de altădată

Durerile de dinți, există se pare, de când este omenirea. Cine făcea extracțiile dentare în trecut?

În piețele apusene, printre legume și fructe, apăreau „vindecătorii". De obicei, aceştia erau străini, și pentru a atrage clientela, se îmbrăcau în costumele comedianților și bufonilor. Drept patroană își aleseră pe „Sfânta Apoliha", a cărei intervenție era eficace mai ales în uşurarea durerilor de dinți. Anumite spații din piețele publice se rezervau acestora, după care își înălțau tarabele și le numeau pompos „teatre". Erau de fapt ciudate cabinete dentare și dughene de spițerie. Dar și atunci, ca și acum ca să funcționeze aveau nevoie de autorizație. De obicei, autoritățile o dădeau pentru scurt timp, cu condiția „ca nimic indecent să nu fie spus sau jucat". Și nu o reînnoiau bucuroşi. Ca urmare, „Vindecătorii" trebuiau să se grăbească ca să adune mulțimea în jurul „teatrului", să „opereze" extracțiile și să adune banii. Printre ei se întâlneau oameni de toate condițiile, „de la sărmanul care își ducea singur cutia cu medicamente sub braț, până la cel ce purta după el o întreagă

bandă de ajutori". Vindecătorii celebri, îmbogățiți, aveau chiar trupe de comedianți și lachei în livrele scumpe. Înaintea lor, deschiderea o făceau toboșarii care străbăteau străzile, adunând suficientă lume. Apoi intrau „în scenă", „Vindecătorii", care executau „balete grotești, farse grosolane și debitând aluzii umoristice". Se aduceau în față la „gură–cască", gelatină de viperă, pudre dentare extrase din măduvă de iepure, labe de sconcs, șopârle sau râme uscate, cărora le lăudau calitățile. După atâta reclamă, „Vindecătorul" examina dantura pacienților, „smulgând fără dureri", și lăudându–se că el este mai bun decât confrații săi. Deveniseră așa de numeroși, mai ales în orașele mari, încât formau adevărate „legiuni".

La Paris, de pildă, erau vestiți Tatarin și Mendor, chiar un baron de Grattelard, sau un signor Ilironymo Ferranti d'Oroieta și Marele Thomas, cunoscut mai ales pentru talia uriașă și lărgimea hainelor sale. Reclama este sufletul comerțului! Ei arătau curioșilor, șerpi înspăimântători în sticle, și anunțau că timp de 15 zile vor smulge gratis dinții, „de bucurie pentru fericita naștere a monseniorului Dauphin și cu această ocazie va da luni 19 prezent, luna septembrie 1729, o masă publică, pe Pont–Neuf de dimineața până seara și va oferi ca desert..., un mic foc de artificii". Gândiți–vă cu ce plăcere luau masa cei care aveau să–și scoată dinții, sau cei ce o făcuseră...

Acești smulgători de dinți s–au bucurat totuși de penelul unor mari maeștri ai evului mediu, printre care Gerard Don, von Ostade sau David Theniers și gravurile lui Basse și Doilly.

În Moldova, vindecătorii purtau numele de bărbieri. Pe la curtea lui Ștefan cel Mare sunt amintiți „Hermann bacalauric în medicină", astrologul „Batista de Vesentino" și în 1648 Ion Bărbierul, de fapt genovezul „Maestro Zoano barbero", care se ocupa cu „lăsarea de sânge, îngrijirea rănilor, tuns și ras și desigur, scoaterea măselelor". Tot pe la curtea marelui Ștefan, trec Isaac Beg, chirurg evreu spaniol, sol al șahului persan Uzum Hasan, apoi în 1488, Solomu, „un vraci cazac,

ascuțit la minte și cu barbă roșie, trimis al hanului Mengli Ghirai din Crimeea. Peste puțin timp, în cetatea Sucevei, apare și Don Antonio Branca, preot sicilian, dar și chirurg, specialist în smulsul dinților dar și „mare meșter în repararea nasurilor tăiate", iar de la 1 august 1502, bătrânul medic Matteo Muriano. Venețienii vor trimite și ei, pe tânărul doctor Hieronim di Cesena la Suceava, ca la 7 decembrie 1503, să vină pentru vindecarea domnului, Leonardo Massari, un hekim (chirurg) trimis de Menghi Ghirai și un „bărbier" din Buda, care făcea de toate, inclusiv scoaterea dinților stricați.

Târgul Bacăului nu se deosebea cu nimic de celelalte. Bunicii și străbunicii noștri își amintesc că singurii care oblojeau și scoteau dinți erau bărbierii. Ei puneau ventuze, aplicau lipitori, apoi îți legau cu o sfoară măseaua, și „proptindu–se cu o mână de piept, cu cealaltă trăgea brusc măseaua care zbura prin aer". Îți dădea un pahar cu apă să–ți clătești gura și... „o drojdie să amorțească rana". În săpăturile arheologice din anii 1971–1972, efectuate de arheologul A. Artimon, în curtea Catedralei „Sf. Nicolae", s–au găsit mai multe pietre de mormânt, printre care și cea a lui „Constantin bărbierul". Până în 1873, când a fost numit medic al orașului V. Mancaș, „orașul nu a avut un serviciu medical care să deie ajutor oamenilor săraci la caz de boală, care să le hulțuiască copii și să li ajute femeele la facere", sau să le trateze dinții.

Costache Radu scria că „Nu pot să–mi dau seama cum era ştiința doctorilor de p'atunci, dar țin minte că mai la toate boalele și chiar la cei sănătoși și graşi să lua sânge", adăugând: „Și acel ce făcea această treabă după porunca doctorului, era singurul Tănasă bărbierul, care lua sânge cu lipitori și cu lanțeta. Singurul bărbier din târg care tundea oamenii și care le scotea măselele puindu–le piciorul în piept și cleștele în gură".

De la Tănase bărbierul, până la extragerile moderne de astăzi, a fost o cale lungă, grea și dureroasă.

Medici, geambaşi şi contracte de pe vremea bunicilor

Cum era viața doctorilor în urmă cu două secole? În primul rând, total deosebită de cea de azi. Pe atunci, ei erau cei care își ofereau serviciile, chiar „fără vorbă". Iată, ce contract făcea la 25 septembrie 1809, un doctor în capitala Moldovei: „Dl. Plușcu Ignatie luând asupră–şi serviciul de medic regional în acest principat se obligă să fie cu domiciliul în oraşul Iaşi, să viziteze toți bolnavii de cari va fi invitat şi să contribuie din toate puterile pentru tot ce ar putea servi pentru ameliorarea sau însănătoşirea bolnavului... În caz de se ivesc în popor boli, se obligă să plece la față locului spre cercetare şi spre a lua măsuri operative; guvernul însă în acest caz va elibera numărul necesar de căruțe şi bani pentru necesitățile de transport... Acest contract atât din partea boierilor Divanului cât, şi din partea lui Iordache Ruset, vistiernic, va fi respectat în timp de şase ani, aşa fel ca ei să n–aibă drept în timpul unei boale îndelungate a doctorului Plușcu să–l destituie din funcție sau să–i ridice privilegiile acordate acestuia prin puterea contractului. Dimpotrivă, doctorului i se da libertatea în orice

timp să părăsească acest serviciu, înștiințând despre aceasta cu trei luni înainte...

Dacă în cursul timpului fixat în contract de doctor, nu va fi în stare să–şi continue exercitarea funcțiunii, în acest, caz Divanul Moldovei şi vistiernicul... se obligă, după expirarea termenului de 6 ani să–i achite pe lângă toate, încă un întreg salar pe timp de un an".

Află despre acest fel de contract şi Stavri Moscu la 6 iulie 1810, şi face următorul contract de angajare:

„Eu subsemnatul consimt să fiu medicul oraşului Iaşi şi mă oblig să vin în toate casele, unde sunt bolnavi în diferite stări, la cerere ziua şi noaptea, fără nicio vorbă. În orice timp şi la orice bolnav, la cerere, va trebui să plec şi cu orice chip să mă străduiesc pentru uşurarea bolnavului şi după posibilitatea mea, pentru restabilirea sănătății lui şi pentru aceasta nu trebuie să cer de la bolnav nicio plată, ci să mă mulțumesc cu ceea ce vor binevoi sa mă răsplătească suferinzii pentru acest serviciu, dar față de cei care nu vor fi în stare să mă răsplătească, dimpotrivă mă oblig să–i cercetez, cheltuind chiar în folosul bolnavului.

Dacă se va întâmpla să se îmbolnăvească un boier în satul său, mă oblig să plec acolo cu știința tutorilor medicali şi după sosire, să pun toată puterea pentru restabilirea sănătății bolnavului. În caz că nu vor fi mulțumiți de serviciul meu în oraş şi voi intenționa să părăsesc serviciul, atunci va trebui să dau de ştire cu şase luni înainte domnilor tutori medicali, pentru ca ei, în timp să poată căuta alt medic, precum, şi dacă Agenția medicală va fi nemulțumită de mine, va trebui tot în acest chip să mă înştiințeze cu, şase luni înainte.

Stavri Moscu doctor".

De luat aminte, nu? Până în 1873, Bacăul nu a avut un ser–viciu sanitar" La „toate boalele şi chiar la cei sănătoşi şi graşi se lua sânge". De ei se ocupa „singurul" Tănase bărbierul. Mai erau şi „geambaşii". Erau „mai cu samă dascăli de pe la biserici, care spuneau că vindecă frigurile... scriindu–le! La cel bolnavi

de friguri, le scriem o bucățică de hârtie, în legea lor, și o dăm bolnavului s–o poarte legată 9 zile, și–apoi s–o azvârle pe o apă curgătoare, când vor fi lecuiți". Dar, „de la 1850–1860, eforia avea numai un om tocmit cu te miri ce, avea slujba ca măcar, o data pe lună să intre în fiecare casă și să întrebe: Sănătos? De–i răspundeau cei ai casei ca sunt bolnavi, totuna era ca și cum i–ar fi spus ca sunt sănătoși". În schimb „oamenii săraci, când erau bolnavi se căutau cu... babe care mișunau prin mahalale. Acestea căutau pentru orice boală, și de multe ori căutau și pe alții cu dare de mână, dându–le salcie 40 de zile și fumuri". Rezultatul: „Se–ntâmplau multe morți, dar... se trecea cu vederea". De ce această situație? Ne lămurește, cronicarul Costache Radu:

„Comuna trecea în buget câte o sumă mică pentru doctoriile ce dădeau la cei nevoeși". Boala cea mai răspândită pe atunci era „oftiga".

Oftiga!... Cuvântul acesta era purtat cu mirare din gură în gură, încât mai tot orașul se–ntreba cu grijă: „Ce fel de boală așa rea e oftiga?" Aflăm că „această stare a dăinuit până la 1873, când fu numit medic al orașului Dr. V. Mancaș. De atunci se începe înjghebarea serviciului sanitar, punându–se în budget sume mai mărișoare pentru doctorii gratuite... și an de an avea grijă să mărească mai mult acest serviciu și să aibă toate cele necesare". Astfel, „la 1889 cumpără instrumente pentru suma de 800 lei. Astăzi (an 1900), comuna are un serviciu sanitar mai bun. Singurul deces mai însemnat a fost al căpitanului Munteanu „un jucător de cărți, care murise de oftigă". Documentele consemnează că a avut „o înmormântare frumoasă, adecă erau popi mulți, lume multă și... muzică".

Ce citeau bunicii la gura sobei

—Bunico, te rugăm să ne mai citeşti ceva!, se rugară Ionuț și Sanda.

Bunica oftă, ridică lornionul de pe nas, închise uşor cartea, punând la mijlocul ei un semn cusut cu mătase:

– De–ajuns pentru seara asta! S–a înnoptat şi va trebui să vă duceți la culcare.

Aceasta este imaginea clasică a bunicii. Dar, ce le citeau bunicuțele nepoților? Pe la 1825 apăruse „Cele dintâi cunoştinţe pentru copiii care încep a citi", prima carte pentru copii scrisă de Grigore Pleşoianu şi I.M. Râureanu. Se citeau pe nerăsuflate „Alexandria" şi „Viețile sfinților". Mult mai târziu, în 1891, apare şi prima revistă pentru cei mici, „Amicul copiilor", sub direcțiunea lui Hașdeu. În paginile revistei va fi publicată „Don Quijote". Cu sufletul la gură se ascultau isprăvile haiducilor celebri Iancu Jianu, Bujor, Tunsu, povestite cu mult talent de Nedea Popescu (N.D. Popescu 1843–1921). Dar cel mai mare succes l–a avut cartea „Isprăvile lui Păcală", publicată în 1894, cu ilustrații de Jiquidi.

În primele decenii ale secolului XX apare „Revista copiilor și a tinerimii", sub conducerea lui G. Costa Foru (1913). Cea mai căutată și așteptată revistă avea să fie „Lumea copiilor" (1922) a lui George Filip. Episoadele unor întâmplări de tot felul se încheiau cu „va urma". O săptămână întreagă așteptau nerăbdători copiii să afle ce au mai făcut eroii poveștilor.

Un loc aparte în literatura pentru copii, l–a avut, între cele două războaie mondiale, vestitul „Moș Nae", alias N. Batzaria. Cu câteva romane și nuvele, N. Batzaria născut în 1874 la Krusovo–Macedonia, după o viață extrem de aventuroasă, printre care și aceea de a fi ministru de interne turc, el și–a dedicat în totalitate talentul său lumii minunate a copiilor. În 1924, la București, scoate revista „Dimineața copiilor", având colaboratori de primă mână: Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Marin Iorga, Radu Boureanu, Dragoș Vrânceanu, Lia Hârsu. Revista aproape că era smulsă din mâinile vânzătorilor. Se râdea cu lacrimi de poznele și boacănele lui Haplea, ale coanei Frosa, ale odraslei lor Hăplișor și a amicului Tănase. Versurile aparțineau lui Batzaria, iar desenele lui Marin Iorga. După experiența de la „Dimineața", „Moș Nae", trece cu arme cu tot, la „Universul copiilor și al tineretului", sub conducerea lui Stelian Popescu, rezistând aici până în 1944. Ce cuprindea această revistă? De toate pentru toți copiii.

Victor Eftimiu 1889–1972

În paginile ei întâlneai serialul „Noui aventuri ale lui Tudorică şi Andrei în Africa", „Alte isprăvi de necrezut ale lui Tudorică şi Andrei", cu ilustraţii de Pascal şi versuri de unchiul Niţă, sau o adaptare – „Tarzan". Existau şi rubrici pentru „Elevii distinşi", „Jocuri de cuvinte", dar mai ales „Fapte bune ale copiilor". Nu lipseau întâmplările umoristice: „Din isprăvile lui Boroboaţă", „Năsărâtele lui Stan ordonanţa" şi „Întâmplările unor pitici şireţi".

Nemuritoare rămâne „Înşir–te mărgărite", scrisă de Victor Eftimiu „care a făcut deliciul a câtorva generaţii şi a prilejuit mari creaţii teatrale".

Dar cu ce îşi încântau copilăria bunicii?

Se citeau în primul rând clasicii: Eminescu, Creangă, Coşbuc s.a., dar şi „Povăţuitorul educaţiei copiilor", de Dimitrie Pop (1846), „Trăian şi Dochia – Legendă lirică", de N.G. Bogdan.

Acestea au fost o parte dintre cărţile copilăriei bunicilor noştri şi ale străbunicilor, care prin slovele lor au încântat şi au înflăcărat imaginaţia, iar eroii lor au fost adevărate exemple de urmat.

La ce visau bunicii?

Robida, un tânăr desenator de la revista „L'illustration" urcă treptele spre biroul său:

– Roby, treci te rog pe la mine!, îl rugă redactorul şef, Thomas Cliff.

– Imediat, domnule redactor şef.

– Dragă Roby, trebuie să mărim numărul cititorilor. Ce–ai spune dacă noi am ilustra cum va arăta lumea peste ani, 50, 100. Ei, ce zici?

– Păi, mă apuc de treabă...

Era anul 1883. Robida va publica un an mai târziu chiar un adevărat volum ilustrat, intitulat „Secolul al douăzecilea". În 1952, el prevedea oameni care se deplasau în spaţiu cu aeronave, cu baloane în formă de peşte, care aterizau sau decolau de pe „zgârie–nori" cu... 4 etaje. La domiciliul lor, locatarii stând comod în fotolii puteau asculta şi vedea datorită „telefonoscopului", concerte, dansuri şi piese de teatru, sau scene din viaţa de toate zilele, o anticipaţie foarte apropiată

de televizorul de astăzi. Prevedea cauciucul sintetic, filmul vorbitor, avionul rachetă. Atunci, acestea păreau nişte profeții aproape de nerealizat.

Ceva mai târziu, la începutul anului 1934, o publicație categorisea invențiile viitorului, cam așa:

a) – Invenții încă nerealizate, dar care vor fi realizate cu siguranță, printre care: generalizarea radiofoniei, lumina fluorescentă, petrol sintetic, folosirea energiei vântului.

b) – Invenții probabile într–un viitor apropiat. Acestea erau televiziunea, cinematograful în culori, avionul fără pilot.

c) – Invenții care vor fi realizate probabil în viitorul îndepărtat. Din această categorie făceau parte cinematograful în relief, televiziunea în culori, propulsia cu racheta şi zborul în stratosferă.

d) – Invenții utopice. Aici erau tratate cu toată siguranța ca fiind imposibil de realizat „descătuşarea energiei nucleare".

În 1955, revista „Ogoriok" a pus întrebarea „Ce va fi mâine", unor oameni de știință sovietici. Aceştia prevedeau că „se vor culege struguri la Moscova, cireşe la Leningrad şi pătlăgele roşii la Arhanghelsk". Alții credeau că „dintr–un metru

cub de lemn se va fabrica o cantitate de lână tunsă într–un an de pe 30 de oi". Se estima că în anul 2000 prelungirea vieții să fie până la 120 și chiar 150 de ani, iar „un om de 80 de ani să nu fie deosebit de unul de 30 de ani". Orașele vor fi fără... fum, devenind „orașe–păduri".

„Istoria inventatorilor" îl trece la „vizionari" și pe celebrul Alexei Stahanov. Lucrând în mină el „a văzut" că metodele vechi nu mai merg:

– Aici, stă greșeala, gândi Alexei Stahanov. Ciocanul pneumatic – cele zece mâini mecanice – nu trebuie să aștepte cele două mâini ale minerilor! El își alese doi tovarăși, intră în mină și dădu 14 norme într–un singur schimb, iar „exemplul lui a rămas un îndreptar pentru toți raționalizatorii viitorului". Ei, dar bunicii noștri credeau că în viitor vor fi puse în funcțiune, „exterminatorul de șoareci", constând într–un mecanism care prindea de gâtul fiecărui șoarece un clopoțel, care purtat să–i sperie pe ceilalți „exterminându–i în mod sigur și economic", apoi „balonul cu propulsor viu", acționat de 3 sau mai mulți vulturi", un „automobil–tanc, „P.M", este descris încă din anul 1245. Și Leonardo da Vinci a imaginat o roată cu bile, dar după o singură încercare, renunță spunând că „a căuta mișcarea perpetuă înseamnă să alergi după o himeră". În Anglia, numai în 1800 s–au înregistrat 600 de brevete „perpetuum mobile". Învățătorul Constantin Albu, din Mărgineni, a studiat, proiectat și conceput un „P.M.". A murit cu gândul că nu și–a terminat treaba.

Mai practici, oamenii din popor și–au închipuit prin anii '70, cum va fi în anul 2000, printr–un cântec:

„Bărbații vor merge la piață,
Vor cumpăra verdeață
Si vor face și copii,
Așa va fi în 2000
Nevasta ne va stăpâni!"

Minunata poveste a lui Moş Crăciun

New York, la mijlocul lunii decembrie 1822. De la fereastra casei sale, Clement Clarke Moore, priveşte la puţinii trecători care se aventurează să iasă pe stradă pe un ger care–ţi îmbujora faţa. Alene, cu mâinile la spate, făcu câţiva paşi prin încăpere. Privi când la focul vesel din cămin, când la motanul negru care torcea liniştit pe fotoliu. Venea Crăciunul şi ar fi vrut să le ofere, nepoţilor săi, acum de Sărbători, ceva deosebit. Nimic însă nu–i venea în minte.

„Ce ar putea fi!" îşi frământa el mintea. Se întoarse la fereastră. Peste drum, biserica „Santa Klaus", unul dintre numele anglo–saxone dat „Sf. Nicolae", se înălţa mândră printre troienele de zăpadă. Îşi aminti că văzuse desenat pe una din cărţile de acolo, chipul „Sf. Nicolae", cu ochii prietenoşi şi o barba alba ca neaua. Deodată se lumină la faţă. Ţopăi de bucurie, făcându–l pe motan să fugă de la locul său. „Asta e. Gata am găsit. Sf. Nicolae va aduce de azi înainte daruri copiilor cuminţi de sărbători. El se va numi, Moş Crăciun!". Luă imediat o coală de hârtie, pipăi vârful penei de gâscă, îl înmuie în cerneală şi

se apucă de scris. Intitulă poemul „Vizita lui Sfântul Nicolae". Exact în treizeci de catrene descria întâlnirea „Sf. Nicolae", devenit Moş Crăciun cu un copil, căruia îi face daruri înainte de Crăciun. „Moşul" de data aceasta era plin de voioşie, cam pântecos, cu o barbă mare, albă ca zăpada. Ca să fie mai sfătos, Moore îi pune şi o pipă cu tutun. Fireşte din trusoul lui nu lipseşte sacul cu tot felul de jucării. Lipseşte pentru prima data nuiaua pentru cei neascultători. Când să închidă poemul, îşi dă seama că nu prea mergea ca Moş Crăciun să fie însoţit de un măgar. Ce să pună în loc? Se bătu cu palma peste frunte. Moş Crăciun trebuie să vină dintr–o ţară îndepărtată, doar cu o sanie şi opt reni, acoperită cu zăpadă aproape tot timpul. Clement Moore nu uită nici „sarea şi piperul": cadourile ce se dădeau noaptea şi se aşezau în ghete sau şosete, la gura sobei. Bucuros încheie poemul, recitindu–l, apoi îl dădu publicităţii. Era „actul de naştere" al lui Moş Crăciun modern. Nici el, nici altcineva nu bănuia atunci, că acesta va face o carieră pe care nimeni n–o va atinge vreodată. De–a lungul timpului, Moş Crăciun a beneficiat şi de ajutorul unor mari scriitori care i–au întărit imaginea şi mărit popularitatea.

Moş Crăciun a beneficiat şi de ajutorul unor mari scriitori care i–au întărit imaginea şi merit popularitatea.

În 1842, Charles Dickens scrie un întreg volum cu povestiri de Crăciun, iar Hans Christian Andersen a publicat mai multe povestiri între 1835–1872, având ca subiect simpaticul personaj. Moş Crăciun nu scapă atenţiei nici desenatorilor. Thomas Nast, un excelent desenator, îi va crea imaginea pe care o cunoaştem astăzi, graţie unor vignete reproduse în presa vremii. Imensa sa popularitate de pe continentul american, a făcut ca Moş Crăciun să traverseze oceanul în Europa, unde a fost primit cum nu se poate mai bine. Nu a trebuit prea mult timp, ca milioane de copii să–l îndrăgească, fiind aşteptat cu nerăbdare în flecare ajun de Crăciun.

Era tocmai ceea ce îşi doreau copiii. Aşa cum scria Michel Coindor „Ca şi în America, Moş Crăciun a răspuns unei nevoi

sociale. Şi a pus pe toată lumea de acord. Personaj compozit, a împrumutat de la toate folclorurile, aşa încât fiecare şi l–a revendicat pentru sine".

La noi, Sf. Nicolae – Moş Crăciun a convieţuit mult timp împreună. Vărguţa lui „Sf. Nicolae", mai prezenta pentru copiii obraznici o ameninţare. După primul război mondial, figura lui Moş Crăciun devine din ce în ce mai populară. La ea contribuie în mod deosebit „Universul Copiilor şi al Tineretului". „Unchiul Niţă al d–lor Marin I. Predescu (Arin Delacerna) şi Ilie Algazi" cu „ilustraţiunile" făcute de pictorul Pascal.

Florin Obogeanu scrie în 1933 o poezie intitulată „Moşul cu barba de vată", dedicată lui Moş Crăciun:

„Frunza verde, flori de nalbă,
Şi–anul ăsta a venit
Moşul blând cu barba albă
Şi cojoc întroienit.

A bătut încet la uşă
Cu toiagu–i de alun
Frunză verde de brânduşe
Eu ştiu ca–i Moş Crăciun.

Frunze albe, flori de ger
Pe la case cu copii
Moşul a venit din cer
Sa aducă jucării.

Sus, pe bradul minunat,
Printre stele de betea,
Stă urseiul luminat,
Păpuşoi de catifea.

Tren, otomobil, un cal
Moşul blând a scos din sac,

Și o vie pe un deal
Cu al ei frumos conac.

Firișor uscat de iarbă
Tudorică zise tare:
– Te cunosc eu după barbă
Moșule, ești tata mare...

Frunză verde portocale,
Sanda a sărit, deodată:
– Nu, nu este tata mare!
Barba lui nu e de vată...”

Iată povestea lui Moș Crăciun, culeasă și povestită de I. Dragoslav:

Aflându–se la casa lui Crăciun, Maica Domnului îi spune acestuia „Nu te teme Crăciune, Dumnezeu sfântul a vrut să trag la casa ta și să fac minunea asta, ca să–ți arate, că s–a

apropiat împărăția cerurilor. De azi înainte numele tău va fi pomenit în veac de veac de toate națiile pământului. Şi ziua ta de azi să fie pomenită cu naşterea băietului meu. Da, pentru că ai tăiat mâinile femeii tale, pe lângă că ai albit, ai să mai capeți o osândă: Tu niciodată să nu mai mori şi să nu fii acasă de ziua ta ci, de la cântatul cocoşilor din sara zilei lui Ion Botezătorul, feciorul sfinților Zaharia şi Lisaveta, să umbli ca gândul din târg în târg, din sat în sat şi din casă în casă, din palat în bordei, cu o traistă în spate plină cu vărzări, bocănețe, parale, lemne, strae, stele, luceferi, jucării, cărți de povești, pe care Crăciunoaia ți le–a pregătit în vreme de un an, şi să le împărți la bogat şi la sărac, unde te–i pricepe şi să cânți cu steaua, naşterea băietului meu".

Moş Crăciun a rezistat până în anii '70, când a fost schimbat în „Moş Gerilă". După revoluție „Moşul" şi–a recăpătat locul cuvenit.

Minunata felicitare de Crăciun și povestea ei

E „five o' clock" dintr–o zi friguroasă de decembrie a anului 1840. Londra pare pudrată cu zahăr. Gânditor, în fața unei cești de ceai fierbinte, stă tânărul pictor John Callcot Horsley. Trebuie să facă un cadou de sărbători unei familii. „Un tablou de–al meu? N–am timp!", gândi el. „Ce să fac?... Ce să fac?... Gata, am găsit!", exclamă el fericit; am să le trimit prin poștă un tablou mic. O felicitare!..."

Luă o bucată de carton, atât cât să poată intra într–o cutie poștală și pictă pe el o familie care ciocnea paharele cu vin. N–avea de unde să știe că deschidea astfel calea comercială a felicitărilor de Crăciun. Deși atunci nu a avut un prea mare succes, trei ani mai târziu el vindea 1.000 de bucăți a câte patru pence fiecare.

Povestea cărților poștale de Crăciun e, însă, mult mai veche. În Germania „se fabricau" cartoane cu imaginea unei case pe timp de iarnă, cu scris de mână, încă din secolul XV, reprezentându–l pe Iisus cu un sul de pergament pe care era scrisă o urare. Prin secolul XVIII, studenții de la Oxford redescope-

ră ideea germană şi produc felicitări de Crăciun destinate copiilor... cu ce daruri ar vrea ei să primească. De la ei se inspiră, pe la 1780, preotul Robert Raikes – „inventatorul Şcolii de Duminică". Recompensa pentru elevii care ştiau cel mai bine Biblia era „Diploma de merit" – „o felicitare cu îngeraşi". Patruzeci de ani mai târziu apar primele litografii colorate pentru copii. Englezii Casell, Peter şi Ingkam sunt primii care folosesc imagini cu clopoţei şi gingaşe păsărele.

Perfecţionarea continuă. Rimmel desenează „doamne elegante, purtând săculeţe cu farduri, cartea poştală fiind asezonată cu mătase, catifea, fire aurite etc.", iar Kate Greenway introduce peisajele de iarnă. Apar, prin anii 1880, marii producători de cărţi poştale pentru Crăciun – fraţii Obpacher, din Munchen, şi Ellen Clapsadde, din Londra. La 1870, firma Cassel şi Petter făcea, la rândul său, felicitări cu heruvimi trăgând clopoţei. În 1891, apare Moş Crăciun cu mantie... bej! Americanii, cu simţul lor practic, preiau felicitările europene. Un litograf – Louise Prong din Boston face primele felicitări cu Moş Crăciun. Dar clasicul Moş Crăciun apare graţie unui desenator de mare talent – Thomas Nast. Acum, „Moşul" are mantie roşie, curea din piele, lată, dar şi o sanie trasă de reni. Vă închipuiţi cam câte felicitări de Crăciun s–au produs de atunci până acum? Iar timpul nu s–a oprit în loc!...

Unde ne sunt zăpezile de odinioară...?

Vă mai amintiți de poezia „Iarna" a lui Vasile Alecsandri?: *„Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,/ Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare, / Și pe–ntinderea pustie, fără urme, fără drum, / Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum".*

Pe timpul iernii stăteau străbunicii noștri doar în jurul sobelor? Nici gând! Se bucurau de căderea „ninsorii dense și liniștite ca una din voluptățile epocii". Una dintre plăcerile lor era plimbatul cu sania. „De cum se așeza zăpada în straturi groase și se făcea pârtie, scria pe la 1894 gazetarul Constantin Bacalbașa, apăreau săniile cu sutele. nicio birjă nu mai circula și nicio trăsură particulară. Pe lângă numeroasele sănii birjărești, erau multe sănii particulare, toate luxoase, cu mari rețele acoperind caii, cu șiruri dese de clopoței care atârnau greu de gâtul lor și umpleau văzduhul cu zăngănituri. Un lucru care a dispărut complet din acel timp este acest sunet al clopoțeilor ce se auzea iarna răsunând din

toate părțile. Pitorescul valtrapului și al muzicii clopoțeilor îl regretăm noi, care l–am ascultat".

La Iași, pe „Câmpul lui Marte", un tânăr doar de 18 ani privește încântat o întrecere de sănii pe la 1850: „Dandy–ul cu mănuși galbene, cu un guler englezesc, cu ciubote de glanț, în ciuda frigului cu țigara în gură, mânând el singur, în picioare, sania ca să–și arate mai bine talia elegantă frumoasei doamne după care oftează"; un desen din albumul „Skizzen aus den Danau Furstenthumern", editat în 1856, înfățișând o întrecere teribilă de sănii. Dar știți cine forma echipajul? De necrezut: două femei! Ce făceau ai noștri?

„Boierii se adunau la sindrofii pentru a juca „Sfichiu" și „Stos", iar cucoanele – „Gajuri". Teapa negustorilor se adunau să joace „Calul alb" și „De–a împăratul"... Nu stăteau în casă nici în ruptul capului atunci când vremea era bună. Slugile boierești puneau caii la sănii și într–o veselie, în clinchetul clopoțeilor se „aruncau" până la dealul „Călugărei". Aici avea loc „o bătălie" cu zăpadă, după care se revenea, cu obrajii îmbujorați, la căldura unor bușteni care se prăbușeau în jar.

Din pivnițe se scotea, cu vadra, vin rubiniu sau rachiu. Slănina cu usturoi te făcea să uiți numărul paharelor...

Nebunia era mai mare în timpul sărbătorilor de iarnă. „Starea de lucruri, scria C. Radu, le convenea, căci le mergea bine cu ea".

Birjarii au folosit săniile pentru o plimbare spre dealul Călugării, până în 1970. S–a încercat, prin 1980, „o revenire" a curselor de sănii. De atunci nu s–a mai întâmplat nimic! Dar acum? Ce–ați zice de o plimbare cu sania cu zurgălăi în această iarnă? Fiindcă tocmai s–a anunțat prima ninsoare...

A existat... Scufița Roșie?

◆ ◆ ◆ Luna părea încremenită pe cer de frigul îngrozitor. În pădurea de lângă Limoges – Franța, copacii trosneau încătușați de ger. Deodată, la marginea orașului apăru o lupoaică. Era de o mărime neobișnuită și „te înfiora" prezența ei. Apărea în fiecare noapte, fără a ataca oamenii sau animalele. Ba, de la o vreme, oamenii chiar se obișnuiseră cu ea și începuseră să–i ofere hrană. O porecliseră „Lala". Se mirau că nu venea niciodată însoțită de haită.

Era pe la 1770. Într–o noapte, însă, dispăru de la căsuța bunicii în care locuia, o fetiță de 5 ani, Marie. Firește, toți locuitorii au plecat în căutarea ei cu torțe aprinse și arme. Au răscolit toată pădurea, împrejurimile Limoges–ului, dar fără vreun rezultat. A trecut un an de zile. Din întâmplare, câțiva locuitori descoperă, într–o vizuină de lup, un fapt incredibil: o fetiță plângând care o mângâia pe uriașa „Lala", moartă. Fusese omorâtă într–o luptă cu un urs, salvând viața fetiței. Atunci au înțeles oamenii că lupoaica era, de fapt, încarnarea mamei Mariei, care murise cu câțiva ani în urmă.

De aici și până la povestea „Scufiței Roșii" n–a mai fost decât un pas. Povestea ei va face înconjurul mapamondului și va încânta generații de copii. Vor apărea „diferite variante, ajustări, ecranizări de film și televiziune", cunoscând de–a lungul timpului o continuă celebritate.

Am avut și noi, românii, o „Scufiță Roșie"? Se spune că pe la 1816, în timpul unei năvăliri turcești, sătenii din Băimac s–au refugiat în pădurile bătrâne și de nepătruns ce înconjurau atunci localitatea.

După înfrângerea turcilor, oamenii reveniră la casele lor. Atunci au văzut că lipsea o fetiță. În căutarea ei se organiză o poteră de către slugerul Ciuchi.

După mai multe zile oamenii o găsiră nevătămată în mijlocul unei haite de lupi. Povestea ei avea să fie retrăită alături de cea a „Scufiței Roșii"...

„Călărețul fără cap" – o realitate?

Recent, revista „Magazin" relata câteva întâmplări ce par de domeniul incredibilului. Oameni care au trăit fără creier sau chiar fără cap! Astfel, relatarea unui călău rus e de–a dreptul șocantă. Om cu experiență, el declara că „nu trebuie să execuți pe cineva împușcându–l în cap. Aceasta nu garantează moartea instantanee, dar poate produce dureri teribile condamnatului, împușcarea trebuie făcută în organele importante pentru viață". După el creierul nu e!

Un caz care te lasă fără somn este acel al unul marinar din New York. Manipulând niște lăzi pe un șlep care naviga pe un râu, n–a observat ca se apropie de un pod metalic. Într–o fracțiune de secundă marginea ascuțită a podului i–a tăiat o parte din craniu, „la aproximativ 5–6 cm deasupra ochiului drept". Este dus de urgență la spital unde brusc, omul a deschis ochii, apoi a întrebat ce s–a întâmplat cu el", a coborât de pe masa de operație și a cerut să plece acasă. La câteva luni era înapoi pe vas, sănătos, dar cu oarecare amețeală.

Un copil din New York s–a născut fără creier şi a trăit 27 de zile, iar un individ căruia i s–a înlăturat emisfera cerebrală dreapta şi–a revenit fără ca funcțiunile sale mentale să–i fi fost diminuate. În fine, unui muncitor din New England i–a trecut prin cap o bară metalică cu dimensiunile de 109 cm pe 3 cm şi n–a avut nimic. Dacă unii şi–au pierdut o parte din creier, alții au rămas fără cap şi au mai trăit.

Într–o cronică germană din 1636, se amintește cazul cavalerului Dits von Schaunburg. Condamnat la moarte pentru participarea la un complot, el cere regelui:

– Maiestate, ca ultimă dorință, doresc ca eu şi cei patru tovarăşi ai mei condamnați să fim aşezați în rând. Pe mine să mă executați primul, tăindu–mi capul. De mă voi ridica şi voi începe să alerg şi prin fața cărora voi reuşi să trec, să fie iertați de pedeapsa cu moartea".

Regele a acceptat, neîncrezător. Dar, incredibilul s–a produs. După ce a căzut capul pe butuc, al cavalerului, acesta s–a ridicat şi a început să fugă prin fața celor patru condamnați, care în final au fost eliberați. Arhiva Ministerului Apărării Britanice are un raport al unui caporal din secolul XIX. Acesta relata lupta între un soldat indian şi căpitanul Terence Molveni. Englezul reuşeşte să–i reteze capul soldatului indian, dar, soldatul se ridică de la pământ, ridică puşca ține şi–l împuşcă pe căpitan, mortal, în piept.

Ruşii dețin cele mai multe cazuri ale oamenilor fără cap. Locotenentul Boris Luchkin aflat într–o misiune, călcă din greşeală pe o mină nemțească care–i retează capul. Nu se prăbuşeşte la pământ, ci se deschide la tunică scoate tacticos o hartă şi cade mort. Tot o mină îl lasă fără cap pe un alt soldat rus care reuşeşte însă să parcurgă o potecă „strâmtă şi periculoasă", lungă de 200 m!

Nici noi nu ducem lipsă de asemenea cazuri. În Roman exista până la începerea primului război mondial „stâlpul lui Şendrea". Povestea lui începe în anul 1820., Vornicul Şendrea

se număra printre aceia care luptau contra detaşamentelor turceşti care prădau Moldova. Avea un cal deosebit care nu putea fi depăşit de niciun cal turcesc. Vornicul apărea ca din pământ şi ataca fulgerător ostaşii turci, făcând prăpăd printre dânşii. Apoi dispărea în fuga calului fără a fi prins. Turcii îi doreau capul mai mult ca orice. L–au urmărit vreme îndelungată. Singura soluție era trădarea. Au găsit un hangiu dispus să–l vândă. Turcii şi–au ascuns un soldat după uşă aşteptându–l pe vornic să părăsească încăperea. Când acesta a ajuns în dreptul lui, turcul şi–a repezit iataganul, tăindu–i capul. Lumea însă rămase înmărmurită. Vornicul Şendrea reuşi să meargă încă 20 de paşi până la cal. Abia după ce a atins şaua, a căzut la pământ. Populația din Roman nu l–au uitat, pe locul unde a căzut punându–i un stâlp de stejar, ca semn de amintire pentru faptele sale.

Uriașii

Au existat uriași? Sunt ei urmașii „oamenilor–maimuță”? Antichitatea și Evul Mediu abundă în informații despre uriași. Mitologia greacă este cea mai bogată în informații despre giganți. Chaosul (Haosul) era acea esență misterioasă de neînțeles și de neimaginat. Aici Uranus – Cerul s–a căsătorit cu Geea –Pământul. Fiul lui Uranus va fi Cronos –Timpul. Fiii Geei au fost titanii, ciclopii, hecatonhilii (giganți cu o sută de brațe). Din nefericire Uranus era urât de fiii săi care s–au revoltat și l–au răsturnat de la putere. Autorii greci au tratat diferit enormele ființe, titanii, giganții și căpcăunii. Astfel, unii cred că fiul Geei și lui Uranus, Saturn era un titan, însuși Zeus a luptat din răsputeri împotriva titanilor aceștia fiind până la urmă învinși și aruncați în Tartar (adâncul pământului). A existat chiar și un război „gigantomohia”, a lui Zeus împotriva giganților, într–una din lupte, gigantul Enuladus, cel mai puternic dintre ei, fiind învins și aruncat în adâncurile muntelui Etna. Remarcabilă a fost și lupta lui Heracles cu gigantul Anteu, acesta din urmă fiind susținut de Geea, dar

învins până la urmă. Firește, nu putem să nu–l amintim pe celebrul gigant antropofag Polifem, orbit de Ulise.

În mitologiile nordice, în Țara de Foc, gheața și focul s–au întâlnit și din picăturile rezultate s–a născut gigantul Yomir. Din corpul lui s–a născut lumea: oasele s–au făcut munți, părul s–a transformat în arbori, sângele în apă, iar creierii au devenit nori.

Foarte multe legende scoțiene povestesc de giganți învinși în lupte grele de oameni. Acum 6000 de ani, sumerienii consemnau că de pe planeta Neberu, o planetă ce se rotea în jurul soarelui preț de 36.000 de ani, ananocki, oamenii de aici, erau uriași și au coborât pe pământ formând colonia E–den. Biblia menționează că la potop au fost omorâți 409.000 de uriași. Trebuie să–l menționăm pe vestitul Samson, acest Hercule biblic. Samson se remarcase încă din copilărie cu o forță extraordinară. Un leu care îngrozise regiunea unde locuia băiețașul, a fost făcut „covoraș" de către Samson. În adolescență bate măr doar cu o falcă de măgar vreo 1.000 de filisteni. Nimeni nu reușea să–l răpună pe Samson. Și totuși, o filistiancă frumoasă, Dalila îi va pune capac. Aflându–i secretul, că toată puterea îi stă în păr, filistenii l–au prins, l–au ras și pus în închisoare să învârtă la o râșniță. Dar în închisoare îi crește părul și el prăbușește, ridicând doi pilaștri, un întreg palat „așa încât morții pe care i–a ucis la moartea sa au fost mai mulți decât aceia pe care i–a ucis pe când era în viață".

Firește, cel mai celebru uriaș rămâne Goliat. „Goliat din Gat era înalt de șase coți și o palmă, și în cap avea un coif de aramă și era îmbrăcat într–o platoșă de solzi și greutatea platoșei era de cinci mii de sicli de aramă, și toporâștea suliței sale era un drug de țesător, iar vârful suliței cântărea șase sute de sicli de fier". Așadar, Goliat era înalt de 3 metri, platoșa sa cântărea cam 80 de kg, iar sulița 10 kg. Cu toate acestea a fost învins de normalul David cu „o praștie". Giganții, uriașii sunt cei care vor ridica construcțiile megalitice. Fiii cerului, Fiii Aurorei, Fiii Soarelui, toți vin din cosmos pe Pământ și după ce au

lăsat cunoştinţe înainte, au ridicat construcţii incredibile, s–au întors la cer. Astăzi se ştie cu precizie că în urmă cu 40.000 de ani exista o rasă europoidă având înălţimea de 2 până la 3 metri. În oraşul german Soest au fost scoase din întâmplare la suprafaţă osemintele a 1.000 de oameni. Aceste schelete erau de 2 metri, iar unul, se pare că a unui conducător, de 2,30 metri. Doi giganţi, un bărbat înalt de 2,47 metri şi o femeie de 2,38 metri locuiau acum 30.000 de ani în Flandra. În 1970, în Africa Centrală a fost dezvelită o necropolă veche de 20.000 de ani, găsindu–se 60 de schelete umane înalte de 2,85 metri, în Mexic, prin anii ’30, arheologii scot la lumină sute de morminte cu schelete, printre care şi o femeie, de acum 3.500 de ani, ce avea o înălţime de 2,65 metri.

În schimb, căpcăunii, fiinţe foarte înalte şi urâte, stăpâni ai unor secrete magice, fură copii copii pentru a–i mânca, aşa cum sunt cunoscuţi şi în legendele româneşti. Aşa au furat o tânără frumoasă, eliberată apoi din captivitate de un prinţ viteaz. Au existat dovezi materiale ale uriaşilor? Prin secolul XIV, la Trapani în Italia, se zvonea că a fost găsit chiar scheletul

lui Polifem. Scheletul acestuia „era de 10 metri şi probabil se servea ca baston de catargul unei corăbii".

Un schelet, ce–i drept mult mai modest, doar şapte metri, au descoperit locuitorii elveţieni din Lucerna şi în amintirea lui, stema oraşului înfăţişează astăzi un uriaş. Magellan, olandezul Selbalt de Wert, Pigofeta, Olivier de Noart şi alţii au văzut şi descris uriaşi. În anul 1613 o mare emoţie a stârnit–o descoperirea unor oseminte stranii într–o carieră de nisip. Imediat, un chirurg, Mazurier, declară că erau chiar osemintele legendarului rege Gimbru Teutobocus! Aproape două secole, acest caz a suscitat vii dispute, scriindu–se broşuri şi cărţi, pro şi contra. Cel ce va dezlega enigma de la Dauphine, unde se făcuse descoperirea, a fost savantul Georges Gouvier (1769–1832), care a demonstrat că scheletul este al unui elefant din armata cartagineză a lui Hannibal. „Dar, scria el, lumii i–a plăcut să vadă în ele oase de uriaşi".

În anul 1787, Geoffray Saint–Hillaire scria în lucrarea sa „Scrisoare către doctorul Maty, secretar al Societăţii regale din Londra", despre uriaşii din Patagonia că „un mare număr de naţiuni foarte deosebite prin climatul în care trăiesc, prin modul de viaţă şi hrană obişnuită, gradul lor de civilizaţie şi prin caracterele lor originale, au produs oameni remarcabili prin talia lor uriaşă". El cita uriaşii descoperiţi în Congo „Ţara Hotentoţilor", Anglia, Arabia, Italia, Elveţia, dar în mod deosebit pe cei din Chile, în sprijinul acestor afirmaţii sunt şi descoperirile „încă din sec. al XV–lea şi chiar înainte, când lucrări de terasament au permis degajarea unor oase omeneşti, dar ale căror dimensiuni justificau mitul existenţei ancestrale a uriaşilor".

Acum câteva sute de mii de ani, convieţuia în zonele meridionale ale Chinei, Gigantopithecus. Acesta era înalt de 3 metri, în sprijinul acestor creaturi vine studiul paleontologului olandez von Konigswald care în 1935, din întâmplare, descoperă un molar aparţinând unei maimuţe antropoide, care era de 3 ori mai mare decât un om obişnuit. Ceva mai aproape de noi, Yeti, Omul Zăpezilor, judecând după fotografii şi urmele de paşi lăsate pe zăpadă, este între 2 şi 3 metri. Regina Elisabeta I a folosit

Gogea Mitu

pentru paza personală și cea a palatului, soldați foarte înalți. Soldați foarte înalți au existat și în armatele ruse și prusace. Cel mai înalt om de pe pământ a fost Robert Wadlow, un american mort la 22 de ani, având înălțimea de 2,70 metri, depășindu–l cu mult, pe „micuțul" Mohamed Channa de doar 2,32.

Topul giganților la noi în țară este stabilit de Gogea Mitu 2,42 metri înălțime și Ghiță Mureșan (Big Ghiță), de 2,31 metri. Dar iată o incredibilă știre lansată în luna februarie 2001, chiar de prestigiosul „Național Geographic": în pustiul din vestul Namibiei, membrii unui trib Nar–Kotu sunt înalți de 2,8 – 3,22 metri! Mai mult, exploratorii care i–au descoperit au reușit să–i și fotografieze. Așadar, incredibilul s–a realizat!

După pățania cu tezaurul „Cloșca cu puii de aur", Al. Odobescu își dă seama că în subsolul celor două principate se ascundeau incredibile comori. Ca urmare, trimite un „Chestionar Arheologic" tuturor învățătorilor și preoților în anul 1873. Printre miile de răspunsuri îl primește și pe cel al învățătorului din Prăjești: „La Prăjești, pe malul Siretului s–a găsit un mormânt de uriași și chiar parte dintr–un schelet ce era de o mărime extraordinară". Din nefericire, despre el nimeni de–a lungul timpului nemaiauzind nimic, fiind considerat pierdut.

Dar, un loc „preferat" al uriașilor se pare că a fost Tazlăul de Jos.

Iată ce se consemna în anul 1895: „în plasa Tazlăul de Jos, există o râpă în partea de est a comunei Drăgugești a cărui mal surpându–se s–a găsit și se găsesc încă mulțimi de hârburi, pe care bătrânii le numesc hârburile uriașilor". Nu departe, în comuna Bârsănești, „se află o groapă numită Pivnița Uriașilor... numită așa din moși strămoși. Este probabil ca această groapă să fi fost loc de apărare cu 2 ieșiri, o adâncime de 3 stânjeni și lărgime de 10 stânjeni".

Ghiță Mureșan

La „Piatra – plasa Tazlăul de Jos, comuna Brătila este o râpă prin a cărui dărâmături s–au găsit hârburi foarte groase pe care sătenii le numesc hârburile uriașilor". O altă informație provine de la Sănduleni, secția Verseștii de jos, „pe un deal se află 18 gropi așezate în linie dreaptă, la o distanță de 87 stânjeni una de alta. Cea mai mare este aceea care se spune că ar fi tare adâncă și în fundul ei s–ar afla un beci cu o mulțime de obiecte ale uriașilor. Ea este înconjurată de niște stânci de piatră ce par a forma o scară. Multe stânci însă au fost luate de locuitori." La aproape un secol, la 6 februarie 1982, în presă apare știrea „Enigma de la Iaz", în satul Iaz, comuna Strugari, locuitorii au găsit în „coasta unui deal surpat, oase

omenești de mari dimensiuni". Cercetările efectuate imediat au găsit 12 schelete, dar niciun obiect după care să poată fi identificate. Se pare că au aparținut unor luptători din oastea lui Mihai Viteazul, care au avut o confruntare aici în mai 1600. Dar, a avut Mihai Viteazul uriași?

În luna martie, m–am deplasat la Iaz, împreună cu arheologul Alexandru Artimon. Coborâm dealul de la Bârzulești și pe o potecă ajungem pe platoul de la Iaz. Privim cu atenție locul. Nu s–a schimbat prea mult de–a lungul timpului. Acum 400 de ani acest loc era o mlaștină abil mascată de ierburi înalte. După ce dăduse ordin trupelor sale, la 2 mai, să treacă prin pasul Oituz în Moldova, Mihai Viteazul angajează prima sa luptă mai importantă cu ariergardă moldovenească a lui Ieremia Vodă. Locul este ideal pentru o ambuscadă și acest lucru nu scapă lui Mihai. Prinși între dealuri și împinși spre mlaștină, ariergarda moldoveană este pierdută. Cine lupta pentru Mihai Vodă? Încă de la începutul domniei, el a început să–și organizeze armata. O cronică internă consemna: „... Mihai Vodă, deacă pierdu atâția voinici, el fu scârbit. Și începu a trimite pen toate țările streine, ca să strângă voinici viteji și aduse leși și cazaci și tot felul de oameni, care–i erau de folos". Până în 1599 domnul organizase deja câteva corpuri de mercenari, care vor lupta alături de „dărăbanți", de oameni „traşi la oase" şi de corpurile boierimii mărunte, „roșilor". Firește, în încleștare au murit nu numai moldoveni, ci și ostași ai lui Mihai. Sus pe unul dintre dealuri „mâncat", adică o parte din el se prăbușise, s–au găsit rânduite cu fața spre răsărit, 12 schelete ce măsurau între 1,90 și 2.00 metri. Toate erau îngropate la circa 1 metru adâncime, dar presupunem că datorită eroziunii solului să fi fost la mai mare adâncime. Nici unul dintre ele nu avea vreo monedă sau un alt indiciu din metal sau os. De ce? Sătenii mai în vârstă, își amintesc însă de copiii ce găseau pe șes vârfuri de săgeți și chiar săbii rupte. Unii presupun că sunt soldați germani împușcați în cel de–al doilea război mondial. Dar nici unul dintre schelete nu prezintă urme de împușcături și nici vreun glonț nu a fost găsit. Atunci, cine sunt uriașii de la Iaz?

O.Z.N.–urile şi istoria

Cel mai popular, dar şi incitant subiect al secolului XX, se poate spune cu certitudine, că a fost fenomenul O.Z.N. Apariţia unor obiecte neidentificate, „farfurii zburătoare", pe cer a fascinat întreaga omenire. Ce erau? Cine le–a trimis? Sunt reale sau sunt rodul unor mistificări? Documentele referitoare la aceste apariţii datează de peste 4.000 de ani. Sumerienii, ei înşişi o enigmă, pentru că nici astăzi nu se ştie cum au apărut, au avut o civilizaţie superioară celorlalte popoare contemporane. Printre numeroasele tăbliţe scrise relatând însemnări administrative, legende şi istorisiri, ne–a rămas şi un poem de o mare frumuseţe, „Cânt al lui Etana". Consemnarea lui a fost făcută pe plăcuţe de aramă şi nu de lut şi datează din anii 4000 Î.Ch. Este o poveste simplă, fiind descrisă călătoria „eroului spre stele, călare pe un vultur". Dar, iată ce privelişte i se oferă de sus: „Etana vede cum pământul se micşorează, se micşorează într–una. Pământul se zăreşte acum doar cât discul Lunii". Comparaţie care s–a putut face abia în secolul XX d.Ch. Egiptenii vor descrie şi ei vizitele „corăbiilor cereşti" în care „aleşii de zei" zburau.

În India, poemele sacre „Vedele", printre care „Rigveda", „Mahabharata și Ramayana", vechi de cinci milenii, în afară că sunt remarcabile opere literare, vorbesc de „carul ce zboară cu o putere de trăsnet".

Grecii, dar și romanii consemnează apariția pe cer a unor „roți de foc", globuri sau discuri strălucitoare. Manuscrisele de la Marea Moartă spun: „Oamenii au venit din cer și alți oameni au fost luați de pe Pământ și duși în cer. Oamenii veniți din cer au rămas mult timp pe pământ". Dar, iată că întâlnim în „vedenia lui Isaiia", deși nici pe departe nu e „o vedenie", ci o relatare absolută exactă: Isaia ridicat de un înger remarcă că „zboară iute ca gândul". Revenit pe pământ spune „Numai două ceasuri am stat cu tine aici!" Răspunsul îngerului a fost stupefiant: „Nu două ceasuri ai stat, ci 32 de ani!" „Un val de foc" având în mijloc „un punct luminos ca electrul", condus de „patru fiare" se vedea printre altele, se spune în „Vechiul Testament", și „o boltă mică și albastră ca safirul în care stătea un om îmbrăcat în ceva strălucitor, roșu și auriu ca arama, aurul și focul". Desigur, mult mai numeroase sunt însemnările despre aparițiile ciudate în Evul Mediu și Renaștere.

În „Călătorie în Apus", datând din secolul X, un cronicar chinez notează: „în timp ce călătorul se ridică tot mai sus și mai sus, cerul se face tot mai negru". „Cer negru"? Primul pământean care l–a văzut așa a fost Iuri Gagarin abia în 1961. În 1270 locuitorii din Bristol–Anglia fac chiar cunoștință cu „o corabie mare care plutea prin aer și care se agățase de turla bisericii!" O întâmplare incredibilă s–a produs la 11 decembrie 1642, ora 12, „între Esztergon și Buda (Ungaria) când din „cinci bile, incandescente au apărut o mulțime de oameni în haine de nedescris" și „s–au războit între ei". A doua zi din cer cădea atâta plumb și zinc „că turcii îl strângeau și–l predau pașei". Despre apariții, „bile de foc", „nori luminoși" au consemnat și ofițeri francezi, englezi, ruși, până în zilele noastre, deși relatările lor au constituit „top secret".

„Sămne ale ceriului", sau „întâmplări", le–au descris și cronicarii români, sau pur și simplu diferiți martori la neînchipuitele apariții. „Văleat 7025 (1517) noiembrie 8, sămn mare s–au arătat pe ceriu," se scria în Letopisețul moldovenesc, „c–au strălucit despre miadză–noapte ca un chip de om, de–au stătut multă vreme și iară s–au ascuns în văzduh".

Grigore Ureche arăta la văleat 7085 (1577): „într–acesta an s–a arătat în văzduh stea cu coadă, sau cum zic unii cometha, noembrie". Tot „o cometă, adecă stiaua cu coadă care s–au prilejuit cu câțiva ani nainte de așa de grea primineală aceștii domnii", a notat și Miron Costin în timpul domniei lui Vasile Lupu. Felurite semne s–au arătat și la 26 august 1536, 14 și 15 ianuarie 1549,12 aprilie 1600, 29 noiembrie 1604,14 noiembrie și 9 decembrie 1613, 9 august 1687 și 5 septembrie 1694. O adnotare bizară este făcută la anul 1709 „luna februarie în cinci zile în noaptea de miercuri spre joi", când „a fost un semn mare pe cer: s–au arătat doi stâlpi mari, ca de foc, 1 de la apus iar celălalt de la răsărit, mergând ca un alfa și unindu–se au fost ca un curcubeu în vreme de ploaie, strălucind foarte luminos ca la trei ori și apoi au plecat". „La 15 februarie 1730, între orele

18 şi 21", se scria în „Analele Braşovului", pe cer „a apărut un obiect strălucitor ce–şi schimba repetat culoarea". Un bănățean vede şi scrie despre un fenomen extraordinar: „Când am îmbiat 1737 sară după cină, spre zua lui Sveti Nicolae, s–au arătat un semn pre cer despre miază noapte, roşu ca sângele şi lat şi au fost mai două ceasuri şi s–au despărțit în doao, apoi iar s–au împreunat şi s–au aşezat iar spre apus". Dar, iată o relatare cu adevărat ieşită din comun: „La leat 1774 când s–au încheiat pacea între Rusiia cu turcii la luna iulie, atunci cu 3 luni mai înnapoi, la luna lui aprilie, s–au întâmplat la Vlahia în județul Dâmboviții, aproape dă Târgoviște, această ciudățenie.

Într–o duminică pân–a nu răsări soarele, unde era ceriul dă toate părțile senin, dăodată s–a ivit un mic noru luminos, din care întâi au început a tuna, apoi deodată trăsnind, au căzut ca ploaia multe pietre dintr–acel noru, în coprindere ca doao verstă de locu şi mai bine, care pietre erau negricioase ca noroiul cel gros şi a lor făptură bucăți ca cum ar fi fost rupte dintr–o lespede, unile mai mari şi altele mai mici. Cele mai mari cât pumnul şi mai mari unile, altele mai mici şi cât ca nuca. Şi cu atâta repeziciune au căzut, încât cele mai mari s–au îngropat în pământ da cât o palmă şi mai bine, cele mai mici mai puțin, după cum a lor greutate, iar cele mărunte a rămas deasupra pământului, ca grindina. Atât cele dă au intrat în pământ, scoțându–le cât şi cele rămase pa deasupra, fața lor şi mirosul lor era tot un fel, mirosea a noroi stătut şi puținei cam a pucioasă". Iată ce–a putut să vadă un muntean aflat ca invitat la masă: „Leat 1793, noemvrie 27, duminică la 2 pol ceasuri din noapte (cca. 19.30) s–au cutremurat pământul de trei ori, aflându–mă la masă la Floreşti, cu dumnealui sărdarul Constantin Poenaru. Iar a doua zi sară, tot la acea vreme au făcut minune luna, că într–o jumătate de ceas au fugit pe ceri, de la prânzul mic fiind luna, pândă au venit la chindie". În schimb, Stan Irimie din Săcele – Braşov însemna: „La anul 1812 au eşit o stea mare, cu multe raze, de către amiazi: de la noapte răsărea şi mergea la răsărit către muscali, apoi s–au întorsu şi au mers la apus şi

i s–au stricat razele. Steao patru luni au umblat, în bătaia franțuzului cu muscalul, cu neamțul". Apariția presei românești mărește numărul de observații asupra fenomenelor cerești. Astfel, „Albina românească" din Iași, 1832, publică: „Marți, 1 noembrie dimineața pe la 5 1/2 ceasuri evropiene s–au văzut aici în firmament o meteoră sau arătare firească între sud–vest. Fulgerând s–au lăsat în gios o mulțime de candele în forma celor de artifiție, împreună cu un miros de pucioase, după care s–au format un stâlp luminos și verticale (de sus în gios) ce peste tot au ținut ca la 5 minute". În 1837, călugării de la mănăstirea Neamț au avut de ce să–și facă cruce: „Pe la 11 ceasuri s–au văzut chiar deasupra mănăstirii Neamț un glob luminos de formă sferoidică, lungăreț, în mărime ca la 12 palme. Acest meteor se cobora din atmosferă în direcție oblică spre apus, încet pe deasupra ogrăzii mănăstirii, luminând toate poienile cu foarte vie și sclipicioasă lucrare și slobozind scântei care lumina ca ale stelelor căzătoare. Din părțile învecinare cele de aproape, precum Târgu Neamț, se părea cum că mănăstirea ar fi arzând. Acest meteor s–au observat și de la Dorohoi la

acelaşi ceas". Pe multe din cele 5.000 de vechi cărți bisericeşti aflate în păstrare la mănăstirea Bogdana, se află însemnări a unor fenomene ce s–au petrecut pe teritoriul nostru. O şansă incredibilă o are băcăuanul Iosif Teodori. El era spițerul (farmacistul) oraşului şi–şi avea dugheana nu departe de biserica „Precista", cam pe actualul loc al Băncii de Dezvoltare. Era în anul 1841, 1 februarie, „pe la orele 9 şi un sfert seara". Frigul şi întunericul îl făcuse să tragă obloanele mai devreme şi la adăpostul camerei să–şi facă câteva socoteli. Deschise registrul gros, desfăcu călimara, pipăi vârful penei de gâscă şi dădu să scrie. I se păru însă că e cam frig. Îşi trase cizmele, puse cojocul între umeri şi ieşi în curte după lemne. Din întâmplare ridică capul spre cer şi... „se arătă la o mică înălțime, de o formă sferică, diametrul se părea ochiului a fi de două palme, albiu şi foarte luminător, slobozindu–se de la nord–est spre vest şi lăsând în urmă şi o coadă prea frumos scânteietoare. Cu desființarea numitei sfere meteorice (aşa crăpând) se informă în alta, a caria formă ținu aceeaşi direcție, lăsând asemine coadă spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socotește a fi fost mai mult de o minută." Au trecut doi ani de zile, timp în care ilustrul spițer băcăuan a povestit de sute de ori întâmplarea prietenilor şi clienților. E luna martie, pâraiele curg zgomotos, în aer se simte primăvara, Iosif Teodori are şansa extraordinară de a vedea un alt fenomen pe care–l va aşterne imediat pe hârtie: „La leat 1843, mart 3 s–au arătat un fenomen adecă semn pa cer, carele să ivea la un ceas di noapte şi ținea până la şapte. Care semn zic unii că s–ar mai fi arătat... însă acest de acum au fost mai mare ş–au ținut mai multe zile. Şi spre ținere de minte am însemnat aici. Acest fenomen de unii se numeşte cometă".

Farfuriile zburătoare se pare că au îndrăgit meleagurile noastre. Le–au găsit interesante din punctul lor de vedere. Şi iată–le din nou apărând în satul Ghimeş–Făget „studiind" trecătoarea cu acelaşi nume. Cel ce relatează despre apariția unei farfurii zburătoare aici este inginerul Sergiu Gropper:

„În anul 1946, pe atunci în vârstă de 20 de ani, în vacanța mea de vară (de studenție), mă aflam în satul Ghimeș–Făget, din trecătoarea Ghimeș–Palanca. Fusesem trimis de tatăl meu, comerciant de cherestea, ca să supraveghez încărcarea pe C.F.R. a unor scânduri diverse, din fag și brad, cumpărate de tatăl meu din acel sat. Ca să nu mă plictisesc și ca să am cu cine schimba câte o vorbă, l–am luat cu mine pe vecinul meu, din Intr. Pictor Vermont (cred că nr. 5), Marcel Blum, inginer, actualmente rezident în Venezuela – nu–i cunosc adresa – a fost martor la ceea ce vă descriu: «Era într–o noapte de sfârșit de iulie și mă aflam cu el și cu încă 2–3 localnici pe șosea. Precizez că erau orele 21 – 21.30, că satul nu era electrificat pe atunci, iar situația era următoarea: Am văzut o lumină puternică (ca de bec electric, văzut de la 50–100 de metri) printre arborii de pe coama muntelui din fața noastră. Am crezut la început, că este vorba despre lanterna intensă a unui pădurar, dar lumina a început să descrie mișcări sinusoidale pe coasta muntelui, astfel (si cu reveniri), repetându–le de 5 sau 6 ori. (El a făcut și o schiță). După 5–6 minute de observare a fenomenului, ni s–a făcut frică...» (tot timpul am avut o senzație de anxietate). Ne–am întors la gazdă, ne–am culcat si, a doua zi ne–am spus – reciproc – că ar fi mai bine să uităm cele văzute, să le punem pe seama imaginației".

După această dată „farfuriile zburătoare" au dispărut. Ca un făcut, între anii 1950–1989 presa nu consemnează niciun „sămn". Să ne fi ocolit O.Z.N.–urile știind că avem alt regim? Nicidecum. Conform strategiei „strict–secret" orice raportare era pusă la index. Dacă erau arme ale dușmanilor comunismului?...

Noaptea spaimelor și a ursitelor

La 30 noiembrie este sărbătoarea Sf. Andrei, Ocrotitorul României. Sfântul Andrei, sau Andrei de Iarnă, Indrea, Ziua Lupului sau Moș Andrei, cum se mai numește ziua în calendarul popular, se sărbătorește de români la 30 Brumar.

„Indrea, Undrea sau Andrei vine, după cum scria G. Dem. Teodorescu, de la numele Sfântului Andrei. Această lună fiind geroasă încât te înțeapă de parcă–ți bagă ace, andrele, cum se exprimă românul în limbaju–i familiar, focului îi vine să joace rolul principal".

În noaptea de 29 spre 30 noiembrie tinerii ungeau cu căței de usturoi ferestrele și ușile caselor numind–o „Noaptea strigoilor". Acești strigoi „fac hori pe la răspântiile drumurilor, unde joacă cu strășnicie până la cântatul cocoșilor". În această noapte se ascund melițele, vasele se pun cu gura în jos, se păzesc vitele cu mare atenție. În unele sate, în dimineața de 30 noiembrie, se juca „usturoiul" adus de fete și păzit peste noapte de o bătrână, după care se împărțea la participanți, fiind folosit la vindecarea unor boli sau la farmece de dragoste.

Sfântul Andrei, „cel dintâi chemat la apostolie", pe care Iisus l–a făcut „pescar de oameni", este socotit creştinătorul dacilor. El a predicat în Scytia Minor (teritoriul de azi al Dobrogei), Evanghelia. A propovăduit creştinismul în zona Mării Negre, ducând vestea cea bună a învierii lui Cristos. A sfârşit ca martir fiind prins şi răstignit la Patras pe o cruce în formă de X cu capul în jos, denumită de atunci „Crucea Sfântului Andrei".

Sărbătorirea Sfântului Apostol Andrei în fiecare an este un îndemn şi un memento la regăsirea unităţii Bisericii lui Cristos din primele secole creştine. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat ziua Sfântului Andrei, ocrotitorul României, ca „sărbătoare naţională din punct de vedere bisericesc", propunându–se şi „sărbătoare naţională nelucrătoare împreună cu Ziua Naţională a României, 1 Decembrie".

În calendarul popular ajunul Sf. Andrei se mai numeşte şi „Noaptea strigoilor". E noaptea înfricoşătoare, când se adună lupii şi lupoaica zămisleşte puii pe care îi va face de Sf. Gheorghe.

Tot în ajun, dacă nu vrei să–ţi mănânce lupii vitele sau hoţii să nu–ţi fure bucatele de pe câmp, e bine să nu se toarcă, să nu se mătură şi să fie aruncat gunoiul afară şi să nu dai bani cu împrumut. Călătorii sunt ocrotiţi de sfânt ca la drum să nu–i atace şi să nu–i mănânce lupii. Femeilor le este interzis a se spăla şi pieptăna. Sarea este descântată, după care se pune într–un ştergar gros şi îngropată sub pragul uşii grajdului, fiind dezgropată doar de Sf. Gheorghe, când este amestecată cu tărâţe şi se dă la vite ca acestea să fie ferite de farmece şi rele, să nu cadă pradă lupilor. Tot acum, pentru ca să nu se ia mana vitelor, femeile presară mac în jurul lor, după cum merge soarele, descântând, iar pe cornul boului din dreapta se lipeşte o cruce de ceară. Uşile, ferestrele, ţâţânile uşilor se ung cu usturoi în formă de cruce, ca strigoii să nu intre în casă.

Pentru a fi iertat, trebuie să dea pomană săracilor şi, printre altele, să fie descântat de muşcătura de lup: *„Pleacă*

vâlhul la râu/Să bea apă:/Pe cale,/Pe cărare,/Se–ntâlneşte/ Cu N.../În cale:/Îl muşcă, / Şi–l tulbură, /Păsărică, /Furnică / Se făcu./Pe bucen se sui /Bucenul s–aprinse./Ploaia îl plouă,/ Şi–l stinse./Maica Precista veni,/Cu trei bețe de alun,/Şi cu para de argint/Să–i dea,/În gură să bea,/Leacul să–i dea./ Să rămână N./Curat,/Luminat/Ca aurul strecurat/Cum Dumnezeu l–a lăsat".

Cea mai mare primejdie e a rosti în această noapte cuvântul „lup" pentru că imediat te poți întâlni cu el. În această noapte ies strigoii din morminte, ei fiind, după cum arăta I.A. Condrea, „ființe omenești, bărbați sau femei, care vin pe lume cu o tichie sau căiță pe cap şi şira spinării prelungită în formă de coadă nu prea lungă acoperită cu păr". Este noaptea oamenilor–lup, noaptea vampirilor, zburătorilor şi morților blestemați să n–aibă odihnă în morminte. Strigoii atacă pe cei care nu mănâncă usturoi, le sug sângele şi le mănâncă inima, victimele devenind ele însele strigoi. Cum arată un strigoi? Ziua ei sunt oameni obişnuiți, dar după miezul nopții, după ce adorm, sufletele lor părăsesc corpul care e mort şi pleacă să se întâlnească cu alți strigoi la răspântii pustii sau unde s–au sinucis oameni". Strigoii sunt „înalți, cu ochi roşii, unghii lungi, corpul acoperit cu păr şi pot fi recunoscuți de cei născuți în ziua de sâmbătă. La primul cântat al cocoşilor strigoii intră din nou în morminte. Soțiile strigoilor, strigoaicele, dansează numai în jurul clopotnițelor de la biserici, fiind dezbrăcate şi despletite. Deplasarea lor se face pe lopeți sau vătraie şi după ce termină jocul se bat cu limbi de melițat cânepa şi cu coase, împotriva strigoilor care vin şi bat la uşile şi ferestrele românilor, se mănâncă usturoi şi se ung tocurile uşilor, ferestrelor, grajdurilor, porțile, dar şi coarnele şi țâțele vacilor cu usturoi, făcându–se semnul crucii. Cadavrul despre care se bănuieşte că ar fi strigoi se dezgroapă şi în inimă i se înfige un țăruş ascuțit, sau deasupra sicriului se va îngropa de viu un cocoş. Până la miezul nopții gospodinele trebuie să facă turta ciumei, iar vasele din casă se întorc cu gura în jos".

Noaptea Sf. Andrei e propice pentru vrăji şi farmece. Într–un vas cu apă se pun crengi de măr. Acestea, dacă înfloresc până la Anul Nou, atunci va fi belşug şi noroc. Din ramuri se fac şi sorcove pentru Anul Nou. Tot acum se măsoară 9 cești cu apă care se toarnă într–o strachină aşezată sub icoane. A doua zi se remăsoară aşa şi dacă va fi în plus cu măcar un strop, va fi noroc, iar de va scădea vor fi necazuri. Fetele de măritat pun sub perne 41 de boabe de grâu. Dacă noaptea visează că li s–au furat este semn că se va mărita în anul ce urmează.

Pe valea Berheciului fata de măritat se duce cu o lumânare de la Paşti şi priveşte în oglinda apei, sperând să vadă chipul ursitului, iar altele fură resteul de la căruța unei familii ce s–au luat din dragoste şi fac vrăji cu el.

În noaptea Sf. Andrei vorbesc toate animalele, dar cel care le ascultă poate să moară. Acum se deschid cerurile, îngerii coboară acompaniați de cântecele cocoşilor, alungând duhurile rele. Aşa cum este vremea în noaptea Sfântului Andrei, aşa va fi toată iarna.

În Țara Moților există tradiția zgrimințeşilor sau a solomonarilor. În noaptea cu lună plină, înțelepții scot din traista lor fermecată securea de fier cu care sparg gheața cerului. Ei sosesc călare pe bălani blânzi ca nişte mieluşei, având drept ajutoare Vântoasele, făcând pentru prima oară să înghețe apele, „se zămislesc punți lucitoare peste râuri, spre bucuria copiilor". Din caverne ies după 7 ani de învățătură purtând cu ei „Cartea Solomonăriei", Solomonarii. Ei sperie vântoasele scoțând fulgere pe nări. Vântoasele care până acum au stat ascunse în peşteri, sau în butoaie, ulcioare şi chiar fluierele ciobanilor tind „să vânturească" viețile gospodarilor şi ale copiilor. Împotriva lor se foloseşte „iarba vânturilor", descântând copiii: „Vântoaselor, ce–i pă sus rămâie a vost, /Ce–i pă jos rămâie a nost!"

Omul care a dispărut pe coşul casei

Marți, 29 noiembrie 1932, a fost o zi mare pentru băcăuani. La teatrul „Mărăşti" s–a aflat în turneu „Teatrul Național" din Bucureşti. S–a jucat cu sala arhiplină, marele succes, „Manon Lescaut". Aplaudați minute în şir pentru jocul lor au fost actorii Maria Filotti, Mielu Constantinescu, Ionel Țăranu. Spectator se afla şi „şeful portărel", Tudor Ionescu. La terminarea spectacolului, fericit, ieşind în stradă, nici nu mai simți gerul. A doua zi, când se trezi, îşi aduse aminte ca avea de soluționat dosarul „cu No, 9.721 din 7 octombrie 1932, a Tribunalului Bacău", prin care se cerea scoaterea la vânzare silită „a imobilului doamnei Tony Hanfrect". Zgribulit, ajunse la o casă mai mult lungă decât înaltă, cu ferestre murdare. Bătu la uşă. După un timp aceasta se întredeschise şi prin crăpătura apăru un cap de femeie cu păr roşcat:

– Domnişoara Hanfrect?

– Da.

– Sunt Ionescu, şeful Corpului Portăreilor de la Tribunalul Bacău. Ştiți că...

– A, știu, știu. Poftiți în casă. Numai o clipă, să–mi scot „moațele" din păr.

După ce reveni în cameră, i se aduse la cunoștință hotărârea Tribunalului:

– Domnul Ionescu, ar mai fi ceva...

– Ce, stimată domnișoară?

– Păi, am un chiriaș ce stă în camera alăturată. Trebuie să–l anunțăm să părăsească încăperea!

– Cum îl cheamă?

– Nicolae Gheorghiu și este paznic la tâmplăria lui Frain Știern din str. Basarabiei 34. Este acasă pentru că a fost de servici astă noapte. Bătură în ușă. Întețiră bătăile, iar domnișoara îl strigă. Priviră printr–o ruptură a perdelei. Nu zăriră nimic.

– Nu mai aveți o cheie a camerei?

– Sigur. Imediat o aduc.

Încercă cu cheia. Broasca era blocată din interior.

– Cred ca s–a întâmplat ceva! O să mă întorc cu un polițist.

Nu peste mult timp apăru cu comisarul Lupașcu și un sergent, încercă din nou ușa, dar degeaba. Hotărâră s–o spargă! Pătrunseră în cameră. Aceasta era goală. Nici urma de paznicul Gheorghiu. În schimb, simțiră un miros greoi ca de slănină topită. În broască se afla cheia, iar pe scaunul cu spătar, rânduite, erau hainele cu care fusese la serviciu. Se uitară sub pat, în dulapul cu haine. Nimic. Omul parcă se evaporase. Priviră la fereastră, dar aceasta era prevăzută cu gratii. Să fi ieșit pe horn? Imposibil, acesta era așa de strâmt încât niciun copil n–ar fi trecut prin el. Atunci?

– Domnule comisar! Priviți!, strigă portărelul, arătând spre pat.

Pe așternut se afla o grămăjoară de cenușă, atât cât să încapă în două, trei „linguri". Soba, în schimb era rece. „Ce–o fi cu asta tocmai aici?, se întrebă el". Comisarul Lupașcu plecă la sediu foarte nedumerit. Avea să semnaleze doar dispariția

incredibilă a paznicului Nicolae Gheorghiu. Un dosar, însă, gol. Timpul a trecut și nimeni nu s–a mai ocupat de acest caz, pe dosarul lui Lupașcu așternându–se praful. Ce a fost atunci? Cum a putut un om să dispară fără urmă, dintr–o începere închisă?

Istoria, însă, consemnează o sumedenie de astfel de dispariții misterioase. În 1745, contesa Cornelia de Bandi a fost mistuită într–o noapte, din ea rămânând doar o mână de cenușă, fără ca în încăpere să fi fost vreo sursă de foc. Din cele 90 de kilograme ale lui George Matt din New York, s–au mai găsit doar 200 de grame, după ce corpul lui a ars complet în dormitorul său. Mai recent, la Tg. Mureș, pe 3 martie 2003, muncitorul Mircea Ardeleanu, de 47 de ani, a fost găsit carbonizat în atelierul în care lucra, fără ca în jurul său să fie vreo sursă de foc. Singurul supraviețuitor al unui asemenea caz este Jack Angel, din Atlanta Georgia. El ar fi „cheia unor dispariții incredibile". În timp ce dormea, „o durere cumplită l–a trezit, brutal, din somn: luase foc!" La strigatele de ajutor este chemat medicul David Șternn, care rămâne fără glas: Jack „prezenta o gaură în piept. Vertebrele sale se topiseră și unul din brațele sale, aproape în întregime carbonizat, era pierdut..." Mai mult, „absolut nimic în jurul sau nu părea să fi fost în contact cu focul"! Azi, el este invalid și nu se mai poate deplasa. O ardere completă a unui corp omenesc are nevoie de un timp de două ore și de o temperatură de 2.000 grade C, pentru că un corp omenesc are 80% apă. Ce fenomen misterios are loc atunci? Unii l–au numit „combustie spontană", iar pustnicii „Respa" din Tibet, îl numesc „tumo".

O cercetătoare, Alexandra David Neel, arată în cartea sa „Mistici și magi din Tibet", că adepții „tumei" pot trăi aproape goi, cu hrană săracă, la temperaturi scăzute, iar un „Respa", complet gol, putea să–și ridice într–atât temperatura încât topea gheața și zăpada de sub el.

Cercetătorii din lumea întreagă sunt cu ochii pe acest fenomen. Descifrarea lui ar putea duce la elucidarea unor dispariții inexplicabile de–a lungul istoriei.

Uite–așa o barbă–avea!...

Pentru a vă spune povestea bărbii așezați–vă lângă caloriferele calde și mângâiați–vă bărbile... Dacă le aveți!

Din cele mai vechi timpuri barba era considerată un semn al înțelepciunii și impunea stimă și respect cu cât era mai albă... Asirienii aveau o mare grijă pentru bărbi, pe care le păstrau ondulate în etaje, egiptenii antici își puneau „bărbi atașate" din fire de aur și argint. În vechea Rusie se socotea că barba îți dă maturitate. În timpul lui Ivan cel Groaznic era la modă „barba–lopată". Cel care s–a amuzat de bărbile supușilor a fost Petru cel Mare. La un moment dat s–a supărat și i–a pus pe curteni să–și radă falnicele podoabe faciale. De nu, erau nevoiți să plătească „timbru de barbă", un adevărat succes pentru vistierie.

La români, prima mărturie „ilustrată" este din 1415, când la Consiliul din orașul german Konstaz toată delegația moldovenească purta barbă.

Dar iată și o întrebare: avea, măritul și temutul domn Ștefan, barbă?

Pentru a se putea pronunța, în „Academia Română" au avut loc aprige discuții, care au ținut din toamna anului 1882 până în iarna lui 1883. Au fost tabere pro, dar şi tabere contra. Totul se rezolvă atunci când episcopul Melchisedec descoperă, la Humor, un Tetraevangheliar împodobit cu numeroase miniaturi. Şi cum norocul este de partea celor ce–l caută, episcopul are marea şansă să descopere şi portretul lui Ştefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile şi se convinge că portretul este autentic. Ştefan cel Mare n–avea barbă!

Ştiți, totuşi, care a fost primul domnitor moldovean purtător de barbă? De necrezut, chiar necruțătorul Alexandru Lăpuşneanu. A dorit să țină pas „cu moda", Stambulul dictând–o pe atunci. Ca urmare, Lăpuşneanu îşi lasă o impunătoare barbă şi poartă caftanul turcesc. Începutul fusese făcut. Următorii domni se vor mândri cu portul bărbii. Dar numai ei? Înalții dregători vor adopta, la rându–le, imediat moda, crezând că prin aceasta revin la vechea tradiție bizantină. Prin secolele XVIII–XIX marii dregători aveau barbă. Nu se ştie de ce, paharnicul şi stolnicul erau scutiți. Să le fi fost frică să nu cadă în pahare, sau prin farfurii, vreun fir din barba lor?

Pe la sfârşitul secolului XVIII portul bărbii „nu mai era un privilegiu exclusiv al marii boierimi, ci se răspândise şi pe la cei de ranguri inferioare, sau chiar în rândurile modeştilor slujitori, precum zapciii, aprozii, vătafii, ceauşii şi vornicii de poartă". În 1634, Vasile Lupu dă o poruncă ce–i făcu pe boieri să se tragă de barbă atunci când domnitorului i se păru că un preot n–a tras clopotele la trecerea alaiului domnesc: „...de îndată să i se radă barba, lucru de mare ocară în țara aceasta, pentru care bietul preot s–ar fi lăsat mai curând bătut decât să i se radă barba".

Dar timpul trece şi năravurile se schimbă. Poate nu ştiți că „ciocul", bărbuța, a dat denumirea şi noilor îmbogățiți, ciocoii. Cei care vor veni de hac bărbii vor fi bonjuriştii. Vechile costume dispar din comerț. La 1846, „Albina Românească" scria: „...în magazinele Iaşilor nu găseai decât citarie şi papuci galbeni. Acum

și negustori băcăuani ca Ghiță Căliman, de pildă, și străini ca frații Bogusz, începură să importe tot soiul de obiecte de lux: mănuși, ciubote de glanț, pacheți de cauciuc...". Cade și porunca din 1841, care arăta că slujitorii „după obiceiul țării, ce slujea ca o lege, avea dreptul a purta barbe ca un drit osăbitoriu".

O mare dispută istorică a avut loc în trecut. Totul a pornit de la o broderie de la Putna cu chipurile a doi voievozi. Unii erau încredințați că este vorba de Ștefan cel Mare și fiul său Alexăndrel. Și, unde mai puneți că Alexăndrel purta... barbă! Cercetările ulterioare au dovedit că era reprezentat Ștefan II (1433–1435, 1442–1447), și care avea și el un fiu numit Alexăndrel, care a domnit doar o vară (martie–octombrie 1449). Dintre portretele vechi „cu barbă" ce se mai cunosc este și acela al boierului Canaki Krupenscki, ctitorul bisericii „Sf. Împărați". Până la 1944 au purtat barbă preoții ortodocși, iar barbișoane – magistrații și profesorii universitari. În anii '80, „coana Leana Codoi" n–a vrut să mai vadă mustăcioși și bărboși.

Ca urmare, directorii de întreprinderi, și chiar cei din teatre au luat, de voie, de nevoie, măsuri. Și „moda" asta a ținut până în decembrie 1989. După această dată ni s–au tot tras bărbi, timp de 16 ani, în privința creșterii nivelului de trai... Se pare că ele or să crească până la pământ...

În final, încă o întrebare de „încuietoare": știți care a fost primul bărbat din lume care s–a bărbierit în fiecare zi? El este vestitul comandant Scipio Africanul. Vă rog să mă credeți. Pe barba mea!

Cine–o face ca mine, ca mine să pățească!

Dacă credeți că în trecut domnitorii nu se îngrijeau de liniștea și bunurile supușilor, vă înșelați. Aveau o organizare bună a poliției fiind imediat și permanent informați de actele care încălcau pravilele. Hatmanul din Iași avea în subordine ispravnici, pârcălabi priveghetorii ocoalelor, căpitanii de oraș, cei de „margine" (frontieră), polcovnicii de poteră, armașii, zapciii, străjerii și seimenii. Nici domnitorii nu se lăsau în voia soartei. Pentru paza lor, era un adevărat S.P.P., format din fustași, seimeni și arnăuți. Când plecau în vizite, drumul era cercetat de oamenii de încredere, husăreii. Drumurile cu toate că erau supravegheate tot timpul de polcovnici și călărași, nu erau deloc sigure, haiducii și tâlharii făcând legea.

Pe timpul nopții, străjerii vegheau la somnul orășenilor, strigând din când în când pentru a speria hoții, „Te văd! Te văd!" Mai târziu, rânduiala polițienească a fost încredințată unui agă. Acesta pentru paza ordinii publice, punea străji la mahalale și bariere, și dispunea de un tribunal și o închisoare. În județ el forma potera în căutarea hoților.

Până la începutul secolului XIX, ispravnicii, ajutați de zapcii îndeplineau funcția de administratori ai județului, dar și de cea polițienească. „Beția vitezei" era pedepsită. Iată un hrisov din 14 decembrie 1783 al lui Mihai Șuțu:

„Dumneata Vel Agă, fiindcă este lucru de multă primejdie întâmplătoare a umbla sănii tare în alergătura cailor pe ulițele Bucureștilor, unde nelipsit se află norod de oameni umblători, iată, poruncim dumitale, după ce vei face știută și cunoscută porunca aceasta la toți de obște, să vestească porunca și să zică a umbla, încet, cu sfială, ca să nu se întâmple hatale atât la alții, cât și însuși la dânșii, după cum s–a și întâmplat din pricini de acestea, și cela ce după aceasta în urmă nu va fi următoriu și cu nebăgare de seamă se va arăta la porunca noastră, să–l oprească străjerii, să–l cunoască și să ne arăți pe cel ce este neurmătoriu".

Ce pățeau răufăcătorii?

Vinovatul era dezbrăcat până la mijloc, indiferent de vreme, după care i se aplica „o corecție" cu nuiele sau frânghie udă și plimbat pe ulițele din târg, strigând (dacă mai putea) „Cine–o face ca mine, ca mine să pățească". Alții, erau aruncați în hrubele umede și reci, în care nu răzbea lumina soarelui. Ucigașii sau tâlharii, pe la 1840, erau dați pe mâna cumplitului călău Gavril Buzatu, zis și „Masalagiul".

Dar nu toate mergeau cum voia domnia. La 17 decembrie 1812, Caragea–Vodă, furios îi dă poruncă Vel–Agăi Alecu Ghica:

„Dumneata Vel–Agă, fiindcă locul caselor dumitale este depărtat de târg și din această pricină a depărtării nu te îndemânezi a căuta cu înlesnire trebile câte privesc la ocârmuitul Agiei, iar mai vârtos când se întâmplă prin târg vreun iorgan (incendiu) de aceea îți poruncim dumitale ca îndată icarul ot Podu Târgului den afară, mutând acolo și tot tacâmul Agiei, iar pentru chiriașul ce se află acum într–însele să îngrijești a–i găsi alt conac". Poruncă care ar fi foarte actuală...

Jalbă împotriva unui… barbar grobian

◆◆◆ Vizitiul abia reuşi să oprească careta în faţa intrării în conac. Mânase caii aproape fără întrerupere, zorit fiind de stăpâna sa, prinţesa Zoe Ghica. Aceasta coborî furioasă şi trecu ca o furtună printre slugi şi încăperi. Îşi apăsă inima cu mâna şi îşi „trase sufletul". După ce îşi mai reveni, bătu din palme şi strigă:

– Gheorghe! Adu călimările şi pana!

Stătu apoi o clipă, zâmbi cu răutate în colţul gurii şi începu să scrie:

„8 aprilie văleat 1812

Silită mă găsesc peste voinţa mea a alerga cu jalbă supărând auzul înalt Excelenţei Voastre şi cerând satisfacţie pentru călcarea cinstei mele ce–au îndrăznit a–mi face stolnic Dimitrachi Beldiman în casa dumisale, spăt(ar) Ioan Neculce. Că în ziua prăznuirii sfintei învieri, sară după vecernie, mergând eu la d–lui spătar ca la o rudenie, faţă fiind şi spăt. i(şi) d–lui polcov(nic) Ghideonov şi d–nei logofeteasa Mavrocordat, m–au

ocărât şi m–au batjocorit cum au voit, cari ocări şi batjocuri hulitoare în scris nu pot a să arăta, viind înaintea lui mai rău decât o (roabă) a sa (...) Şi eu într–acel ceas cum mi–ar fi venit careta, gata eram să viu către înalt Excelența Voastră cu plângere să arăt întâmplarea şi să–mi cer cinstea. Dar d–lui doftorul Magirov nu m–au lăsat, spunându–mi că vă aflați cam bolnavă şi poate să vă pricinuiască mare tulburare. Şi aşa am trecut cu tăcere aceste zile şi cu mare tulburare a sufletului meu, încât de spaimă şi de tulburare puțin de nu mi–au venit apoplexie. Acum dar (...) cer a nu rămâne cinstea mea călcată de un barbar grobian, care şi până astăzi neamurile sale se află în bir ca țăranii, uitând că el, familia sa, precum se află astăzi, este ridicată de răposatul părintele meu, Matei Ghica Voevod; aflându–se moşu–său şi părintele său slugi la părintele meu. Şi eu acum să mă văd batjocorită de însuşi acela ce are pâinea părintelui meu în gura lui, nu pot suferi şi cer ca această pricină să fie rânduită în cercetare

Obşteştei adunări (...).”

Jalbele de odinioară au fost înlocuite în zilele noastre cu „plângeri penale”. Se judecă lumea într–o „veselie” în Tribunale; unul cere despăgubiri pentru o mână de cireşe, altul pentru o funie şi o găleată, „o intelectuală” – pentru prețioase „insulte şi calomnii”.

De–ar fi avut de lucru, nici unul dintre aceşti împricinați nu ar fi călcat în „Sala Paşilor Pierduți”!

O mănăstire pentru un asasinat

Văleat 1691, domnia lui Constantin Cantemir. E început de toamnă. Sub un soare blând și călduț, în mijlocul viilor la Băcani, în preajma Bârladului, participau la nunta lui Ion Palade cu fiica lui Ion Racoviță vornicul, o seamă de mari boieri. Lăutarii cântau, bucatele umpleau mesele, iar vinul de Cotnar curgea. Toți se veseleau, iar hora încinsă înaintea caselor boierești, ridica valuri de praf și chiote. Și totuși, cu ciubucele în gură, într–una din încăperi, marii boieri, Lupu, Solomon și Vasile, fiii răposatului Gavriliță Costache, familiile Racoviță și Jora, aveau ceas de mare taină și „au sfătuit și s–au giurat cu toții, ei în de ei, să fugă în Țara Muntenească la Brâncoveanul, să le de ajutor de cheltuială, să meargă la Poartă să pârască pe Cantemir să–l scoată din domnie, să ridice domn dintre dânșii pe Velicico Vornicul". Cu mâna pe cruce jură și Ilie Țifescu, poreclit Frige–Vacă.

De ce acest complot? Iată ce răspuns a dat Ion Neculce: „Că erau boierii de la o vreme pre supărați, pe Cantemir Vodă, că erau la curte boiernași, toți ficiori de mojici codreni și gălă-

țeni, şi dzice Cantemir–vodă că domnul face neamurile, domnul le stinge. Şi–i erau urâți ficiorii cei de boier, să nu–i vadzâ îint–ochi, de pe cum îi era natura lui. Şi era la cinsti numai hatmanul Bogdan, ginere–său, şi cu Iordachi visternicul Rusăt. Aceşti doi schivernisâie şi mânca țara, cum le era voia. De ce boierii pe orice vreme nu mai pute suferi să fie călcați de acei doi boieri şi de mojâcii acelorlalți mai mic de curte. Că, când ieşie la țară cu slujile, boiernaşii face multe năcazuri casălor celor mari a boierilor".

Întreg planul a fost pus la punct. După nuntă, boierii se despărțiră rămânând să se reîntâlnească curând. Abia ajuns la moşia din Râchitoasa, că Ilie Țifescu fu cuprins de negre presimțiri, în timpul somnului el visă că domnul dădu poruncă să–i taie capul, aflând de trădare. Se trezi ud de transpirație. Neliniştit, luă hotărârea de a pleca la Iaşi la Curtea domnească. Ajuns, ceru să fie primit de Cantemir–Vodă. Aruncându–se la genunchii domnului, destăinui totul. Mângâindu–şi barba, Vodă Cantemir hotărî să acționeze cu răbdare. Presupunea pe bună dreptate că acești complotişti luaseră legătura şi cu banul Vintilă Corbeanul, venit în solie din Țara Românească. Testă terenul, trimițând în solie la Constantin Brâncoveanul pe ginerele său, dar şi pe Ghiorghiță Mitu care nici nu bănuia că era urmărit în orice mişcare. Într–o noapte, Constantin Cantemir chemă pe Gheorghiță Miu la el. Luat direct din pat, el fu momit că va scăpa cu capul pe umeri dacă va dezvălui complotul. Vrând, nevrând, el dădu pe față totul. Firește, Constantin Cantemir „cum a înțeles acel sfat", „au şi răpedzit într–o noapte boiernaşi d–e lui şi slujitori, să–i prindă pi toți aciie. De ce unii au scăpat în Țara Muntenească, iar pe unii l–au adus la Iaşi". Au fost prinşi „Vasile vornicul, ficiorul lui Gavriliță, şi pe frate–său Solomon şi pe frate–său Costachi şi pe Gheorghiță Mitu şi pe Dedul spătar Artănaş şi pe tustrei ficiorii lui Miron, pe toți pe aceştie i–au prinsu şi i–au închis, unii în turnu, pe unii la Seimeni, pe alții pen beciuri, şi pe Neculaiu, mergând să s–însoare, l–au întorsu de la Bârlad de la închis şi pe dânsul". Au

scăpat „Lupul, ficiorul lui Gavriliță, și Constantin cumnatu–său, paharnicul Lambrino și cumnatu–său Ivașco și Antiohie Jora și Bujorănestii și alții din Bujorănești au scăpat în Țara Muntenească...” Dar, cea mai mare tragedie avea să se întâmple cu familia Costin. „Velicico vornicul, după ce l–au adus la Iași... Constantin Vodă în mânie l–au bătut cu buzduganul și l–au închis în beci”, însă, boierii Cupărești „neprietenii lui Velicico” îl sfătuiesc pe domnitor: „De vreme că te–ai grăbit de l–ai bătut, nu–l lăsa viu. Păzește de–l omoară, că, d–e scăpa viu, mâine, poimâine ne omoară pe toți”. Și „el îndat–au ascultat și l–au scos noaptea de i–au tăiat capul denaintea porții”. Dar, tot acești „neprieteni” i–au zis: „Acum, devreme i–ai omorât pe Velicico, trimite de prinde și pe frate–său, Miron, logofătul, de–l omoară. Vinovat ori nevinovat, să nu scapi, c–apoi încă o hi mai rău și de tine și de noi”.

A fost trimis cu ingrata misiune, „Macovei vătaful de pă-hărnicei” și „i–au tăiat capul” la Bărboși. Dându–și seama de greșeală, mai târziu „Cantemir Vodă, dup acee mult se căie ce au făcut și de multe ori plânge între toată boierimea și blăs-tăma pe cine l–au îndemnat de–au grăbit de i–au tăiat”. Ce a făcut boierul, Țifescu? S–a întors la Răchitoasa, bucuros că

şi–a salvat capul de pe umeri. Aici, probabil regretând moartea fraților Costin, hotărăşte să înalțe în 1695 o mănăstire, urmând ca „după moartea sa, soția Teofana să facă zidul împrejmuitor şi un rând sau două de chilii".

Pisania, aşezată pe partea de nord a naosului, glăsuieşte:

„În zilele lui Antioh Cantemir, ziditu–sa acesta sfântă mănăstire..." Antioh Cantemir însă a domnit în anii 1697–1700. Să fie pisania un fals? Sau Ilie Țifescu nu s–a împăcat cu Duca Vodă (1693–1695) şi poate a avut necazuri de la acesta, aşa că n–a mai vrut să–l menționeze în pisanie. Îl vom mai întâlni pe Ilie Țifescu– Frige Vacă, ca stolnic, adică cel ce pune bucatele pe masă, la banchetul din 1700 când a venit solul Rafael Lesczsynski. În 1842 arhimandritul Iacob aduce vase de aur. În zestrea mănăstirii şi bisericii „Adormirea Maicii Domnului" se mai aflau până în 1963 „trei icoane în aur, o evanghelie în aur, candele, cădelniță şi icoana Maicii Domnului" în argint.

Povestea mănăstirii nu se opreşte aici. O legendă locală spune că Alexandru Ioan Cuza a fost prizonierul călugărilor greci din Răchitoasa.

Azi, când pătrunzi în incinta Mănăstirii Răchitoasa, te impresionează de la început biserica cu trei turle zidurile de apărare, dar şi un... beci. „Aici a fost închis în anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Călugării greci ce aveau în stăpânire moşia şi mănăstirea Răchitoasa, nemulțumiți că domnitorul le confiscase averile, profitând de faptul că acesta poposise la mănăstire, l–au închis în beci. Se pare că a stat o noapte prizonier, după care i s–a dat drumul, în schimbul semnării unui act prin care le dădea călugărilor înapoi".

Adevăr sau legendă?

Să fi venit domnitorul Cuza incognito la Răchitoasa aşa cum spune legenda? Nici pomeneală! Două evenimente aveau să fie bazele acestei legende. După dizolvarea „Camerei" pe 2 mai „în dorința de a duce România pe calea propăşirii" a doua zi, Cuza călare, fără gardă străbate cartierele populate, ca apoi

să se plimbe la şosea, iar seara s–a dus pe jos, prin mijlocul mulţimii, la teatru, fiind pretutindeni aplaudat". Cuza fără gardă? Vestea aceasta, ca şi faptul că nu odată el ieşea din palat fără pază, se răspândise în popor, ajungând fără îndoială şi la Răchitoasa. Un alt motiv a fost „Legea secularizării averilor mănăstireşti" din 1863. Prin această lege, un sfert din moşiile ce se aflau în mâinile călugărilor, mai ales greci, trecu în seama statului. Cei 70 de călugări greci, aşa cum îi găsim într–o însemnare, părăsesc Răchitoasa. „Nu însă cu mâna goală. Cărţi vechi, obiecte de cult din aur şi argint, cu moaştele unei sfinte şi un tub conţinând o lumânare care s–a aprins singură de mai multe ori", în fuga lor, călugării greci, ca să se răzbune, vor răspândi vestea închiderii lui Cuza în beciul Mănăstirii. Această legendă a fost preluată de generaţii şi dusă până–n zilele noastre...

De la Ilie Ţifescu însă ne–a rămas unul dintre cele mai frumoase monumente istorice din ţară, care restaurat va fi inclus în circuitul turistic.

Ranguri din trecut şi de azi

15 martie 1787. Nicolae Mavrogheni, domnul Munteniei stătea „pe divan, printre perne, îmbrăcat turceşte". „Înalt, uscăţiv, negricios, cu mişcările iuţi şi privirea foarte încruntată, zis de către popor, «Harap Negru». Cu capul plecat, făcând adânci plecăciuni, intră logofătul Scarlat Ghica:

– Măria Ta, au sosit doritorii de caftane boiereşti!

– Aha, bine! Să intre!

În încăpere fură aduse vreo 30 de persoane:

– Măria Ta, acesta e Alexandru sin Hagi Pascal, giuvaergiu. A adus 10 pungi...

– 10. Bine. Îl fac armaş.

– Următorul e Panaioti Matracă, negustor, cu 7 pungi.

– Hâm. Să fie, ce să fie? Îl fac şetrar.

– Măria Ta, vin cei cu câte 5 pungi de galbeni; Chiriac Arbut, capanlâu.

– Să fie şetrar!

– Hagi Steiu, prăvăliaş.

– Îl fac portar.

– Matei...

– Şi pe el îl fac portar.

– Măria Ta, doar 3 pungi a adus Anagheli, negustor de la Lipsca.

– A, da. Îmi amintesc de el. Dăi şi lui caftanul de treti–logofăt.

Faptul că zi de zi, Mavrogheni făcea boieri, pe galbeni grei a nemulţumit boierii pământeni. Aceştia îşi aduceau aminte cu plăcere de Grigore Ghica III al Moldovei, care la 12 august 1766 pusese „stavilă oamenilor proşti de a intra în rândul boierimii" şi de Alexandru Ipsilanti care luase măsuri de stârpire a corupţiei şi stăvilire a accesului la dregătorii.

„Onorurile şi rangurile să se dea celor ce merită, iar cei ce capătă aceste prin dare de bani, se exilează, se dezonorează şi se degradează... Boierii hoţi să se depărteze de dregătorii şi să nu mai spere a reintra niciodată. Orice boieriu, în orice dregătorie ar avea, să nu se abată la niciun abuz şi să se mulţumească cu ceea ce capătă de la Visterie"!

Auzind nemulţumirile boierilor, Mavrogheni–Vodă, şi–a adunat sfatul, „îl scoase afară din grajduri şi în faţa veliţilor încremeniţi, îşi îmbracă calul cu caftan boieresc:

– Iată, l–am făcut spătar şi căpitan de oşti, pe viteazul meu murg. Voi mergeţi la treburile voastre!"

C. Sion scria: „Din această întâmplare a ieşit Vodă Nicula un al doilea Caligula şi un cirac al necuratului, care–şi boierea vitele".

De la el, de–a lungul timpului, s–au întâlnit numeroase cazuri de ridicare în funcţii, datorită corupţiei, a unor persoane total nepotrivite. Domnia lui Carol al II–lea, deţine din acest punct de vedere un adevărat palmares. Apoi a venit vremea comunismului. Vă mai amintiţi de vestitul Zăroni? Din grăjdarul lui Petru Groza a ajuns ministru! Între 1947 şi

1960, se va înregistra o adevărată avalanșă de miniștri, ambasadori, generali, directori cu doar 4 clase primare, dar cu dosar bun! „Ilegaliștii" răsăriți de aiurea (înaintașii unor revoluționari de astăzi), vor ocupa și ei poziții privilegiate. Analfabeții ajungeau primari de comune și chiar de orașe. Este cazul unui oarecare Ifrim. Puturosul satului, bețiv, l–au prins schimbările comuniste că are dosar curat. Din cauza lenei, nu avusese nici pământ, nici vite, nicio casă ca lumea. A fost făcut membru de partid, secretar de partid și primar. Ingineri, doctori, cadrele didactice tremurau în fața lui.

A venit și Revoluția în 1989. Au murit 1.200 de români pentru democrație, pentru o nouă viață. Dar istoria s–a repetat! Cine ne–a condus timp de 21 ani, am simțit pe propria piele (au existat și oameni cinstiți, care nu s–au murdărit). Cel mai semnificativ caz e cel al lui Dumitru Brăneanu, inginer horticol, pus să conducă destinele culturii băcăuane! Rezultatul: grija lui pentru cultură a fost mai distrugătoare decât tsunamiul asiatic! Frumusețea e și mai mare când... i sa acordat titlul de *Cel mai bun manager în... „cultură"!*

Totuși, parveniții au învățat un lucru. Să se acopere cu hârtii. Și nu oarecare, ci cu unele prețioase cum ar fi doctoratul. A început „să plouă" cu „doctori fără operă", sistemul de promovare fiind același ca pe timpul lui Mavrogheni. Așadar, nimic nou sub soarele României!

Cum se mai scrie uneori... Istoria

Vă mai amintiți? Manuale sau cărți, scriau despre moartea neașteptată a marelui filozof al Antichității, Aristotel, care, înainte de a se arunca în apele Mării Egee, aflate între flux și reflux, a strigat: „Prinde–mă, deoarece eu nu te pot prinde", adică au rămas multe probleme ale vieții pe care el nu le–a putut descifra.

Și realitatea: Aristotel a murit de o banală dar netratată boală de... stomac!

Lui Caesar i s–au atribuit o mulțime de vorbe celebre, pe care mai că l–ar face pe marele conducător de oști să se răsucească în mormânt. Printre ele și cele din ziua asasinatului, când după ce este străpuns de pumnalele conjuraților, zărește printre ei pe fiul adoptiv Brutus căruia îi spune: „Tu quoque, fili mi Brutus" (Și tu, Brutus fiul meu). Ori, după prima lovitură de pumnal, Caesar a căzut oftând, fără să mai spună niciun cuvânt!

Dintre toți împărații romani, Nero ne–a lăsat impresia cea mai proastă, aceea de incendiator al Romei. La 16 iulie anul 64, el ar fi dat ordin soldaților să dea foc Romei pentru

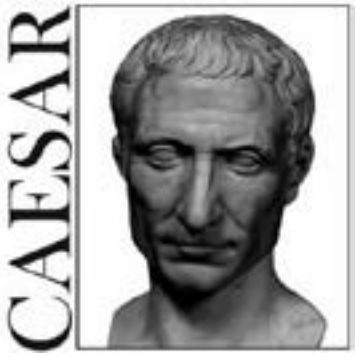

a descrie în versuri orașul arzând. Așa scriu istoricii, așa îl înfățișează în unele romane sau scenarii de film. Și adevărul? E foarte departe de ce s–a scris până acuma. În primul rând, Nero când i s–a adus vestea că „arde Roma" el se afla la 50 km de capitală. Revenit la Roma, el personal s–a ocupat de izolarea principalelor focare de incendiu, mergând uneori fără gardă prin cartierele arzânde. A făcut tot ce era posibil să fie salvate operele de artă din propriul palat care aproape devenise un muzeu. Pentru a evita înfometarea populației, a ordonat rechiziționarea și distribuirea de grâne. Mai mult, s–a arătat sensibil față de nenorocirea celor năpăstuiți și le–a deschis propriile grădini; le–a distribuit hrană și îmbrăcăminte; într–un cuvânt le–a dăruit tot ce aveau nevoie. Și, tot personal, se va ocupa de reconstrucția Romei. Nici chiar urmașul lui la tron, care într–o proclamație îi aduce grave acuzații, nu pomenește nimic că el ar fi incendiat orașul.

Ce să mai spunem de... vandali! Termenul „vandalism" înseamnă distrugerea fără milă a tot ce a creat frumos omul sau natura. Să fi fost vandalii, popor germanic, niște distrugători fanatici? Au îngrozit ei lumea mediteraneană prin crime fără închipuire, punând să fie ciopârțite chiar și trupurile prizonierilor pentru a fi mai ușor aruncate în mare? Această impresie despre vandali a dăinuit, chiar până în 1928! În acel an, din întâmplare se descoperă 54 de ulcioare la granița dintre Algeria și Tunisia. În ele 36 tăbliță de lemn acoperite cu caractere latine – și care vor purta numele de „tăbliță Albertini", după numele savantului care le–a studiat. Cele 36 de tăbliță însă aveau să reabiliteze un popor – pe cel al vandalilor. „Pe baza lor – istoria vandalilor s–a arătat în altă lumină – scria Jerome Carcapino, membru al Academiei Franceze. Vandalii nu fuseseră

atât de răufăcători pe cât ni–i închipuiam. Odată trecut timpul acțiunilor lor războinice, cu cortegiul lor inevitabil de morți și ruine, cucerirea vandală își pierduse caracterul barbar. Mai mult, ei și–au tăiat părul, și–au ras bărbile, femeile au îmbrăcat rochii de mătase, și–au înfrumusețat locuințe somptuoase pentru conducătorii lor și au început să vorbească și să scrie în limba latină".

Orice școlar știe că cel ce a rostit „L'etat c'est moi" a fost Ludovic al XIV–lea. Și totuși... În 1655 când se zice că le–ar fi rostit, Ludovic care avea doar 17 ani, iar cel care cu adevărat conducea Franța era... cardinalul Mazarin. Așa că...

Printre nedreptățiții istoriei se află și voievozi români.

Prezentarea lui Ștefăniță Vodă (1517–1527) într–un mod nefavorabil se datorează tot unui mare scriitor și dramaturg, Barbu Delavrancea. Drama „Viforul" îi pecetluiește definitiv meritele lui Ștefăniță Vodă, care, culmea, influențează chiar și pe istorici. În realitate, în cei zece ani de domnie, Ștefăniță a dus o politică internă chibzuită, aducându–și ca ajutoare boieri tineri, capabili. În cea externă reușește ca Moldova să nu fie anexată sau pustiită de Imperiul Otoman. Cât despre zvonul că el ar fi fost otrăvit de soția sa, este o minciună. Copleșită de pierderea soțului, ea s–a călugărit, sfârșindu–și zilele într–o mănăstire.

Cui se datorează deformarea faptelor istoriei?

Cronicarilor sau istoricilor, favorabili sau nefavorabili unor conducători, unor scriitori sau dramaturgi în dorința lor de a–și face operele cât mai pasionante. Uneori însă, istoria se mai și inventează...

Mare şi nesfârşită se pare a fi... prostia omenească. Despre ea, chiar s–a scris o carte „Istoria culturală a prostiei omenești" autorul fiind Istvan Rath–Vegh. Pentru a vedea cum apare ea în istorie, iată câteva mostre:

Puțini știu că porecla de „încornorat" dată soților înșelați provine de la împăratul bizantin Andronic. Acesta își alegea amantele din rândul soțiilor demni–tarilor de la curte. „Nemulțumiții" erau imediat despăgubiți cu terenuri mari de vânătoare, iar ca semn al noii proprietăți avea dreptul să–și prindă de poartă coarne de cerb. Firește că cei ce treceau pe acolo își dădeau seama de... fidelitatea soției. Nu garantăm că cei ce astăzi mai pun în case coarne de cerb ar perpetua vechiul obicei.

În schimb, la Augsburg în Germania în casa unei familii respectabile, se păstrează sub un clopot de sticlă, gulerul brodat al regelui Gustav Adolf. Un text lămurește istoria lui: „Acest guler a fost purtat de regele suedez Gustav Adolf şi dat în dar iubitei mele soții Jakelirn Lauber, cu ocazia vizitei preamăritului rege la Augsburg; iubita mea soție, fiind cea mai frumoasă femeie, cu mult respect amintita maiestate a învrednicit–o să danseze cu ea la bal. Împrejurarea care a provocat darul a fost că, în timp ce regele încerca să mângâie pe amintita femeie, aceasta din pudoare, n–a îngăduit anumite lucruri şi cu degetele ei a făcut găurile ce se văd pe guler".

Şi de la guler să trecem la o jartieră care a făcut carieră! Istoria ei începe într–o zi la Curtea regelui Angliei, Eduard al III–lea (1327–1377). Se pare că în timpul unui dans, unei doamne i s–a desfăcut jartiera care a căzut pe pardoseală. Regele, cu un gest cavaleresc, o ridică şi o înapoiază posesoarei. Dar, curtenii, mai mult sau mai puțin de față, au început să facă unele ironii

şi sa zâmbească, înfuriat, regele, pentru a pune capăt striga; „Honni soit qui mal y pense" (Să fie blestemat cel care gândeşte rău despre aceasta), adăugând că va face din această jartieră o distincţie cu care se vor mândri cei mai mari nobili ai regelui. Şi s–a ţinut de cuvânt, înfiinţând „Ordinul Jartierei", ordin atribuit după cât se pare chiar şi unui domnitor moldovean, Despot Vodă.

În schimb, Ana Maria de Austria, a leşinat de spaimă de la o duzină de ciorapi! Venită în Spania pentru a se căsători cu Filip al II–lea, peste tot era întâmpinată cu mare fast. Unul dintre primarii localităţilor pe unde trecea i–a oferit în dar ciorapi de mătase, mândria manufacturii locale. Majordomul însă refuză darul spunând: „Să ştiţi domnule primar, că regina Spaniei n–are picioare". Biata femeie îşi pierdu cunoştinţa crezând că de dragul etichetei de la Curtea Spaniei i se vor amputa picioarele!

Sarcina Reginei Maria Antoaneta a stârnit o adevărată „revoluţie" în lumea modei franceze. Doamnele din înalta societate, ca să semene cât mai mult cu fizicul reginei, sub fuste îşi potriveau câte o perniţă pe care o schimbau în funcţie de mărimea sarcinii. Firește că şi fustele erau ajustate devenind „quart de terme", „demi–terme", adică fustă de trei luni, de patru luni şi jumătate. Astfel a apărut pe lume „moda graviditătii".

Dar şi un nenorocit de furuncul poate deveni celebru! Aceasta însă când s–a nimerit să apară pe partea mai puţin luminată chiar a Regelui Soare, Ludovic al XIV–lea. Operaţia de eliminare a lui a fost un adevărat eveniment fiind consemnat şi în documentele oficiale la 18 noiembrie 1686. Cine, din întâmplare,

avea vreun furuncul îi pusese regele mâna în cap! Personal Maiestatea Sa se interesa de felul și de evoluția lui. Aceasta a făcut ca o parte din curteni să se ducă pe ascuns la chirurgi și să le ofere sume mari de bani pentru o... „intervenție regală".

Nici curțile moldovene n–au scăpat de mrejele servilismului. La 24 noiembrie 1777 în Iași intra ca domn al Moldovei, Constantin Moruzzi de loc din „Trapczunta Asiei Mici". „Ambițios și cu răbdare, dibăcie și bani devenise domn". Dar, Constantin Moruzzi va rămâne în istorie mai ales pentru un defect de vedere. Să–l lăsăm să ne povestească pe unul din strănepoții săi, Dumitru C. Moruzi: „Moruzzi era un groaznic și urâcios fanariot care se uita la boierii lui cu atâta asprime încât din încruntarea aceasta a privirii rămăsese șpanchi. La rândul lor, boierii divanului, în iatacul lor, își lipeau câte un benchi pe vârful nasului, privindu–l cu amândoi ochii, pentru a se obișnui să se uite ciacâr la înălțimea sa. După boierii divaniți se lua protipendada, apoi boiernașii, negustorii, slugile, țiganii. Sub Vodă Constantin Moruzzi toată Moldova era șpanchie, iar domnișoarele de pe atunci, fete de boier sau fete de rând, nu se uitau la crai dacă aveau necuviința de a privi drept în față, în loc să se uite cu un ochi la făină și cu celălalt la slănină.

Cocoşul pintenat – între legendă, tradiție și știință

Vă mai amintiți cine ne trezea din somn dis de–dimineața, aflat în vacanță la bunicii de la țara? Desigur, cocoşul care cocoțat pe gard scotea câteva cucuriguri, făcându–ne să ne frecam la ochi, să sărim din pat, vestind că soarele s–a ridicat pe cer.

Dar de ce tocmai cocoşul este acela care s–a asociat atât de mult cu soarele? În lume, numai, pasărea Phonix se poate compara cu el. Se pare că mândrul cocoş își are originea în îndepărtata Indie, fiind „importat" de Persia și apoi trecut în Europa. Lui i s–au atribuit puteri, nebănuite de a vesti binele sau răul, de a alunga spiritele rele, de a aduna vrăjitoarele. Unele popoare îl numesc „bijuteria zorilor". Persanii, evreii și arabii aveau credința că pintenatul are puterea de a chema îngerii păzitori și tot el poate da tonul „corului angelic al cerurilor, care nu va înceta să se manifeste prin cântec toată ziulica". Mai târziu, scoțienii, vedeau în cocoş un factor vindecător, că el poate trata epilepsia dacă este îngropat sub patul unui bolnav. În vreme de seceta, germanii aruncau de mai multe ori un cocoş negru în

aer, pentru a aduce ploaia. Asiaticii puneau mare preț pe cresta de cocoș care fiartă cu vin alb reprezenta un afrodiziac de excepție pentru bărbați. În schimb, romanii îl priveau cu multă atenție. Dacă un cocoș se întorcea cu coada spre răsăritul soarelui, erau convinşi că vor pierde războiul, iar femeile vor naşte prematur. Vechii greci însă, vedeau în el, un adevărat ghid al sufletelor după moarte, asociindu–l cu Hermes şi Persefona. Anticii îşi imaginau ca atractivele Sirene nu erau în realitate decât... picioare de cocoș! Se mergea până acolo încât la 7ani cocoşul făcea un ou.

Țările baltice îl adorau pentru „binefacerile uluitoare de care erau în stare". Dacă aducea ghinion, era ars pe rug. La scandinavi, cocoşul era simbolul soarelui, al vitejiei şi era aşezat pe umerii luptătorilor. Vikingii îl considerau un aliat de nădejde în luptele navale. Cocoşul galic a devenit, conform tradiției totemice, simbolul francezilor. Singurul care nu l–a expus să stea pe stema imperiului, a fost numai Napoleon care a replicat celor ce–l propusese:

„„Cocoşul este o pasăre de ogradă. Nu pot accepta drept emblemă o pasăre care–şi face veacul scurmând în gunoi!".

Cocoşul a avut a un rol aparte. El era cel care împărțea noaptea:

– Primul cântat al cocoşilor era la miezul nopții. Atunci alunga și strigoii ieșiți din groapă;

– Al doilea, cu trei ore înainte de ziuă;

– Al treilea, la crăpatul zilei.

Când cocoşul cânta ziua, însemna ca gospodarul va avea oaspeți sau va ploua. Pentru a scăpa de blesteme un mort, care se bănuia că e bântuit de strigoi, se îngropa deasupra sicriului, un cocoş viu.

Pentru a apăra o casă nouă de duhurile rele, în capetele acoperişului se prindea câte un cocoş făcut din tablă.

La miezul nopții, de „Sfântul Andrei" se deschid cerurile și, acompaniați de cântecele cocoșilor, coboară îngerii înarmați să alunge strigoii și toate celelalte duhuri rele.

Multe familii românești poartă numele de „Cocoș" sau „Cucoș", iar unele firme s–au intitulat „La doi cocoși", sau „Cocoșul de aur". Cocoșul figurează ca model stilizat în țesăturile tradiționale românești, dar nu lipsește nici din vestita noastră bucătărie. Scriitorii străini, dar și români printre care Sadoveanu, Creangă, Victor Eftimiu au scris despre pintenogi. Și totuși, are cocoșul puteri miraculoase? De unde această adorație?

Vizitând Egiptul, anticul istoric Diodor din Sicilia rămâne surprins de numărul mare de zeități zoomorfe din mitologia egiptenilor. Iată ce scrie el: „Lucrurile privitoare la animalele sfinte, ale egiptenilor, vor plăcea multora, și pe drept cuvânt, foarte ciudate și vrednice de a fi cercetate. Locuitorii Egiptului slăvesc – cum nu ți–ar veni a crede – unele animale și nu numai atâta vreme cât sunt în viața, dar și după moartea lor. Printre aceste animale sunt pisicile, ichneumonii (o specie de mangustă), câinii, șoimii și păsările cărora în Egipt li se spune ibis". Ceremoniile prin care egiptenii își slăveau animalele și păsările sacre i se par lui Diodor „uimitoare și de necrezut", și „cei care ar dori să afle originea și tâlcul s–ar afla într–o mare încurcătură". Totuși, o explicație există. Egiptenii credeau ca păsările aparțin lumii zeilor și numai ele pot vorbi cu ei. Revenind în zilele noastre, fiziologii și filozofii au stabilit că organismele vii „extrapolând experiența anterioară sunt capabile să prefigureze, într–o măsură oarecare, viitorul." Ei au numit această capacitate, „reflexie a ceea ce va fi". Se pare că însăși existența vieții n–ar fi fost posibilă fără reflexia

viitorului, care a permis adaptarea perfectă a organismelor la condițiile lor de viață în interesul supraviețuirii Biosistemelor cărora le aparțin".

Una din „arterele divinatorii care apelează la viețile oraculare" este electromanția. Un mare ornitolog afirma: „Păsările nu trăiesc în aceeași lume senzorială cu noi. Ele aud, văd și simt o lume mult mai vastă ca a noastră".

De meditat!

Pe meleagurile moastre, cocoșul a fost chiar până la mijlocul veacului trecut, „ceasul deșteptător". Din lemn sau din tablă, cocoșul era așezat de–o parte și alta a acoperișului pentru a feri casa de necazuri și de rele. Măruntaiele sale erau folosite pentru a da un gust deosebit unor mâncăruri. Tot cocoșul, prin cucurigul său, anunța apariția unor vizitatori.

Până la dezlegarea acestor enigme, unii continuă să vadă cocoșul ca un subiect deosebit de cercetat, în timp ce alții îl văd bun ca un „cucoș de mâncat cu borș sau în piftie".

Balaurii, între dinozauri şi bau–bau

„A fost odată ca niciodată, îşi începea basmele Petre Ispirescu, că de n–ar fi nu s–ar povesti". Era o vreme aşa de îndepărtată „pe când făcea plopul pere şi răchita micşunele, de când se băteau urşii în coadă pe când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrăţindu–se; de când se potcoveau puricii la un picior cu nouăzeci şi nouă oca de fier şi se aruncau în slava cerului de a ne aduce poveşti". Poveştile ne–au încântat copilăria. Feţi–Frumoşi, Ileane Cosânzene, lucruri nemaivăzute şi nemaiauzite, zmei cu puteri supranaturale, şi câte şi mai câte. Dar ce ne speria, cel mai mult erau balaurii.

Balaurii aveau fie un cap, fie trei capete, şapte sau chiar douăsprezece. Pentru Prâslea cel Voinic, uciderea unui balaur era nimica toată. Iată–l în acţiune, în „Prâslea cel voinic şi merele de aur":

„Prâslea se uită împrejur şi văzu un balaur care se încolăcise pe un copac şi se urca ca să mănânce nişte pui de zgripţur. Scoase paloşul Prâslea, se repezi la balaur şi numaidecât

îl făcu bucățele". A fost simplu și eficient. Ce te faci cu un balaur cu șapte capete? În revista „Țăranul român" din 1862, Petre Ispirescu publica o poveste „Balaurul cel cu șapte capete", povestită de tatăl său prin anii 1833–1842:

Balaurul „avea șapte capete, trăia într–o groapă, și se hrănea numai cu oameni. Când ieșea la mâncare, toată lumea fugea, se închidea în case și sta ascunsă până ce–și potolea foamea cu vreun drumeț". Aceasta înseamnă, la un calcul sumar, că mâncăciosul balaur păpa cam 365 de oameni pe an. Cam mult! Tot din povestea lui Petre Ispirescu aflăm că avea obiceiul „de plesnea din coadă" și avea „sânge negru". Dar cel mai valoros balaur era cel cu douăsprezece capete. Vitejii aveau de muncă nu glumă până le tăiau pe toate.

În „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte", aflăm că din gurile unui astfel de balaur „ieșeau văpaie de foc și limbile lui îi jucau ca niște săgeți arzătoare". Deși nimeni nu s–a ocupat sa alcătuiască o culegere de povești, și pe la noi, la gura sobei, în serile geroase de iarnă, s–au spus multe, printre care și întâmplări cu dihănii înfricoșătoare.

Mândița Ciuche, din satul Băimac, avea în 1946, 84 de ani. Auzise de la bunica sa, cum că, în timpul domniei lui Ioniță Sandu în pădurile bătrâne, de nepătruns care înconjurau satul, apăruse „La Bulău" o lighioană care fura vitele și oile oamenilor. Era, așa cum i se spusese, ca o șopârlă uriașă, acoperită cu solzi, gheare puternice și mari, și o gură cu dinți, scoțând din când în când afară o limbă mare. Se pare că oamenii de aici ar fi făcut o adevărată poteră și ar fi ucis fiara.

Și în „Chestionarul" din 1871, trimis de Al. Odobescu, învățătorilor, aflăm relatări despre oseminte ale unor reptile dispărute de mult, descoperite în diferite sate. Ortensia Racoviță, a strâns câteva legende ciudate, referitor la oseminte găsite întâmplător a unor animale fantastice ce ar fi trăit odinioară pe aici. Să fi fost ale unor balauri? Dar ce erau balaurii? Savanții n–au lansat aceste relatări la întâmplare. Să fie rodul unor

imaginații bogate? Descoperirile, mai ales a ultimilor ani, au dus la o unica concluzie: „Megalomana prisca" o șopârlă de mari dimensiuni, este „balaurul" de odinioară. Ipoteza a fost înaintată, după ani de studii, de către o echipă de cercetări, din Australia. Acum două milioane de ani, era în culmea „gloriei". Numai scheletul „bestiei" era de 5–6 metri lungime. Avea la maturitate cam 3 tone! Lovitura de coadă era necruțătoare, victima fiind doborâta fulgerător. Cine–i putea rezista? Nici chiar Făt–Frumos! Dar, se pare că a fost o rămășiță a dinozaurilor, rudă cu varanii. Inamicii? Cu siguranța Omul de Cro–Magnon, acum vreo 20000 de anișI Omul de Neanderthal. Ei au înfruntat „balaurul" cu armele „moderne" de atunci: lancea și sulița cu vârf de cremene.

Istoria păcălelilor

Paris, 1564. Pe tron se afla Carol al IX–lea. Are 14 ani, dar fusese declarat major la 17 august 1563. Amiralul Caligny, unul dintre demnitarii apropiați îi spune:

– Maiestate! La noi, spre deosebire de alte regate, ziua de 1 aprilie, e prima zi a anului. Trebuie să fim în rând cu lumea! Ca urmare, vă sugerez ca 1 ianuarie 1564 să devină prima zi a anului și în Franța...

Regele, probabil cu gândul mai mult la joacă, acceptă propunerea astfel că anul ce a urmat a început la 1 ianuarie. Supușii însă s–au prefăcut ca nu știu nimic. Mai mult, la 1 aprilie au continuat să–și trimită felicitări și chiar cadouri, mai ales „poissons d'avril" (pești de aprilie) din zahăr. Un obicei, care a rămas până în zilele noastre.

Treptat, treptat, ziua „glumă–păcăleală", a fost „împrumutată" și de alte țări. La noi cel mai bine s–a simțit, „Ziua Păcălelilor", între cele două războaie mondiale.

Iată, ce consemna ziarul „Lupta"; „Azi e ziua păcălelilor. A intrat în tradiția presei noastre ca ziarele să ardă și ele,

cititorilor, de 1 aprilie, câte o păcăleală. Adevărata păcăleală însă ar putea–o face guvernul opoziției, demisionând. Dar demisionând brusc, acum, peste o oră. Dumnezeule, ce zăpăceală, ce chicoteală în rândul celor 14 partide care aşteptă să–i mănânce guvernului din colivă! Fiecare s–ar înghesui la poarta Palatului, fiecare ar căuta să rupă câte un portofoliu, ce îmbrânceală, ce călcări pe bătături, ce coaste rupte şi ce cascade de înjurături! Sunt sigur că până seara delegații de opozanți s–ar prezenta d–lui Vaida implorându–i să mai stea!"

Aspect cât se poate de actual! De atunci, românii s–au străduit să–şi facă păcăleli unii altora, unii suportându–le, alții nu!

Magnifica istorie a banalului pix

Laszlo Biro, stătea posomorât pe o bancă din parc, chinuit de foame. În buzunarele sale bătea vântul. Nu reușise în viață deși încercase meseriile de pictor, jurnalist, corector, clown, cronicar de artă și chiar hipnotizator. Privea absent la câțiva copii care se jucau cu o bilă de oțel. La un moment dat, bila trecu printr–o baltă, ca apoi să–și continue traiectoria pe uscat lăsând o dâră subțire de noroi. Atunci avu o sclipire de geniu. Sări ca ars în sus, speriind câțiva bătrâni aproape adormiți. „Asta e. Un principiu pe care–l voi folosi la... scris"!

Se apucă de treabă. Caută tot felul de bile de oțel mici ca dimensiune pe care le puse apoi într–un lăcaș, „o treime în afară și două în interior, având ca lubrefiant o cerneală specială, să lase urme vizibile pe hârtie. Reușește, după eforturi să–l scoată pe „bunicul" pixului, identic cu cel de azi, dar mare de doi metri! Are 47 de ani, dar invenția sa nu era încă brevetată. În Europa se anunțau nori negri. Fiind evreu nu prea avea șanse să dispună de noua sa descoperire. N–are încotro și emigrează, trecând prin Franța, Spania, ca să se stabilească definitiv în

Argentina. Aici își continuă cercetările alături de fratele său Georg. Pixul e încă departe de a fi perfect. Ba cerneala curgea, ba devenea vâscoasă. Totuși în 1942, pixul–stiloul cu bilă, este pentru prima dată prezentat publicului larg. Firește, prețul era încă inaccesibil pentru orice pungă, dar invenția face vâlvă. Societatea argentiniană „Eterpen" se implică și ziarul „Time" anunța lansarea în America a 20.000 de pixuri. Simțind că este vorba de o afacere uluitoare, se aruncară și firmele „Eberhard Faber" și „Evershap". N–au noroc. Chiar când să fie lansat pixul, magazinul „Gribel's" din New York vindea cu succes noile pixuri, de o calitate superioară, într–o sigura zi dăduse 8.000 de pixuri.

Ce se întâmplase?

Milton Reynolds furase invenția, o îmbunătățise și reușise să o ia înaintea celor două firme. Ca urmare, în 1945 se vând în America 8 milioane de pixuri, deși, și acestea erau departe de a fi perfecte: „Depozitul de cerneală curgea, bila agăța hârtia, urma era neuniformă elevii se murdăreau încă pe mâini, mânjeau băncile și hainele". Firește, drumul pixului nu era chiar așa de simplu și ușor. După colț pândeau fabricanții de stilouri, care–și vedeau în pericol propriile producții. În ajutorul lui Biro sare un francez, Marcel Bich, care aduce din Elveția utilaje performante, și modifica formula pastei. După mai multe încercări apare în sfârșit pixul clasic „Bic" așa cum îl întâlnim astăzi. De acum înainte, mai precis din 1952–1953 pixul cucerește lumea. Nimeni și nimic nu–l mai poate opri. E prezent de la elevul de clasa I–a, până la președintele țării.

Când a apărut pixul la noi?

Românii se mândreau cu stiloul. Petrache Poenaru inventase stiloul. Pixul adus la noi de către membrii misiunilor diplomatice, sau de sportivi, era privit ca o curiozitate. Abia prin anii '60, a început răspândirea lui. Treptat, treptat, pixul își urmează nestăvilit drumul. Între timp, stiloul de altădată faimos și de neînlocuit, a fost dat deoparte, ajungând obiect de muzeu.

Astăzi vă mai închipuiți viața fără atât de banalul pix?

O poveste lipicioasă – banda scotch

Februarie 1902, Duluth–Minnesota. Într–o încăpere mică, cu un birou și patru scaune, cinci tineri discută cu aprindere. Sunt supărați. Firma lor „3M" (Minnesota Mining and Manufacturing Company), nu merge de loc. Compania se îndrepta cu pași siguri spre... faliment:

– Dragă, Edward, am spus de la început că n–o se avem rezultate bune dacă extragem corindon. E un minereu agreat pentru hârtie abrazivă și discurile de polizor, dar nu are calitatea pe care o cer clienții. Trebuie găsită altă sursă... sigură, ieftină și de calitate!

Într–un târziu, pe înserate, cei cinci tovarăși hotărăsc: vor investi 500 de dolari (suma mare pe vremea aceea) pentru cercetări într–un laborator mic, pentru asigurarea calității.

Măsură deosebit de înțeleaptă. Angajații lor realizează pânză abrazivă de 3M–Three–Mite. Are un succes imens pe piață, dovedindu–se „cel mai bine vândut produs de acest gen în atelierele de reparații auto". Cifra de afaceri ajunge în 1917, la peste un milion de dolari. Și, cum norocul e de partea celor

îndrăzneți, un laborant, Richard Drew de la „3M", observă că vopsitorii aveau necazuri cu marcarea diferitelor piese de la mașină. I se aprinde „Beculețul", și are ideea care a dus la inventarea „benzilor de marcare", care va produce banda „Scotch".

Neastâmpărat, tot Richard Drew are o altă idee genială.

Popularul celofan este uns cu adeziv 3M. Se năștea celebra banda „Scotch". În scurt timp, scotch–ul face înconjurul lumii, devenind un produs de nelipsit în industrie și nu numai. Cei cinci tineri, își freacă mâinile mulțumiți. Erau multimilionari. Produsele „3M" erau în anul 1959, în peste 6 milioane de gospodării din America.

Se foloseau de la conectori electrici, la soluția de protejare a țesăturilor „Scotchguard", banda video, „scotch", lavetele de bucătărie, „ScotchBride". Dar, succesul firmei „3M" nu se oprește aici.

În 1980, doi cercetători, Art Try și Silver Spencer, căutând un alt tip de adeziv, descoperă unul dintre cele mai bine vândute produse de birotică din lume, notițele adezive „Post–it".

De atunci, și până acum, "scotch–ul", s–a îmbunătățit apărând și astăzi în sute de modele, fiind cotat ca un produs de nelipsit.

În România, banda „scotch", a intrat la început pe ușa din dos. Am realizat și noi o bandă adezivă, dar cu rezultate modeste.

Alții le–au inventat, noi le folosim...

Întotdeauna oamenii au fost preocupați să schimbe lumea, obiceiurile, să o „renoveze" spre folosul lor imediat, dar și al posterității. De aici au apărut serii după serii de „oportunități" – cum le–am numi noi, cei de astăzi, și care ne–au făcut dependenți de această evoluție spre confort și modernitate. Ce le datorăm înaintașilor în materie de invenții... casnice și nu numai? Iată câteva momente ale acestei evoluții:

– Bătrânul frigider s–a „născut" în anul 1913, la Chicago. Era un aparat special care înlocuia vechile metode de păstrare a alimentelor prin uscare, afumare sau sărare. Pe atunci se numea „Dolmer". A făcut mare carieră, astăzi viața fiindu–ne de neconceput fără acest aparat;

– Știați că virgula – ca semn de punctuație – este contemporană cu marele domnitor Ștefan cel Mare? Ideea a aparținut tipografului și editorului venețian Aldo Manuzio;

– În luna februarie 1855, la Samara – pe Volga, a fost folosit pentru prima oară un calorifer. Autorul lui, inginerul rus Franz Karlovici Sangalli. În cinstea lui s–a ridicat, la Sa-

mara, un monument comemorativ;

– În 1866, francezul Francois Carlier, după mai multe experimentări pune la punct primul extinctor pe bază de produse chimice;

– Și aspiratorul e „bunic": a fost fabricat în anul 1902 și comercializat începând cu anul 1908;

– La Salerno – Italia, pe la 1600, Giovanni Plateario inventează primul fotoliu dentar din lume. Era un mare progres, având în vedere faptul că extracțiile dentare se făceau cu capul pacientului între genunchii dentistului;

– Tot un medic, dar veterinar, James B. Dunlop, inventează pneurile; faptul se petrecea pe la 1890;

– Englezul John Harrison (1693 –1776), pune la punct cronometrul;

– Creionul a fost inventat de chimistul parizian Nicolas–Jacques Conte în 1790, iar stiloul de Petrache Poenaru – secretar, o vreme – al lui Tudor Vladimirescu;

– Pe la 1867, Charles Sholes inventează mașina de scris. Își vinde invenția Fabricii de carabine „Remington";

– Ion Ionescu de la Brad (1818–1891) produce, în 1841, prima șampanie românească;

– Cel dintâi antibiotic – penicilina – a fost descoperit de englezul Alexander Fleming (1881 –1955);

– În anul 1919 ceasornicarul american Warren A. Harrison pune la punct, pentru prima oară în lume, ceasul cu cuarț. Va fi comercializat abia în anul... 1970.

Jocurile copilăriei, de la bâză la calculator

De când datează jocurile copiilor? Fără îndoială, de când e omenirea. „În Antichitate, scria germanul Joachim Marquardt (1812–1832), copiii romani, la fel ca şi ai noştri de astăzi (1880) au construit şi ei căsuţe, s–au înhămat la cărucioare, au încălecat pe câte un băţ, s–au jucat cu păpuşile, au şfichiuit sfârleaza, s–au cocoţat pe catalige şi joc socotit prea copilăresc pentru un băiat mare, au bătut cercul cu bâtul". Pe la 1362, poetul medieval Joan Froissart număra nu mai puţin de 52 de jocuri practicate de copii, iar mai târziu François Rabelais în romanul său Gargantua (1532) amintea de 217 jocuri! Lor nu le erau străine, scrâncioburile, leagănele şi „de–a uţa". Făceau întreceri la săritura în lungime şi înălţime, la ridicarea greutăţilor. „Săritul caprei" îşi are originile chiar în vechea Eladă, iar cel al „coardei" era foarte practicat pe străzile Romei antice. Tot în Roma, copiii alergau „cu cercul", sau jucau „mingea", un strămoş al miuţei de astăzi. Era aşa de popular, „bătutul mingii", încât îl găsim chiar, şi într–o ghicitoare:

„Sunt din păr și–nscutecată
Și–n fețișoară învelită toată.
Cusături nu vezi deloc
Și cu coconii mă joc.
Cui nu știe să m–arunce
Li dau cu «sâc» prunci și prunce.
Cui nu știe să mă dea
Îi spun «ciuș» măgar, sadea!"

În dosul caselor se jucau „de–a v–ați ascunselea", „mijoarca", pomenită și de Ion Creangă, „baba oarba", și celebra „bâză". Vechi, „antice și de demult" se numără și jocurile cu „bumbi", „pietricelele", „arșicele" sau „oscioarele". Știți ce sunt „babaroasele"? Nimic altceva decât zaruri cu șase sau opt fețe numerotate. Dintre jocurile de noroc „rișca" era mai des folosită. De la greci mai provin „moara", „țintarul", „sfârleaza și zmeiele", iar de la romani, „popicele". Nu există băiat care sa nu se fi jucat măcar o dată „de–a războiul", sau „de–a soldații".

„Oina", tradiționalul sport al românilor, a rezistat până nu demult, când „fotbalul" l–a făcut doar amintire. La țară se mai juca „țurca", iar la oraș „cărămizile" sau aruncatul la țintă. Din anii '70, invazia jucăriilor și a jocurilor ușor de produs din plastic, televiziunea și recent, calculatorul, au trimis la lada cu amintiri cea mai mare parte din jocurile copilăriei noastre.

Mulți dintre copiii „erei calculatorului", nici n–au auzit de aceste jocuri, ascultând cu uimire, că a existat și acest fel de joacă. Ce va fi în anii ce urmează? Greu de prevăzut!

Necazurile școlarilor, de la tăbliţele de lut la calculator

Inventarea scrisului a dus inevitabil, la apariția școlilor.

Cum se învăța în trecut? Problemele, în mare, erau cam aceleași pentru bieții școlari. Aproape cu 5.000 de ani în urmă elevul sumerian mergea la școală, care se numea „Casa tăbliţelor". În prag îl aștepta (fără ochelari pe nas), directorul, „părintele casei tăbliţelor". Intră apoi în clasă „o încăpere mijlocie, cu câteva rânduri de bănci făcute din chirpici, pe fiecare bancă putând sta până la patru elevi". Serios, venea „fratele cel mare", adică profesorul, care se adresa elevilor „feciorii casei tăbliţelor" care trebuiau să învețe și să scrie nu mai puțin de 300 de semne, vestitele cuneiforme. Și iată un incredibil dialog, consemnat firește, pe o tăbliță de lut, dintre un profesor și un elev:

– „Fecior al casei tăbliţelor, unde te–ai dus din cea mai fragedă vârstă?

– M–am dus la casa tăbliţelor.

– Ce–ai făcut la casa tăbliţelor?

– Mi–am spus tăblița pe de rost, mi–am luat gustarea,

mi–am pregătit o altă tăbliță, am acoperit–o cu semne, am isprăvit–o apoi mi s–a arătat ce am de învățat pe dinafară și după–amiază mi s–a dat lecția de scris. La capătul orelor de clasă am plecat acasă, am intrat și l–am găsit pe tata șezând. I–am povestit ce am de scris, i–am spus pe dinafară tăblița și tata a fost încântat... Dacă m–am deșteptat în zori de zi, m–am întors către mama și i–am spus: Dă–mi gustarea, trebuie să plec la «casa tăbliților». Mama mi–a dat două pâinișoare și m–am dus la casa tăbliților. La casa tăbliților, maimarele de rând mi–a spus: «De ce ai întârziat». Înspăimântat și cu inima bătând, am ieșit înaintea lui și m–am plecat respectuos".

Cât tocea un elev sumerian? De necrezut, dar toată ziua!

Școală grea făceau și elevii egipteni. Ca să ajungă să scrie pe vestitele papirusuri, mai întâi foloseau ca „maculator" tăblițe de lemn, acoperite cu ipsos în amestec cu praf de piatră și clei, (asemănătoare la compoziție cu suportul icoanelor românești), și chiar plăci de piatră care puteau fi spălate și rescrise. În căutările lor, arheologii au scos la lumină astfel de „caiete cu numeroase observații ale învățătorilor":

„Dăruiește–ți inima științei și iubește–o așa cum iți iubești mama, căci nimic nu–i mai de preț decât știința. Singura fericire adevărată e să aduni cu dragoste sulurile ziua și să le citești noaptea. Nu–ți pierde vremea cu dorințele, că ai s–o sfârșești rău. Lasă–ți gura să citească sulul pe care–l ții în mână, ia pildă de la cei ce știu mai multe decât tine..."

Dar și atunci, ca și acum, mai erau și elevi chiulangii. Cu regret, un dascăl scria: „Băieții au un spate și el ascultă dacă e lovit... căci elevii au urechile la spate". Unii se îndreptau și dacă ajungeau „ceva" în viață scriau cu recunoștință că „Mi–ai tras destule la spate și lecțiile tale mi–au pătruns în urechi" (atunci nu reclamau la Inspectoratul Școlar).

Lăsându–i pe elevii din antichitate, să vedem soarta unui elev băcăuan. Cronicarul C. Radu scria clar: „înainte de 1839 nu era nicio școală publică în oraș"! Abia în 1839

se înființară „Shoala Domnească" a profesorului Constantin Platon „om deștept și destoinic". El introduse „un sistem" pentru clasa I–a, care era așa: „banca întâia avea înainte o bancă de năsip, unul din copii după porunca șadatorului: (monitor, cum se zice azi) care striga „îndreptează primare", „copilul trecea cu un netezător de lemn peste nisipul de pe bancă, ș–apoi șadatorul ear striga «luați sama bine și scrieți litera A» arătându–le de pe o tablă mare ce era înaintea lor, litera.

Copiii începeau să scrie cu degetul pe năsip litera A, îndreptând șadatorul pe la unii cari n–o făceau bine. Apoi, clasa avea 8 cercuri de fer, pe lângă pereți, cercuri bătute în perete. La anumită oară, eșiau copiii din bănci și treceau la cercuri. Fiecare cerc avea câte 10 copii și un șadator. Șadatorul intra înăuntrul cercului, ear copii se înșirau în afară pe lângă cerc. Acole, o oară și mai bine șadataru asculta lecțiile, le dădea alte lecții. Acest sistem a urmat până la anul 1858 când s'a desființat. Programul era mare și larg: La gramatică se dădea Etimologia, Sintaxa, Ortografia. La Aritmetică: Numerele complexe, Regula 3 simplă și compusă, Regula de dobânzi simplă și compusă. În clasa IV–a se traducea mici bucăți și din Limba latină".

Azi, în lumea calculatorului și a internetului totul pare de necrezut. Și totuși, cea care trebuie să fie pusă la muncă rămâne indiferent de pragul tehnologic, mintea omenească.

Alo, Alo, aici Radio Stroe şi Vasilache

Stroe şi Vasilache? Un cuplu de comici cum rar a avut pământul românesc. Cupletele lor erau ca vinul tonic. Îţi dispărea încruntarea la pe frunte, izbucneai într–un râs sănătos şi benefic, necazurile se topeau ca zăpada sub soarele de primăvara. Totul o fost până la bombardamentul din 4 aprilie 1944. Moartea năprasnică avea să–l răpească pe Vasilache. O pierdere grea, care n–a mai fost refăcută niciodată. Stroe avea să–şi continue drumul şi cariera de data acesta singur. Puţini ştiu însă că celebrul Stroe se născuse la Răcăciuni în anul 1906. Numele său adevărat era Ştrul Nacht. Se născuse pentru a fi actor. Foştii colegi de clasă şi–l amintesc ca pus întotdeauna pe şotii, neastâmpărat, imitându–şi la perfecţie colegii, dar şi profesorii. În schimb, fratele său, viitorul scriitor Isaiia Răcăciuni, era liniştit şi ascultător.

Trec anii, şi iată–l pe Stroe la Bucureşti. Intră fără probleme „la teatru", (cum altfel!), la clasa marelui Nicolae Sorescu, pe care o absolvă cu brio. Îl atrăgea la nebunie, comedia. Joacă pe scena teatrului Mario Ventura „Cum vă place", apoi

în „Avarul". Dar adevărata carieră avea s–o desfășoare la „Cărăbușul" lui Constantin Tănase. Scrie, compune, dansează, cântă. Are colegi, și ce Colegi!, Elena Zamora, George Groner, Florica Derian, Joujou Pavelescu, Colea Răutu, Zizi Șerban, Geo Barton etc., iar dintre compozitori pe Dendrino, Ion Vasilescu, Elly Roman, Ionel Fernic, H. Mălineanu, dar și un alt mare băcăuan, Nicolae Patrichi.

Se formează cuplul Stroe–Vasilache, prezent la nenumărate spectacole, dar și emisiuni radiofonice. Când se auzea la radio, „Alo, alo, aici e Radio, Stroe și Vasilache", ascultătorii își părăseau pur și simplu îndeletnicirile ascultând extaziați nemuritoarele lor cuplete. Din nefericire au venit ani negri, când teroarea nazistă s–a abătut și asupra României. Stroe era și el vizat. Marele Tănase, în ciuda prigoanei, a continuat să–i dea leafa lui Stroe „clandestin" și să pună în scena alte reviste, chiar dacă numele sau nu apărea pe afiș. Alecu Popovici povestește: „Evreii trebuiau să poarte stea galbenă în piept și să iasă la muncă. Era iarna și zăpadă mare. A ieșit și Stroe. Sectorul lui era în Calea Victoriei. Organele de ordine l–au găsit în zori cu o lopată în mâna, dar... în frac și cu joben în cap. În câteva ore Bucureștiul era acolo. Sosește poliția.

– De ce eşti aşa?

– Sunt evreu sărac, domnule comisar. N–am palton!

Comisarul turbează, dar iată că soseşte... Vasilache, cu o lopată în mână şi tot în frac!

– De ce vă miraţi? Şi la zăpadă suntem tot Stroe şi Vasilache!

Un mare succes, şi cât curaj (era anul 1939) l–a avut Tănase în turneul din Tel–Aviv! Stroe îl interpreta pe Hitler, iar Vasilache pe Chamberlain.

Au trecut anii...

Stroe locuia în „Bălcescu 24" la etajul XI. Soţia sa, actriţa Rolanda Canin era din Păcurarii Iaşilor, şi i–a dăruit doi copii; o fată, Dana licenţiată în limbi străine, şi un băiat, Eugen, absolvent I.A.T.C. Poate cu Stroe. La fiecare pas. Stroe striga de jos către Rolanda de la 11:

– Dă–mi papucii!

Şi i–a aruncat în cap!

De câteva luni nu mergea liftul, Stroe „pleca la spectacol cu o geanta elegantă în care se aflau o pereche de papuci şi o perniţă. La întoarcere, la oră târzie, îşi punea papucii, cu care urca două etaje, se aşeza pe perniţă, mai urca două şi tot aşa..."

În 1977, părăseşte ţara, stabilindu–se în Israel. A mai apărut în câteva spectacole de revistă şi a scris două cărţi. Cu câţiva ani în urmă, însă, Stroe care râdea de moarte, n–a mai făcut–o. A urcat sus, „fără perniţă şi papuci".

Corrida lui Tănase

Pare de necrezut, dar şi la noi în țară s–a organizat o... corridă! Tot de necrezut pare, și organizatorul ei, Constantin Tănase! Cine și cum l–au lămurit pe marele artist să investească în luptele cu tauri, nu se știe nici azi. Se pare că el voia să ofere un spectacol inedit, de mare amploare și probabil să câștige ceva bani. Astfel, în iunie 1927 „după multe greutăți și complicații cu autoritățile, s–au adus la București, din Spania doisprezece tauri și cincisprezece toreadori"!

Bineînțeles, că vestea s–a răspândit cât ai clipi: Tănase Toreador! Toți însă bănuiau că e vrun spectacol la „Cărăbuş", unde Tănase o făcea pe toreadorul, iar taurii erau din hârtie! Chiar prefectul poliției capitalei, refuză să semneze autorizația spunând:

– Hai că e o glumă. Cum să aducă maestrul Tănase tauri din Spania. Sunt din carton!

Până să–l convingă de realitate, „taurii nu puteau fi domoliți deloc în grajdurile unde fuseseră adăpostiți". Iată ce povestește despre această întâmplare fiul lui Tănase, Radu:

„Cât despre toreadori, găzduiți la fostul hotel «Paris» de pe strada Academiei, cu ei problema era și mai grea în fiecare seară cereau bani, apoi porneau la chef și terminau cu încăierări. Țipetele lor se auzeau până la ore târzii în stradă, iar hotelierul disperat îl scula aproape în fiecare noapte pe Tănase, ca și cum acesta i–ar fi putut împiedica să se omoare între ei..."

După un timp de lămuriri și intervenții, Tănase obține aprobările. Premiera urma să albă loc la „Arenele romane", din Parcul „Libertății". Au sosit mii de oameni sa vadă taurii, toreadorii, dar și pe Tănase. Pe 14 iulie 1927, lumea stătea cu sufletul la gură să intre taurii furioși pufnind pe nări, în stare să distrugă orice le–ar sta în cale. Se trase grilajul și în arenă apar taurii. Se mișcau „au relanti", cum scria Radu Tănase, „parcă anume să–i facă în necaz lui Tănase, care cu puținele cuvinte spaniole pe care le știa, încerca să–i convingă pe toreadori să facă ceva..." Taurii însă erau prea bătrâni, (Tănase nu se pricepuse la vârsta lor), ca să aibă chef de lupte. Unii căutau smocuri de iarbă să le mănânce, alții pur și simplu s–au tolănit în praf și începură să ațipească. Cu mare greutate au reușit spaniolii să–i facă să se ridice și să încropească o fugăreală în arenă.

Corida dezamăgise pe spectatori. Totul se sfârșise. Toreadorii, spre fericirea hotelierului au plecat în Spania, iar Tănase a rămas cu cei doisprezece tauri. Ce să facă cu ei? Găsește cu greutate un văcar dispus să–i găzduiască o vreme. Nu i–a ținut nici acesta mult, pentru că unul din tauri era să–l omoare pentru că „,purta brâu roșu". Tănase era îngrozit. Ce să facă cu taurii în București? Rămânea o singură soluție: măcelăria. Reușește să convingă pe colonelul unui regiment să cumpere animalele pentru, popota soldaților. Vinde taurii pe nimic, dar răsuflă ușurat. Din Corrida de la București avusese doar necazuri. Singurii care s–au bucurat de toată această „afacere", au fost soldații. O bună bucată de vreme, s–au lins pe degete de la delicioasa „ciorbă românească de văcuță".

Vremea şi ciudăţeniile ei

De când e lumea, vremea a fost capricioasă. Ca să împrăştie norii negri, ameninţători, dacii trăgeau în ei cu săgeţi.

În anul 1400 se consemnează cea mai scăzută temperatură din ultimii 12.000 de ani! Nici în primăvară, nici în vară n–au putut ara! În acel an cumplit, se urca pe tronul Moldovei, Alexandru cel Bun. Cu toate că vremea n–a fost de partea lui, el a avut o lungă domnie de 32 de ani! Până în 1560, are loc un recul al gheţarilor, urmat, de o „pauză" între 1680–1740, după care are loc „Mica glaciaţiune", până în 1860, când vremea se încălzeşte.

„Cronica oraşului Braşov", arată că în 1420 a fost o iarnă mult mai caldă decât de obicei.

Vi–l închipuiţi pe Vlad Ţepeş poet? Dar meteorolog? Iată o incredibilă scrisoare a lui Vlad Tepeş către vărul său Ştefan cel Mare din martie 1457:

„Şi atunci în iarna aceea târzie care s–a năpustit cu nămeţi groşi peste babele lui martie, tu ai venit la mine Ştefane! Pe

zăpada albă, zidurile de cărămidă ale Târgoviștei sângerau ca–n ajunurile de Crăciun ale copilăriei noastre... Pe ferestrele mele se vedea Târgoviștea în zăpadă. Turlele aveau o lumină strălucitoare ca argintul, ramurile copacilor sticleau ca gheața..."

Frumos, nu? Ca și dacii noștri, Elaus Magnus prezintă o gravură în „Historia de gentibus Septentrionalibus" apărută la Roma în 1555, în care oșteni în armuri trag ca arcuri în norii amenințători. Ploi nesfârșite duc la o mare inundație pe teritoriul țării noastre în 20 august 1593.

Inventarea termometrului de către Galileo Galilei, însemnă un pas imens în istoria meteorologiei. În „Descriptio Moldavie", din 1716, Dimitrie Cantemir, evidențiază „caracterul schimbărilor bruște ale temperaturii", fiind astfel unul dintre primii climatologi din lume! Ceva mai târziu, în 1773, doctorul Caracaș face primele observații meteorologice la București. Remarcabilă este și lucrarea publicată la Napoli în 1788 a lui Stephan Ignaz Raicevich, intitulată: „Osservazioni Storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia". Medic, preceptorul fiilor domnitorului Ipsilanti, era totodată și un om de cultură făcând în cei șapte ani de experiență aici, o serie de observații asupra climei Țărilor Române.

Revenind la climă, anul 1816, a fost unul fără... vară! Atenție! În luna iunie a nins abundent ca în plină iarnă, iar lunile iulie şi august „au fost ferecate de geruri cumplite". Ce găsim în documentele americane. Primul val neobişnuit de frig a ajuns în America în 6 iunie 1816. „Zăpada s–a aşezat într–un strat gros de 15 cm. Un vânt pătrunzător prăvălea oamenii din mers. Gerul s–a menținut până la 11 iunie. Al doilea val de frig s–a abătut pe 9 iulie, iar al treilea şi al patrulea, la 21 şi, respectiv 30 august". Peste tot unde a bântuit iarna în acea vară, a distrus toate semănăturile, iar frunzele copacilor s–au făcut negre.

În Canada, „gerurile au fost şi mai puternice, distrugând grâul şi porumbul". Cel mai greu a fost îndurată acea iarnă în Europa „unde oamenii au început să mănânce muşchi şi licheni, scoarță de copaci. Mii de oameni au murit de foame şi frig".

Petrache Poenaru, inventatorul „tocului umblător", din 1836, publică la Bucureşti în gazeta „Muzăul Național", observațiile sale meteorologice, iar la Iaşi, profesorul I. Pangrati, scria că în timpul acelei ierni temperatura scăzuse până la –36 grade şi că „mercurul termometrelor înghețase". Deosebit de important este şi faptul că la „Şcoala Vasiliană" din capitala Moldovei, în deceniul al patrulea al secolului XIX meteorologia era materie de studiu. Chiar Mihai Eminescu, era de

părere că „toamna nu mai e toamnă, nici vara nu mai e vară". Dar iată câteva din capriciile vremii, surprinse în secolul XX de ziarele epocii: La 28 septembrie 1932, scria „Dimineața", s–au înregistrat „50 grade la soare în capitală, și 34 grade la Craiova, iar a doua zi la Predeal la umbră, înregistrându–se 25 de grade. Un an mai târziu, pe 7 iunie 1933 a nins în capitală. „Fulgii mici, de zăpadă, scria, «Adevărul» care s–au văzut la orele 19, topindu–se în aer, înainte de a atinge solul". Pe 30 iunie 1935, „după cele 47 grade de alaltăieri, termometrul a înregistrat ieri după amiază 50,2 grade la soare la sol. La umbră, temperatura a fost de 34 de grade. La Galați, termometrul a arătat 34 de grade la umbră, la Iași 31 de grade..." Zilele de 23, 24 și 25 martie 1937 sunt de adevărată vară, înregistrându–se la umbră... 25 de grade". Dar „bucuria căldurii" nu durează decât câteva zile. „Dimineața" din 29 martie, anunța că „ieri dimineață la ora 6 a început să ningă la Predeal. Temperatura a scăzut brusc, stratul de zăpadă s–a așternut în grosime de câțiva centimetri".

O statistică meteo „de excepție" au întocmit–o meteorologii francezi începând din1960. Spicuim:

– 1961, în Africa Orientală ploi nemaivăzute, marile lacuri atingând niveluri niciodată înregistrate în secolul XX;

– 1962–1963, iarnă grea în Europa, zăpezi uriașe. La Bacău s–a circulat doar cu tancul!;

– 1964–1965. S.U.A. Se confruntă cu o secetă nemaiîntâlnită din 1738. Portul Murmansk, care nu îngheață, este blocat pentru prima dată de când se știe de banchiza Oceanului Arctic;

– 1966–1967 – iarnă grea în toată Europa;

– 1968–1970, gheața încercuiește coastele Islandei pentru prima dată din 1888;

– 1971–1972, iarnă grea în U.R.S.S. și Turcia;

– 1973–1974, în Australia de nord–est ninge pentru prima dată de când se știe;

– 1975, iarnă blândă în Anglia, dar secetă timp de 16 luni;

– 1976, călduri mari în iunie și iulie în Europa;

– 1977, perioadă de secetă în Europa;

– 1978, iarnă grea în emisfera sudică;

– 1979, căderi de zăpadă abundente în Africa;

– 1980, inundații în Canada;

– 1981–1982, vară secetoasă în Europa occidentală;

– 1983, ninsori în India în plină vară;

– 1984, cea mai grea iarnă în S.U.A. și Canada cu zăpezi de 4 m;

Sărim la anul care ne interesează pe noi, 1989. Știți câte grade erau pe 21 decembrie? 9 grade!;

– Vineri, 20 iunie 1997, orele 16,50, a bătut gheața cu o intensitate neobișnuită, iar pe 7 august au început a pleca cocorii;

– Marți, 5 octombrie 1999, a fost căldură de 30 grade. S–a făcut plajă la „Insula de agrement";

– Miercuri, 13 decembrie 2000, „ziua soare și temperaturi de 10 grade plus".

Istoria marilor cutremure din România

Cutremurele vrâncene, cu focarele la o adâncime de 70–200 km, au şi ele o istorie. Iată pe scurt, cele mai grozave cutremure care au răvăşit ţinuturile româneşti, au făcut pagube neînchipuite sau ne–au băgat pur şi simplu în sperieţi:

1. Cutremurul din 29 august 1471, ora 12,00 care a fost catalogat de unii ca având magnitudinea M = 6,9 şi intensitatea I = VIII, iar de alţii (N.V. Shebalin) cu M = 7,1 şi I = IX, este descris de cronicarul Grigore Ureche că a avut loc „în vreme ce au şezut Domnul Ştefan cel Mare la masa în Cetatea Sucevei, deplasându–i masa". Acest cutremur a avut loc cu puţin timp înainte de nunta Voievodului cu Maria de Mangop. O aripă a turnului Nebuisei din Cetatea Sucevei se „prăvale în râpă".

2. La 8 mai 1738 „la 5 ore" avu loc un cutremur mare de pământ. La câteva săptămâni, „pe 31 mai, ora 31/2 ceasuri se făcu un cutremur groaznic". Sunt afectate mănăstirile Răchitoasa şi Bogdana. Iată o descriere făcută într–o psaltire slavo–română:

„Când au îmblat văleatu 1738, s–au cutremurat pământul în luna lui maiu în 31 de zile, amiază–zi, foarte tare, şi s–au dus spre răsărit şi iar s–au întors îndărăt. Şi pomii se clătinau, ca de vânt, şi au prăpădit casele şi au făcut pământul mare huet. Şi miercuri se cutremură".

3. Cel mai mare cutremur a fost din 26 octombrie (stil nou) 1802 (M = 7,7 şi I = IX–X) a provocat incendii nenumărate în Bucureştiul cu majoritatea clădirilor din lemn, precum şi surparea turnului Colței, ridicat de zidarii suedezi ai regelui Carol al XII–lea, refugiat la București după înfrângerea de la Poltava (1709) şi ținut prizonier în acest turn. Atunci şi vestita biserică a Născătoarei de Dumnezeu din Vălenii de Munte s–a zguduit, s–a tulburat şi la urmă s–a dărâmat (Nicolae Iorga, *Studii şi documente,* XV, p. 233–234). La fel s–a întâmplat şi cu Mănăstirea lui Adam (ținutul Tutovei), Biserica Sf. Ilie din Calea Rahovei–București, Mănăstirea Plumbuita, Biserica Sf. Spiridon din Iaşi, Biserica Domnească din Bârlad etc. Nu sunt date privind pierderile de vieți omeneşti. De atunci s–a schimbat configurația Bucureștiului.

4. Ceva mai târziu, la Bacău în 14 iulie şi apoi la 26 august 1821 se produc două mari cutremure.

5. În anul 1829 este înregistrat un alt cutremur.

6. Următorul mare cutremur vrâncean este cel din 23 ianuarie 1838, orele 18,45 (M = 6,7 după alții 6,9 şi I = VIII), când se anunță 8 morți, 14 răniți, 36 ele case distruse în București, consulul francez raportează peste 600 de morți şi tot atâția răniți. Acest cutremur a provocat modificări importante în aspectul morfologic al teritoriului extracarpatic, ducând la formarea Lacului Roşu ca urmare a prăbuşirii unui munte.

7. Cutremurul vrâncean din 10 noiembrie 1940 (M = 7,4 şi I = IX), ora 3.39 şi adâncimea 133 km precedat pe data de 22 octombrie 1940 ora 8.27 de un alt cutremur (M = 6,2 şi I = VII) este primul mare cutremur de pământ din perioada României contemporane, care ar fi oferit ocazia strângerii unar date de

bază şi concluzii utile în privinţa comportării construcţiilor la cutremure, ne–a găsit nepregătiţi şi din acest punct de vedere deoarece nu a fost înregistrat (în sensul obţinerii unor accelerograme) şi deci nu s–au putut iniţia cercetările de seismologie şi inginerie seismică, cu toate că în acelaşi an, un alt cutremur a fost înregistrat pe data de 17 mai 1940 în S.U.A. la El Centre, California, când s–a înregistrat prima accelerogramă a unui mare cutremur. Dacă la acest cutremur din 10 noiembrie 1940 s–ar fi înregistrat vreo accelerogramă, atunci cu totul altfel s–ar fi realizat proiectarea antiseismică a construcţiilor până la cutremurul din 4 martie 1977 când s–a văzut că aceste cutremure vrâncene, intermediare, sunt foarte diferite de cele care au loc în crusta terestră. Efecte grave ale acestui cutremur s–au arătat în părţile centrale şi de sud ale Moldovei, precum şi în sub–Carpaţii Munteniei, provocând prăbuşirea blocului Carlton din Bucureşti. Blocul avea structura de beton armat, două subsoluri, sală de cinema, parter şi 12 etaje şi s–a prăbuşit complet după primele vibraţii, îngropând sub dărâmături aproape toţi locatarii. A urmat un proces celebru prin care s–a demonstrat că a fost o proiectare greşită, dar până la urmă, în

1944, totul a rămas dat uitării. Cifra exactă a victimelor omeneşti nu se cunoaşte deoarece în 1940, în timpul războiului, informațiile de presă erau cenzurate. Se apreciază că acestea ar fi fost de 1.000 de morți, majoritatea în Focşani şi Moldova în general şi circa 4.000 de răniți. La Bacău din fericire „pagubele au fost de mică importanță". La „Prefectură s–a dărâmat tavanul iar în oraş coşurile caselor s–au dărâmat". Stricăciuni şi la biserica „Sf. Ioan". În Buhuşi „s–a dărâmat turla bisericii şi mai mulți pereți ai fabricii de postav. S–a deplasat ceasul fabricii!" În județ, mari distrugeri la bisericile din Răchitoasa, Caşin, Rădeana, Răducanu, Plopana. În 1941, Prefectura cerea fonduri pentru repararea bisericilor din Glăvăneşti, Măgura–Ocnei, Borzeşti, Caşin I, Bogdana.

8. Cutremurul din 4 martie 1977, ora 21,22 (M = 7,2 şi I = VIII–IX) este considerat datorită efectelor sale, ca unul dintre cele mai distrugătoare şocuri seismice care a lovit România în epoca modernă. A fost un cutremur multi–şoc şi a fost înregistrat în Bucureşti de un accelerometru japonez tip SMAC–3 (în curtea INCERC – Bucureşti) şi pentru prima data, în urma prelucrării accelerogramei s–a văzut cum arăta

conținutul de frecvențe, rezultând pentru București perioade mari de circa 1,5 secunde. Cutremurul a fost înregistrat și la Observatorul Seismologic „Dr. Corneliu Radu", Vrâncioaia, dar mecanismul de deplasare al filmului nu a funcționat, înregistrându–se doar valoarea accelerației maxime. În cazul cutremurului din Vrancea din 4 martie 1977, directivitatea s–a caracterizat nu numai prin orientarea efectelor mai importante spre SV, spre București și Zimnicea, dar și prin intensificarea lor în comparație cu cele produse în 1940 deși cutremurul din acel an a fost mai puternic. La nivelul întregii țări, aproximativ 33.000 de locuințe s–au prăbușit sau au fost grav avariate. Au fost distruse numeroase școli și spitale, și–au pierdut viața 1.571 de oameni și au fost răniți 11.300. Nivelul pierderilor materiale înregistrate de economia românească s–a cifrat la cifra 2 miliarde de dolari. S–a impus și s–a trecut la o nouă proiectare antiseismică având la baza noile date înregistrate și prelucrate.

9. Cutremurele din 30 august 1986 (M = 7,0 și I = VIII, adâncimea 133 km).

10. 30 mai 1990 (M = 6,7 și I = VIII, adâncimea 90 km) și la 31 mai 1990 (M = 6,2 și I = 7, adâncimea 79 km) au o importanță specială din punct de vedere științific, datorită numărului mare de înregistrări de accelerograme obținute care au permis elaborarea unor hărți reprezentând distribuția accelerațiilor în teritoriul extra–carpatic, contribuind la definirea principalelor caracteristici ale seismicității României și care servesc ca date de bază în realizarea hărților de hazard seismic.

11. La 4 martie 2001 la ora 17.39, a avut loc un cutremur de pământ în Vrancea. Seismul de 5,2 grade pe scara Richter s–a resimțit și în București.

Miraculosul „ghem" dac

Printre minunate marame, ştergare şi covoare, mirosind a levănţică, adunate şi ţinute cu grijă de învăţătoarea pensionară Maria Savin din comuna Ungureni, judeţul Bacău, am găsit şi un ghem din fir de lână, rotund, de mărimea unui măr, lucrat cu deosebită măiestrie. Privit cu atenţie, am zărit, ascuns în el, un mic orificiu. Am aflat că i se spunea „ghem dac", adică ghemul dacilor, într–un înserat de vară, în cerdacul casei, în faţa unei farfurioare cu dulceaţă de cireşe amare şi a unui pahar cu apă rece din fântână, am ascultat povestea lui. Maria Savin o ştia de la părinţii şi bunicii ei, iar aceştia la rândul lor de la părinţii şi bunicii lor, fiind transmisă din generaţie în generaţie, de aproape două milenii.

„Demult, tare demult – începu să povestească Maria Savin – dacii conduşi de viteazul rege Decebal au fost înfrânţi în cea de–a doua mare înfruntare cu romanii. Ostaşii romani învingători, se răspândiră peste tot pentru a înfrânge ultimele puncte de rezistenţă ale dacilor, unii din ei au ajuns şi prin părţile noastre. Pe un înserat, poate ca acesta, când sătenii se

pregăteau de culcare, un călăreț cu calul înspumat, aduse vestea că ostașii romani se îndreaptă spre satul lor. Bătrâni, femei și copii, cu câteva lucruri strânse în grabă, se îndreptară spre codrul secular, mare și întunecat, unde cu greu putea pătrunde un necunoscător. Teama de sabia romană îi făceau să grăbească pașii. Bărbații satului se aflau prea departe, în lupte, pentru a le veni în ajutor. Uneori liniștea nopții era sfâșiată de strigătele unei păsări de noapte. Luna și stelele le luminau calea încercând parcă să le vină în ajutor... Deodată, sus pe coama dealului apărură călăreți înarmați. Un cerc de fier se strângea în jurul lor. Romanii! Strânseră în mâini măciuci noduroase. Femeile încercau să aline plânsul copiilor, strângându–i la piept. Dintre ostași, se desprinse un călăreț cu mantia pe umeri.

– Voi daci, adoratori ai lui Zamolxe, glăsui romanul – lăsați–vă prinși! Sunteți înconjurați de oștenii biruitorului împărat Traian!

– Viteazule oștean – răspunse un bătrân cu vorba domoală, dar plină de cutezanță, mai bine moartea, decât robia rușinoasă.

– Vitejia dacilor ne este prea bine cunoscută – continuă romanul – știm că sunteți gata de moarte. Tot așa de bine ne este cunoscută și istețimea voastră... Ei bine, vă las libertatea, dacă până mâine la răsărit de soare, unul dintre voi va reuși să țină într–un deget un obiect rotund. De nu, știți ce vă așteaptă...

Romanul se retrase. Clipele treceau repede, repede de tot. Curând vălul nopții începu să se destrame și nu după mult timp o undă sângerie apăru deasupra dealurilor. Un disc de jar se înălța pe cer. Răsărea soarele!

– Hei, daci! Soarele vă vestește libertatea sau moartea! strigă romanul.

– Libertatea romanule. Iată ce–ai dorit!

Și ca la un semn, bătrânii și femeile, au ridicat în degete ghemuri rotunde și multicolore de lână, făurite în timpul nopții de mâinile harnice și pricepute ale femeilor dace.

Uimit și parcă înfricoșat, romanul își întoarse calul, urmat de călărești.

Și astăzi prin părțile noastre – încheie Maria Savin – în clipele de răgaz, femeile noastre știu să facă «ghem dac» spre marea bucurie și desfătare a copiilor, care îl folosesc la joacă".

Dopaj la a IV–a olimpiadă

24 iulie 1908, ora 17,25. Stadionul „White City" din Londra. 90.000 de spectatori privesc, sub un soare torid, la o scenă incredibilă: concurentul italian Dorando Pietri, la cursa de maraton, intră pe ultimii 352 de metri. Deodată, acesta se clatină și se prăbușește pe pistă. Din tribună se aud strigăte de încurajare. Dar, „asemenea unui boxer numărat, el se ridică și pornește într–o direcție greșită". Se lasă „o tăcere plină de consternare, întreruptă doar de strigătele de încurajare ale compatrioților". Cade din nou. Însăși regina Marii Britanii „își abandonează atitudinea solemnă, transformându–se în prima suporteră a concurentului". Scriitorul Arthur Conan Doyle, „tatăl" lui Sherlock Holmes, strigă din răsputeri să se ridice. În sfârșit, sportivul înaintează „în zig–zag, ca un robot". Mai are câțiva metri, când din urmă apare americanul Johnny Hayes. Genunchii italianului cedează din nou. Hayes e gata să–i ia victoria. Lumea e în delir. A mai rămas doar jumătate de metru, și Dorando continuă să se clatine, gata să se prăbușească, dar... „un judecător cu pălărie

de pai îi întinde mâna şi–l trece linia de sosire", după care se prăbuşeşte ca şi mort. Este ajutat să se ridice. Unul din sportivii care se aflau acolo, remarcă un fapt, anume că el „mirosea îngrozitor a stricnina". Cuvinte ce n–au scăpat, însă, presei. A învins Dorando? Nu! Firește, este descalificat; nu pentru că era dopat cu stricnina, ci pentru că fusese ajutat să câştige! Totuşi, gloria abia începea pentru el. Cu suflet mare, regina Marii Britanii îi oferă o cupă plină ochi cu lire sterline. Îl bătu pe umăr şi–i spuse:

– Îndrăznesc să sper că nu veți păstra ranchiună Marii Britanii!

După aceasta medicii se vor ocupa de Dorando să–l salveze de efectele supradozei medicamentoase. Devenise celebru. Marele cântăreț de operă Enrico Carusso va veni să–l întrebe de sănătate, iar Arthur Conan Doyle s–a făcut inițiatorul unei colecte publice. Eforturile medicilor îl salvează. Mustăciosul Dorando e provocat pentru o revanşă cu americanul Hayes. Va fi, însă, un maraton în stil american: 279 de tururi de stadion! Revanşa are loc în fata unui stadion plin ochi. Comunitatea italiană din Statele Unite – „Little Italy" e în culmea nebuniei

– în stil italian când Dorando iese învingător. Peste el aveau să curgă, non–stop, dolarii. Apar diferite legende, care de care mai impresionante. Era prezentat ca „un copil sărac, strivit de munca de la bucătărie, dar care credea cu înverşunare în steaua sa". Se spunea că pentru el era un fleac ca să ducă o scrisoare pe o distanță de 50 km, între Capri, localitatea sa natală şi Reggio Emilia.

E invitat în Argentina. Câştigă sume mari în pesos. Se întoarce în America, unde acceptă prinsoarea unor ciclişti celebri, sau chiar a unor antrenori de cai de curse. Câştigă. Face 200.000 de dolari, o sumă enormă pentru acele vremuri. Uită cu totul că în 1908 avea doar o valiză de carton. Îl trage „ața", însă, spre locul natal. E sfătuit să bage banii în construcția unui hotel. Cumpără un han vechi, îl renovează cheltuind jumătate din sumă. Îl termină, îl inaugurează, dar n–are clienți. E prea scump! Banii se topesc ca zăpada sub soarele primăvăratic. Cu greu, şi aproape falit, deschide un garaj la San Remo. Este aproape uitat. Îşi vor aduce aminte, prin 1936, cei din aparatul de propagandă al lui Mussolini. Va fi numit de acesta „Cavaliere". Apoi, nimeni nu–l mai ia în seamă. În 1942 Dorando Pietri împlinește 57 de ani. E doar o umbră a fostului mare atlet. Se simte din ce în ce mai rău. Medicii nu–l mai pot ajuta. Să fi fost urmările dopajului cu stricnină din tinerețe?

Se stinge uitat de toți, rămânând în istoria Olimpiadelor ca unul din cele mai izbitoare cazuri de dopaj.

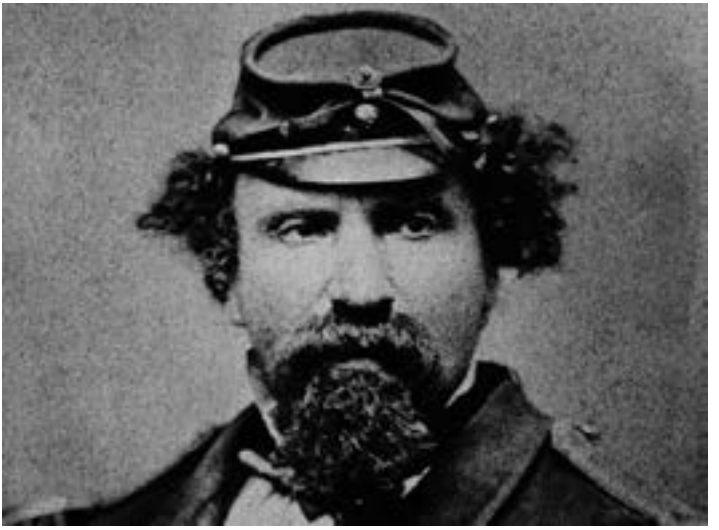

Norton I, Împăratul Statelor Unite

A existat un împărat al Statelor Unite? O întrebare care probabil nu și–ar afla rostul, știindu–se că Statele Unite au avut numai președinți. Și totuși... A existat și un împărat al Statelor Unite.

Povestea lui începe în anul 1859, an când în Europa avusese loc Unirea celor două principate Moldova și Țara Românească. Ne aflăm la 23 septembrie la San Francisco în redacția ziarului „Clarion". Redactorul șef al ziarului Sam Ficht se afla în biroul său. Își frământa mintea să găsească noi idei pentru a mări vânzarea ziarului. Deodată ușa se deschise și în birou intră un bărbat cam de 30 de ani, timid și prost îmbrăcat. Din buzunarul hainei scoase o hârtie:

– Aș dori să–mi publicați acest comunicat, spuse el, întinzându–i hârtia. Aproape plictisit, Ficht luă hârtia și–și aruncă alene ochii pe ea. După ce citi câteva rânduri simți că nu mai are aer. Stupefiat continuă să citească:

„La cererea expresă a marii majorități a cetățenilor Statelor Unite subsemnatul Joshua Norton mă proclam Împărat

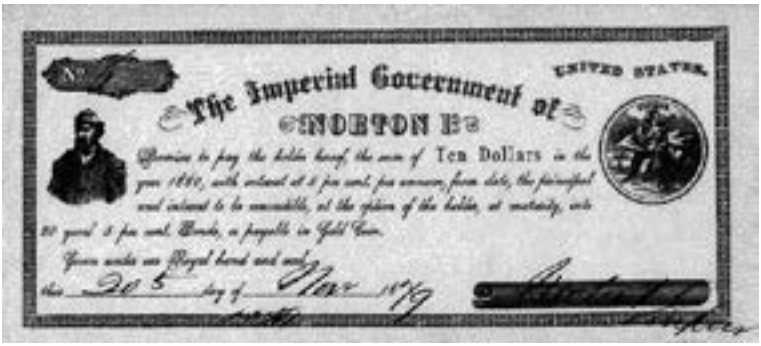

al Statelor Unite. În virtutea autorității cu care sunt investit, ordon reprezentanților diferitelor state ale S.U.A. să se adune în sala de concerte din San Francisco la data de 1 februarie 1860, pentru a aduce legilor noastre modificările necesare instaurării noului regim".

Stătu un timp nemişcat neştiind ce să facă. Deodată chipul său se lumină. Ideea salvatoare pentru ziar apăru:

– Sunt de acord să public comunicatul, spuse el vesel.

Într–adevăr, publicarea lui a stârnit senzație în întreaga Americă. Lumea aştepta noi decrete de la „Majestatea Sa Norton I" amuzându–se copios. Firește, tirajul lui „Clarion" crescu şi el vertiginos.

Al doilea decret a lui Norton, dizolvă Congresul, unde cu adevărat mulți congresmeni nu–şi aveau locul fiind acuzați de corupție. Deveni extrem de popular. Acest lucru nu scapă comercianților, care în schimbul unei sume de bani sau a unei mese gratuite la un restaurant, îşi puneau firma: „Furnizori ai Majestății Sale Împăratul Norton I". Locuia la un hotel de mâna a treia şi–şi continuă existența până într–o zi de ianuarie 1880, când alunecă pe gheață, lovindu–se la cap. După o agonie de câteva zile, „împăratul" muri.

Cine a fost Norton I?

Era originar din Cape Town. În 1849 emigră în America. Cumpără terenuri imobiliare pe care le vinde apoi întreit. Se

îmbogăți rapid dar se și ruină tot rapid. Pierdu toți banii într–o încercare de speculă cu orez. Muritor de foame îi veni ideea să devină... Împărat!

La înmormântarea lui au participat peste 30.000 de oameni. „Clarion" nu și–a uitat clientul publicând pe prima pagină un uriaș titlu: „L'empereur est mort"!

În 1930 osemintele îi vor fi transportate într–un nou cimitir. Cortegiul funerar va fi însoțit de nu mai puțin de 8 fanfare militare! Dar partea cea mai „interesantă" din tragi–comica existență a lui Norton este că o singură dată s–a vorbit pe față că era nebun. Asta s–a întâmplat atunci când a propus ca deasupra strâmtorii care închide intrarea în golful San Francisco, să se construiască un pod. Toți specialiștii au fost de acord în a susține că este un proiect imposibil de realizat. Dar astăzi, exact în locul indicat de Norton I, se înalță „Oakland Bay Bridge", cel mai mare pod din lume.

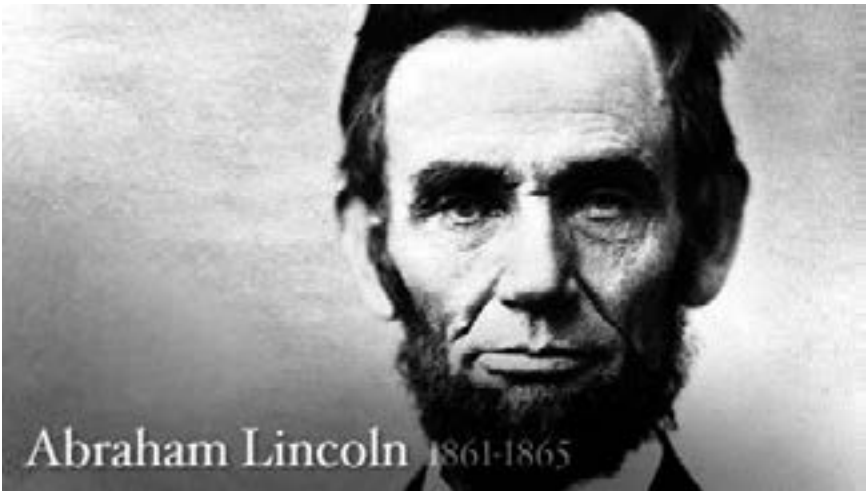

Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...?

În seara zilei de 14 aprilie 1865, președintele american Abraham Lincoln a fost asasinat în loja teatrului „Ford" în timp ce asista la prezentarea comediei „Verișoara noastră din America". Autorul faptei era actorul John Wilkes Booth. Mai mult, nestingherit, asasinul sare din loja prezidențială direct pe scena și reușește să fugă. Astăzi, după 130 de ani de la crimă cunoaștem multe dintre firele complotului organizat împotriva lui Lincoln. Și totuși, au mai rămas câteva semne de întrebare. Cum de a rămas președintele fără... pază? Unde dispăruse polițistul de la ușa lojei?

Abraham Lincoln știa că viața lui este amenințată de un atentat. Poliția Națională Executivă, condusă de colonelul Lafayette Baker îi raportase de câteva ori despre aceasta. Din nefericire, președintele american „nu putea suferi prezența unei gărzi numeroase și în uniforme strălucitoare". Totuși, își luase unele măsuri de precauție. Pe un ton glumeț, el ceru ministrului de război Stanton, ca pază personală pe maiorul Eckert:

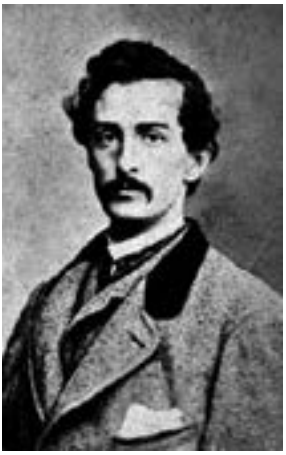

– „L–am văzut îndoind în mâini cinci vătraie unul după altul. Mi se pare a fi tocmai omul care trebuie să–l iau în seara aceasta cu mine. Îl pot obține?"

Stanton însă îl refuză, motivând că maiorul are foarte multe treburi de făcut la minister, lucru dovedit ulterior a fi fals. Neavând încotro, Lincoln se mulțumi cu prezența maiorului Henry Rathborne un filfizon tânăr și modern care apăruse în lojă împreună cu logodnica, gândindu–se cel mai puțin că avea misiunea să–l păzească pe președinte. Lipsea din lojă și Ulysses Grant, comandantul armatei. Cauza: cearta dintre nevasta președintelui și a sa. În seara fatală paza lojei prezidențiale fusese încredințată polițistului John Parker. Parker? „Statele sale de serviciu" erau pline cu „sancțiuni pentru încălcări ale disciplinei, trândăvie, beție, scandal într–o casă de toleranță. Intrase în poliție doar din anul 1861. Și iată, ca după mai bine de un secol s–a aflat unde a dispărut Parker în timpul când a avut loc asasinatul. John Parker după câteva minute de stat în post, simți nevoia să bea. Formal se uită de–a lungul coridorului ce ducea spre lojă și constatând că totul este în regulă, coborî la bufetul teatrului. Aici, în compania lacheului și vizitiului președintelui se grăbi să toarne pe gât câteva păhărele! În timp ce la câțiva pași se desfășura una dintre cele mai mari tragedii din istoria Americii...

Ce s–a întâmplat cu Parker după aceasta? Nimic. El nu a fost nici cercetat și nici judecat. Abia în noiembrie 1865 mai primește o mustrare „pentru comportare necorespunzătoare" iar în 27 iulie 1868 este găsit „dormind în post". În sfârșit, cu greu, este scos din poliție pentru „neglijarea gravă a îndatoririlor".

Dacă ar fi fost în post în seara de 16 aprilie, poate altfel s–ar fi scris istoria...

Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...!

Sălțând peste troiene, trei sănii opriră în mijlocul târgului din Bârlad. Din ele coborâră, aproape înghețați, șase bărbați. Este 18 ianuarie 1607. Nesiliți „de nimene", Ion Carapotaru, Nohit, Frâncescul, Crăciun Nicorici, Grăjdaru și Iane „ginerele Dorei" se prezentară în fața „tuturor bătrânilor Bârladului". „Ședința Tribunalului" era prezidată de „Drăguțul, starostele ținutului de margine", având alături și pe cei 12 pârgari. Cei șase trebuiau să salveze cu orice preț capul lui „Ursu, «fiul lui Stavăr» din Oleșești". Pricina: Ursu a fost prins de Ioan în „flagrant delict cu femeia sa, anume Neagolea, iubindu–se". După lungi „dezbateri" tribunalul bârlădean stabilește ca „Ursul să–și plătească capul" lui Procop Negrea, «ureadnic de Bârlad»". Pentru aceasta s–au vândut „cinci ogoare și un răzor, și o falce de vie și cu 140 de pruni, un vad de moară în Gârla Putnei cu 76 taleri de argint". Scumpă dragostea pe atunci!...

Dar nu trec decât doi ani și „starostele Drăguțul" judecă – la 24 iunie 1609 – o crimă care a făcut vâlvă atunci. Întâmplarea face ca Marica – cea care avea să fie judecată – să fie tot

din Oleşeşti, pe Gârla Putnei. „Din dragoste" pentru un anume Burdugan din... Spărieți „a tăiat capul bărbatului său, Vascan". Are noroc cu carul, scăpând de mâna călăului dar plătind pentru aceasta 60 taleri de argint; bani, nu glumă!

Nici „Lupa, fiica lui Balaş Vuiupa" n–a fost mai cuminte. S–a „dat după alt bărbat". Pentru „desfrânarea ei" va fi nevoită „să–şi vândă casele din Târgul Putnei, împreună cu zece ogoare, un loc de grădină şi vad de moară", totul valorând uriaşa sumă de 240 zloți tătărăşti.

Şi pe la noi unele femei „călcau greşit". Mai cunoscut este cazul Anei – „fiica lui Petre Mircea din ținutul Trotuş". Fata s–a iubit cu un flăcău şi rămânând „grea" a făcut un copil. Fapta avea s–o coste şi pe ea scump. Tribunalul „oamenilor buni şi bătrâni" din Trotuş, în prezența lui Beja pârcălabul şi a mai multor „megieşi şi primprejur, a şoltuzului şi a 12 pârgari" este condamnată „la pierderea părților de moşie ale împricinatei din satele Pildeni şi Hiltu". O femeie „aflată în pricină de despărțire cu bărbatul ei" fuge la ibovnic, convingându–l pe străjerul Simion Pioeru din Câmpulung „să treacă spre Bistrița". Pentru farmecele ei bietul străjer va fi închis, iar „locuitorii satului şi vornicii care răspundeau de strajă, impuşi la plata unei gloabe în vite către domnie şi către bărbatul femeii în cauză".

Sărind peste veacuri, aflăm de o altă întâmplare. Iată ce consemna ziarul „Bacăul" în 2 martie 1925 sub titlul „Ce cauți, găseşti", sau „Pățania unui individ care a încercat să violeze domiciliul unui cetățean": În ziua de 16 crt. individul Gh. Petroi din Buda s–a introdus în casa locuitorului Joje Popa din comuna Blăgeşti încercând să atenteze la pudoarea soției acestuia Ileana. Biata femeie a opus multă rezistență şi multe sforțări pentru a scăpa din ghearele bestiei. Sărind apoi fiii ei, aceştia dimpreună cu mama lor au bătut grav pe Petroi, apoi l–au aruncat în stradă. A avut şi va avea satul multă vreme „de a râde".

Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată

La 17 iunie 1825 se năştea Elena Cuza, cea care avea să fie prima doamnă a Principatelor Unite, care s–a bucurat de prețuirea împăratului Napoleon al III–lea şi a soției sale Eugenia şi a fost venerată de români ca o sfântă. Era mică, subțire, „cu ochii negri duşi în fundul capului", teribil de timidă. În 1844 îl întâlneşte pe Alexandru Ioan Cuza. Se îndrăgosteşte de el. Îi scrie mamei, la 30 aprilie 1844: „Crede–mă, mamă, noile sentimente pe care le am față de soțul meu nu mă vor împiedica să te iubesc".

După înăbuşirea Revoluției de la 1848, Elena reuşeşte să pună la cale evadarea şi fuga lui Cuza. Dubla alegere a lui Cuza, din 24 ianuarie 1859, „...a venit ca o surpriză pentru ambii soți". Elena mărturisește: „Am trăit întotdeauna departe de societate şi nu cunosc nici eticheta, nici obligațiile pe care trebuie să mi le asum".

În locul ei va intra, însă, o mare rivală – Maria Obrenovici, fiica lui Costin Catargi şi mama viitorului rege al Serbiei, Milan. În ciuda infidelităților, Elena pare „renăscută". Ruginoasa, cu

castelul ei şi împrejurimile, o liniştesc uneori. Înființează „azilul de la Cotroceni" în 1862, loc ce–i va purta numele; militează pentru crearea unor spitale de bolnavi psihic, dar şi pentru uzul armatei. Aduce alinare celor aflați în suferință şi ctitorește monumente publice. Puțini ştiu că ea a întemeiat şi muzee! Înfruntă, în acelaşi timp, cu stoicism naşterea celor doi fii nelegitimi ai lui Cuza, Alexandru şi Dimitrie. Mai mult, „i–a iubit şi i–a crescut de parcă ar fi fost ai ei".

Urmează lovitura de stat din 11 februarie 1866 şi Cuza părăseşte țara doar cu... amanta. Elena este din nou nevoită să–şi înăbuşe mânia, dar mai ales mândria. Îmbolnăvindu–se, Cuza este îngrijit doar de soție, care i–a stat la căpătâi până în ultima clipă de viață.

Când fostul domn a murit, amanta – Maria Obrenovici – se distra la un bal din Viena. După moartea soțului, doamna Elena Cuza revine în țară, dedicându–şi toată energia creşterii celor doi fii nelegitimi. N–are noroc cu ei. Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Rămânea marea speranță, Alexandru. Dar şi acesta, la mai puțin de doi ani, îl urmează în mormânt pe tatăl său.

După o efemeră istorie, Elena Cuza este zdrobită. O altă mare lovitură o primeşte atunci când află că pierde castelul de la Ruginoasa, loc atât de drag ei. Se retrage la Piatra Neamț, unde s–a oferit să crească cinci orfani de la Spitalul „Carita-

tea". Duce un trai retras și modest. Îi mai rămâne doar o rochie bună, păstrată pentru înmormântare.

24 ianuarie 1909: Din întreaga Românie i se adresează omagii cu prilejul aniversării unei jumătăți de veac de la înfăptuirea Unirii Principatelor. Cu modestia ei cunoscută, ea mulțumește „în numele lui Alexandru Ioan Cuza". Aveau să fie ultimele ei manifestări publice. La doar două luni, pe 2 aprilie 1909, intră în lumea astrală.

După dorința ei, va fi înmormântată la Solești–Vaslui, proprietatea părinților. Lasă în urmă un mare nume legat de marile evenimente istorice ale celei de–a doua jumătăți a secolului XIX și de înfăptuirea României moderne.

Istoria zilei de 1 Mai

1 Mai 1886. O uriaşă coloană de greviști înaintează către centrul orașului Chicago. „Se revendica în principal ziua de lucru de 8 ore. Nu reușesc să ajungă prea departe. Garda Națională îi așteaptă ca pentru război. Imediat deschid focul asupra zecilor de mii de demonstranți. Sunt uciși 117 greviști și răniți 2.127. Acest uriaș masacru a avut ca urmare declanșarea unui uriaș val de proteste în întreaga Americă și în lumea întreagă. Ca urmare, sub impactul psihologic al acestui tragic eveniment, Congresul Internaționalei Socialiste se deschide în 1889 la Paris. Participă și o delegație a socialiștilor români, alcătuită din A. Săndulescu, D. Marin, Emil Racoviță, D. Voinov, I. Procopiu. Se hotărăște în unanimitate, ca ziua de 1 Mai să devină „Ziua Solidarității Internaționale a celor ce muncesc".

Prima sărbătorire are loc în România, la 1 Mai 1890. An de an, avea să fie sărbătorită legal prin diferite manifestări pașnice, mitinguri, manifestări cultural artistice, competiții sportive, nefiind întreruptă nici de izbucnirea Primului război

mondial. Firește, se aminteau revendicările privind, „Ziua de lucru de 8 ore, asigurarea protecției sociale, micșorarea impozitelor și taxelor, corelarea salariilor cu costul vieții, reducerea inflației, stoparea șomajului", revendicări cărora, periodic, în dinamica vieții li s–au adăugat și alte deziderate emanate din marile frământări conjuncturale ale societății românești, ca de exemplu: solidaritatea cu Marea Răscoală a țăranilor din 1907; chemarea la luptă în 1918, pentru înfăptuirea Marii Uniri cu Țara a Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului și Banatului; sprijinirea grevelor muncitorilor petroliști și ceferiști din anii curbelor de sacrificiu 1329–1933 și combaterea ascensiunii fascismului în perioada 1937–1940. 1 Mai n–a fost sărbătorită doar în anii Statului Național Legionar și ai guvernării antonesciene, fiind înlocuită cu „Ziua sădirii pomilor". Cei care vor profita din plin de popularitatea acestei zile vor fi comuniștii. Ei vor deturna după 1945 conținutul și mesajul zilei de 1 Mai, fiind sărbătorit în stil sovietic cu pancarte și lozinci, preamărind realizările comuniste.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai era la sfârșitul secolului XIX, una idilică. Iată ce povestește C. Radu, fost primar al Bacăului și martor ocular:

„Iar în ziua de unu Maiu, întreg orașul vuia de cântece și chefuri. Prin grădini și grădinițe, erau așezate pe iarba mese încărcate cu mâncări și înconjurate de cofe de vin, după cum le dădea mâna. În jurul mesei stătea gazda cu toate neamurile, mâncând, cântând și chefuind până seara. Lăutarii nu mai ajungeau, veneau pentru acea zi și din satele apropiate. Erau mulți care se duceau și afară din oraș, la «Lunca lui Rugină». Pe masa din luncă și printre copaci erau presărate sute de mese, împrejurul cărora ședeau jos sute de târgoveți. Fiecare avea pe masa lor miel fript și pâine frumoasă. Ulcioare, ploște, cofe cu vin aveau toți la îndemână. Câte un scripcar și un cobzar erau la multe mese. Toți mâncau, râdeau, beau, cântau și jucau. Armendelul era în strălucirea lui".

Ce s–a întâmplat după 1989? Din nefericire, s–a lansat fără o cunoaștere a istoriei, ca ziua de 1 Mai este... comunistă! Ca urmare, oficialitățile s–au ferit să mai sărbătorească această zi, deși revendicările de astăzi sunt foarte reale: îmbunătățirea asistenței medico–sanitare, creșteri salariale, eradicarea corupției etc. Rămânem la concluzia lui C. Radu din secolul trecut:

„Azi? S–au pierdut multe din aceste obiceiuri. Tot se mai petrece... dar nu ca atunci"!

„Internaționala" – cântec comunist?

Câți își mai amintesc, astăzi, de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și de evenimentele care au precedat acest eveniment istoric? La 7 noiembrie, în fiecare an se comemorează asaltul bolșevicilor ruși asupra Palatului de Iarnă din Petrograd, moment ce a marcat începutul victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în ofensiva armatei leniniste revoluționare. Rememberul nostru se referă, însă, la un cu totul alt eveniment care avea, însă, să devină factorul coagulant, mobilizator, al maselor de revoluționari din Rusia și, mai apoi, de pretutindeni: „Internaționala". Iată o scurtă istorie a acestui imn care a făcut o lungă carieră:

Aprilie 1888: orașul Lille – Franța. Gustave Delory, conducătorul mișcării socialiste, străbate camera dintr–o parte în alta, ca un leu în cușcă. Nu găsește cu niciun chip versurile și o melodie care să–i mobilizeze mai mult pe membrii săi. Deodată, se oprește; sare în sus de bucurie: „Gata, am găsit!", strigă el, frecându–și mulțumit mâinile. Apoi, înfrigurat scoase dintr–un scrin câteva hârtii îngălbenite de vreme; ci-

teşte, fericit: *«Hai la lupta cea mare/Rob cu rob să ne unim/ Internaționala/Prin noi s–o făurim»...”* Erau versurile lui Eugène Poittier.

Poittier? Un nume care aproape nu spunea nimic. Luptase pe baricadele Parisului la 1848, când îl înfruntase pe „Napoleon cel Mic”. Delory nu are astâmpăr, cercetează şi îl găseşte în arondismentul II, ca membru al „Guvernului muncitoresc”. Află că fusese urmărit de poliție, dar reuşise să fugă în Anglia. Dar cum nici aici nu se simțea în siguranță, pleacă în America. Nouă ani a stat pe „Pământul Făgăduinței”. Nu are noroc. Revine în Franța, bătrân şi paralizat. Se îndreaptă spre lumea celor drepți în anul 1888, tocmai când versurile sale „de şansonetist” căpătau valoare! Delory aleargă, apoi, la bunul său prieten, Pierre Degeyter, compozitor: Pierre, uite versurile acestea. Sunt exact ceea ce ne trebuie nouă. Fă, te rog, melodia! Compozitorul strâmbă din nas:

– N–am timp acum. Vino altă–dată.

– Nu se poate – insistă Delory. În trei zile trebuie să fie gata. Te rog!

Vrând–nevrând, Degeyter se apucă de treabă. Şi reuşeşte minunea: în exact trei zile apare „Internaționala”. Ea s–a cântat mai întâi la Lille. Are succes, dar nu depăşeşte zona oraşului. Consacrarea o va primi abia la Congresul Internaționalei a II–a de la Copenhaga (28 august–3 septembrie 1910). „Internaționala” – cântecul delegației franceze, va fi preluat şi răspândit apoi de toate delegațiile. Va face înconjurul lumii, într–o „carieră” extraordinară, şi va fi preluat de bolşevicii ruşi ca leit–motiv al revoluției lor din octombrie/noiembrie 1917.

La români, textul şi muzica vor apare mai târziu, abia prin anul 1907, fiind publicate sub îngrijirea lui C.Z. Buzdugan. Aşadar, mai era cale lungă până la ivirea comunismului. Că „Internaționala” a fost preluată şi folosită de regimul comunist, asta–i altă poveste.

„Internaționala” poate fi interpretată şi astăzi, fiind unul din imnurile destinate nemuririi.

Patru dimineața, 22 Iunie 1941

Ştia Stalin că Uniunea Sovietică va fi atacată de Germania? Cercetătorii istorici sunt categorici: Da! Deschiderea arhivelor fostei Uniuni Sovietice a adus lămuriri asupra multor enigme, dintre care unele te lasă fără glas. Stalin știa că se pregătește un atac al Germaniei, încă de la 18 noiembrie 1940. Cine–l informase? Nimeni altul decât vestitul Richard Sorge. Transmite informații uluitoare și precise până la 5 martie 1941. Nimic. Stalin părea surd. N–a luat în seama nici avertizările unor militari străini, a unor diplomați. Atașatul militar Sovietic din „Republica de la Vichy" transmitea de urgență: „Așa cum afirmă agentul nostru Gilbert, ceea ce eu nu am crezut, conducătorul Werhmachtului a terminat transferul trupelor sale spre frontiera Sovietică și, mâine, 22 iunie 1941, ele vor ataca pe neașteptate Uniunea Sovietică". Rezoluția lui Stalin: „Această informație este o provocare engleză. Stabiliți cine e autorul acestei provocări și pedepsiți–l".

Era 4 dimineața, 22 iunie 1941. Povestește general–colonel, Dimitri Valkognov: „Jukov telefonează. Secretarul general a ridicat receptorul:

– Vă ascult...

Jukov îi raportează că aviația inamică a bombardat orașele Kiev, Minsk, Stavropol, Sevastopol, Vilnius şi altele. Apoi l–a întrebat pe Stalin dacă acesta l–a înțeles. Secretarul general respira greu şi tăcea. O greutate paralizantă, colosală, fantastică îi căzuse pe umeri şi întrebarea lui Jukov a fost înțeleasă cam greu".

S–ar putea ca în mintea lui Stalin să fi revenit textul telegramei de felicitare pe care i–o transmisese Hitler cu ocazia aniversarii a 60 de ani (21 decembrie 1839):

"Domnului Iosif Stalin

Cu ocazia celei de–a 60 aniversări, vă rog să primiți din partea mea cele mai cordiale felicitări. Cu această ocazie vă transmit şi cele mai bune urări. Vă urez multă sănătate dumneavoastră personal, precum şi un viitor fericit popoarelor Uniunii Sovietice, prietene..."

Stalin tăcea.

– Tovarăşe Stalin, m–ați înțeles?

În fine a înțeles. „Zeii greşesc, iar prețul greşelilor este fantastic de mare".

A ştiut România, înainte, că Uniunea Sovietică, va fi atacată? Ca de obicei, noi aflăm ultimii. Ambasadorul nostru la Moscova habar n–avea că România intrase în război! „A trebuit s–o afle... de la autorităţile Sovietice şi de la colegii săi italieni şi germani din capitala Sovietică"! Nici chiar ziariştii n–au ştiut nimic. „Timpul", relua un comunicat al Agenţiei TASS care dezminţea zvonurile cu „un apropiat război între Uniunea Sovietică şi Germania", la data de 15 iunie. Tot „Timpul", consemna cuminte apariţia cărţii „Cântece ţigăneşti", de M.R. Paraschivescu, iar ziarul „Dacia", consemna o evocare a poetului Teodor Murişanu despre biserica din Borsec.

Într–un târziu ne dezmeticim şi noi. Se aude:

„Ostaşi, vă ordon: Treceţi Prutul!"

Asasinul cu fular roşu

Când trecea spre şcoală, flăcăii oftau din rărunchi, iar cei însurați „îşi rupeau gâtul" după ea. „E frumoasă ca luna de pe cer", „o mândreţe de fată", „un înger pe pământ", spuneau ei. De statură potrivită, „Cu un trup de viespe scos în evidenţă, de o rochie, de obicei albastră", învăţătoarea Maria Gagel „răscolise satul Gura Văii, comuna Racova". Ochii de un albastru intens, părul negru ca de abanos, purtat în coadă pe umărul stâng, o făceau să semene cu Veronica Micle. Degeaba încercase să–i facă curte administratorul de la Fabrica de Postav din Buhuşi, sau fiul preotului din Băhnăşeni. Fata „nu voia să audă de nimeni şi de nimic". În sinea lor, femeile măritate se bucurau că soţii lor puteau doar să înghită în sec. Învăţătorul suplinitor, Vasile Negură, „mic de stat, chel şi cu ochelarii «fund de borcan», neînsurat, se topea ca lumânarea după ea, neîndrăznind să–i facă avansuri", în schimb, îi strecura în catalog doar câte un bilețel scris caligrafic cu „Te iubesc" şi, firește, nesemnat, cu un trifoi colorat cu creionul. Cine era Maria Gagel? Terminase Şcoala Normală din Iaşi,

promoția 1932. De la 1 septembrie venise să–și ocupe postul de aici, din Gura Văii, unde fusese repartizată, își luase gazdă la o familie „serioasă" lângă școală. Singurii vizitatori și prieteni erau soții Maria și Constantin Albu, învățători la aceeași școală. Corectă, dimineața exact la 7.30 se afla în cancelarie și pleca ultima după terminarea cursurilor, ajutând din când în când câte un elev la învățătură. Se întorcea la gazdă cu pașii mici, repezi, închidea ușa și doar după miezul nopții vecinii vedeau lampa stingându–se. Avea Maria vreun iubit secret? Nimeni nu știa nimic. Din când în când, ea primea, totuși, o scrisoare din Iași. Putea fi de la părinți sau poate de la vreun iubit! Nici poștașul nu–și putea da seama.

Luni, 12 noiembrie, orele 7.30. Tânăra învățătoare nu și–a făcut apariția. Se face ora 8.00. Copiii intră în clasă așteptându–și învățătoarea. Dar ea nu apăru, învățătorul Constantin Albu, directorul școlii, tocmai răsucea butonul unui aparat de radio marca „Mende" cumpărat de la firma „La Cucu" din str. Regele Ferdinand nr. 10 din Bacău. Printre pârâituri și tot felul de sunete, se auzeau acordurile celebrului vals „Dunărea albastră".

– Dom' director, don' șoara învățătoare Gagel, n–a venit încă la ore, zise o învățătoare.

– O fi uitat și ea. Poate i s–a defectat ceasul, își dădu cu părerea directorul școlii. Trimite pe Neculai (omul de serviciu) s–o zorească a veni la ore!

Orele 8 și 15 minute, îngrijitorul Neculai veni dând buzna în cancelarie, înspăimântat:

– Dom' Director, jale mare. Don' șoara a murit!

Firește, moartea învățătoarei s–a răspândit ca fulgerul în întreaga comună. Printre primii care au intrat în încăperea moartei a fost șeful postului de poliție, plutonierul Ion Manea. În cameră se afla un „șifonier, un lavoar cu placă de marmură și oglindă, o noptieră, o masă cu patru picioare, 3 scaune de culoare mahon, o măsuță cu oglindă, un preș lung, o mașină

de cusut „Singer", un cuier. Pe un pat de nuc cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune, era fără viață frumoasa învățătoare. Deși era frig și ploua mărunt în curte își făcură apariția mai multe femei în vârstă, care începuseră a o jeli.

– Dom' învățător, cum ați găsit moarta? întrebă șeful de post.

– Exact așa cum o vedeți. N–am atins nimic!

Plutonierul se aplecă asupra chipului moartei cercetând–o „așa cum fusese învățat la școala de poliție".

– Uitați, pe masă sunt niște scrisori! spuse învățătorul.

Ion Manea luă scrisorile în mână. Una era adresată „Parchetului, alta părinților și una fără adresă". Le deschise. Conținutul la toate era același, își cerea iertare pentru sinucidere pentru că „viața ei pe acest pământ nu mai avea rost".

– Dom' învățător, recunoașteți scrisul ei pe aceste scrisori?

– Parcă ar fi al ei...

– Parcă, sau este al ei, accentuă plutonierul.

– De, zic și eu că se asemănă dar parcă poți să știi...

– Ia uitați aici, are vreo 10 plicuri de culoare roz în noptieră, dar sunt și plicuri de culoare albastră și cu altă hârtie...

– Aveți dreptate! Asemenea plicuri nu există la noi în sat. Se aseamănă mai mult cu cele ce le primim din Iași... și parcă nici cerneala nu–i a ei. Noi folosim numai albastră pe când aceasta e verzuie...

– Domnu' Albu, știu că aveți la școală o lupă mare. Vreți să mi–o aduceți?

Peste puțin timp apăru un elev cu lupa pe care învățătorul o folosea la ore. Ion Manea privi atent prin ea la mâinile moartei. Deodată, rămase nemișcat.

– Dom' învățător, priviți aici, pe unghia inelarului. Vedeți, unghia e ruptă și sub ea câteva fire de lână roșie...

Într–adevăr sub unghie se zăreau fire lungi de lână roșie. Sub urechea stângă, prinse în „încuietoarea" cercelului, altele de aceeași culoare.

– Măi să fie! zise plutonierul. Fata asta nu s–a sinucis. Mai degrabă cred că cineva i–a făcut felul! Dar cine şi pentru ce? Amândoi căutară în şifonier, locul unde învăţătoarea îşi ţinea economiile. Cutia cu emblemă aurită în care–şi ţinea banii era goală. Dispăruseră se pare vreo 2.000 de lei şi ceva bijuterii de aur. Aruncate printre haine, vreo 10 scrisori. Plutonierul le cercetă. Toate aveau ştampilă de Iaşi. Un oarecare „Ion" îi scria că nu poate trăi fără ea şi într–o zi va veni s–o viziteze. Dar de pe una dintre ele reuşi să afle numele complet al expeditorului: Ion Samoilă.

– Dom' plutonier, Vasile Munteanu vrea să vă spună ceva, care zice el, că ar fi important!

– Bine, să vină!

Cu căciula în mână, acesta intră şi salută. Era un flăcău înalt şi bine făcut.

– Zi–i repede ce ai de spus, îl luă „în primire" plutonierul.

– Păi, cum să încep... eu, eu am o fată, adică o ibovnică mai jos de biserică. De dimineaţă, pe la al doilea cântat al cocoşilor, mă întorceam de la ea, că de... şi când trec pe lângă casa domnişoarei văd că ardea lampa, îmi zic „că mult mai citeşte

ea". Dar deodată se stinge lampa și din casă iese un bărbat. „Hehei, asta–i. Și ea o făcea pe sfânta". Mă dau după colțul gardului și stau să văd cine–i. Dom' plutonier, oi fi eu 'nant, da ăsta parcă nu–l mai oprise Dumnezeu. Era până sus la bagdadie. Se vede că era din oraș căci purta pălărie și palton, în mână avea o servietă. A coborât treptele și a ieșit pe uliță. Din trei pași a și ajuns la capătul ei... Cred că a luat–o spre Buhuș...

Plutonierul Manea se uită la ceas. Era aproape 9.00.

– Dacă am noroc, îl prin pe asasin! spuse el. Băiete, adu repede caii de la post și vii cu mine!

La galop, cei doi porniră spre Buhuși, Ajunseră la marginea târgului, dar nu–l zăriră:

– Hai la gară!

În mica gară erau vreo 20 de oameni: femei cu copii în brațe, țărani, câțiva țigani. Dar nici urmă de cel căutat... Să fi plecat?

– Hai prin crâșmele din zonă.

Frigul, vântul rece de toamnă, făcu ca acestea să fie pline de oameni. Fum, miros de băutură, mâncare...

– Dom' plutonier, e acolo!

La, o masă, cu pălăria trasă pe ochi stătea bărbatul căutat. Plutonierul, om mărunțel, dar îndesat și curajos se duse direct la masa lui:

– Domnule, sunt șeful de post din Racova. Nu vă supărați, fularul roșu vă aparține?

– Cel întrebat se uită mirat la el și dădu din cap afirmativ.

– Bine, atunci vă rog să mă urmați, sunteți arestat!

Pentru o clipă, în cârciumă se lăsă liniștea. Apoi, de pe un scaun se ridică individul. Era un colos de peste doi metri, capabil să sfărâme orice ar fi întâlnit în cale.

– Bine, dom' plutonier. Știu că nu mai am scăpare, mă predau!

Asasinul Mariei Gagel se numea Ion Samoilă, născut la 1 octombrie 1906 în Iași. Infractor înrăit, recidivist, era căutat

de mai multă vreme de polițiile din Iași, Suceava, Botoșani, Vaslui. Furase, înșelase, evadase din arestul orașului Huși. Cheltuia la pocher cam tot ce fura. Absolvent a șapte clase primare, dar și un excelent desenator și plastograf, el falsificase o diplomă de bacalaureat cu nr. 616, din 6 august 1927, apoi pe cea a Universității din Iași, Facultatea de litere și filosofie cu „specialitatea în limba și literatura română, cu două bile albe și patru bile roșii" din 23 septembrie 1931. Pe frumoasa învățătoare o cunoscuse în Copou, unde fizicul său, completat de cele două diplome i–au sucit capul. O datorie la pocher l–a adus pe „dom' profesor" la Gura Văii, crezând că naiva învățătoare are bani pentru... nunta lor. Cât despre scrisorile de adio, acestea erau falsificate încă de la Iași...

„I–am pus fularul pe gât și o dată am strâns. A murit ca un pui de găină" – va declara el.

A omorât doar pentru câteva mii de lei. Condamnat la închisoare pe viață, moare la 17 iunie 1934 din cauza unui abces!

Asasinul de sub pat

În anul 1946, într–una din maghernițele de pe str. Cremenea din Bacău trăia cu chirie bătrânul Ion Ursachi în vârstă de 72 de ani. Era un om ursuz, închis în sine, fără prieteni. La salutul vecinilor răspundea doar cu un mormăit, în cămăruța sa nu intra nimeni, nici chiar proprietăreasa, doamna Forman, care se mulțumea doar să încaseze chiria. Se știa că lucrase undeva pe la căile ferate. Pe 3 iulie soarele „ardea" deasupra Bacăului. O căldură înăbușitoare pusese stăpânire pe întreaga localitate. Pe la prânz, „băut și cam pe trei cărări", I. Ursachi se întorcea la locuință. Sub braț ținea însă un paner cu caise acoperit cu o basma uzată, cumpărat din Piața Mare.

– Raşelo, Raşelo, măi. Vino încoa să–l vezi pe nenorocitul ăsta de Ursachi beat, strigă frizerul Ozias, vecinul lui, către soția sa.

– Mare prost! Să bea pe o așa căldură! Să vezi că nu ajunge în casă cu panerul, își dădu ea cu părerea, clătinând din cap.

După colțul străzii, era cât pe ce să fie călcat de o trăsură condusă de birjarul Feraru, care firește, îl înjură zdravăn.

Din calea lui se feriră și surorile Adelina și Marcela Popescu. „Dacă are ouă în paner, cu siguranță că–s omletă", pufniră ele în râs. Cu greutate se strecură pe portiță, deschise ușa, o încuie și așa îmbrăcat căzu pe pat, adormind de îndată. Se trezi la câteva ore cu un gust greu „ca de cocleală". Trase basmaua de pe paner, întinse mâna să ia o caisă, înspăimântat retrase mâna, apoi fulgerător se prăbuși mort cu fața în sus pe pat. După două zile, doamna Forman anunță poliția.

Chiriașul ei nu mai ieșise din casă de mult timp, băuse insistent în ușă dar nimeni nu răspunse, în plus, un miros greu de hoit se simțea prin crăpăturile ușii. Se prezintă sergentul Vasile Bălan.

– Domnule sergent, chiriașul meu, Ursachi nu a ieșit din cameră de două zile. Am bătut în geamuri, în ușă, dar nu răspunde. Și știți ce miros iese din încăpere?

– Vă rog doamnă Forman să deschideți ușa!

– Uitați cheile, încercați și dumneavoastră, dar nu se poate pentru că s–a încuiat pe dinăuntru, îi spuse femeia dându–i o cheie.

Singura soluție era spargerea ușii. Pentru sergentul Bălan, om voinic, n–a fost o problemă. Ușa veche din brad cedă ușor. Un miros greu de suportat îl izbi în față. Lăsă ușa larg deschisă, apoi cu batista la nas intră. Cadavrul bătrânului Ursachi se afla pe pat. Avea ochii mari deschiși și îngroziți, privind spre

tavan. Mâna stângă era întinsă spre gât. Sergentul trimise după o ambulanță care în scurt timp sosi și luă cadavrul, ducându–l la autopsie. Cercetă camera. Un dulap vechi cu o oglindă ovală în care ținea haine, câteva farfurii, sticle goale, cratițe, o lampă de gătit, un godin și macheta din fier a unei locomotive „Pacific" formau averea lui Ursachi. Pe masă se afla panerul cu caisele neatinse. „De ce–a murit Ursachi?" își zise sergentul. A doua zi sosi și răspunsul medicului legist. „Atac de cord". Cineva sau ceva l–a speriat îngrozitor, inima cedându–i brusc, adăugă doctorul. „Cine să–l sperie pe moșneag, dacă nimeni n–a pătruns în încăpere!" Sergentul Bălan se reîntoarse. Intră însoțit de proprietăreasă.

– Asasinul este aici, doamnă Forman!

– Domnule sergent, cred că glumiți. Ați controlat întreaga încăpere doar. Numai pe horn, dar nici pe acolo nu putea să pătrundă înăuntru cineva.

Sergentul controla din nou dulapul, se uită cu lumânare aprinsă sub pat, ridică „țoalele de pe jos". Nimic. Deodată, se opri în loc.

Doamnă Forman, vă rog să mă ajutați să mut patul, îndepărtară masa și mișcară încet spre mijlocul încăperii patul. Brusc făcu un pas înapoi, ducând mâna spre pistol. Amenințător, sâsâind, un șarpe mic, lung doar de două palme, își mișca capul. Stătuse ascuns după piciorul patului. Încet, nescăpându–l din ochi, Vasile Bălan luă cleștele de cărbuni și lovi omorându–l pe loc. Enigma era rezolvată. După ce fuseseră culese caisele din livadă, atras de sucul dulce, neobservat, intrase în paner un șarpe. Săteanca l–a adus la piață fără să știe că duce și șarpele. Bătrânul Ursachi a cumpărat caisele cu paner cu tot, iar când a tras basmaua de pe el, a ridicat capul și șarpele. Spaima, dar și vârsta, i–au fost fatale bătrânului,

Faptele
haiducilor

Cei care vor auzi dangătul lor să spuie cu glas tare: „Dumnezeu să–l ierte!”

Palatul Domnesc din Iaşi. E ziua de 16 aprilie 1800. Într–una din încăperi, domnul Moldovei, Constantin Ipsilanti, se plimba ca un leu în cuşcă. Deodată, se opreşte brusc. Bate de două ori din palme:

– Poruncă, Măria ta!, spuse o slugă, cu capul plecat până la pământ.

– Să–i aduci de îndată pe Gheorghe Leondarie şi Tufecci–başa!

Cât ai clipi, acesta se reîntoarse având alături pe cel chemat.

– Măria ta...

Trecându–şi degetele prin barbă, domnitorul tună supărat:

– Tufecci–başa, ţi–au sosit veşti rele. Aflu că fratele tău Haralambie şi cu ceata lui fac numai blestemăţii. A călcat boieri ai Domniei mele luându–le scule de preţ, bani. A uşurat de pungi negustori cinstiţi şi a aţinut calea marilor boieri ce

merg la închinăciune la sfintele mănăstiri, lipsindu–i de bagaje şi bani. Neobrăzarea lui a fost şi mai mare, chiar când curtea mea de la Dumbrăveni a fost atacată şi jefuită. Ca atare, Domnia mea cere să–mi aduci capul lui!

– Măria ta, dar e fratele meu...

– Am spus... capul lui!

Când soarele era de–o suliță pe cer, Gheorghe Leondarie, comandantul gărzii domneşti, împreună cu 50 de arnăuți înarmați până–n dinți porni pe urmele fratelui său, devenit haiduc de temut. Ajunse la al treilea cântat al cocoşilor în Dămieneştii căminarului Gheorghe Hermeziu. Călăreții fură întâmpinați de lătratul disperat al câinilor de la curtea boierească. Ieşi în pridvor doar în cămaşă de noapte cu două pistoale în mână, având alături o slugă cu toporul pregătit să despice țeasta oricui, însuşi boierul Hermeziu. Descălecară şi duseră caii la ulucile cu apă. Tufecci–başa arătă porunca domnească boierului care încă se mai freca la ochi. Acesta o citi şi clatină din cap:

– Grea povară ai de înfăptuit! Istoviți de atâta drum, cred că v–ar prinde bine câte ceva din bucatele mele.

Se aşezară la masă. O țigancă roabă le aduse pe o tipsie de argint ceştile cu cafea:

– Oftezi din greu, voinice!

– Prea cinstite boiere, cum să nu oftez când trebuie să îndeplinesc porunca domnească de a–l prinde şi omorî chiar pe propriul meu frate?

– Fratele Domniei tale?

– Da, aşa cum ți–au auzit urechile. Pe Haralambie, haiducul.

– Doamne iartă–mă! Pe Haralambie? Păi, chiar acum două zile şi–a făcut apariția în ținutul Bacăului. A prădat în stânga şi–n dreapta, dar de casa mea nu s–a luat. Se întrebau şi slugile de ce ne ocoleşte. I–o fi frică...

– Frică, lui? Nu–l cunoşti boier Hermeziu. E încă tânăr, are doar 28 de ani şi ştie a mânui armele ca nimeni altul. Poate ochi

un ban de argint aşezat pe ramura unui stejar. Pentru vitejia lui l–a luat Alexandru Calimah în garda sa la venirea ca domn al Moldovei, printre cei 28 de neferi. Haralambie putea ajunge mai mult decât un simplu nefer, dar norocul n–a fost de partea lui. A avut vrajbă cu fiul dumisale, Neculai Cânta din Horodniceni, ocolul Şoimuşului. A lăsat totul şi a luat calea codrului... Are sălaşul prin părţile Chetrişului din ocolul Bistriţa de Jos, printre bejănarii medelnicerului Dumitrachi Candiano.

În timpul acesta, din spatele conacului, un cal cu călăreţ dispăru în goană, prin crângul din apropiere. Gheorghe Leondarie n–avea de unde să ştie că discuţia sa cu boierul Hermeziu fusese ascultată de fiica acestuia, Casandra. Ea era misteriosul călăreţ care părăsise curtea boierească. Pe cărări ocolite, ajunse la Chetrişu. De sus, de pe deal, se zărea satul cu coşurile caselor fumegânde. Struni calul şi coborî cu băgare de seamă spre locul unde îşi avea tabăra Haralambie. Un strigăt de cucuvaie răsună în pădure. De îndată, în faţa fetei apăru un haiduc cu săgeata pregătită.

– Du–mă degrabă la Haralambie! ceru Casandra.

Haiducul apucă de dârlogii calului şi o conduse la adăpostul haiducilor, îi ieşi în întâmpinare chiar Haralambie:

– Ei, Casandră, ce vânt te–aduce așa devreme?

– Nu–i timp de vorbă! Fugi! La tata acasă sunt oamenii domniei cu poruncă strașnică să te prindă viu sau mort. Fugi!

– Cine–i conduce?

– Chiar fratele tău, Gheorghe!

– Gheorghe?

– Da, el, cu cincizeci de arnăuți înarmați până–n dinți.

– Dacă–i el, nu mi–e frică. Pot sta liniștit.

– Liniștit, zici? Doamne ferește! Porunca i–a dat–o chiar Măria sa. Îți vrea capul!

Haralambie stătu în cumpănă. Cu mâna stângă își răsuci vârful mustății: să fugă, să nu fugă... Se opri deodată și hotărî:

– Ridicăm tabăra. Plecăm la Bozieni.

Un fluierat scurt făcu ca în câteva clipe toți haiducii să se ridice în șa. Unul după altul, călăreții porniră spre ținutul Neamțului. În fruntea lor, având alături pe frumoasa Casandra, mergea Haralambie. Înțeleaptă fusese hotărârea sa. Doar la un ceas după plecarea lor, cu caii în spume ajunseră arnăuții. Din tabără găsiră doar câțiva tăciuni fumegând. Tufecci–başa trimise iscoade. Acestea aflară că Haralambie se îndrepta spre satul Bozieni. Oamenii domniei continuară urmărirea într–o goană nebună. Treptat, treptat, distanța dintre urmăriți și urmăritori scădea. Haiducii, deși călăreți neîntrecuți, erau nevoiți a–și struni caii. Casandra, obosită, abia se ținea pe cal. Vărsăturile din ce în ce mai dese confirmară:

– Da, Haralambie, voi avea un copil.

N–apucară să ajungă în Bozieni, când răsună o pocnitură. Toți întoarseră capul și–l văzură pe Vasile, un băiețandru de 19 ani, prăvălindu–se mort de pe cal:

– Haralambie, predă–te! Voința Măriei sale! strigă fratele său, îndreptând spre el două pistoale.

– Aferim, frate Gheorghe. Acum se vede că ți–ai vândut și cugetul...

Arnăuții făcură cerc în jurul haiducului cu sânețele îndreptate spre pieptul lui. Un lucru extraordinar se petrecu atunci: nimeni dintre ei nu îndrăznea să apese pe trăgaci.

– Foc! strigă el la oamenii săi.

Arnăuții, oameni călîți în toate, se transformaseră în stane de piatră; nici unul dintre ei nu voia să–l omoare pe Haralambie, fratele lui Gheorghe.

– Ați surzit? Am zis „Foc!"

O liniște apăsătoare se lăsă. Furios, Gheorghe ținti spre Haralambie și... pădurea răsună, iar câteva păsări zburară speriate. Glontele tras de fratele său îl lovi drept în frunte. Haralambie scăpă frâul și duse mâna spre cap. Sângele izvorî din frunte. Abia putu să scoată un „Ah!" și se frânse pe spate fără viață. Atunci avu loc o scenă cu totul îngrozitoare. Gheorghe se îndreptă spre trupul fratelui său, nepăsător de parcă ar fi fost un necunoscut. Toți priviră îngroziți când acesta scoase iataganul, îl ridică și dintr–o lovitură tăie capul lui. Apoi, luă o traistă și–l îndesă acolo, dând poruncă de plecare. Ajuns la Iași, se duse la Curtea Domnească. Intră în sala tronului. Vodă și întregul Divan erau prezenți. Tufecci–başa Gheorghe, mai alb la față decât hârtia, îngenunche. Tremurând, scoase din traistă capul lui Haralambie și–l așează în fața lor. Lângă el, așează armele sale:

– Măria ta, am îndeplinit porunca, am liniștit țara și am adus capul fratelui meu și armele mele cu care l–am ucis, iar mie să–mi dai voie să mă retrag din oaste și să mă căiesc.

Martor, Alexandru Gonța scria: „Scena a fost așa de zguduitoare, încât a plâns întregul Divan și a smuls lacrimi chiar domnitorului". Gheorghe Leondarie și–a părăsit meseria și s–a retras la o moșie dăruită de domnitor, „pentru că a împușcat pe frate–său".

Dar necazurile lui nu se opresc aici. Noapte de noapte, are coșmaruri: în vis i se arată Haralambie. Acesta râde și–i spune să se uite la mâinile lui. De pe ele curgea sânge...

Înnebunit, se duce pe înserat la Mânăstirea Golia. Aici cere ajutor unui călugăr bătrân. Acesta îi spune să ridice o biserică pentru veșnică pocăință. Gheorghe vinde moșia și timp de patru ani înalță la Sărărie o biserică cu hramul Sfântul Haralambie, „făcându–i multe acareturi împrejur, pentru purtare de grijă a slujitorilor". În ziua de 19 martie 1805, biserica fu sfințită. Avea trei clopote, despre care spunea că „a înălțat și aceste trei clopote din banii lui, în biserica pe care o ridicase cu râvnă caldă și roagă pe toți cei ce vor auzi dangătul lor, pe toți cei mici și cei mari să–i spuie cu glas tare «Dumnezeu să–l ierte!»"

Dar ghinionul îl urmărește. Acareturile ard în mai multe rânduri, rămânând în picioare doar biserica. Cronicarul Manolache Drăghici scria: „Putem dar să venim a crede după starea zidurilor însemnate că o fatalitate se ține de dânsele necurmat, fiind fondate din prețul sângelui". Bătrân, urmărit de moartea fratelui său, Gheorghe Leondarie mai trăiește încă 30 de ani de la târnosirea bisericii din Sărărie, până la 27 august 1835, când trupul său va fi coborât în cripta propriei sale ctitorii.

Ce s–a întâmplat cu Casandra? Aceasta avea să dea naștere unui băiat ce va lua drumul călugăriei la Schitul Durău, sub numele de Gherman.

Tragedia celor doi frați a intrat repede în legendele populare. Mihail Sadoveanu o va descrie în „Hanul Ancuței", iar Yves Auger o va prelua și o va publica peste hotare, „fiecare mai adăugând câte ceva, după harul lui".

Pintea Viteazul –„spaima bogaților și mila săracilor”

„La curțile stupului, stupului bogatului, cine oare că–mi slujea, cine toate le făcea?
Era Pintea cel voinic, în necaz trăit de mic.”

Așa glăsuia o veche baladă. Faptele lui de vitejie, dar și faptele sale caritabile au rămas vii în amintirea poporului. Multe locuri poartă și astăzi numele său: „Peștera Pintii”, „Poiana Pintii”, „Pârâul și Izvorul Pintii”, „Pivnița lui Pintea” sau „Fântâna lui Pintea”.

Pintea a fost un personaj real, atestat și de documente. El se numea Gligor Pintea și văzuse lumina zilei la 25 februarie 1670 în comuna Măgoaja, din fostul județ Someș. Tatăl său luptase în rândul răsculaților lui Racozy în 1670, ca sutaș de cavalerie. Lovit de mai mulți plumbi, revine rănit acasă, și după puțin timp, moare. Gligor este trimis la gimnaziul calvin din Arad, unde „rupea” binișor la latină și germană, „era tare la socoteli” și „își putea mâzgăli din memorie” harta imperiului austriac. Toată lumea îl vedea un „mic funcționar pierdut într–un birou plin cu jalbe și hârtii cu socoteli”. N–a fost să fie așa!

În 1694, avea 24 de ani și fusese avertizat de autorități că trebuie să se înroleze în armată. Când a auzit ce–l așteaptă era să cadă cerul pe el. Serviciul militar dura atunci 16 ani! Stă în cumpănă și „nici o vorbă nu vorbea, fără–n gându–i se gândea". Decât în slujba împăratului, mai bine calea codrului. Ia pistoalele și flinta tatălui său și alături de bătrânul Nichifor și Sava, un prieten din copilărie, cu trei cai, dispare în locurile stâncoase ale Gutinului, unde își alcătuiește ceata sa de haiduci. În scurt timp, în rândurile sale vin 200 de voinici. Pintea devine spaima autorităților. Pentru a fi mai eficient, își împarte oamenii în trei cete, având „grosul" de 120 de oameni sub comanda sa directă. Dacă la început cetele de haiduci se mărgineau la atacul unor conace izolate, în 1699 își puteau permite să pună în pericol orașele Baia Sprie, Satul Mare, Baia Mare. Desigur, acțiunile sale, plângerile celor jefuiți ajung repede la urechile generalului Loewenburg. Se încearcă prinderea sa. Nu reușesc. Se pune premiu pe capul lui Pintea, „viu sau mort", dar nici așa austriecii n–au noroc. Pentru că haiducul avea sprijinul populației, generalul simte că n–are șanse să–i țină piept. Pintea era pe buzele tuturor.

Românii doreau cu ardoare să scape de austrieci. Ce putea să facă generalul în asemenea situație? Când haiducii atacă cetatea Satu Mare, Loewenburg nu stă prea mult pe gânduri și alege decât o capitulare rușinoasă, mai bine o înțelegere cu „tâlharul Pintea". Avea și un argument forte: banii, înțelegerea între cei doi prevedea ca Pintea să renunțe la prădăciuni și să garanteze negustorilor siguranța pe drumurile de munte. Pentru aceasta, el primea, la date fixe, sume mari de bani. Între timp, Pintea organiză, după un sfat cu căpeteniile sale, grupe de câte 10 haiduci conduși de către un fruntaș în comitatele dimprejurul locului său de baștină.

Un alt fapt venea în ajutorul său. Se anunța un lung și sângeros război austro–spaniol. În primăvara anului 1700, Viena trimite ordine severe pentru încorporarea grabnică a tuturor bărbaților valizi între 18 și 40 de ani. Vestea recrutării

stârni panică mai ales printre iobagii români, secui și unguri. Deja apăruseră soldații care scotoceau casă cu casă, în căutarea recruților. Peste 4.000 de tineri preferară să fugă în toiul nopții pe poteci ascunse privirilor, spre tabăra lui Pintea. Acum, haiducul dispunea de o adevărată armată, capabilă să țină piept soldaților austrieci. Ca urmare, înțelegerea încheiată în 1699 n–a mai fost respectată. Pintea cu cei 4.000 de feciori înarmați atacă Baia Mare, localitate în care se găsea o pătură de îmbogățiți, apoi își extinde acțiunile în Maramureș și Crișul Repede. Francis Racoczy II începe mișcarea de eliberare a Transilvaniei și Ungariei de sub stăpânirea austriecilor. Se formează detașamentele de luptă ale curuților sub comanda a patru căpitani. Firește, Pintea ia comanda unui detașament, cu care susține o mișcare țărănească de proporții în nordul Transilvaniei. Are curajul de a ataca un regiment austriac ce se deplasa de la Baia Mare spre Satu Mare.

La începutul anului 1703 ajunge la pasul Ghimeș. Aici, Racoczy ridicase fortificații pentru a ține sub control zona, dar mai ales pasul (ruinele lor găsindu–se și astăzi). Pintea apare

în satul Ghimeș într–o seară de aprilie. Pe ici pe colo, se zăreau încă petice de zăpadă. Doisprezece tovarăși cu căciulile pe ceafă, înarmați până–n dinți, îl urmau. Au fost găzduiți, conform legendei, de–o veche cunoștință de–a lui Pintea. Timp de trei zile, el a îndemnat la revoltă țăranii din zona Ghimeș–Palanca. La plecare, trecând prin Ghimeș, zări printre locuitorii veniți să–l conducă o tânără și frumoasă fată. Pintea, bărbat la 33 de ani, se simți ca niciodată răscolit în toata ființa sa. Opri calul și se îndreptă spre cea care–l tulburase așa de mult. Îi zâmbi, iar fata plecă ochii spre pământ rușinată. Atunci, Pintea scoase din chimir o monedă de aur cu capul împăratului austriac Leopold I și i–o strecură în mâna:

– Păstreaz–o. Voi reveni! ar fi spus Pintea, dispărând în goana calului.

La începutul lunii august 1703, haiducii asediază Baia Mare. Reușesc să sfărâme porțile cetății și să pătrundă în oraș. Se duc lupte înverșunate cu apărătorii grupați în turnurile de piatră situate de–a lungul zidurilor. Pintea face adevărate minuni. Unde apărea el, soldații o luau la fugă îngroziți. Luptele se prelungeau însă, și orașul nu fusese cucerit. Deodată, haiducii ramaseră înmărmuriți: un plumb tras de unul din apărători îl lovi la gât pe Pintea care scăpă sabia din mână și se prăbuși de pe cal. Cineva strigă: „Pintea e mort!" Atunci, soldații căpătară curaj și năvăliră peste haiduci. Pintea, rănit, fu prins și târât în temniță. O parte din haiduci reușiră să scape, dar mulți dintre ei fură prinși și întemnițați. La 22 august 1703, după o scurtă judecată, soarta lui Pintea fu pecetluită. Slăbit pentru că pierduse mult sânge, este scos din temniță și dus în piața centrală. Apoi, fu legat de un stâlp. Un preot rosti o scurtă rugăciune. Se auzi o comandă și soldații descărcară plumbii ucigători în trupul haiducului. Francisc Racoczy n–a mișcat un deget pentru a–l salva. Dimpotrivă, mai târziu, în memoriile sale, nu are cuvinte de laudă la adresa faptelor sale: „O veste prea plăcută m–a cuprins, căci Pintea, lotrul faimos din Mureș, de origine valah, ca să–și dovedească credința

ce–mi păstrează, tăbărâse sub zidurile cetății Băii Mari... Voia sau să ocupe cetatea în numele meu, sau să silească locuitorii să treacă partizani ai mei. Populația a și capitulat. Dăduse voie lui Pintea să intre în cetatea ce era împrejmuită cu ziduri, prevăzută cu turnuri. Deoarece însă Pintea și tovarășii săi începuseră a jefui cetățenii, ca să–și apere familiile și bunurile lor, se întruniră între sine și uciseră pe Pintea și ai lui ortaci. În urma celor petrecute, cetățenii îmi trimiseră solie sub cuvânt să dea seamă despre cele făcute și să mă asigure despre a lor credință către mine".

Moartea lui Pintea Viteazul a impresionat multă lume. La Ghimeș, legenda spune că fata care primise bănuțul de aur de la Pintea, auzind de moartea sa, a jurat să nu se mai mărite niciodată. Se pare că a murit fată bătrână, la vârsta de 80 de ani, cu gândul la cel pe care și–l dorise drept bărbat.

Conform credinței, haiducul era vulnerabil doar la glonțul de argint: „Cu trei fire de grâu sfânt, lângă aceste–un plumb de–argint, subsuoara de–a dreapta, că acolo–ți stă puterea".

Haiducul Belecciu – „groaza Văii Tazlăului”

26 octombrie, leat 1802. Curtea bisericii din Pătrășcani era plină de lume. Veniseră la marea sărbătoare Sf. Mare Dimitrie. Se terminase slujba, în altar „omora” mucurile de la lumânări Moș Nicolae, țârcovnicul. Sub un cireș bătrân, discutau aprins preotul Grigore cu spătarul Ștefan Ruset, proprietarul moșiei. La câțiva pași de ei, o slugă ținea de frâu calul gata pregătit de a fi încălecat de boier. Ștefan Ruset se întoarse spre un răzeș, care–i înmâna o jalbă. Deodată, se lăsă o liniște apăsătoare. Cerul se schimba ca apa mării în timp de furtună. Câinii din sat începură să urle, zbătându–se să rupă lanțurile. Vrăbiile din cireș zburară înnebunite spre pădure. Aflate la păscut, vacile porniră dintr–o dată într–o goană nebunească, când într–o parte, când în alta, izbindu–se unele de altele. Calul boierului se ridică în două picioare, smuci cu furie și scăpând din mâna slugii alerga îngrozit, căutând scăpare pe poarta bisericii.

– Ce să fie, părinte?, întrebă Ștefan Ruset, îngrijorat.

– Vine o furtună...

Nu termină vorba, şi un vuiet nemaiauzit se porni. Oamenii se opriră pe loc şi se priveau înfricoşaţi. Cineva încerca să strige ceva, când clopotul cel mare începu să bată singur. Apoi pământul zvâcni cu putere şi cu un dangăt sec se prăvăli clopotul. Turla bisericii se înclină ca o creangă bătută de vânt. Oamenii simţiră cum pământul le fuge de sub picioare. Dealurile când veneau spre ei, când se îndepărtau. Soarele dispăru, şi întunericul acoperi totul. Din fundul pământului se auziră zgomote cumplite. Copacii din curtea bisericii fugiseră câţiva metri, iar o crăpătură de câteva palme străbătu dealul. Dură mai mult decât ai spune de trei ori „Tatăl nostru". Apoi zgomotul se opri. Se lumină, iar Ştefan Ruset se ridică de lângă nişte salcâmi, unde fusese azvârlit. Preotul, care–şi pierduse potcapul, îl strigă. Din biserică rămăseseră doar zidurile crăpate de se vedea catapeteasma, iar clopotul zăcea aruncat între prunii de lângă gard. Oamenii fugiră spre sat. Pe ulițe umblau vite cu funiile rupte la gât, oi behăind. niciun horn nu se mai vedea deasupra caselor. Ajuns la curtea boierească, spătarul mai să n–o recunoască. Zidurile ce înconjurau casa şi acareturile zăceau prăvălite, iar acoperişul casei se afla într–o rână. Un fum înecăcios se ridica din dărâmăturile casei. Din vest se porni un vânt tăios ca de iarnă.

Trecură trei zile de la cumplitul cutremur. Slugile adunate de prin sate înlăturau dezastrul de la curtea boierească. Ştefan Ruset, cu cămaşa suflecată, tăia cu toporul şi ascuţea un ţăruş. Sus pe o grindă, pe acoperiş, lucra un băieţandru. Din întâmplare îşi aruncă ochii spre pădure. Simţi că îngheaţă. Unul după altul, veneau călări doisprezece oameni înarmaţi:

– Stăpâne, vin tâlharii lui Belecciu!

Groaza care puse stăpânire pe toţi fu mai mare decât cea a cutremurului. Femeile ţipară, iar copiii începură a plânge. Ştefan Ruset îşi strigă slugile să vină cu arme la el. Imediat curtea deveni pustie. În spatele uşilor casei, cu inima zvâcnind îi aştepta boierul cu două pistoale în mâini şi bărbaţii ce se aflaseră în bătătură, înarmaţi cu topoare, fiare de plug şi drugi de fier.

Nu trecu mult şi apărură haiducii, în fruntea lor, cu o pălărie mare de Braşov, călărea Belecciu, spaima Tazlăului. Îşi opri calul chiar lângă ulucul cu apă pentru vite. Haiducii îşi îndreptară sânețele spre uşă şi ferestre:

– Boier Ruset, ieşi să–ți vedem fața. Oamenii mei au înconjurat casa şi de aici n–ai cum să scapi. Hai, boierule, să te vedem.

– Plecați din ograda mea, hoți nenorociți ce sunteți. Poterele domnești sunt pe urmele tale, Belecciule. Ai să atârni în ştreang ca prietenul tău, Ilie Petralifu! Are doi ani de când i–a putrezit hoitul...

– Nu, boier Ruset. Nu plec cu mâna goală. Fă bine şi adu–ne lada cu scule scumpe şi pungile cu galbeni. De nu, uite ce te aşteaptă!, râse Belecciu, arătându–i sâneața.

Dar, când îşi încheie vorba, o sâneața pocni şi de după uşa grajdului se auzi: „Valeu, m–a omorât". Ce se întâmplase? O slugă voise să fugă, dar ochiul atent al unui haiduc îl observă, trăgând asupra lui. Din casă se auziră plânsete. O femeie, probabil jupâneasa Elisabeta, îl imploră pe Ştefan Ruset să–i dea tot ce cere hoțul, decât să–i omoare.

– Fie precum spui, Belecciule. Îți trimit banii şi giuvaierurile...

Nu după mult timp o fată din casă întinse un covor înflorat înaintea călărețului. Se aduce un sipet. Belecciu porunceşte unui însoțitor să coboare şi să verifice. Acesta descălecă şi ridică capacul. Era să dea un pas înapoi. Strălucind, erau îngrămădite două cruci din aur cu pietre scumpe, un lanț cu mărgăritare, o salbă cu galbeni, cești din argint şi trei garafe mari tot din argint, inele, paftale de argint cu sidef, un hanger cu mânerul şi teaca ornate cu turcoaze, o sabie din argint, paftale de aur bătute cu pietre scumpe. Sub ele, 460 monede din aur, taleri austrieci şi napoleoni.

Belecciu ceru să i se timită un şal. Haiducul răsturnă avutul din sipet în şal. Rânji:

– Boier Ruset, fără poteră. De nu, iar îți fac o vizită!

Urmă o nouă poruncă, și cei doisprezece plecară pe o potecă spre codru, la fel cum au venit; unul după altul, dar chiuind și slobozind focuri de pistoale. La ieșirea din sat, opriră în fața casei dărăpănate a bătrânei Sanda Vidraşcu. Câțiva copii aproape dezbrăcați se jucau în țărână. Belecciu făcu semn să se oprească. Chemă pe bătrână și–i aruncă în pestelcă 10 monede de aur:

– Să cumperi haine copiilor din târgul Tescanilor!

Ceata haiducului parcă își făcea de cap. La o săptămână, ba chiar la o zi, două, cădeau rând pe rând curțile boierești în mâinile haiducilor. Nu scăpară slugerul Constantin Leondari din Urminișu, vistiernicul Sandu Sturza din Lucăcești, căpitanul Enachi Pofito, toți din ocolul Tazlăul Sărat, apoi stolnicul Dimitrie Secară din Bereşti, spătăreasa Maria Roset din Orășa, comisul Scarlat Crupenschi din Slobozia Mielului, aflată în cuprinsul ocolulului Tazlăul de Gios.

La Tescani, aflat tot în Tazlăul de Gios, avea curte cămănarul Dimitrachi Roseti. Era fiul medelnicerului Gheorghe Roseti, căsătorit cu braşoveanca Ileana Herescu. În mijlocul curților

ridicase o biserică de zid cu hramul „Sfântului Gheorghe" în 1769. La 1802, Dumitrachi avea 22 de ani. Era departe de a fi un bărbat frumos, fiind „lung, slăbănog, cu părul roșietic". Se căsătorise devreme cu Ecaterina Crupenschi și avea deja doi fii, pe Enache și Costache. Trecând cu calul pe la moșia Brătila, a sărdarului Constantin Botezam, acesta îi spuse:

– Dumitrache, pregătește–ți oamenii, că o să te calce Belecciu!

– Nu s–a ivit omul să dea peste Dumitrachi. Am o sabie de taie fulgul de pasăre în aer și–o sâneață cu care dobor un urs dintr–o lovitură!

A trecut mai bine de–o lună de la avertismentul dat la Brătila. Era pe la 18 noiembrie. Pădurea Tescanilor căpătase culoarea arămie. În târgul aflat nu departe de curte, veniseră cu noaptea în cap țărani cu căruțele din toate părțile. Aici se cumpărau sau se vindeau sape, seceri, săbii sau pistoale aduse de la Brașov, mere de la Măgirești, păcură de la Pustiana și Moinești, sare de la Tg. Ocna, sumane de la Oituz, lemne de la Dărmănești, oale și farfurii de la Schitu Frumoasa. În fața dughenelor improvizate sau chiar pe pământ, fiecare își etala marfa. Din când în când se auzea țipătul unuia căruia hoții îi furaseră banii. Strigătele negustorilor se amestecau cu nechezatul cailor sau cu mugetul vitelor. Dumitrachi Roseti coborâse de la curte și intrase în târg. Tocmai se târguia cu un negustor brașovean asupra unor seceri, când un vuiet îi ajunse până la ureche: „Belecciu!"

Cum apăruse haiducul cu ceata lui acolo, nimeni nu–și dăduse seama. Un foc de pistol tras de însuși Belecciu făcu să amuțească întreaga adunare. Se ridică în scări și privi deasupra mulțimii. Se trase de mustăți mulțumit, îl zărise pe Dumitrachi. Porni spre el. Ajungând la doar câțiva pași, își struni calul:

– Bună vreme, boier Dumitrachi.

– Păi nu–i prea bună când apari, răspunse tânărul boier. Lumea îi sătulă de blestemățiile care le faci dumneata și oamenii

ce te urmează. Ar fi bine să fugi până nu te ajung oamenii domniei. Pe capul tău s–a pus preț mare...

– Ești îndrăzneț, boiere. Nu ți–e teamă?

– Niciodată de un tâlhar. Dacă ai fi singur, ți–aș arăta eu...

– Hei, da' îndrăzneț mai ești, băiețandre. Păcat de tinerețea ta. Îți voi pune capul acolo unde–ți vor fi picioarele.

Înfuriat, Belecciu coborî de pe cal. Mic de stat, dar îndesat, trase iataganul şi se repezi la Dumitrachi. Oamenii făcură cerc în jurul lor. Doar tovarăşii lui Belecciu priveau dintr–o parte, stând călare. La atacul haiducului, Dumitrachi pară cu sabia. Fiarele scrâşniră, boierul fiind gata să scape arma din mână. Haiducul atacă din nou, dar boierul evită lovitura. Veni rândul haiducului să atace. Lovi sabia boierului aproape de gardă. Observând un pic de cumpănă, Belecciu atacă cu sabia nebuneşte, în dorința de a–l speria şi istovi. Slăbănog, dar ciolănos, Dumitrachi rezistă loviturilor furioase. În ciuda răcelii vremii, de sub căciula Belecciului apărură broboane de sudoare, încet, încet, puterea lui începu să slăbească. Atâta aştepta moldoveanul nostru. Sabia izbi iataganul fără oprire, o dată, de două ori, de trei ori... Surprins, Belecciu făcu un pas înapoi, apoi încercă să

evite durele lovituri. Fulgerător, trase hangerul de la brâu şi în timp ce cu iataganul împinse sabia, dădu să înfigă lama cuțitului în inima lui Dumitrachi. Acesta îşi feri corpul şi cu puterea pe care ți–o dă furia, izbi sabia cu atâta forță, încât iataganul fu aruncat în aer. Rămas fără armă, Belecciu încremeni. Ochii căpătară o lumină de nebunie şi rânji prosteşte. Nimeni din cei de față nu mai făcu vreo mişcare. Ca stane de piatră rămaseră şi tovarăşii lui Belecciu. Ce va face Dumitrachi? Cu vârful săbiei atinse uşor gâtul duşmanului său. Stătu o clipă nehotărât, apoi îşi lăsă arma jos:

– Pleacă, Belecciule, de–aici. îți dăruiesc viața, deşi n–o meriți. Ia–ți oamenii şi să vă faceți nevăzuți din calea mea. Nu uita, chiar dacă ai scăpat de ascuțişul săbiei mele, nu vei avea nicio altă cale decât aceea de a atârna în ştreangul domniei din Iaşi!

Haiducul, parcă trezit dintr–un somn adânc, se aruncă pe cal, urmat de oamenii lui, dispărând în chiotele mulțimii. Vorbele lui Dumitrachi Roseti se dovediră profetice. Nu după multă vreme de la acest duel, Belecciu fu prins de arnăuții domneşti şi spânzurat exact în acelaşi loc în care fusese executat şi prietenul său, Ilie Petralifu, la 6 septembrie 1800.

Boierul Dumitrachi Roseti nu scăpă însă de necazuri, îl vor ataca cete turceşti, cu care a avut mult de furcă. Atât de dese deveniseră incursiunile turceşti, încât el îşi construi un turn de apărare şi observație pe care îl numi „cucurigu". În iunie 1821, îi scrie cu amărăciune domnului Ioniță Sandu Sturza: „Cu plecăciune mă închin dumitale, moşu' Ioniță. După prăzile volintirilor, care cred că–i fi auzit câte am pătimit rămânându–mi numai păpuşoi şi puține vite, iar altă nimica, mi se ridică acum şi aceasta de către ostaşii turceşti subt care cuvânt nu ştiu, căci nici în cugetul mieu mă simt cum ai mai mică greşală către a noastră stăpânire, încât mai vârtos în fapta pentru care fiindcă acum sunt pan' la cămeşă dezbrăcat, mă rog dumitale fă binele ce poți face unde vei socoti şi cerând să dai poruncă a nu se mai lua altele."

Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare”

1 făurar (februarie) 1841, „orele 9 și un sfert seara”. Cerul era senin și frig de „crăpau pietrele”. Unsprezece călăreți înarmați părăseau târgul Bacăului îndreptându–se peste dealuri, la Șerbești. Era ceata vestitului haiduc Petreanu. Deodată, Ivan Tipsie, unul dintre ei, strigă arătând spre cer:

– Căpitane, uite, spre pământ cade o stea cu coadă!

Într–adevăr, exact deasupra lor se petrecu un fapt extraordinar, consemnat cu exactitate atunci și de spițerul Iosif Teodoru, care avea singura spițerie din oraș: „Se arătă la mică înălțime, de o formă sferică, diametrul ce părea ochiului a fi de două palme, albiu și foarte luminător, slobozindu–se de la nord–est spre vest și lăsând în urma–și o coadă prea frumos scânteietoare și făcându–se nevăzută în sfârșit spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socotește a fi fost mai mult de o minută”. Haiducii își făcură cruce, Petreanu spunând:

– O fi murit vreun rege sau împărat!

Altul adaugă în șoaptă: „Semn rău". Aproape de miezul nopții ajunseseră la cârciuma „La Scăricica", gazda favorită a lui Petreanu, așezată lângă „un grup de 50 de izvoare". Cârciuma era în afara satului și era compusă din „o sală mare cu vatră dar și sobă de fer, trei odăi, un grajd pentru cai, o jitniță pentru ovăzul cailor, un șopron pentru rotari și trei bordeie îngropate cu vatră". La „o azvârlitură de băț" se afla pădurea unde haiducii puteau dispărea când se iveau poterile. Cârciumarul Tănase Pârpoacă îi aștepta. Avea de toate: „carne proaspătă de porc, cârnați, brânză de oi cu ceapă, rachiu și vin bun". Îi servea, așa cum e în întreaga lume, o hangiță frumoasă, Maria. Venise de mică adusă de Tănase de prin părțile Transilvaniei. Acum era ibovnica lui Petreanu. Haiducii pătrunseseră în cârciumă. Un miros dulceag de fum și băutură îi izbi în față. Din desagi descărcaseră o adevărată comoară. Îl vizitaseră pe vestitul boier băcăuan Enach Petrovici. Fusese al cincilea boier băcăuan jefuit în doar două luni. Era din acei boieri „ce strângea banii de nu–i vedeau lumina soarelui."

Haiducii rânduiră pe mese: „stofe nemțești, 3 șaluri, lumânări de ceară galbenă, două săbii ruseşti, două flinte, un hanger cu peruzele, bumbac de doi lei ocaua, cinci căciuli de miel întreg". Apoi răsturnaseră din pungi mii de monede de argint: „puișori, nisifele, sorcoveți, carboave, icosari din aur, irmilici, galbeni austrieci, olandezi, lire turceşti, lefti, mahmudele şi poli imperiali ruseşti." în puțin timp, Petreanu împărți prada, răsplătind „regeşte" pe găzdaşi. Mâncarea, băutura curgeau. Ștefan sau Catihetul cum îi spuneau ei, pentru că urmase o școală, începu să cânte, vestitul cântec al lui Angheluță*: „Sună, sună/Și răsună,/Sună pietricică–n vale,/Puica mă plânge cu jale", într–un târziu, Petreanu îl întrebă pe Tănase:*

– Ei, ce se mai aude prin sat?, mă mai caută ispravnicul Săndulache Sturza?

– Fii liniştit, căpitane. Pe o vreme ca asta, nu se încumetă nici fiarele să iasă din bârlog, îl asigură cârciumarul. Am iscoade de bune...

Spre zori, toată lumea „dormea buştean". Din când în când se mai auzea trosnind în foc. Deodată, caii din şopron deveniră neliniştiţi. „O fi vreun lup care dă târcoale!" gândi Petreanu. N–apucă să–şi termine gândul, că încăperea se umplu de arnăuţi înarmaţi până în dinţi. Patru dintre haiduci fură ucişi pe loc când încercară să–şi scoată armele. Doi arnăuţi săriră la Petreanu şi îl înlănţuiră pe loc. Aga Săndulache Sturza putea fi mulţumit şi trimise vorbă tuturor boierilor „că puteau să doarmă liniştiţi."

Luni, 14 ale lunii cireşar, târgul Tecuciului fu cuprins de o larmă nemaivăzută. În centru, pe un tăpşan se înălţa o spânzurătoare, iar spre ea se îndrepta un cortegiu cum nimeni nu mai întâlnise aşa ceva. În frunte mergea un om înspăimântător. „Era un colos la trup, păgân de slut la faţă, cu o privire fioroasă de te băga în friguri la cea dintâi căutătură. Purta o uniformă de spenţăr, adică o tunică închisă la gât ca la oşteni, şi cu

nasturi de metal, pantaloni de postav roşu, o căciulă în cap cu fundul roşu şi pe dânsa o marcă de tinichea" scriind pe ea „Călăul temniței" şi un bici pe umăr. După el, nefericitul haiduc Petreanu păzit de armăşei şi darabani care băteau tobele. Domnitorul Mihail Sturza voia „ca lumea să vadă şi să se îngrozească cei care încălcau poruncile ocârmuirii". Execuția înlocuia vechile bătăi cu biciul făcute in fața porților temniței şi unde se întâmpla câteodată ca armăşelul „să se ia cu vorba şi să uite să îi spună gâdelui să înceteze". Dar cine era călăul care îngrozise aşezarea? Se numea Gavril Buzatu, zis Masalagiul. Fusese închis pentru crimă şi aştepta să putrezească în hrubele fără fund ale domniei. Nu se mai gândea ca vreodată o să vadă lumina soarelui. Dar, într–una din zilele toamnei anului 1835, uşa grea de stejar a temniței se deschise şi în încăpere apăru marele armaş. Acesta le propuse osândiților „slujba de gealat", cu condiția, aşa cum scria „în criminalicesc", că dacă nu–şi ține angajamentul, „în acelaşi ceas cu moartea se va pedepsi." El acceptă fără să se gândească prea mult. Acum privi în ochii de culoarea cicoarei ai haiducului. Rânji, îl împinse de spate spre laţul frânghiei. Din mulțime, babele îşi făceau cruci mari pe piept, iar fetele tinere

plângeau cu sughițuri. Doar bărbații stăteau nemișcați și încruntați. Urmă o poruncă, și Masalagiul îi prinse capul în laț. Puternic cetluit în frânghii groase, Petreanu ceru să i se permită măcar să facă semnul crucii. Marele armaș însă refuză, încă o comandă și trupul voinicului se prăbuși în gol...

Poporul i–a păstrat o baladă amintită din când în când la șezători.

Doina

(lui Ion Petreanu)

Bată–l crucea om bogat,
Om bogat și făr'de sfat!
Toată vara l–am rugat
Să–mi dea bani pe adunat.
Măcar două, trei parale,
Să–mi cumpăr la copii sare,
C–am făcut o turtă–n vatră
Ș–am făcut–o nesărată.
Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui
Și i–o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare.
Trăsei două, trei pârloage,
Foamea la pământ mă trage!
Dacă văzui și văzui,
Două, trei cruci îmi făcui;
Luai coasa de picior
Și–n văzduh îi dădui zbor,
Ș'o izbii de–un păducel,
Sări coasa din cățel.
Iaca stăpânul călare
Că–mi aduce de mâncare,
Mălai negru zguruit
Și uscat și mucezit.
N–apucai să–mbuc o dată,

Ciocoiul își face plată
Și mă ia la schingiuit,
Că nimic nu i–am cosit.
Eu o palmă îi dădei
Și toți dinții că–i scosei.
Dacă văzui și văzui,
Șoim de codru mă făcui.
Și de când m–am haiducit,
Drag îmi e drumul cotit.
Când văd tabere viind
Și ciocoi înălbăstrind,
Mă fac broască la pământ,
Îmi așez durda spre vânt
Și mi–i iau la căutare
De la cap pân'la picioare
Și chitesc și socotesc:
Pe unde să mi–i lovesc?
La retezul capului,
Pe din dosul fesului,
Unde–i cald ciocoiului.
Eu chitesc, durda pocnește,
Ciocoiul se zvârcolește
Și de zile se sfârșește.
Las'să moară ca un câne,
Căci i–am zis ades: „Stăpâne!
Nu–ți tot bate joc de mine,
C–a veni vara ca mâne,
De te–oi prinde–n Lunca Mare
Să–ți fac divan pe spinare
Și să te calc în picioare,
Ca pe–un șarpe otrăvit,
Ca pe–un dușman ne–mblânzit."

Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și cu inima de piatră”

Haiducul Nicolae Grozea „cel vestit în țară”, cum îl numea Vasile Alecsandri, sau „cu inima de piatră”, cum îl caracteriza Panait Istrati, se născuse la Bodești–Vâlcea, într–o familie de țărani nevoiași. Ca înfățișare avea „ochii albaștri și cinstiți”, „părul, genele și sprâncenele un pic cam roșcovane”, iar ca fire „sălbatic, dar bun la inimă”. La 17 ani era posesorul unei „teleguțe și un cal”, „câștigate cu sudoarea frunții”. De sărbători purta „cizme văcsuite, cu cămașă de borangic, cojocel înflorat și căciulă țurcănească”. Mai mult, „deprinsese limba grecească fără să afle satul, mulțumită drumurilor pe care le făcea la Buzău”. De mic cunoștea nedreptățile, spunând că „pământul e frumos, că trebuie să fie al nostru, câtu–i de mare și de lat, ar trebui să fie al nostru, al tuturor, pentru că venim pe lume goi, despuiați și el așteaptă să–l muncim și să ne bucure roadele lui. Dar nu–i al nostru, va trebui să fie. Trebuie să îl smulgem din mâinile celor ce–l stăpânesc fără să–l muncească. Trebuie!”

La nedreptățile locului, se adăugau și jafurile, devastările, incendiile, și mai ales „purtarea neregulată și nebunească a soldaților" turci aflați după 1821 în Moldova și Țara Românească. Excesele turcilor ajunseră la culme! Nimic nu se putea face fără știrea și aprobarea pașei! Oamenilor nu le rămânea nimic de făcut decât de a lua calea codrului, în zadar beșliii se luptau cu haiducii. Poporul era de partea „apărătorilor ordinei". Deși aflați în pragul disperării, țăranii sunt somați „fără de nici–o împotrivire" să achite obligațiile față de boieri.

Revolta izbucni. Noii domni pământeni de la 1 iulie 1822, Ioan Sandu Sturza în Moldova și Dimitrie Ghica în Țara Românească, au încercat fără reușită să înăbușe mișcările „nemulțumiților". Un conflict începu între Grozea și „conașul Manolache". Acesta din urmă ar fi fost făcut „grămadă de carne însângerată tăvălită în țărână și neînsuflețită". Ia calea codrului împreună „cu șapte flăcăi, tot din satul nostru, tot cu nume rău, care sunt răzbunători, însetați de dreptate, cunosc codrii și–s gata să se–arunce și–n foc". Alăturându–se ei unui alt haiduc, Ioniță Tunsu, Grozea face câteva acțiuni între anii 1825 și 1827 împotriva arendașilor locali, apoi extinzându–și aria atacurilor în Muntenia, Oltenia, Moldova. Prin anii 1830 se stabilește pentru un timp în părțile Ghimeșului. Își alege ca adăpost pentru el și oamenii lui peștera Rusaveta de la poalele muntelui Runcul Stânilor. De aici urmărea cu atenție pasul Ghimeșului, pe unde treceau negustori cu carele pline de grâne, postavuri, cu doage de stejar, țărani mânând imense turme de oi sau vite. Din când în când treceau care boierești trase de câte 3–4 perechi de cai. Într–o dimineață, când razele soarelui tăiau ceața, din peșteră coborâră, fără a fi simțiți, Grozea și haiducii lui. Se înșiruiră de–a lungul drumului, ascunși de orice privire. Curând se auzi un huruit îndepărtat.

– S–ar putea să ne cadă în mână iar o năpârcă de ciocoi!, spuse Grozea.

Nu după mult timp apăru un car păzit de cinci bărbați călări. Țipătul unei păsări de pradă străpunse liniștea dimineții. Cei cinci bărbați strânseră armele în mână, privind îngrijorați spre bătrâna pădure.

– De n–ar fi Grozea, că nu–i scăpare! șopti unul dintre ei, ce părea a fi conducătorul lor.

N–apucă să sfârșească cuvintele, că fură înconjurați de haiduci. Oamenii din paza carului aruncară armele. Nu le mai erau de folos. Grozea recunoscu, în cel ce părea conducătorul lor, pe un ciocoi din partea locului. Om rău, necruțător, pentru care cuvântul milă nu exista. În căruță haiducii găsiră lucruri cumpărate de la Brașov, cizme, postavuri, căni de cositor, un ceas de argint, mobilier. La brâul ciocoiului, într–o pungă de piele dădură peste 10 ducați austrieci de aur și câțiva sorcoveți de argint. Dar, deodată, apăru ca din pământ o patrulă. Lupta nu dură mult. Câțiva ostași rămaseră răniți, restul o luară la fugă. Dintre haiduci, patru răniți. Cu banii și lucrurile luate, Grozea și ai săi se îndreptau spre un sat apropiat. Grozea călărea un „cal alb ca iarna". La marginea satului întâlni un moșneag, cu barba lungă, îi arsese bordeiul și nu mai avea „nici hrană, nici țol de–nvălit". Grozea i–a dat banii și l–a îmbărbătat:

„Nu plânge, n–ai grijă, române,
Fă pept bărbătesc;
Na, să–ți cumperi haine și casă și pâine..."

Apoi se întoarse spre codrul negru de nepătruns. O legendă culeasă prin 1895 spune că aici, în peștera Rusaveta, Grozea a

ascuns o parte din banii şi giuvaierurile luate de la bogătaşi. În anul 1831, Grozea e prins, prin trădare, şi închis la ocnele Telega. Sentința: ocnă pe viață!

La aproape un an de la prinderea sa, căzu la Podu–Grozeşti, la 12 august 1832, şi haiducul Tunsu, cel cu care începuse haiducia, după o scurtă şi grea încăierare. Alături de ei, în străfundurile ocnei se aflau şi alți haiduci din cetele lor. Orice încercare de evadare era exclusă! Peretele ocnei era drept şi înalt de 75 de metri.

Dar iată că într–o zi de ianuarie 1834, când gerul şi viscolul îşi dădeau mâna, pe frânghii şi piroane abil meşteşugite, Grozea şi treisprezece tovarăşi escaladară peretele ocnei. Surprinsă de incredibila ieşire din ocnă, paza nu mai avu timp să riposteze. Scăpați, haiducii, cu ajutorul țăranilor din împrejurimi, dispărură în pădurea Drăgăneştilor–Vlaşca. O alertă nemaivăzută cuprinse întreaga Țară Românească. Se strânse de la boieri, doar în câteva zile, uriaşa sumă de 5000 de lei, premiu pentru prinderea lui.

Un timp niciun negustor sau boier nu încercă să se aventureze pe drumurile spre Bucureşti. Zăvorâți în dosul uşilor groase de stejar, înarmați până în dinți împreună cu slugile, aşteptau vestea că Grozea a fost prins. În acest timp poterele răscoleau satele în căutarea fugarilor.

La 24 februarie 1834, Grozea este încolțit de potere în pădurea Drăgăneştilor. O luptă inegală se încinge între el şi poteră. Locul unde a căzut şi astăzi se mai numeşte „Tufanii Grozii". Numele şi faptele sale vor rămâne în amintirea poporului, fiind cântate şi transmise de rapsozii populari. Vasile Alecsandri îi va dedica poezia „Groza", iar Panait Istrati îl va descrie în romanul „Haiducii".

Haiducul Ion Darie, „pe care nu–l prinde plumbul”

Haiducul Darie sau Darii s–a născut în anul 1756, în satul Marginea de lângă Rădăuți. Numele său întreg era Ioan Darie Pomohaci. Despre el au circulat mai multe legende, printre care: „Darie și maică–sa”, „Darie și mândra sa”, „Darie și Bujor”. I s–au atribuit puteri supranaturale ca: „a găsit iarba fierului ce deschide orice încuietoare și frânge orice lanț; ba mai adaugă alții, s–a scăldat în șapte iordanuri de nu–l prinde plumbul; ba, că, întăreau iară alții, are nafură de la Paști de la șapte biserici, de nu–l prinde nimeni, și de aceste mai multe”.

Dar nu numai numele, ci și persoana lui Darie era mai pe tot locul cunoscută. El nu umbla tot numai pe furiș, pe la capetele pâraielor și pe potecile ascunse ale codrilor, și nu ședea tot numai prin dundoaiele pădurilor și pe după stâncile măgurilor, ci venea foarte adesea și în sate, mergea la biserică cu ceilalți creștini, după aceea și la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la hori și apoi mai trăgea câteodată și din fluier, de–l ascultau nu numai roată împrejurul lui toți oamenii – bărbați, femei și fete –, dar până și păsările și frunza de pe copaci. Darie

căpitanul era „nu prea înalt la trup, dară în frunte, se zice, de o palmă și în spate trei. Fruntea–i cea lată îi era încrețită ca niște brazde de ogor, ochii pe jumătate închiși și tot parcă fulgerau foc și pară; parcă tremura cu tot trupul și–și mișca stufoasele mustețe". „Glasul lui era de taur", iar „brațele, zdravene și vânjoase". Pe scurt, „Darie căpitanul era după toată statura și arătarea lui ca un stejar între ulmi". La brâu purta „pistoale lungi arnăuțești și ferecate bogat cu niște alămi albe". Ceata lui era alcătuită din 11 feciori: Andrei, Toder, Iacob..., „unul mai de speriat lumea cu dânsul decât altul". „Unii erau în cușme turcănești, alții în pălării, iar alții în comanace și toți cu pene în ele (...), de vultur ori de huhurez de codru, și nici unul nu avea cizmă, pălărie ori comanac sus pe frunte, ci apăsat pe sprâncene, de ce, dacă te uitai la ei, încă și mai multă groază–ți făceau. Toți aveau trăiști, unii din piele, alții din lână, din care se vedea la unii și câte un mănunchi de pistol, măcar că toți aveau câte două și după curea. Cămășile și pistoalele lor erau la toți ca la ciobani, adică negre". „Dintre ei se distingea haiducul Iacob, un bădăran de om cu țurcan în cap și cu niște plete până jos pe umeri, cu cămașă pe el ca de cioban și cu bumbi galbeni la încheietura umerilor, cu o curea de la brâu până mai sub burtă și în ea, dinainte, toacă–n alămi cu cuțite în mănunchi sclipicioși, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale". Străbăteau pădurile și câmpiile noaptea, căci „voinicii (...) nu–și împletesc picioarele ziua cu cei numai cu o bucățică de suflet, ci că așa, noaptea, care–i ziua haiducului". Atacau de regulă pe „ciocoii chiaburi și hapsâni" și „negustori cu chimiruri grase", pe „arendaș" și pe cei care „fac ca săracii și vădanele să n–aibă cu ce se hrăni pe sine și pe copilașii lor, ce răpesc năframa din mâna celui care plânge și banul de sfânta tămâie".

Căpitanul Darie, în ciuda înfățișării fioroase, știe să se facă iubit. Ba cei mai mulți îi spuneau chiar „bade Ioane". Într–o zi dădu în inima pădurii peste un copil de patru ani care se rătăcise. Era al impiegatului de la salinele Cacica. Îl va duce acasă la părinți, care, aflând cine–i salvatorul, rămaseră „ca trăsniți de fulger".

Poporul era de partea haiducilor, „căci de săteni însuși Darie nu avea nicio frică, deoarece pe lângă aceea că trăiau cu dânșii bine, îi cinstea și îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui niciun rău, dar mai și boteza, cununa și miluia, dând la fini și la fine junci și chiar perechi de boi și nu o vădană își îndulcea copiii cu laptele de la vacile căpătate pomană de la căpitanul Darie".

S–a întâmplat o dată ca baciul și ciobanii de la stâna de unde haiducii luau merinde să fie prinși de poteră, fiind învinuiți de complicitate. Darie află și zise încă vesel, profetic:

„– Legați i–au dus, deci legați s–or întoarce, cât eu încă sunt viu!"

Într–adevăr, Darie s–a ținut de cuvânt. Nu după mult timp, au fost salvați „baciul și ciobanii lui Mutu din închisoare lăsând pe străjeri legați și cu căluș în gură"...

Dar sfera acțiunilor haiducului Darie și ale oamenilor săi nu se mărginea numai la zona Bucovinei. Aflăm că făcea dese „expediții la Hârlău și Bacău" Într–o vară, ceata lui Darie coborî din ținutul Bucovinei spre Bacău. Poposiră în pădurea Mărginenilor de lângă Bacău. Făcură „mămăligă cât un munte" într–un ceaun uriaș așezat „pe crăcine". Apoi scoaseră din desagi „fălii de caș și de urdă, înșirate pe sumanele întinse prin prejurul focului", iară

pe scoarțe de brad, „sare mare pisată cu muchia toporului pe un bolovan". Un haiduc întorcea pe jăratic, ba pe o parte, ba pe alta, bucăți de carne de berbec. Dintr–o ploscă braşovenească haiducii băură „rachiu de perje".

Haiducii stăteau „răzimați cu spatele de copaci şi vorbeau ceva, nu în glas, ci pe încetul". După ce terminară de mâncat, băură apă „dintr–o găleată". Curând, cerul se împodobi cu mii de diamante strălucitoare. Liniştea se lăsă peste întreaga pădure. Din când în când mai pocnea câte un vreasc din foc sau se auzea țipătul vreunei păsări de noapte. Oamenii lui Darie dormeau cu sumanele şi pieptarele sub cap, puştile şi pistoalele lângă piept şi pe „dânsele o mână".

Trei haiduci stăteau de pază „tot înarmați" cu puşti şi pistoale şi cu securi. Alți doi erau în Bacău ca iscoade „să tragă cu ochiul şi urechea". A doua zi dis–de–dimineață urmau să atace hanul poştei. Aflară deja că mari negustori şi ciocoi înnoptară acolo. Se sculară „cu noaptea în cap". Nu după mult timp se lumină „binişor de ziuă". De pe Bistrița şi Siret se ridica ceața. Haiducii se sculară „unul după altul toți, în urmă şi Darie..."

Se spălară „la ciurgău", se şterseră „cu mânicile cămeşii", apoi spuseră „rugăciunile". Darie le descrie planul de atac asupra hanului şi râzând le aminti să nu se întâmple ca „la plăcinte înainte, iar la nevoie înapoi". Haiducii râseră. Patru dintre ei plecară înainte. Bacăul dormea. Din câte o curte se auzea cântatul cocoşilor. Merseră destul până dădură de câteva case aşezate pe „câmpul Poştei". Erau „mahalalele calicimii". Trecură peste podul numit „al Giuncului". În depărtare se zăreau câteva case mai arătoase, ce păreau a fi ale unor boieri însemnați. Trecură prin nişte grădini cu porumb verde, printr–o livadă de vişini, ajungând în preajma Poştei. Se opriră pentru un moment. Darie ştia că poşta are două odăi: una pentru căpitanul Poştei, cealaltă pentru călători, în spate erau trei bordeie pentru surugii şi unul pentru rotari. Încet pătrunseră pe una din cele două porți ale poştei. Ceata despicându–se în două, Darie trecu cu o parte de

haiduci pe lângă jitnița cu ovăzul cailor, pe lângă șopronul rotarilor, oprindu–se la odaia căpitanului poștei. Ceilalți pătrunseră imediat în odaia călătorilor. Surpriza a fost generală. Luați prin somn, nimeni n–a apucat să încerce vreo împotrivire. Nici chiar arnăutul de la poștă, care dormea buștean, după ce întreaga noapte băuse mult vin. Printre călători haiducii recunoscuseră pe un arendaș din Bogdănești – Suceava, care mai fusese călcat de ei. Prada a fost însemnată. Au luat o mulțime de „zimțuiți", printre care sorcoveți de argint, monede austriece – „șain", grivine. La un negustor găsiră un sipet cu podoabe lucrate în aur, argint și perle. După ce i–au legat fedeleș pe toți și le–au pus călușii în gură, s–au reîntors spre pădure, în drum împărțiră pe la casele săracilor o parte din banii luați. Dispărură în pădure înainte de a prinde de veste „procleții de poterași, ce te–ntreabă de răvaș"...

La câteva luni mai târziu, în 1807, va fi prins, ca de obicei prin trădare, de o poteră. În ianuarie 1808 va fi spânzurat pe „toloaca Marginii", „adecă pe șesul dintre Marginea și Dealul Iederii", când abia împlinise 52 de ani. Faptele lui, „năzdrăvăniile lui cele haiducești, care erau seara povestite la gura cuptorului, ziua la lucru prin țarină", aveau să fie repovestite de zeci de generații, fiecare după bogăția fanteziilor (...), „cu culori mai vii, mai drastice și mai cornurate..."

Haiducul Ştefan Bujor – „Cel fioros şi fără frică”

Ştefan Bujor, despre care „babele şi acuma vorbesc la şezătoare şi lăutarii îi cântă cântecul”, era originar de prin părţile Sibiului. „De cum i–a răsărit mustaţa, el s–a simţit «cuprins de dorul voiniciei”», astfel încât într–o zi de primăvară, el „îşi pune puşca pe umăr, căciula pe–o ureche şi îşi ia bună ziua de la maică–sa”.

Firește, el s–a alăturat altor imigranți transilvăneni, atras și de avantajele fiscale și administrative date de domnul Moldovei, Mihai Șuțu (1793–1795) și desigur de gândul de a scăpa de conscripție. Se stabilește la Iași, capitala Moldovei. Nu după mult timp se căsătorește, locuind într–o căsuță din Tătărași. Dar Bujor nu era plămădit din aluatul celor ce mor de bătrânețe în patul lor. Abuzurile boierilor, nedreptățile de tot felul îl îndeamnă la câteva acțiuni haiducești. Cade prins și este trimis la ocnă.

Puțini din cei ce intrau aici mai vedeau lumina soarelui. Tânăra lui soție însă nu dorea să–și piardă soțul. Aleargă disperată la mai–marii Moldovei, pentru a–l salva. Face jalbe

după jalbe pentru obținerea iertării lui. Și iată că într–una din zilele anului 1805 este chemat la domnie. Se înfățișează chiar la domnul Alexandru Moruzi. Promisiunea solemnă că Bujor se va lăsa pe veci de haiducie și probabil... lacrimile fierbinți l–au înduioșat pe domn, care–l iertă.

Bujor va fi numit vătaf pe moșia boierului Catargiu. Devenise un slujbaș care–și vedea doar de treaba lui. Ghinionul însă îl urmărește. Face o pagubă oarecare, pentru care va fi bătut crunt. Nu mai are de ales. Jurând să se răzbune cumplit, „hăulind și chiuind, el apucă calea codrului, care–l chemă la viața fără stăpân".

Curând, doisprezece tovarăși, „frați de cruce, care au fugit de la coarnele plugului, se adună în jurul lui și încrucișând fierul cuțitelor, îi jură credință și ascultare fără margine cu drept de viață și de moarte asupra lor", își dădu seama, având acum experiență, că nu va rezista cu mica lui ceată numeroaselor potere. Printre cetașii lui se va număra și un nume care va deveni celebru, Gheorghe Cârjaliu. Atacurile se succedeau cu repeziciune asupra conacelor boierești, caselor cămătarilor. Pungile cu bani erau apoi împărțite la săraci, și „multe vaci cu viței erau dăruite la vădane și orfani". Devenise cel mai puternic, cel mai de temut haiduc din Moldova, „domnind nesupărat peste moșii, domni și păduri și vestea despre dânsul merse departe, până–n țările vecine". Acum își poate permite acțiuni pe scară largă în Moldova, Muntenia, Oltenia și ajunge chiar și în Transilvania. Numele lui Bujor era pe buzele tuturor celor obidiți!

Firește că autoritățile n–au stat cu mâinile în sân. În Oltenia, caimacamul Samuraș, spumegând de furie, l–a urmărit zi și noapte, dar fără succes, în Moldova se iau măsuri neobișnuite, care pe undeva amintesc de cele din Vestul Sălbatic. Se organizează echipe de 30–50 din cei mai buni țintași, în fiecare oraș, pentru a–l răpune. Bănuim desigur că pe capul lui se pusese și un premiu mare. Știm că la începutul lui decembrie 1808 caută

adăpost la un boier de neam, numit comisul Gheorghe Caravia, fiul șerdăresei Anastasia Caravia, născută Arbore, stăpâna moșiei Sârbii din ținutul Neamțului.

Acest boier fusese căsătorit cu frumoasa Zoe Hansaru, dar ea se despărțise de el, neputându–se împăca cu firea lui varvară și grobiană. Zice lumea că acel Caravia era în legături cu niște tâlhari. Se zicea chiar că lua parte la prădăciunile lor și că nici maică–sa, șerdăreasa, nu era străină de acele fapte urâte. Caravia primi foarte bucuros să adăpostească pe Bujor și–l dădu în gazdă la un țăran din sat, la care mai era găzduit de o bucată de vreme și un alt tâlhar, numit Gheorghe Ardeleanu. În cursul acelei ierni, Bujor, Gheorghe și cu Caravia făcură mai multe prădăciuni, furând mai cu seamă cai, pe care Gheorghe și cu Bujor îi vindeau pe urmă în Cordun (așa se numea la noi atunci Bucovina). Bujor și cu Gheorghe se împrieteniră într–atâta încât își jurară frăție de cruce: adică fiecare din ei își slobozi sânge din braț într–un pahar plin cu vin; apoi încrucișând brațele, se sărutară pe gură și băură vinul amestecat cu sângele lor, jurându–și credință și ajutor.

Amândoi frații de cruce voind să plece împreună după hoții noi, Caravia voi să–i ademenească să mai rămâie până va trece, de la Roman spre Fălticeni, un negustor bogat având asupra sa mai multe mii de galbeni, spre a–i ține calea, a–l ucide și a împărți între ei banii ce i–ar găsi asupra lui.

Dar Bujor și cu Gheorghe, care nu erau bucuroși să omoare, nu primiră să aștepte, din care pricină Caravia se supără pe ei și se părăsiră în termeni reci. Totuși dintr–o pricină sau dintr–alta, Gheorghe reveni la Caravia prin postul mare și de astă dată fu primit chiar în curte la dânsul, unde i se puse la dispoziție o odaie lângă grajduri. Apoi în curând Gheorghe, care era un bărbat deosebit de frumos, aduse cu dânsul într–o seară o femeie de o frumusețe strălucitoare, îmbrăcată în portul țărăncilor din Vrancea, pe care o păzea cu cea mai mare grijă. Deoarece Caravia plecase de acasă cam o dată cu sosirea

musafirului său, el nu avu prilejul să vadă pe Catrina (așa se numea frumoasa femeie), decât după întoarcerea lui, tocmai în ajunul Paștilor.

Caravia fu izbit chiar din acea clipă de frumusețea Catrinei; încercă prin toate chipurile să se întâlnească cu ea și să–i vorbească între patru ochi. Dar Catrina iubea pe frumosul tâlhar la nebunie și nici nu voia să se uite la Caravia, care nici nu era frumos, nici nu avea vreun „feliu de vină 'ncoace".

Gheorghe pricepu îndată cum stăteau treburile: Caravia nu mai poate de pofta Catrinei. Ar fi părăsit bucuros Sârbii, dar se temea s–o facă tocmai atunci, deoarece aflase că mai mulți din acei pe care îi prădase în cursul iernii îl căutau pretutindeni. Avea nădejde că Bujor îl va scăpa și aștepta din zi în zi să vie fratele lui de cruce ca să–l îndrepte la vreun adăpost sigur pentru Catrina; dar Bujor nu mai venea, ci hoțea atunci peste Prut.

Și relațiile lui Gheorghe cu Caravia se stricau din zi în zi. Gazda lui nu–l dădea afară, căci ar fi luat cu dânsul pe Catrina, ceea ce celălalt nu voia cu niciun preț, dar știindu–l om fără niciun Dumnezeu, crud, desfrânat și mișel, cu toată îndrăzneala lui firească, începu să se teamă că vreodată Caravia îl va ucide mișelește. Vreo două săptămâni după Pași, mai răsuflă câtva timp, căci Caravia dispăru până cu două zile înainte de Sfântul Constantin. Când se întoarse, era vesel și spuse lui Gheorghe că Bujor îi trimite răspuns să fie numaidecât, la noapte, la o anumită crâșmă din Pașcani, căci vine nesimțit să se întâlnească cu el. Gheorghe voi să plece cu o căruță ca să ia cu el și pe Catrina, temându–se să o lase singură la Sârbi, măcar pe o noapte. Dar Caravia făcu astfel încât în tot satul nu se găsi nicio căruță. Atunci Gheorghe, care numaidecât ținea să se întâlnească cu Bujor, închise pe Catrina cu cheia în odaia lui, îi dădu hrana trebuitoare pentru două zile, precum și două perechi de pistoale încărcate pentru ca, la întâmplare de primejdie, să se poată apăra împotriva lui Caravia. Apoi plecă la Pașcani. Acolo stătu toată noaptea degeaba, fără ca să fie

Bujor sau vreun tribeș al acestuia. Se întoarse plin de mânie și, găsind pe Caravia în curte, nu–și putu stăpâni ciuda. Zise lui Caravia că nu este măcar în stare să fie hoț cinstit; dar după ce vorbi cu Catrina, supărarea lui se făcu și mai mare.

Ea îi povesti că nu trecuse nici ceasul de când plecase, când Caravia veni la fereastra odăii în care se afla și–i propuse curat să părăsească pe Gheorghe și să trăiască cu dânsul, făgăduindu–i că „va purta–o ca pe o domniță" și pentru a o ademeni mai tare, îi arătă un frumos șirag de mărgăritare, făgăduindu–i că i–l va da îndată dacă primește să părăsească odaia în care șade cu Gheorghe și vine de se mută într–o odaie de taină ce o are în curtea cea mare, mai încredințând–o să nu se teamă, căci în curând o va mântui de Gheorghe. Dar iubita tâlharului nevoind să audă de părăsirea lui și arătând hotărât că nu are nevoie de niciun dar de la Caravia, acesta intră în furie și porunci țiganilor să strice ușa. Atunci Catrina, punând mâna pe una din perechile de pistoale și așezându–se la fereastra de la care se vedea bine tot ce se petrecea afară, strigă că îl împușcă pe cel dintâiu care se atinge de ușă. Glasul ei era atât de hotărât, ochii ei cei negri aruncau astfel de scânteie și mâna îi părea atât de sigură, încât turma țiganilor trecea până departe de ușă. Caravia, care nu era decât un mișel, se păzi să meargă singur să strice ușa cu toporul și se hotărî s–o lase deocamdată în pace, urmând să–și alcătuiască planuri noi spre a pune stăpânire pe frumoasa femeie și a se mântui de ibovnicul ei.

După întoarcerea lui Gheorghe de la Pașcani, cu toată batjocura de care avusese parte de la el în mijlocul ogrăzii cu câteva ceasuri mai înainte, Caravia încercă să–l îmbuneze, ba cu mâncare aleasă, ba cu vin bun ce–i trimese la odaia lui, ba cu tutun deosebit. A doua zi Gheorghe ieși de dimineață călare și, prin niște țigani ai lui, comisul află că tâlharul tocmise cu preț mare un om din sat care se însărcinase să meargă să caute pe Bujor să–i dea de știre că are neapărată și grabnică nevoie de dânsul. Caravia se îngrozi, căci înțelese că, chiar dacă Bujor nu–l pedepsește pentru purtarea avută față de Gheorghe, în

orice caz Catrina va fi cu desăvârşire pierdută. Spre a preveni plecarea Catrinei, planul lui fu repede alcătuit. Trimise şi în acea zi mâncare bogată şi bună lui Gheorghe şi ibovnicei lui, având totodată grija să trimită vin vechi şi bun, în care puse să se mai adauge spirt. Apoi, în cursul zilei, avu grijă să mai împrospăteze provizia de băutură a amanților, având totodată grijă să facă bogate distribuțiuni de vin tuturor slugilor. Astfel, când spre seară Gheorghe ieşi călare, era ameţit de băutură. Caravia trimise slugi de ale lui călări, ca să–l însoţească, să–l ție de vorbă şi să–i tot dea de băut din nişte ploşti mari, ce le dăduse spre acest sfârşit.

Când seara se întoarse spre curte, Gheorghe de abia se ținea pe cal de beat ce era. Potrivit poruncii ce o aveau de la stăpânul lor, slugile lui Caravia nu–l lăsară să meargă la poarta curții, ci îl duseră de–a lungul gardului care împrejmuia grădina unde îl aştepta şi ei. Ţiganii îi luaseră şi pistoalele şi cuțitul din brâu, fără ca el, cu desăvârşire beat, să fi încercat vreo opunere, îndată ce ajunseră la locul unde se afla Caravia cu mai mulți ţigani, acesta le porunci să dea pe Gheorghe jos de pe cal şi să–i scoată cele două brâie ce le purta şi care erau grele de bani; iar Caravia puse mâna şi pe armele hoțului şi pe banii lui.

Apoi porunci scurt ţiganilor să strângă pe Gheorghe de gât cu căpăstrul calului, până ce va muri. Statură o clipă la îndoială. Caravia le aruncă atunci o sudalmă grozavă; ţiganul Ion Cojocarul se grăbi să arunce împrejurul gâtului lui Gheorghe căpăstrul calului pe care apoi îl strânse cu putere, pe când ceilalți îl loveau peste cap cu ciomegele şi cu paturile pistoalelor, iar însuşi Caravia îl împungea cu cuțitul în pântece. Strânseră cu căpăstrul şi loviră până când văzură că Gheorghe este mort. Caravia porunci atunci unui ţigan numit Iacob Văcariul să–l spintece „pentru ca să fie mai repede hoit mâncat de corbi", apoi puse pe ceilalți asasini să arunce leşul hoțului în stuful bălții de lângă curte, îndată ce ajunse la curte, puse să deschidă fără zgomot uşa odăii lui Gheorghe, care rămăsese descuiată, intră şi, găsind pe Catrina dormind, puse pe un ţigan s–o ia în

brațe și să o ducă cu toată opunerea ei, căci se trezise îndată ce simțise că pune cineva mâna pe dânsa, în încăperea de taină de lângă odaia lui. Chiar în acea noapte mișelul o silui cu ajutorul a două țigănci.

A două zi Catrina era nebună. După două zile, Caravia, văzând că se adună corbii în număr mare în jurul locului unde fusese aruncat leșul lui Gheorghe, porunci la doi din țiganii care luaseră parte la omor să ia trupul hoțului și să–l îngroape, în puterea nopții, deasupra vreunui mormânt proaspăt, ceea ce țiganii aduseră la îndeplinire fără de nicio întârziere.

Trecură vreo douăsprezece zile; Catrina era tot nebună și tot închisă în odaia de taină de la curte. Caravia ar mai fi vrut să–și astâmpere poftele asupra ei, nebună cum era, dar când se apropia, ea țipa atât de cumplit, mușca astfel cu dinții și zgâria astfel cu unghiile, încât era bucuros să rămâie departe de dânsa. Altfel nu era nimica nou nici la curte, nici în sat; de Gheorghe nu vorbea nimenea, parcă nici nu trăise.

Trecuse acuma jumătate din postul Sân–Petrului; era într–o sâmbătă, după–amiază; șerdăreasa și cu fiul ei tocmai plecaseră la Fălticeni. Un pietrar care lucra la curte pentru socoteala șerdăresei, ducându–se în livadă ca să culeagă niște cireșe, văzu două țigănci suite pe gard și auzi pe una din ele strigând că în țintirimul bisericii niște câini mănâncă un om mort.

Pietrarul, suindu–se și el pe gard și văzând că așa este și că vreo cinci câini mănâncă un mort îngropat în față, numai că de o șchioapă în pământ deasupra mormântului unui moșneag care răposase cu trei săptămâni mai înainte, strigă preotul care se afla în ograda de alături, spunându–i grozăvenia. S–au strâns îndată împrejurul mormântului mulțime de oameni care au scos țărână dintr–însul și s–au încredințat că trupul uncheșului era tot în sicriu. Apoi au luat mortul străin, pe care nu l–au cunoscut, fiindcă era mâncat din cap până la brâu de câini și l–au pus deasupra sicriului, astrucându–l bine în groapa moșneagului. A doua zi, întorcându–se din Fălticeni

şerdăreasa şi cu Caravia, s–au scârbit rău când au aflat acea veste. Au chemat preotul şi au făcut sfeştanie în casă; dar Caravia a început să fie foarte îngrijit, înţelegând că lumea are să vorbească de asemenea întâmplare şi a pus pe oamenii lui de încredere, şi care fuseseră părtaşi la fapta de groază comisă, să cerceteze prin sat, mai ales pe la crâşmă, ca să afle ce zic oamenii de acel mort străin.

Iar sâmbăta înainte de Sân–Petru, a venit în sat Bujor cu alţi şase tovarăşi şi a tras drept la crâşma boierească, îndată ce a ajuns acolo, pe de o parte a început să strângă pe toţi oamenii, localnici sau străini, care treceau pe dinaintea crâşmei, fie călări, fie pe jos, fie cu carul cu boi, iar pe de alta au trimes scrisoare lui Caravia la curte, spunându–i să vie numaidecât la crâşmă. Caravia a răspuns că va veni mai târziu, fiindcă acuma are treabă de la care nu poate lipsi. Dar deşi în mai multe rânduri în cursul acelei zile i–a scris Bujor să vie, n–a mai venit.

Crâşma era acuma ticsită de oamenii ce–i adunaseră tovarăşii lui Bujor: erau pline amândouă odăile, prispa, până şi pivniţa. De la curte se trimisese lui Bujor, pentru mâncarea lui şi a tovarăşilor, trei pâini albe boiereşti şi o ştiucă mare de câteva oca.

Iată cum i–au istorisit faptele urmate nişte bătrâni care au vorbit cu oamenii care fuseseră de faţă:

„După ce au trecut soarele de miazăzi, am început noi toţi, câţi eram la acea popreală, într–un glas a striga şi a face rugăminte acelor oameni înarmaţi ca să ne dea drumul, să nu pierim de foame atât noi, cât şi vitele noastre. Ei ne–au dat răspuns să mai îngăduim puţintel, că dacă ni–i a mânca, nici ei n–au mâncat până la vremea aceea, şi au poruncit unuia dintr' înşii ca să li se aducă din mâncarea ce li se trimisese lor de la curte. Şi li–au adus două pâini, pe care pâini, puindu–le pe masă, au tras unul sabia şi au început a hăcui câte o bucăţică şi împărţi la norod, la câţi au ajuns, făcându–li cuvânt şi poftindu–i ca să mai îngăduie puţin, că este să vie şi fiul dumisale

șerdăresei să se întâlnească cu dânșii și lor li vor da drumul. Mai zăbovind cam un ceas mai bine, fiul șerdăresei tot n–au mai venit; și văzând că nu mai vine, s–au ridicat toți acei șapte oameni înarmați în picioare și au început a striga și a face întrebare: care este loniță Cojocariul și Vasile Vizitiul, să iasă afară dintre ceilalți. Și ieșind i–au strigat unul dintre acei șapte ce era mai bătrân ca să–l ia de piept pe țigan și i–au dat cinci bice. Și au început a striga că acei țigani au fost împreună, cu fiul șerdăresei, de au omorât pe fratele lor Gheorghe și cum l–au cărat și unde l–au mistuit și la ce loc și la acel țigan au găsit și un chimir lat de piele care chimir fusese a lui Gheorghe, a mortului".

„Apoi acel țigan a dat lămuririle ce se găsesc mai sus asupra uciderii, adăugând că asupra lui Gheorghe s–au găsit două chimire, unul cu bani de argint și celălalt cu galbeni, care bani i–au luat Caravia".

„Apoi au început a face strigare dintr' acei șapte și plângeau și ziceau: «Auziți, norod, cum au ucis pe fratele nostru.» Și iarăși au început a striga: «Care este Ioan Șchiopu, țigan, să iasă afară dintre ceilalți.» Ieșind acel țigan, au cunoscut asupra lui parte din hainele lui Gheorghe și însuși țiganul n'au tăgăduit și au adăugit că era de față când, după omor, stăpânul lui au pus banii ce i–au scos din chimirurile ucisului, în sipet".

„Și îndată au început cu toții, toți șapte, a strigă cătră tot norodul ce era acolo: «Auziți, norod, cum au fost uciderea fratelui nostru și să fiți martori când vom cere la vreo judecată, și să știți, norod, că Caravia și cu maică–sa din mâna noastră nu vor scăpa. Că noi pe dânșii i–am ținut de drept tovarăși și ceea ce am agonisit cu dânsul am împărțit, și nu i–au fost îndestui banii ce au luat de la noi și de la fratele nostru, dar l–au și omorât. Și dacă l–au omorât, de ce nu au pus să' l îngroape? Ce l–au lăsat de l–au mâncat câinii?»

Iar pe Iacob Văcariul, scoțându–l afară dintre norod, l–au întrebat, nu i–au fost păcat să spintece pe om și să–l lese să–l

mănânce câinii? Apoi l–au bătut până ce au pierdut cunoştinţă. Şi au mai scos pe Vasile Turc şi i–au făcut întrebarea: «El este acel ce au îngropat ciolanele lui Gheorghe?» » El au răspuns că el este, că fiul şerdăresei i–au poroncit să–l îngroape şi au început şi al treilea a striga: « Aţi auzit, norod, faptele feciorului şerdăresei? Pentru aceasta au fost poprirea voastră, ca să auziţi cu toţii şi să puteţi fi martori!»

Şi aşa luând unul o hârtie şi călimări, au început să scrie pe toţi câţi ne–am aflat la acea popreală".

Am dat aceste amănunte asupra chipului în care au fost strânşi de Bujor, ca să fie faţă la cercetarea ce a făcut pentru a stabili chipul în care a fost ucis fratele său de cruce, Gheorghe, fiindcă cazul este absolut unic – nu cunosc altul la fel în ţară.

„Constantin Pietrarul a mai arătat că, după ce hoţii au ucis pe Ion Cojocarul, tâlharii Bujor şi cu Ciorneiu au zis: „Sufletul boieriului să dee samă de sufletul tiranului acestuia. De ce nu–i cuconul Gheorghe Caravia cuminte ca şi boieriul Enachi, ispravnic de Roman, şi boieriul Constantin Catargiu, ispravnic de Piatra?". Adăugând Ciorneiu: „am mas alaltăseară la dumnealui ispravnicul de Roman şi calul meu în grajdiu,

lângă caii dumisale, cum şi pistoalele aceste din brâu mi le–au dăruit cuconul Enache Milu, ispravnicul de Roman". Aceasta mărturie aruncă o stranie lumină asupra moravurilor administrative ale vremii.

Totuşi asemenea indulgenţe aveau margini. Un scandal ca acel ce se petrecuse la crâşma din Sârbi nu putea să rămână fără urmări. Deoarece era în joc o faţă boierească, isprăvnicia de ţinut, la urechile căreia afacerea veni în curând, raportă la Ieşi logofeţiei dinăuntru, care fără a pierde timp trimese pe velarmaşul Darie Dărmănescu la Sârbi, spre a ridica pe Caravia, pe maică–sa şi pe cofăptaşii omorului lui Gheorghe. Cu prilejul acestei ridicări a criminalilor, biata Catrina, cuprinsă de spaimă, îşi găsi moartea la intrarea armaşului şi a celor care îl însoţeau în temniţa unde era închisă. Văzând atâta lume străină, smulse repede iataganul din brâul unui armăşel şi şi–l înfipse în piept, înainte ca cei de faţă să fi putut face măcar o mişcare spre a o împiedica.

După o amănunţită cercetare, în cursul căreia Caravia făcu mărturisiri complete, tribunalul, în ziua de 11 decembrie 1809, osândi pe Caravia la moarte, pe maică–sa la închisoare pe viaţă la o mănăstire, iar pe ceilalţi cofăptaşi, la munca ocnei. Caravia se mai găsise vinovat şi de fapta de calpuzanie sau fabricare de monedă falsă, dar pe lângă omor această faptă nu mai era de samă.

Boierimea moldovenească nu se mişca deloc pentru scăparea lui Caravia, deşi el se înrudea cu unii din ei; afară de două sau trei rude mai apropiate, nimene nu adresa vr'o cerere de graţiere. Vinovatul fu decapitat la Copou în ziua de 28 iunie 1810, în prezenţa hatmanului, a agăi, a vornicului de aprozi şi a poliţmaistrului de Ieşi, căpitanul leitenant al flotei Dicescu.

Poate că cei mai mulţi din cetitorii acestei cărţi, găsind pe ţăranul Bujor mai simpatic decât boierul Caravia, vor dori să ştie ce s–a întâmplat cu el şi cum şi–a sfârşit viaţa.

Bujor, înconjurat de numeroşi tovarăşi, au fost până la unsprezece cetaşi, a urmat să prade până la toamna anului 1810 după execuția de la Sârbi, găsind cu cale să dispară, pe câtva timp, s' a tocmit vătaf la un boier numit Ilie Petralifu, stăpânul satului Coştienii de la ținutul Tecuciului, însuşi hoț şi gazda de hoți unde a stat cu leafa de 70 de lei pe an până în toamna anului 1809. De atunci, întovărăşit de alți hoți cu care făcuse prietenie la Petralifu, începu să cutreire Moldova şi Basarabia de mai multe ori, adunând în cursul fiecărei expediții pradă destul de bogată şi variată. Pe lângă bani: galbeni, carboave, irmilici şi bancnote, luau şi haine de tot felul: giubele, şalvari, anterie, contese, apoi juvaieruri, argintării şi altele. Nu ucidea bucuros, dar a făcut mai multe omoruri, fie în cursul luptelor cu poterile, fie încercând să scoată bani de la victimele lui. Când dădeau de vreun boier de neam, îl prădau, dar fără a–l maltrata, cum s–a întâmplat cu spătarul lordache Sturdza, pe cari l–au prădat de toți banii şi de toate odoarele ce le avea cu dânsul; dar la urmă, dacă i–au luat telegarii, i–au dat, ca să–şi poată continua drumul, cai proşti de–ai lor în schimb şi cincizeci de lei ca să aibă de cheltuială până acasă. Soția spătarului, care era cu dânsul, deloc nu era spărietă, ci se strica de râs de toată întâmplarea, zicând: «Cum s–au dus lucrurile ce li s–au luat, tot aşa au să se' ntoarcă înapoi».

La 1810 au oprit în drum pe banul Constantin Lazu, care mergea ispravnic la Suceava, şi au stat de vorbă cu el, fără ca să–i facă nimica. Apoi, în aceeaşi zi, întâlnind pe bunul Andronache Donici (legistul cel vestit), au luat de la el: opt sute galbeni, un telegar, o puşcă, o tabacheră, oimame de chihlimbar şi mai şezând de vorbă cu el, au văzut venind doi panțâri, de la cari au luat cinci sute de galbeni şi peste trei sute lei. Trecând tot în acea expediție în apropierea Ieşului, Bujor ar fi vrut să treacă pe la casa lui să–şi vadă şi chiar să–şi fure soția de cari îi era tare dor, dar nu îndrăzni să între în oraş. Tot atunci, urmărindu–şi drumul în jos şi trecând pe la un schit de Lohan, «au dat trei jumătăți de sărindar, ca să le fie de ajutor». Floriile

anului 1810 le făcură la Poiana Corbii, lângă Siret, iar de acolo merseră la Focșani, unde un tovarăș procură lui Bujor răvaș de drum de la comandatura rusească și de la starostia austriacă. Merseră de acolo la București, unde ajunseră în sâmbăta Paștilor. De la București, Bujor se duse să–și viziteze rudele în Ardeal, la satul Cojdula, în ținutul Sibiului; apoi se duse cu niște vin la Drastor spre a–l vinde. S' întoarse la București și de aici prădând și furând cai, merse la Focșani. Obținuse pașapoarte în regulă de la aghenția austriacă și de la generalul major Enghel, vice–prezidentul divanurilor, precum și răvaș de drum de la spătărie, în ținutul Putnei îl așteptau șase din foștii lui tovarăși, întreprinseră atunci o mare expediție prădalnică pe Trotuș, pe Tazlău și în împrejurimile Bacăului, unde susținură trei lupte biruitoare cu poterile și chiar cu dragonii împărătești ai căpitanului Puhi. Adunară pradă multă și o apucară în sus spre Botoșani. Aveau cu dânșii o șișănea pe care o purtau pe un cal. Merseră să lovească târgul Ștefănești; dar negustorii fiind vestiți, îi ieșiră înainte înarmați. Traseră ei cei dintâi în hoți și îi uciseră calul care le ducea șișăneaua; dar hoții ripostând și răpezindu–se la ei, negustorii o luară la sănătoasa și ceata lui Bujor intră în târg unde, după ce făcură prădăciuni puțin însemnate, primiră de la negustori optzeci galbeni și trei sute lei ca să părăsească târgul. De la Ștefănești s–au dus la Țelinești, de unde au rădicat și dus afară din târg pe căpitanul târgului și pe niște jidovi fruntași, pe care îi căzniră pentru a–i sili să scoată bani de la târgoveți. Unul din jidovi a și fost împușcat de hoți, dar aceștia, la urma urmelor, au fost siliți ca să plece luând puțină pradă. După ce s–au lăsat în jos, au trecut iar Prutul și, tot prădând, au ajuns în dumbrava Rugineștilor, unde au împărțit prada, fiind hotărâți să se lase de hoție. Mai mulți dintr' înșii au apucat drumul Țării Românești, zicând că vor să se ducă în Serbia la Cară Gheorghe, care se răsculase atunci împotriva turcilor".

În aprilie 1810, după ce luase de la niște perceptori suma de 5.450 de lei și cărora le făcuse elegant „răvaș de justificare", coboară de la Bogdănești–Suceava spre ținutul Bacăului. Se

așează la pândă nu departe de Bacău, urmând drumul spre Iași. Pe acea vreme Bacăul număra doar câteva mii de suflete, iar biserica Precista (azi în mijlocul municipiului Bacău) era – așa cum scrie Costache Radu – „în câmp, astfel că oamenii renunțau a merge în ierni grele la biserică de teama lupilor". Află, prin iscoade, că boierul Lupașcu, căpitanul ținutului, luase cu forța bani de la țărani. Suma era considerabilă pentru acea vreme – 1.792 lei.

Bujor de obicei își anunța „vizita" printr–o scrisoare. Într–o dimineață de septembrie, boierul Lupașcu primi la casele din Bacău o scrisoare. Bujor îi făcea cunoscut că în acea seară va trece pe la el și să pregătească banii pe care–i luase de la țărani. Lupașcu râse. Unde s–a mai văzut ca un haiduc să–și facă cunoscută vizita! Rupse scrisoarea, neluând seama de avertisment. Pentru orice eventualitate a pus câțiva oameni înarmați cu ciomege, alții cu coase și topoare la „poarta și la ușa de la intrare a caselor boierești". Ca să prindă curaj, li s–a servit câte un pahar de rachiu. Spre seară, pe poartă intră o trăsură cu două perechi de cai. Era paharnicul Iordache Popovici cu soția. Paharnicul venise îmbrăcat într–un frumos antereu cu scurteică și giubea cu taclit. Pe cap purta o căciulă poloneză din blană. Nevastă–sa avea o halastincă și fular de lână. Seara mâncară friptură de berbec și băură vin. Se retraseră apoi pe divane. Câțiva țigani aduseră pe tăvi de argint „covrigi de zahăr împletiți, acadele, cofeturi de forma fasolei, rahaturi, baclavale, dulceți de tot felul, vin". După ce au jucat „șfichiu", se apucară de „stos". Alături, într–o cameră, cele două boieroaice jucau gajuri. Lupașcu uitase cu totul de Bujor!

În acest timp, Bujor cu oamenii lui trecură Bistrița pe „Podul Călugărilor", îndreptându–se spre Bacău. O lună mare, plină și tăcută îi urmărea pe cer. Drumul se prezenta desfundat și greu de străbătut. Locurile erau pustii și ici colo se zărea câte–o răchită scorburoasă. Curând întâlniră biserica Precista, neclintită și solemnă. Galopând, trecură pe lângă câteva „barace mici" în pământ. cu podețu înaintea ușilor și mușchiu

verde pe acoperământ". Câinii din mahala urlară prelung, simțind parcă primejdia. Intrară pe Ulița Mare, unde doar casele boierilor Morțun și Climescu erau mai arătoase. Ajunseră în fața caselor boierului Lupașcu liniștiți, cântând, parcă veneau la masă mare". În casă petrecerea era în toi. Slugile urmăreau pe geam petrecerea din casă. Lupașcu era bucuros. Tocmai câștigase la stos. Îl bătu pe umăr pe prietenul său, paharnicul Iordache, zâmbind mulțumit. Deodată clopotele de la biserica „Sf. Ioan" sunară în noapte a restriște.

Lupașcu rămase o clipă nemișcat. Îl privi pe paharnic în ochi și șopti:

–Bujor!

La vederea haiducilor apărarea se răspândi îngrozită care încotro. Un arnăut încerca să se opună, dar o împușcătură scurtă îl dobori la pământ. Din câteva lovituri de topor, desfăcură poarta mare și grea de stejar. Bujor intră în casă. Era „cel mai înalt, cel mai chipeș și mai fioros". Lupașcu duse mâna la hangerul de la brâu, dar o lăsă imediat jos, moale. Nu mai avea niciun rost! Bujor îi ceru banii pe care–i luase de la țărani. Neavând încotro, însoțit de doi haiduci, coboară în beci. Aici, după un butoi, într–un colț, găsiră o ladă mare, legată în fier. înăuntru, banii țăranilor și ai casei lui. Din camera alăturată cele două boieroaice, îngrozite și tremurând de frică, îi dădură lui Bujor bijuteriile. Luând banii și bijuteriile, Bujor dădu ordinul de plecare, înainte de a părăsi încăperea, Bujor îi zâmbi paharnicului Iordache. Acesta îngheță, înțelese că–i va veni și lui rândul! Bujor va reda banii țăranilor, pe care lacomul căpitan de județ, boierul Lupașcu, îi luase cu forța.

Bujor părăsi Bacăul, plecând spre Focșani. O banală neînțelegere cu un șelar de aici va duce la prinderea lui.

Alții spun că la 14 septembrie fusese trădat de gazda lui, Băloiu, și dat pe mâna caraulelor rusești. Va fi osândit și condamnat la moarte prin spânzurare la Copou în ziua de 20 martie 1811.

Coroiu – „Inamicul public nr. 1, apărătorul săracilor”

Coroiu este haiducul care în timpul vieții s–a bucurat de o faimă de–a dreptul impresionantă. Acțiunile sale par desprinse din romanele cavalerești. Într–o fotografie apărută în anul 1935, în „Almanahul Ziarelor”, făcută în fața penitenciarului, apare încadrat de doi soldați cu baionetele la arme, elegant îmbrăcat vorbind la microfon! Despre el s–au scris o carte, „Viața și isprăvile lui Coroiu”, de Victor Emanoil, și o piesă de teatru. S–a încercat chiar și turnarea unui film, în care Coroiu să–și rejoace propriile isprăvi. Va fi personajul central în zeci de articole din presa română și din cea străină. Băcăuanii, probabil din prea mult zel, au dat numele lui unei străzi din Bacău. Mai mult, i s–a atribuit înaltul titlu de „Coroiu, apărătorul săracilor”. La aproape patru decenii de la celebrul „Proces Coroiu”, ziaristul Marius Mircu avea să–l evoce în cartea sa, „Trimis special”. Din când în când, în gazete, apare numele lui Coroiu la rubricile de... curiozități.

Coroiu, cel care avea să atingă culmile celebrității, s–a născut la Dornești – Botoșani. În copilărie visa să se facă

jandarm! Urmează patru clase primare, dovedindu–se silitor... dar neastâmpărat. Era de talie mijlocie, viguros, mereu cu zâmbetul pe buze și, mai ales, captivant. Se însoară, nu însă cu fata pe care și–o dorea ca soție, ci cu una mai în vârstă, dar care avea pământ. Cât despre dragoste între cei doi nici pomeneală! Cu toate acestea va avea de la ea doi copii și cele mai mari necazuri.

Primește ordinul de încorporare la Regimentul 6 de Jandarmi din Botoșani. Din nefericire, nu va ajunge aici niciodată. O întâmplare îi va schimba întreg cursul vieții. Află că nevasta îl înșală cu șeful de post din comună, Ailieșii, și, într–o dimineață se preface că pleacă la Botoșani, să se încorporeze.

Își ia rămas bun și pornește pe drumul Botoșanilor. Ajuns la marginea satului, se adăpostește la o rudă. În miez de noapte, se reîntoarce acasă, surprinzându–l pe șeful de post, care va fi bătut „ca la fasole". Nevasta îl denunță ca fiind autorul unei crime ce se făcuse în sat. Este arestat, așa cum este de bănuit, chiar de jandarmul Ailieșii. Peste noapte rămâne închis la postul din comună. A doua zi este trimis din post în post la Botoșani. Dar în loc să fie ținut separat de cei care erau condamnați, contrar legii de organizare a penitenciarelor, este băgat într–un salon comun cu deținuții judecați. Aici are onoarea să facă cunoștință cu trei faimoși bandiți: Bolfan, Căsăndrel și Mazăre, care fuseseră condamnați pentru tâlhărie. Timp de zece luni avea să stea Coroiu închis în penitenciarul din Botoșani. La procesul care a urmat, s–a constatat că era nevinovat și este achitat.

Se întoarce acasă, reluându–și cursele între Dornești și Botoșani. Dar, într–o noapte, aude bătăi la poartă. Câinele se zbătea gata, gata să rupă lanțul. Aprinde lampa și iese pe prispa casei. La lumina palidă zărește trei chipuri. Rămâne mut de uimire. Erau Bolfan, Căsăndrel și Mazăre. Aceștia evadaseră și–și căutau adăpost, îi propun, fără prea multe vorbe, să le fie șef și, Coroiu... acceptă!

La cele 39 escapade ale sale a agonisit 847.395 lei, plus cele mai variate obiecte: rom şi vin, inele şi cercei, cămăşi şi pijamale, valize, carabine, şervete de masă, lanţuri mici şi lanţuri mari, mărgele, linguriţe, ghete şi haine, borcane cu dulceaţă şi compot, maşini de ras, poşete, tutun, foarfeci, armonici, pâine şi acte, bonuri ale clienţilor datornici din cârciumi, cai, lăicere şi scoarţe, blănuri, lanterne electrice.

Coroiu a atacat în toate felurile: mascat şi nemascat, în doi sau în zece, a oprit maşini de curse, a escaladat ferestre, a prădat la drumul mare, a intrat în case sub ameninţări, a spart uşi, s–a purtat galant şi elegant (sărutând mâna păgubaşei la plecare). A atacat vii, vile, cârciumi, mănăstiri, grajduri, cotețe. Pe unii i–a atacat de două ori. A atacat în aceeaşi noapte mai multe locuri, a atacat cu convingere, cu pasiune, cu talent, cu experienţă. El personal nu schingiuia, nu speria victimele, nu se ocupa de găinării. Când vedea că cei din ceata lui se pretau la asemenea fapte, îi certa, căuta să–i împiedice. Nu izbutea totdeauna.

În această perioadă, Constantin Turcu, domiciliat acum în Bacău, îl întâlneşte într–o cârciumă din Târgul Cucului. „Era

un om scurt, cu haine negre și pălărie de pai. Avea cam 28 de ani. S–a recomandat «profesor Ștefănescu». M–a întrebat dacă nu cunosc vreo gazdă. L–am dus la un cunoscut de–al meu. Acesta era un om nevoiaș cu mulți copii. Coroiu a stat la el numai o noapte. A doua zi pe la prânz, prietenul meu, văzând că acesta nu mai iese din cameră, a bătut la ușă. N–a răspuns nimeni și a intrat înăuntru. Profesorul Ștefănescu dispăruse. Pe masă găsi 2.000 lei și un bilet: «Cumpără haine la copile». Semnase *«Coroiu»".*

Atacă conacul lui Jean Miclescu din Botoșani, fură o herghelie de cai. Ceata lui ajunsese la zece oameni și în plină zi ia cu asalt târgul din Mihăilești, jefuind, casă cu casă, pe bogătași. Reușește să scape din capcane datorită numeroaselor sale gazde care l–au ospătat (i–au procurat muniții, au derutat jandarmii care–l urmăreau). Este încolțit în pădurea Guranda. O adevărată bătălie s–a încins între oamenii săi și un pluton de jandarmi. Se trag focuri de armă de o parte și de alta. O parte din bandă este capturată, printre care și Bolfan, Mazăre și Căsăndrel. Coroiu reușește să scape, începe o urmărire în toată zona Botoșanilor. Jandarmii, ajutați de armată, răscolesc peste tot. Întreaga opinie publică urmărea cu sufletul la gură orice știre despre el.

La 1 aprilie 1935 Coroiu a fost prins la Noua Suliță. El s–a predat procurorului, cerând să nu fie lăsat pe mâna jandarmilor. În sfârșit, Coroiu era închis! Cei bogați puteau respira ușurați. In închisoare află că Bolfan, Mazăre și Căsăndrel au fost împușcați, fiindcă „fugiseră de sub escortă". Teama de a nu fi împușcat sub același motiv i se strecură în suflet. După cinci luni de detenție, la 13 august, „Coroiu evadează din penitenciarul de la Botoșani împreună cu santinela Mihai Siminceanu". Așa ceva nu se mai auzise! După ce Curtea Superioară de Justiție Militară anulase sentința în procesul regulilor de la jandarmerie (generalul Dimitrescu fiind retrimis în judecată unui alt consiliu numai pentru abuz de autoritate),

iată că evadarea lui Coroiu pusese capăt la toate. Onoarea jandarmeriei era în joc! Din nou armata şi jandarmii răscolesc judeţul. Sunt ridicate fostele lui gazde, complici, rude sau apropiaţi. Se cercetează casă cu casă, încăpere cu încăpere. O parte din cei avuţi părăsesc în grabă Botoşanii. Peste tot se vorbeşte numai de Coroiu. Se fac planuri de capturare, se întind curse. Au trecut mai bine de două zile şi nicio urmă. Într–o seară, la uşa primului procuror din Botoşani bătu un bătrân îmbrăcat în haine rupte.

– Un cerşetor vrea să vorbească cu dumneavoastră, îi spune fata din casa primului procuror. Am încercat să–l alung, dar el spune că are ceva să vă spună foarte important. L–am lăsat să aştepte în antret. Nu apucă să termine vorba, că uşa de la birou se izbi cu putere de perete.

– Domnule procuror, sunt Coroiu. Am venit să mă predau numai dumneavoastră! strigă el, aruncându–şi mustăţile false şi peruca. Procurorul rămase împietrit şi mut de spaimă. Revenindu–şi, abia reuşi să–i spună:

– Eşti arestat, Coroiule!

Coroiu plecă împreună cu procurorul la închisoare, cu promisiunea că nu va fi dat pe mâna jandarmilor din Botoşani. A doua zi afla din ziare că „soldatul Mihai Siminceanu, santinela care evadase împreună cu Coroiu, a încercat să se sinucidă". Jandarmii îl chinuiseră cumplit.

Într–adevăr, Coroiu va fi mutat la Bacău. Procesul avea să se desfăşoare aici între 20 noiembrie şi 7 decembrie 1936. „Bacăul părea că se găseşte în plină sărbătoare, doar drapelele lipseau". Datorită reducerilor pe C.F.R., au sosit o mulţime pestriţă de oameni. Agenţi şi gardieni din toate oraşele moldovene şi chiar de la Bucureşti căutau să menţină ordinea, dar mai ales să prevină orice încercare de evadare. Autorităţile locale luaseră măsuri extraordinare. Clădirea Tribunalului (astăzi Prefectura Bacău) era înconjurată cu „trei cordoane de soldaţi", iar în sălile şi culoarele tribunalului se aflau soldaţi şi

gardieni. O armată de ziarişti urmărea procesul. Ziarele engleze şi americane inserau zilnic în paginile lor relatări despre „haiducul Coroiu".

În ziua de 20 noiembrie 1936, în jurul orei 12.30, pe strada Ioniță Sandu Sturza s–a produs o zarvă nemaipomenită. O mulțime imensă aştepta să vină Coroiu. Ca la un semn, de pe buzele tuturor se desprinse un singur cuvânt: „Vine!" Semeț, ba chiar zâmbitor, apăru Coroiu cu lanțuri la mâini şi picioare. După el, 32 de oameni din ceata lui, precum şi 15 din fostele gazde. Cu armele în cumpănă, un întreg pluton de jandarmi păzea acest cortegiu condus chiar de directorul penitenciarului, Țintă. Bacăul întreg se înghesuia să–l vadă. Pe străzile Lecca, Mihai Viteazul, prăvăliile fuseseră închise. Din comunele învecinate (Mărgineni, Săucești, Călugăra), sosiră sute de țărani. Doamnele de societate îşi făcură loc cât mai aproape de cortegiu, ca să–l poată privi pe Coroiu. Elevii din Bacău fuseseră învoiți pentru a putea urmări această inedită procesiune. Din când în când, din mulțime se auzeau glasuri care strigau: „Trăiască apărătorul săracilor!" Având doi gardieni de pază „personală" (Alexandru Pănuş şi Petre Sebeştin), Coroiu şi ceata lui luară cunoştință de acuzații. Era „cel mai mare proces penal pe care l–a cunoscut cândva Moldova". Douăsprezece dosare, fiecare de câte 500 de pagini, total – 6.000 pagini (cât o enciclopedie), aproape 50 de acuzații, 500 de martori, 200 de părți civile, 40 de avocați". În sală era consilierul Agapie, procurorul general Mina Gorovei, avocații Vasile I. Stoican, Ion I. Stoican, Gheorghe Urziceanu şi alții.

Pe data de 8 decembrie 1936, s–a dat verdictul: doi ani de închisoare, adăugându–se la alții doi ispăşiți până la începerea procesului. După terminarea celor doi ani de închisoare, Coroiu s–a căsătorit cu cea care a fost alături de el în timpul procesului, Adela Ionescu, deschizând o cârciumă la marginea Bacăului. Se stabilise la Bacău, ca recunoştință pentru simpatia pe care au manifestat–o față de el băcăuanii.

Haiducul Pipa – „Spaima cârciumarilor”

Pipa? După unii mai mult bandit, după alții un haiduc, care băgase „spaima în cârciumari”. Se născuse probabil prin anul 1880, nu departe de Bacău, la Săucești. A avut o copilărie grea, copilăria copiilor săraci. La joacă se deosebea de ceilalți copii prin felul lui vioi. Părea ca argintul viu. Ochii, de un negru intens, dădeau impresia că adăpostesc două tainice lumini. La lipsurile pe care le îndura se adăuga și înclinația tatălui său spre beție. Când se întorcea acasă, trebuia să se ascundă flămând, de mâna lui, prin podul casei.

Era spre sfârșitul lui decembrie. Satul se pregătea de sărbătoare. Afară ninsese mult. În aer se simțea bucuria sărbătorilor. Din curți se auzeau buhaie și clinchet de clopoței. În aceste zile oamenii păreau că uită de necazurile vieții. Pe cărarea ce ducea la cârciumă, o mogâldeață de 7–8 ani, trăgând cu greu niște opinci pentru maturi, care mereu se afundau în zăpadă, cu căciula trasă peste urechi, lupta din greu să treacă peste troiene.

Ajunse la cârciumă. Deschise cu mâna înghețată ușa. Un miros dulceag de fum, vin și țuică fiartă îl izbi în față. La lumina galbenă a lămpilor desluși figuri de oameni toropiți de băutură.

– A, ia te uită și băiatul lui Pipa. De pe acum vrea să–l urmeze pe taică–său!, râse cineva.

Se uită prin cârciumă. Tatăl său plecase. Ajunse la tejghea. Deasupra atârnați, covrigi cu susan, cârnați. Întinse mâna spre un covrig... Deodată simți că mâna îi lipsește, apoi o durere ascuțită îl făcu să urle. Cârciumarul îl lovise puternic cu un băț gros. Pleca în hohotele celor dinăuntru. Din acea clipă jură să se răzbune pe cârciumari. Și se va ține de cuvânt!

Împlinise 26 de ani. Sub nasul cârn avea o mustață neagră, deasă ca peria, rasă la mijloc. Ochii negri parcă îi jucau în cap. Pe un trup robust, se aflau două mâini puternice, în stare să sfărâme pietre, într–o seară de august, când de pe câmp se strânseră spicele aurii, la crâșma din sat, se adunară oamenii. Plini de praf și pleavă, veniră să se cinstească cu vin. Unii cu bani în mână, alții pe datorie. Și ce mai înșela cârciumarul nou! Mai mult ca cel care murise. Abia își mișca enormul pântec în dosul tejghelei. Era doar de câțiva ani, dar își cumpărase casă scumpă cu două etaje la Bacău, în spatele cârciumii avea o trăsură nouă cu doi cai suri. Se apropia de miezul nopții. Luna, ca o seceră de aur, părea pictată într–o puzderie de diamante. Cel din urmă mușteriu părăsea cârciuma, clătinându–se pe picioare, jefuit de ultimii bani. Cârciumarul era aplecat pe caietul datornicilor, modificând datoriile, firește în favoarea lui.

Ușa de la intrare se deschise încet, fără zgomot. Ca o umbră, Pipa se strecură în interior. Cârciumarul nu avea timp să scoată o vorbă. Lângă gât simți răceala oțelului.

– Ai milă de mine. Dau tot! Lasă–mi viața! se tângui cârciumarul.

– Prea bine! Atunci scoate–i!, hotărî Pipa. Tremurând din toate încheieturile, cârciumarul coborî urmat de Pipa în

beciul de cărămidă. Scotoci după un butoi și scoase o lădiță de metal. Deschise cutia, înăuntru se zăriseră o mulțime de monede de aramă cu orificiu la mijloc. Pe ici, pe colo și câte un leu de argint.

– Ce–i asta, cârciumare? Mărunțiș? se răsti la el Pipa. Unde–i argintul?

– Asta–i tot ce am! Crede–mă, Pipa! Crede–mă... spuse el, căzând la picioarele haiducului.

– Dacă vrei să scapi cu viață, scoate banii. Repede!, porunci acesta.

Neavând încotro, cârciumarul se îndreptă spre zidul de cărămidă. Extrase două cărămizi false și scoase afară o altă cutie de metal. Încet, transpirând, cârciumarul o deschise. O întreagă comoară alcătuită din monede de argint li se înfățișară dinaintea ochilor. Pipa o luă, dispărând pe scările de piatră ale beciului, apoi în întunericul nopții.

Firește, cârciumarul se adresă jandarmilor din sat că a fost prădat de Pipa, el, „om cinstit". Pentru prinderea lui s–a desfășurat o întreagă campanie. Jandarmii din Săucești și Bacău

au căutat să–l prindă. Intrările din Bacău erau controlate. Dar Pipa parcă intrase în pământ.

A stat ascuns două zile într–un păpuriș spre Schineni, apoi noaptea a ajuns spre Gherăiești. A lăsat jumătate din bani mamei sale, unei văduve cu mulți copii și unei vecine pentru zestrea fetei. Aștepta să se lumineze de ziuă. Pe Bistrița se iviră câteva plute. Se aruncă în apa rece și se urcă pe una din ele. Ajuns în dreptul orașului, sări de pe plută și înainta spre mal. Ghinion! O patrulă a jandarmeriei își făcu apariția. Se strecură iute pe sub apă până la mal, adăpostindu–și capul printre bălării. Dintr–o tulpină de cucută își făcu o țeava prin care putea să respire. Abia noaptea reuși să pătrundă în mahalaua de pe malul Bistriței. Își găsi sălaș, timp de câteva zile, la o văduvă cu mulți copii. La plecare îi dădu o legătură cu bani, rugând–o să–i împartă pe la săraci. Noaptea părăsi gazda, încercând să iasă pe poarta din spatele grădinii.

Deodată fu somat să se predea. Vreo 10–15 jandarmi înconjurară casa. Un vecin îl recunoscuse. A fost judecat și condamnat. Cu lanțuri la mâini și picioare, a fost dus și închis la Penitenciarul orașului Bacău. La închisoare, Pipa se dovedi un deținut „cuminte". Măsurile excepționale care se luaseră pentru el au fost în parte anulate. Se părea că totul va decurge normal. La câteva luni de zile, i s–a permis să primească chiar un pachet cu mâncare. I l–au adus cei pe care–i ajutase cu bani. În coșul de răchită, găsi țigări, friptură, pâine coaptă în casă și chiar o sticlă cu vin. Dacă jandarmul de serviciu ar fi cântărit în mână pâinea, ar fi constatat că ea depășea greutatea uneia obișnuite. Pentru că în interiorul ei era ascunsa o pilă.

Într–o noapte de noiembrie, rece, ploioasă și învăluită într–o ceață deasă, Pipa taie cele două bare de fier de la celulă. Ca o felină se strecură prin mica deschizătură. Din câteva salturi, trecu prin curtea închisorii și pe lângă foișorul de pază unde o santinelă moțăia. Sări zidul și fugi spre râpile ce înconjurau dealul Bacăului. Stătu ascuns, apoi furișându–se, pătrunse în orașul adormit.

Dispariția lui a fost constatată abia a doua zi dimineață. Comandantul închisorii crezu la început că Pipa e bolnav și nu a putut ieși la muncă. Când s–au văzut gratiile tăiate, s–a dat alarmă generală.

Bacăul părea asediat. Jandarmii și patrule ale armatei împânziră orașul. Suspecții erau arestați pe loc. Pipa era semnalat ba la bariera Mărgineni, ba chiar în centrul orașului. S–au produs și confuzii, când cetățeni onorabili au fost confundați cu el. Procurorul Mezincescu, șeful poliției Ardeleanu și maiorul de armată Rogobete (viitor erou al Primului Război Mondial) ajunseră cu cercetările pe la Podul–Paloșanu. Intrară să se încălzească un pic la o cană de vin fiert și fireşte să își mai tragă sufletul. Afară soldații și jandarmii cercetau fiecare curte. Așezați la masă cerură un vin bun. Cârciumarul porunci unuia dintre băieții care serveau să aducă vin direct din beci. Un băiat cobori în beci și reveni cu vinul. Ca să–l sperie pe colegul lui, strigă:

– Pipa e în beci!

Cei prezenți râseră. Le plăcură gluma. Dar deodată ușa de la pivniță se dădu cu putere de perete și în prag apăru fioros și cu un uriaș cuțit în mână... Pipa!

Acesta se ascunsese chiar în beci. Crezu că fusese descoperit de băiatul de prăvălie. Pe ușa cârciumii apăru și grefierul Grivinache, care când îl văzu pe Pipa, leșină. Toți consumatorii încremeniră. Șeful poliției, Ardeleanu, cu greu duse mâna la tocul pistolului și putu să strige:

– Pipa, eşti arestat!

Dar Pipa, profitând de surpriză, făcu câțiva pași mari, traversă sala cârciumii și dispăru afară, încercă să se ascundă sub Podul–Paloșanu, dar după o scurtă încăierare cu soldații, se lăsă prins.

După câțiva ani de detenție, Pipa avea să locuiască în Bacău, pe strada Neagoe–Vodă. Era îmbătrânit, agilitatea îi

dispăruse. Doar ochii mai rămăseseră aceiași. Confecționa din lemn piese de table și de șah. Într–o zi a plecat din Bacău la Brăila. Avea să se piardă în lumea pestriță a portului.

La Bacău, amintirea și isprăvile lui aveau să fie păstrate din generație în generație. Până nu demult se spunea „Cântecul lui Pipa" la câte un pahar de vin:

„Pipa, Pipa, Pipușor,
Cu mustața pufușor,
Numai jafuri și omor.
Auziți, voi cârciumari
Și voi, cămătarii mari,
Întăriți zăvoare tari!
Foaie verde foi uscate,
În Moldova nu–i dreptate.
Ș–am plecat de la Bacău,
Ca să–mi fac dreptate eu.
Frunză verde de trifoi,
Noi, țăranii, vai de noi.
Ne–au fript hoții de ciocoi.
Noi le cerem lor dreptate
Ei se–nfundă în palate.
Ne jupoaie și ne bate
Ca pe vite înjugate.
Pipa nu–i cu strâmbătate,
Ci face numai dreptate:
Sărac dacă întâlnea
Mâna–n buzunar băga
Și de cheltuială–i da,
Pomană cu el făcea.
Dar bogat de întâlnea,
Frumos mi–l mai jumulea."

Haiducul Grigore Benea

Despre faptele lui Grigore Benea, „haiducul Oneştilor", se ştiu mai puţine lucruri. Documentele nu i–au consemnat acţiunile, iar oamenii l–au uitat. Dar descendenţii îşi mai amintesc de cel ce făcea să tremure şi „frunza stejarului"... Era pe la sfârşitul lui martie 1885. Prin trecătoarea Oituz se mai zăreau petice mici, albe, de zăpadă. O dungă sângerie se înălţa de după munţi, semn că peste puţin timp se va lumina de ziuă. În aer se simţea suflul primăverii. Pe după trunchiurile seculare ale brazilor, prin văgăuni, acolo unde numai sălbăticiunile călcaseră, un om îşi croia drum cu multă atenţie. Din când în când se oprea, asculta. De sub căciula împodobită cu pană de păun, se prelungiră broboane de sudoare. Era un tânăr născut într–un sat din jurul Braşovului. Se numea Grigore Benea. Fugise de armata cezaro–crăiască. Opincile moi atenuau orice zgomot. Se strecură neştiut ca o umbră.

Curând, razele soarelui îmbrăţişau pământul. Grigore Benea zări, prin ceaţa care se ridica, pichetul de grăniceri. Desluşi chiar uniformele austriece şi luciul armelor. Din sat se auzeau

cântatul cocoşilor şi lătratul câinilor. Pe drum se auzea scârțâitul molcom al unui car. Trebuia să depăşească acest punct nevolnic pus între fraţi. Ştia că soldaţii austrieci nu prea glumeau când prindeau pe cineva care voia să treacă în tânărul stat, care de curând îşi cucerise prin sânge independenţa, justificând în faţa lumii întregi dreptul la libertate. Adulmeca ca un lup la pândă. Putea să audă de la mare distanţă zăngănitul unei arme sau să simtă mirosul de ţigară, îndesa, aproape mecanic pistoalele ferecate în brâul de piele. Încet, încet, depăşi „frontiera". Mai făcu câţiva paşi, după care răsuflă uşurat.

Coborî în satul Oituz. Avea să fie găzduit chiar în capătul satului la o familie de ardeleni, care cu mulţi ani în urmă plecaseră şi ei din Transilvania asuprită. A doua zi dimineaţă, plecă mai departe. Ajunse lângă un deal, care peste ani se va chema „dealul lui Benea", se urcă pe el şi privi în jur. Zări o aşezare mică, Onești, alcătuită din bordeie; doar pe ici, pe colo era câte o casă mai arătoasă, în centru era o clădire mai mare. Era a moşierului.

Nu va rămâne însă în Onești, va merge mai departe şi se va stabili în satul Boiştea–Răzeşi, unde erau păduri mai aproape. Va lucra ca argat la boierul Purchelea. Acesta i–a dat o cămăruţă mică chiar în curtea boierească. Nu i–a trebuit mult timp să înţeleagă că nedreptăţi erau şi aici. Reforma agrară din 1864 a domnitorului Cuza nici acum nu fusese dusă la bun sfârşit. Moşiile era împărţite doar pe hârtie. Sătenii vorbeau că la Schineni, pe moşia lui Exarhu, nici „după 24 de ani de la reformă pământul nu fusese pus la dispoziţia ţăranilor". Totul era falsificat. Neculai Cosma, invalid din Războiul de Independenţă, cel care se acoperise de glorie în luptele de la Grivița, Vidin, la Palanca, decorat cu Crucea „Trecerea Dunării", îşi târa neputincios piciorul de lemn. Degeaba făcuse el jalbe după jalbe, statul nu–i acorda niciun ajutor.

Într–o seară, sprijinindu–se în cârjă, veni la Grigore Benea. Se aşeză pe prispa bordeiului, alături de el. Scoase hârtie şi tutun, făcându–şi o ţigară. Discutară despre nedreptăţile pe

care parcă nimeni nu vrea să le curme. De sub cojoc scoase, împăturit, un ziar.

– Se cheamă «Muncitorul » şi apare la Iaşi. Ăştia critică rău de tot pe cei care nu vor să ne dea pământ! Uite ce scrie aici..., că au venit comisiuni să cerceteze şi i–a găsit pe toţi trecuţi în regulă, spuse Neculai Cosma, împăturind din nou ziarul cu mare grijă.

Grigore Benea se încruntă. O mică cicatrice de pe obraz căpăta culoarea sângelui:

– Nedreptăţi care va să zică peste tot! Trebuie făcut ceva.

Şi va face!

După aproape trei ani de muncă la boier, Grigore Benea reuşea să–şi cumpere cal. În afară de Neculai Cosma, mai avea un prieten, un copil de 8 ani. Seară de seară acesta venea la bordeiul lui Benea, unde asculta cântece din fluier, unele triste, altele vesele. Câteodată se încrunta. Poate că îşi amintea de locurile unde se născuse, de fraţi şi surori... Asista

uneori neputincios la jaful pe care–l făcea boierul Purchelea cu țăranii. Își spunea: „Răbdare, Grigore, răbdare". Până într–o zi, când...

La curte, veni cu căciula în mâini tatăl lui Ilie.

– Sărut–mâna, boierule. Am venit. Am primit vorbă că mă căutați! spuse acesta.

Din cerdac privirea boierului fulgeră:

– Netrebnicule, mai ai curaj să spui ceva. Știi că ești dator vândut. Mai ai încă îndrăzneala de a face jalbă la stăpânire? Toți vreți, mă, pământ! Antoane, strigă boierul Purchelea la vătaf. Dă–i pământ până n–o mai putea!

Imediat se repeziră asupra lui Anton, vătaful, cu un bici lung, împreună cu două slugi, îl trântiră jos, începând să–l lovească sălbatic. Din gură izbucni sângele. Grigore Benea, care tocmai intrase în curte, înțelese că viața omului este în primejdie. Se repezi la bordei, scotoci într–o ladă și se întoarse cu pistoalele în mâini, îndreptându–le spre vătaf și slugi:

– Încetați, că de nu, vă omor!

Toți încremeniră când văzură armele. Boierul încercă să–l îmbuneze:

– Grigore, noi cu tine n–avem nimica. Doar cu lepădătura asta care vrea pământ...

– Încetează, boierule! Lasă omul să plece. Adu banii și giuvaierurile. Repede, ca să nu dau foc la pistoale! Iar tu, spune el unei slugi, adu–mi calul înșeuat.

Vrând, nevrând, boierul se supuse. Aduse, tremurând de frică, într–un șal amestecate giuvaierurile și banii. Le puse la picioarele lui Grigore Benea.

– Grigore, se tânguie el, ai milă de mine. Nu mă nenoroci. Mai lasă–mi ceva...

– Nimic, boierule. Nici tu n–ai avut milă de țărani. Și pielea le–ai luat–o! Du–te ca să nu–ți scarpin spatele cu plumbul pistoalelor...

Boierul Purchelea fugi „ca un câine cu coada între picioare". Grigore Benea se urcă pe cal, făcu un ocol curții și slobozi în aer pistoalele. Începuse haiducia! S–a ascuns în pădurea seculară de lângă sat. Nici oamenii locului nu se aventurau în desișul codrului. Cele câteva potere făcute de către jandarmi împreună cu oamenii din sat „care făcuseră armata" nu dăduseră rezultate. Ilie, băiatul de 8 ani, reușea câteodată să–l vestească la timp.

Grigore Benea se arăta prin sate doar seara. Vizita pe cei nevoiași, le lăsa bani și întotdeauna le spunea vorbe bune. Cu banii dăruiți de haiducul Benea, Neculai Cosma reuși în sfârșit să–și ia o bucățică de pământ. Într–o seară apăru călare la Borșani. Aflase că jandarmii plecaseră din sat. În sat era șezătoare. Fete și flăcăi, îmbrăcați sărbătorește, veniseră aici.

Grigore Benea simți parcă nevoia să participe și el. Doar avea 26 de ani și era flăcău! Voia bună puse stăpânire și peste el. Uitase că era haiduc. Scoase de la brâu un fluier și–i zise o doină..., mai spuse apoi o glumă. Râseră cu toții. Deodată privirea lui se întâlni cu a unei fete. Era înaltă, cu părul lung și negru, ochii mari și frumoși. Era deșteaptă și mândră. O însoțea mama ei. Simți că inimioara bate cu putere. Află că o cheamă Ana Baștea. Împlinise abia 16 ani.

El, Grigore Benea, știa că părinții nu o vor lăsa să se căsătorească cu un haiduc. Se vor întâlni tainic, într–un loc anume de ei știut și într–o seară, Grigore Benea fugi cu Ana. Călărea la spatele lui, „strângându–l cu foc", sub clar de lună și mii de stele strălucitoare. Acolo în pădure avea să se nască și copilul lor,

Neculai, dar pe care el nu avea să–l vadă niciodată. În toamna anului 1889 plecă la Tg. Ocna, după „doftorii". Ana se simțea rău. Le trebuiau o mulțime de lucruri... Își îndesă o pălărie mare pe cap, încalecă pe cal și luă drumul spre târg. La Tg. Ocna, cumpără cam tot ce le trebuia. Le puse în desaga de pe cal. „Ce–ar fi să cumpăr Anei niște pămblicuțe? Ce mult s–ar bucura"! Intră într–o dugheană, peste drum de biserica „Sf. Paraschiva". Negustorul îl primi cu o bucurie în spatele căreia se ascundea multă viclenie. Din când în când își freca mâinile a câștig neașteptat. Pe tejghea cât ai clipi se adună o mulțime de mărunțișuri. Grigore Benea mai că se zăpăcise. Nici nu știa ce să mai aleagă! Se hotărî asupra unor pămblicuțe albastre, așa cum știa că–i plac Anei. Plăti și ieși afară. Strânse chingile și dădu să încalece. Simțea în suflet un fel de apăsare. Se aștepta parcă la un pericol.

Deodată din susul uliței apărură jandarmii cu armele în cumpănire, își dăduse seama că fusese recunoscut și trădat de negustorul de mărunțișuri. Acum înțelegea de ce–i privise așa de mult cicatricea... Cât ai clipi, lumea dispăruse în dosul ușilor și ferestrelor, încercă să scoată de la brâu pistoalele, dar plumbii jandarmilor îl doborâră. Unul îi pătrunse deasupra inimii, altul îi străbătu gâtul. Mai trăi câteva ore.

La doi ani după moartea lui, Ana se recăsătorește cu un pădurar, Bulilete, văduv, cu patru copii. Va mai avea un copil și cu acesta, Gheorghe, care va muri la vârsta de 80 de ani. Copilul lui Grigore Benea, Neculai, a urmat 5 clase, apoi la Bacău l–a înscris la Școala de agenți sanitari și cântăreți bisericești. Va sta în gazdă timp de doi ani de zile la un frizer Gavrilescu. A trăit 90 de ani, decedând în anul 1979. Cât despre Ana, aceasta a trăit până la vârsta de 91 ani. Se spune că din când în când pornea spre codru, acolo unde trăise cele mai frumoase clipe ale vieții alături de haiducul Grigore Benea!

Mihu, „Păunaşul–Codrilor” şi „Sprijinul sărăcimii”

Printre primii haiduci ai Moldovei, se numără şi Mihu, numit de popor „Păunaşul codrilor” sau „Sprijinul săracilor”, în lupta pentru independenţa Moldovei, el acordă întregul său sprijin lui Bogdan. Mihu avea „glas puternic, dar cald, cu care zicea cântece de iubire”. Sub fruntea largă, cuprinsă de plete lungi, castanii, luceau doi ochi negri mari, plini de viaţă şi de foc; nasul era drept, de chip frumos, cu nările mişcătoare. Mustăţile, ceva mai deschise decât părul şi răsucite în sus, lăsau să se vadă gura mândră şi rumenă. Purta îmbrăcămintea unui mocan: căciulă neagră, mare, ţuguiată; peste cămaşa de pânză de in, un pieptar de piele de oaie, cusut cu flori negre şi roşii; pe deasupra pieptarului, o bondă de suman. Era încins cu un chimir lat de piele neagră bătut cu flori, tot de piele; ţiarii de lână intrau în ciubote de iuft rusesc, care se suiau până la genunchi. Peste chimir se vedea o curea de care era atârnat un paloş lung cu mânerul de os. Nu i se puteau da mai mult de douăzeci şi patru până la douăzeci şi cinci de ani şi dacă faţa arăta o fire voinică, statura lui de uriaş, umerii laţi,

brațele lungi și mâinile frumoase, dar mari, făceau dintr–însul o icoană a puterii.

Bale, fiul lui Sas, protejatul regelui maghiar, nu vedea cu ochi buni acțiunile haiducului Mihu, hotărând să–l piardă. Pe urmele lui, fură trimiși slujitori înarmați, care–l urmăreau zi și noapte. După mai multe luni de zile, aceștia reușesc să–l surprindă pe Mihu în satul Tamași și să–l prindă cu arcanul. Imediat este dat pe mâna șoltuzului de Bacău, care–l aruncă în fundul unei temnițe, așteptând să–l puie la moarte în zori de ziuă.

Soarta lui părea pecetluită. Nimeni și nimic nu–l mai puteau salva. Doar o minune dumnezeiască! Se va întâmpla ea? Ca de obicei, în asemenea cazuri, intervine o femeie. Se numește Vidra. Este energică, hotărâtă. Află de întemnițarea lui Mihu. Fără a pierde timpul, adună oamenii pentru salvarea lui de la moarte: „Să nu uitați că el atunci când ați fost la necaz, v–a sărit în ajutor. Acum e rândul vostru!" Pe cărări ascunse, ei pătrund în târgul Bacăului, aflat atunci, după cât se pare, într–o insulă, înconjurată de brațele vijelioase ale Bistriței. Era ajunul primei răscoale din istoria Bacăului. Să–l lăsăm pe istoricul Radu Rosetti să ne povestească „eliberarea lui Mihu":

„A doua zi, Duminică, dis–de–dimineață, târgoveții Bacăului, când începură să deschidă dughenile, fură cuprinși de mirare văzând numărul mare de necunoscuți care mișunau pe ulițele orașului. De obiceiu, din zece țărani, care treceau pe uliță în zilele de târg și de sărbătoare, fiecare negustor cunoștea cel puțin șapte sau opt, dar azi de abia dacă cunoștea unul dintre douăzeci. Ungurii, locuitori ai satelor mărginașe, care alcătuiau totdeauna grosul acelora care veneau să vândă, să cumpere, să petreacă sau chiar numai să caște gura în oraș, erau astăzi pierduți într–o țărănie pe cât de numeroasă, pe atât de necunoscută, îmbrăcată în toate porturile din țară...

Pe măsură ce s–apropiau, calea era din ce în ce mai ticsită de lume și numai cu greu izbuteau să–și facă loc prin mulțimea țăranilor, strecurându–se printre dânșii, iar în drum, în

fața abagerului, se întuneca din ce în ce. În sfârşit, cu mare greu, ajunseră până la temniță şi s–apropiară de poartă, unde se adunaseră mulți negustori, români, saşi şi unguri.

Blănarul şi abagerul, fiind fruntaşi ai breslelor lor, fură întâmpinați prietenește de tovarăşi. Unul din ei, un butoiar sas, cu părul galbăn şi cu fața roşcovană, văzând privirea îngrijorată a abagerului, îl întrebă:

– De ce eşti aşa de posomorât, jupâne Alexe, te doare poate inima de soarta ce–l aşteaptă pe hoțul de Păunaş?

– Ba nu, răspunse Alexie, mă tem să nu ne doară pe toți inima că el nu va avea parte de soartă rea.

– Nu te înțeleg. Ce vrei să spui?, întreabă iar sasul.

– Ah, Doamne! Se vede că sunteți orbi, zise abagerul, întorcându–se către toți negustorii care stăteau cu grămada înaintea porții. Nu v–o cuprins mirarea de numărul mojicilor necunoscuți care au pătruns în oraş, de astă noapte? Văzut–ați mai multă lume într–o duminică în Bacău? Băgat–ați sama câți dintr–înşii sunt cunoscuți şi câți necunoscuți, voi care ați copilărit în acest oraş şi în împrejurimile lui?

– Într–adevăr, răspunse sasul, văd o mulțime de țărani, aproape toți necunoscuți, dar nu înțeleg pentru ce te îngrijeşti. Ei sunt veniți să privească cazna hoțului vestit.

– Dar, întrerupse Alexe, n–ai văzut că deşi este cald ca în luna lui Cuptor, toată mojicimea păstrează sumanele pe dânsa, parcă ne–am afla în vreme de iarnă. De–ai fi venit cu mine, străbătând prin mijlocul lor, zău că ai fi îngrijit, căci coastele şi coatele tale ar fi simțit ghioage, baltage şi paloşe ascunse pe sub sumane.

– Şi oare pentru ce să fi venit ei înarmați la oraş? întreabă un meşter ciubotar ungur.

– Pentru ce?, zise Alexe. Dar în ce lume trăiți? Nu ştiți voi că Păunaşul Codrilor, care pentru Vodă şi pentru noi este un duşman şi un hoț, de țărănime este privit ca un mântuitor? Nu

pot să înțeleg, prea namestnicul voieşte numaidecât în fața norodului să facă cazna. Era mult mai cu minte ca ea să se săvârşească în temniță şi numai moartea pe roată să se' ntâmple în fața obștei. Tare mă tem că norodul, în loc ca vadă o privelişte care să–l îngrozească, va avea parte de una care–i va spori îndărătnicia şi cutezanța.

Tocmai atunci se auzi un zgomot mare. Din mulțime izbucniră huiduieli, şuierături, strigăte de: «Călăul! Călăul! » şi deasupra mării de capete apăru un steag de slujitori călări care–şi făceau loc lovind în dreapta şi în stânga cu lemnul sulițelor. Mergeau în pasul cailor şi în mijlocul lor se vedea venind un car cu patru boi în care şedea, îmbrăcat în roşu, călăul, având în jurul său ajutoarele lui, patru oameni nalți şi spătoşi, îmbrăcați țărăneşte, iar un al cincilea, un băiat mic şi sprinten, mâna boii.

Când cel dintâiu rând de slujitori ajunse la poarta temniței, aceasta se deschise pentru a lăsa să intre prohodul în curtea care era plină de slujitori pe jos.

– Vezi, zise Butnarul lui Alexie namestnicul nostru s' o îngrijit şi o luat măsurile trebuitoare pentru a respinge pe mojici.

Alexie dădu din umeri.

– Şi ce vrei să facă o sută cincizeci de slujitori, câți îi are namestnicul, față cu două sau trei mii de oameni hotărâți?, zise el.

Căruța cu călăul pătrunsese acuma în curte şi, o dată cu cele de pe urmă rânduri de slujitori, intraseră şi negustorii noştri, iar poarta se închisese după dânşii...

...Când se văzură ieşind din temniță temnicerul cu călăul şi ai săi, ducând în mijlocul lor pe Păunaşul–Codrilor. Mihu era galbăn, cu barba crescută, slăbit în urma lipsei de aer şi de hrană îndestulătoare, plecat sub povara cătuşelor, dar fața lui era aproape veselă şi ochii mai vioi, mai plini de îndrăzneală decât oricând.

...Mihu fu suit în car şi lângă dânsul se aşezară hotnogul şi doi slujitori cu paloşele goale în mână, călăul şi două ajutoare

ale sale; neîncăpând mai mulți în car, celelalte două urmară pe jos. Carul era înconjurat de slujitori pedeștri, cei călări așezându–se împrejurul lor, în capul și în urma carului, iar namestnicul care încălecase și el luă loc printre călărețiі din urmă.

Poarta deschizându–se, prohodul prinse a ieși. Slujitorii călări îi deschideau drumul prin mulțimea care se dădea la o parte în tăcere. Cu toții așteptau carul să iasă la iveală și, când apăru pe poartă, miile de priviri rămaseră pironite pe Mihu. Un «Iacătă–l! » izbucni din mii de piepturi, când, în picioare, în mijlocul carului, se văzu chipul mândru al Păunașului. Dar îndată după acest strigăt urmă tăcerea cea mai desăvârșită, nemaiauzindu–se decât copitele cailor lovind în bolovanii de pe drum, scârțâitul carului și câte un: «Ța–ho! Bourean! » a băietului de lângă boi.

Mihu privea mândru și liniștit marea de capete care ațintea ochii asupra lui; fără îndoială că recunoscuse mulți prieteni și mulți tovarăși, dar fața lui rămase neschimbată și nemișcată.

Prohodul străbătuse vreo două ulițe fără ca să se fi ivit cea mai mică împotrivire și namestnicul începea să creadă că temerile lui fuseseră fără temei, când, la o răspântie, s'auzi deodată un glas de femeie strigând:

– Nu lăsați oameni buni să omoare prietenul și ocrotitorul vostru! Dacă sunteți bărbați, săriți cu toții și–l scăpați! Scăpați pe Păunașul–Codrilor! Scăpați pe sprijinul sărăcimii!

Strigătele ieșeau din gura unei femei frumoase, cu pletele bălai despletite pe umere, care se suise pe taraba unei frângherii.

Namestnicul deschidea gura ca să poruncească slujitorilor să pună mâna pe ea când, deodată, boii de înainte de la car o rupseră la fugă, parcă cuprinși de turbare și răsturnând în calea lor pedestrași și călărețiі. Băetul care–i mâna vârâse, nebăgat de samă, o andrea lungă de o palmă în nările unuia dintre dânșii.

Totodată o ploaie de bolovani căzu asupra slujitorilor și oamenii adunați de amândouă părțile năvăliră asupra lor cu arme ținute până atunci ascunse sub sumane.

...Mihu, care acuma se ridicase, izbuti să se mântuie de fiarele ce–i încătușau brațele printr–o singură și puternică smucitură. Smulgând cu mâinile lanțurile de la picioare, sări jos din car, rupse paloșul din mâna unui slujitor pe care, dintr–o lovitură de pumn în cap îl trânti la pământ și străbătând ca un fulger rândurile oștenilor, dispăru în mulțimea țăranilor.

Chiote de bucurie salutară scăparea Păunașului și mulțimea se năpusti asupra slujitorilor cu o turbare îndoită. Oștenii se apărară vitejește, dar în curând căzură, zdrobiți sub loviturile unor potrivnici de zece ori mai numeroși. Namestnicul, de la începutul luptei, zăcea mort cu capul spintecat în două de o lovitură de baltag, căpitanul de slujitori cu pieptul străpuns în zece locuri, își dăduse sufletul, iar hotnogul rămăsese mort în car, sub cuțitele închipuitelor ajutoare de călău. Câțiva dintre slujitori mai luptau cu vitejie deznădăjduită, știind bine că pentru dânșii nu era iertare, în curând fură măcelăriți până la cel din urmă. Negustorii fugiseră care încotro putuseră, unii se încuiaseră în casele lor și închiseseră tărăbile, alții, neputând străbate prin ulițele deșarte de țărani, se ascunseseră pe unde putuseră.

Țărănimea învingătoare și stăpână pe oraș, nemaivăzând înaintea ei dușmani de lovit și, împinsă de setea de stricare stârnită în lupta purtată, începu să se arunce asupra dughenilor rămase deschise..."

Epilog: „Negustori, calfe, țărani, strâng morții și–i duc în groapa mare ce se sapă pentru dânșii aproape de biserica catolică", ce se afla atunci pe malul Bistriței (actuala stradă Traian) unde, într–adevăr, pe proprietatea Burcă, arheologii au descoperit mai multe oseminte din perioada feudală. Iar Mihu sări pe „Trăsnet" și–n goană, „pe cărări cunoscute lui", peste văi și dealuri spre ținuturile Neamțului. Mihu se va căsători cu frumoasa Ileana și „trăiră împreună fericiți până la adânci bătrânețe și avură norocul să vadă ridicându–se din copiii lor, viteji și înțelepți, neveste frumoase și vrednice".

Ion Anițoaie, zis Limbru, „ultimul haiduc”

La începutul lunii august 1984, în satul Popei, comuna Palanca, aveam să–l cunosc pe Ion Anițoaie, cunoscut de săteni sub denumirea de Limbru, cel care în urmă cu mai bine de jumătate de veac făcuse să tremure Valea Ghimeșului la auzul numelui său. Împlinise nu de mult 75 de ani. Bolnav, stătea întins pe un pat într–o căsuță modestă sub poalele unei păduri, vegheat de soție. Avea ochii mari, albaștri, exprimând parcă o veșnică mirare...

Ion Anițoaie se născuse în anul 1908 în comuna Palanca, într–o familie de țărani nevoiași. Abia a terminat câteva clase, că părinții l–au și trimis argat, la păzitul oilor pe Tărhăuși, proprietatea Mariei Bandoli. Stătea cu lunile dus în munți. Cobora rar în sat, doar pentru a cumpăra câte ceva din prăvălie, îndrăgea muntele, oile și chiar singurătatea. Ajunsese să cunoască și cu ochii închiși fiecare palmă de loc. Avea 21 de ani. Spre deosebire de alți băieți de seama lui, înalți și vânjoși, el era firav. Din această cauză căuta să evite inevitabilele încăierări dintre ciobani. Până atunci nu se remarcase cu nimic. Dar...

„Într–o seară de august, să fi fost cam pe la Schimbarea la Față – povestește Ion Anițoaie –, eram la stână. Toată ziua plouase, de parcă se deschiseseră porțile cerului. Deşi tuna şi fulgera, eram atent la orice zgomot. Cu două seri înainte o namilă de urs îmi hăcuise vreo zece mioare. Aveam bâta pregătită şi o secure. Câinii să aciuaseră pe sub streaşină. Eram neliniştit, în adâncul sufletului meu simțeam că o să mi se întâmple ceva. Trecuse de miezul nopții. Muntele părea că din clipă în clipă o să fie dus de apă. Deodată, Sultan, un câine mare care se mai luptase cu fiarele, începu să mârâie adulmecând înspre pădure. Ceilalți începură să latre, alergând spre țarc.

– Gata, mi–am zis, a venit ursul.

Inima îmi bătea cu putere. Am îndesat securea la chimir, şi cu bâta în mână m–am luat după câini.

Deschid țarcul. Câinii aleargă spre pădure. Mai fac câțiva paşi şi când colo zăresc printre puhoaiele de apă un om care încerca să se apere de câini. Strig:

– Cine eşti, mă, acolo? îmi răspunde:

– Om bun!

Chem câinii la mine şi mă apropii. Mă miram cum de a ajuns tocmai aici pe o asemenea vreme. Unde mai pui că era şi miezul nopții.

– Inimă bună, măi omule, îmi spuse acesta când a ajuns lângă mine.

L–am dus la stână. Purta o glugă ciobănească şi haine țărăneşti. S–a recomandat Bălan şi că–i din părțile Neamțului, ocupându–se cu negustoria de oi şi vite. Era blond, cu mustăți mari, nu prea înalt, dar îndesat şi voinic. De pe umăr a dat jos o traistă care mi s–a părut foarte grea.

I–am pus de mâncare. Mânca încet, domol. Până–n zori mi–a povestit o mulțime de lucruri. Eu care nu fusesem niciodată la oraş stăteam cu gura căscată la tot ce–mi povestea. Apoi a izbucnit:

– Ştii, bre omule, că unii au bogăţii nemăsurate, iar alţii n–au ce pune în gură? Iaca, în lumea asta nu–i dreptate!

Au trecut aproape cinci zile de când Bălan era la mine. Am aflat că el este haiduc şi vrea să facă dreptate în lume. Să ia de la bogaţi şi să dea la săraci. Într–o zi, a scos din traista de care nu se despărţea nici noaptea, un pistol.

– Cu el am să le scarpin spinarea celor bogaţi! se lăudă el.

Cuvintele lui parcă erau vrăjite. Ajunsei să fac tot ce–mi spunea. Cu el parcă mă simţeam adevărat bărbat. Am hotărât să plec cu el în haiducie. Aşa am şi făcut. Primul nostru atac a fost asupra marii proprietare Maria Bandoli..."

Ion Anițoaie împreună cu Bălan a coborât de la stână la conacul Bandoli. Au ajuns pe la prânz. Slugile nici măcar nu le–au acordat atenţie. Pe argat doar îl cunoşteau. Au urcat scările de la intrarea principală. O fată de casă i–a întrebat ce vor.

– Am veşti de la stână, i–a răspuns Ion Anițoaie.

Au intrat în apartamentul marii proprietare Maria Bandoli. Aceasta era la un birou pe care se aflau tot felul de hârtii. Scria şi aproape că nici nu s–a uitat când cei doi au intrat.

– Ce veşti mi–aduci, mă?, întrebă ea poruncitoare, fără a se întrerupe din scris.

Neprimind răspuns, ridică privirea, dar rămase stană de piatră. Bălan era cu pistolul aţintit asupra ei. Scăpă din mână tocul...

– Ce vreţi de la mine?, abia reuşi să spună, sugrumată de emoţie.

– Banii!, strigă Bălan.

Ion Anițoaie se așează de pază, în timp ce Bălan scotea din-tr–un scrin o cutie de lemn. O deschise, înăuntru, bani și bijuterii. Cât ai clipi goli întreg conținutul în traistă. Se repeziră la Maria Bandoli, care se rugă tot timpul să n–o omoare, legând–o fedeleș... Încuiară apoi ușa, coborând treptele de parcă nimic nu s–ar fi întâmplat. Ajunși la marginea pădurii, dispărură în desișul ei. În aceeași noapte, îl „vizitară" pe cârciumarul din sat. Pătrunseră în locuință prin podul casei. I–au luat banii, lăsându–l și pe el legat, în drum spre ascunzătoarea din munți lăsară niște bani unui tânăr învățător sărac și unei văduane cu copii, căreia îi murise soțul într–un accident la pădure.

Între timp s–a dat alarma. Pe urmele lor erau deja jandarmii. În grabă se înjghebă o poteră, cu care se trecu de urgență la scotocirea împrejurimilor. Pe șoseaua dinspre Comănești apăruseră barajele jandarmilor. Numele lui Ion Anițoaie flutura pe buzele tuturor. Cei care aveau averi îl rosteau cu jumătate de glas! Și haiducii erau de negăsit...

Strecurându–se pe cărări ascunse, dormind în locuri din adâncul pădurii, Ion Anițoaie și Bălan au ajuns la Comănești. Lângă biserica „Sf. Spiridon" găsiră, la un negustor, haine pentru suma de doi napoleoni de aur. Apoi s–au dus de s–au bărbierit și tuns, și–au luat genți de piele în care au pus bijuteriile și banii. Deveniseră de nerecunoscut! Au mâncat la un birt de lângă gară. Larghețea cu care au plătit consumația, inelul cu briliante de pe degetul lui Ion Anițoaie au atras atenția. Patronul birtului informă un sergent de stradă. Discret, cei doi au început să fie urmăriți.

Fără să bănuiască nimic, haiducii se plimbară prin Comănești, până la sosirea trenului care urma să–i ducă la Adjud. Ion Anițoaie se minuna de frumusețea castelului Ghica, de mărimea lui. Se uită curios la turcul care stătea de pază la poartă. Copiilor care așteptau pomană le împărți regește bani, pentru „încălțări" și „îmbrăcăminte". Se întorseseră la gară. Bălan observă oarecare agitație. Văzu apoi mai multe uniforme de jandarmi, înțelese că li se pregătea o cursă. Brusc

își trase tovarășul de mână, ascunzându–se printre cocioabele din împrejurimi. Ajunseră într–o fugă lângă fabrica de cherestea „Goetz". Se ascunseră printre masivele grămezi de lemn aflate în curtea fabricii. Apoi, după lăsarea întunericului, o apucară pe lângă digul de lemn al fabricii spre Moinești. Era trecut de miezul nopții. Se opriră să–și tragă răsuflarea într–o grădină de zarzavat de la „Găzărie". Câinii însă dădură alarma. La o fereastră își făcu apariția lumina unei lămpi, apoi un cap somnoros care privi pe geam. Fugiră. Zorile i–au surprins dormind într–o livadă din Moinești. S–au sculat, apucând–o pe lângă drum, ocolind satele. Își potoleau foamea cu mere și fructe culese din pomii aflați pe marginea drumului. Pe înserat s–au apropiat de Mărgineni. Au așteptat să se lase întunericul și încet, cu băgare de seamă, s–au strecurat până la școala veche aflată vizavi de biserica ortodoxă. Au fărâmat încuietoarea cu lacăt și s–au urcat în pod. Au adormit buștean.

Dimineață, la cântatul cocoșilor, îi trezi din somn Anton, omul de serviciu al școlii. Mai mult, tremurând de frică, el le dete bineț. Din întâmplare observase lacătul stricat, aruncat

pe jos. Bălan încercă la început, buimăcit de somn, instinctiv să scoată pistolul. Apoi, își dădu seama cu cine are de–a face. Scoase 500 de lei și îi întinse. Îl rugară apoi să le arate un drum spre Bacău în care să nu dea peste jandarmi. Pe ocolite, Anton i–a scos în niște porumbiști din spatele Fabricii de Spirt. Curând ajunseră lângă Depou. Au mers de–a lungul liniei până la gara din Bacău. Cu inima bătându–le de emoție, au cumpărat bilete pentru Piatra Neamț. Au răsuflat ușurați când au văzut că nimeni nu le acorda atenție.

Toate ar fi mers bine dacă Ion Anițoaie nu s–ar fi speriat de sosirea trenului. Ar fi luat–o la fugă dacă Bălan nu l–ar fi prins zdravăn de mână. Era pentru prima dată în viață când vedea un tren de aproape. Mai mult tremurând s–a urcat în vagon. Călătoria a decurs fără incidente. Lui Ion Anițoaie i se părea că pomii, casele merg cu el.

La Piatra haiducii s–au adăpostit la o veche gazdă a lui Bălan. Chiar în acea noapte au dat o lovitură. Victima – directorul fabricii de cherestea. I–au luat „un rucsac de bani". A doua zi a intrat în alertă întreg orașul. Cercul din jurul lor se strângea din ce în ce mai mult. Au stat ascunși aproape două săptămâni, până când Ion Anițoaie, simțind că nu e în siguranță, se predă unui post de jandarmi. A fost judecat și condamnat la un an și jumătate de închisoare.

Între timp haiducul Bălan era căutat cu înfrigurare. Un mare premiu s–a pus pe capul lui. „Viu sau mort"! S–a găsit un om avid de bani, Neculai Țurlea. L–a omorât cu securea.

Ion Anițoaie a stat închis doar șase luni de zile. Grațiat, și–a satisfăcut stagiul militar între 1930 și 1933. S–a reîntors pe meleagurile natale, devenind un om la „casa lui". Doar din când în când câte cineva își mai amintea de faptele lui de odinioară, iar el le mai povestea câte o dată doar la un pahar de vin. Rămăsese ultimul haiduc în viață!

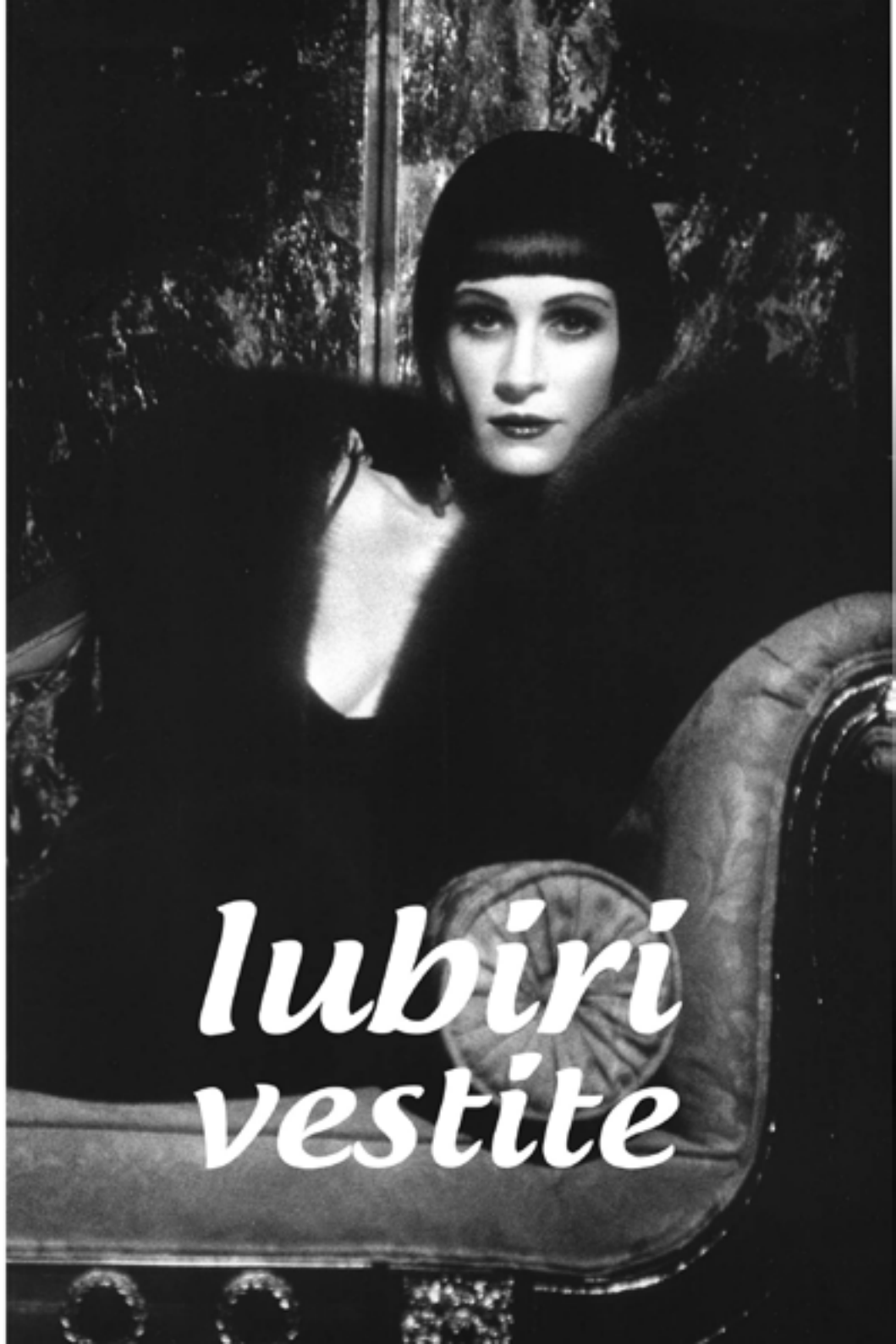
lubiri
vestite

Amorul lui Ienăchiță Văcărescu pentru Zoe

Puțini sunt aceia care știu că a existat o poveste de dragoste între Ienăchiță Văcărescu, „primul poet muntean", și frumoasa Zoe din Căiuți. Mai mult, una dintre cele mai frumoase poezii ale lui avea să–i fie dedicată...

În primăvara anului 1793, domn al Munteniei fu numit Alexandru Moruzi. Cronicarul Zilot Românul îl descrie ca pe un bărbat chipeș și „înfrumusețat cu multe daruri, înțelept foarte, iscusit la multe, deștept la ale țării nevoi, judecător drept". Firește, avea și „două grozave cusururi: lăcomia și scumpetea, plus cel de mare fumător, fiind însoțit peste tot de tutungi–bașa". Zoe, frumoasa sa soție, era alături de el tot timpul.

Cine era Zoe? Se născuse pe meleagurile băcăuane, la Căiuți. În copilărie fusese răpită de o șatră țigănească. Rămasă la 13 ani orfană, fu crescută de un unchi, jitnicerul Manolache Dimachi. În schimb, un alt unchi „foarte bogat", vornicul Nicolae Ruset, „nu vru să audă de ea" pentru că „Zoița era mică și proastă". Și ca–n povești, „după 2–3 ani, Zoița cea mică și proastă se făcu mare și frumoasă de răpea ochii cui o vedea". Desigur, „părinții

ei adoptivi nădăjduiră s–o mărite bine cu vrun boier de rangul lor". Dar „steaua ei lucea mai sus deasupra treptelor scaunului domnesc..." Şi ca în cel mai frumos basm, „doamna Smaranda, soția domnitorului Moldovei, luă lângă ea câteva fete sărace, dar din cele mai bune neamuri, pentru a le creşte, a le înzestra şi a le mărita". Norocul căzu şi asupra Zoiței. La curtea domnească, „fata cuceri inimile tuturor, a lui Vodă, a doamnei, ale domniţelor şi foarte îndeosebi inima şi cugetul lui beizadea Alecu, feciorul cel mai mare a lui Moruzi". Şi adăuga cronicarul: „Fata era nu numai frumoasă, deşteaptă, pară–se şi cuminte, încât flăcăul lui Vodă se prăpădi după ea". Ca urmare, Vodă încuviinţă căsătoria, zicând „bine".

Nunta domnească avu loc la curtea din Iaşi în anul 1779. La numai câțiva ani, în 1792, Zoe deveni doamnă a Moldovei, iar peste opt luni de zile, doamnă a Munteniei. Familia domnească se aşeză la Cotroceni, de frica ciumei ce bântuia pe atunci în Bucureşti. Lui Vodă însă nu–i plăcea la Cotroceni şi „se plictisea de moarte". Lui Zoe, dimpotrivă, îi plăcea viaţa la Cotroceni, unde obişnuia să se plimbe prin codru „fie pe jos, fie în caretă". Dar „de la o vreme încoace, chiar ceva prea des", se ducea „unde era aşezată frumoasa casă a Dudesculuiˮ. De ce tocmai acolo? Pentru că acolo, „în foişorul cu priveală", o aştepta boierul Ienăchiță Văcărescu. El locuia

pe Podul Mogoșoaiei, dar „venea aici pentru ca doamna a nu se compromite". Și totuși lumea află. De Ienăchiță se știa că „fusese însurat de trei ori, ademenise multe neveste ale prietenilor, jucase rolul de cuceritor de inimi până și în saloanele cancelarului Kaunitz la Viena". Era „firesc să se îndrăgostească de frumoasa Zoe Moruzi", ce avea pe atunci 33 de ani. Și nu mai „era o taină pentru nimeni, fiindcă într–o vreme când nu erau gazete, făceau lăutarii, prin cântecul lor, să umble din gură în gură veștile indiscrete, micile scandaluri:

Ienăchiță Văcărescu
Șade–n poartă la Dudescu
Cu anteru de atlaz —
Moare doamna de necaz,
Cu hanger de Corassan,
În rădvanul aurit
Cu tot coșul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari.
Trece des și–l mai privește,
Ca un foc ea îl iubește,

Ienăchiță stih îi face,
Că domnița mult îi place,
Stih cu libor înfocat
Și–o dezmiardă–n lăudat.
Boier altfel ca un brad
Nu se află–n Țaringrad.
El cu doamna s–ar lovi,
Dacă domnul ar muri".

Văcărescu „nu îndrăzni mai mult". Ținea la capul lui. Și nici Vodă „nu muri". Mai mult, el află că boierul–poet îi face curte asiduă soției sale. Furios, el ar fi zis: „Dacă nu voiu avea streang când îmi va cădea Ienăchiță în mâini, voi lua pletele Domniei mele spre a–l sugruma". N–a mai apucat, în 1796 fiind scos din domnie, în schimb, din dragostea lor a rămas frumoasa poezie, „Spune, inimioară, spune", pe care Văcărescu o dedică Lui Zoe:

„Spune, inimioară, spune
Ce durere te răpune..."

Pe la 39 de ani, Zoe devenise soacră și bunică, dar „deși bunică, e atât de frumoasă, de te încântă când o vezi". Alexandru Vodă, mazilit, fu trimis în surghiun. Dușmanul lor, dragomanul Alexandru Șuțu, „voia să vadă curgând sânge". Banii lucrau. Soțul Zoiei, la 58 de ani, fu trimis la galere lopătar în fundul corăbiei, unde se îmbolnăvi și muri. Doamna Zoe?

„Nu se știe", cronicarul adăugând: „Poate că e mai bine, căci cine poate ști câte suferinți o mai fi îndurat ea!"

Astfel „de triste poveşti ducă–se în noaptea uitării şi mai curând să credem c–o fi murit înainte să–şi vadă soţul dus în lanţuri la galere şi fiind cu capul zburat de pe umeri!"

Dragoste, ură și răzbunare

Poate izbucni un război din cauza unei femei? Desigur, istoria consemnează astfel de evenimente care au avut ca punct de pornire femeile. La noi, vestitul „Război al cătanelor" a început de la o Marie, nu oarecare, ci sora domnului Moldovei, Mihai Racoviță.

Acesta „era dintr–un neam de boieri pământeni din ramura Cehenilor, ridicată din răzeșie de mult, de pe vremea Lăpușneanului, când s–o făcut marea primenire a boierimii moldovenești. Bunicul său, Racoviță Cehar, se înrudea prin nevastă–sa, Tofana Șoldan, cu Vasile Lupu, iar tatăl său, Ion Racoviță, marele vornic, ținea pe Anastasia, fiica lui Toma Cantacuzino, al cărui frate, Iordachi, era și el cumnat cu Vasile Lupu. Aceste înrudiri au făcut din neamul Racovițeștilor, pe la sfârșitul veacului al XVII–lea, una din cele mai mari și mai bogate familii din Moldova. Mihai se căsători cu Safta, fiica lui Constantin Cantemir." Din nefericire, viitorul domn rămâne văduv, rupând astfel legătura cu Cantemireștii. Se va recăsători cu Anița a Dedicului Codreanu din Galați, care era „o

fată ca din poveşti cu trupul suleag, cu pielița albă, cu ochii negri şi mângăcioşi, cu degetele subțiri, cu unghiile roşioare, cu mijlocelul iscusit şi cu grumajul rotunjor". Firește, era invidiată, dorită şi bârfită. Printre cei pentru care „strugurii erau acri", se număra şi Dimitrie Cantemir. De, capul era de savant, dar inima era ca la orice om. Ea însă îşi iubea soțul, având împreună „8 copii durdulii, sănătoşi şi frumoşi". La 19 noiembrie 1704, Anița devine doamnă a Moldovei. Nu mult timp, pentru că în primăvara anului 1705 soțul este mazilit. Revine la 13 noiembrie 1707 pe tronul Moldovei.

În afară de treburile domniei, Mihai Racoviță are grijă şi de familie. Îşi mărită o soră cu Iordachi Cantacuzino, iar pe cealaltă, Mana, cu stolnicul Vasile Ceaurul. Nunțile moldoveneşti erau ca în poveşti. Iată ce cerea Ana Racoviță de la verişoara ei din „Stambul", Victoria Rosetti, pentru nuntă:

„Te rugăm, cumnată, să spui dumnealui lui Iliaşcu să îngrijească şi să ne trimită 9 pentole, toate cu diamante bune, care însă să fie mai mari decât acelea ce am pus la calpacul nostru cel verde. Să caute să fie de o astfel de mărime, încât să ajungă 9 pentru un calpac, şi nu 13, însă să mi le trimită cât mai curând, căci avem nevoie de ele pentru nunta pe care prea înaltul nostru domn o pregătește surorii sale, şi să le avem gata până la lăsatul secului. Te mai rugăm să rogi din partea noastră pe preacinstitul cumnat chir Scarlatachi pentru brățările de diamant, ca să faci rost să mi le trimită şi pe aceste cât mai curând o dată cu pantalele. Pe lângă acestea, să ne trimită Domnia sa şi un serasir, a cărui bătătură să fie de aur alb, iar urzeala de mătase vişinie, dar fără flori. Să ne mai trimeată şi un serasir alb la fel cu cel adus lui arhon vister, pe care l–a refuzat. Să mai spună Domnia sa lui Iliaşcu să ne caute mărgăritar subțire, alb, bun ca acela pe care mi l–a adus Hurmuz".

Să mai spună cineva că moldovencele nu țineau pasul cu moda! Din nefericire, căsătoria Mariei cu Vasile Ceaurul s–a sfârşit destul de repede. Cauza? Maria s–a îndrăgostit orbitor de frumosul stolnic Costandache. Dragoste pătimaşă, care a

dus la ruptura cu Vasile Ceaurul. Maria se recăsătorește în scurt timp cu Costandache și se mută la moșia sa din Șerbești–Bacău. Rămas singur, Ceaurul nu mai are odihnă. Cu zi ce trece, dorința răzbunării e mai mare. Din când în când, boierii care trec pe la curtea sa de la Mănăstirea Caşin îi strecoară câte o picătură de otravă în suflet. Maria? A, e veselă și e tot timpul în brațele frumosului soț. Duminicile, în timpul slujbei, se ruga scrâșnind din dinți să–i aducă Dumnezeu mai repede ziua răzbunării. Și iată că prilejul se ivi: războiul dintre austrieci și turci, 1716–1718. Victoriile austriece reînnoiesc speranțele românilor. Cu ajutor militar austriac, Moldova putea scăpa de sub suzeranitatea otomană, în fruntea conspirației moldovene se afla chiar Vasile Ceaurul, nepot de frate al fostului domn Gheorghe Ştefan. Lui i se alătură serdarul Miron Cuza, căpitanul Conțescu și postelnicul Nicolae Șoldan. Cer ajutor generalului Stainville, aflat în Transilvania. Acesta nu se lasă rugat de două ori și trimite un mic detaşament, sub comanda francezului François Ernaut. Principalul obiectiv era prinderea lui Mihai Racoviță, aflat la cea de–a treia domnie. Vasile Ceaurul, alăturându–se lui Ernaut, vrea însă s–o prindă pe Maria, fosta sa soție.

Își stabilește cartierul general la MănăstireaCașin. Un oștean vine cu o veste importantă: „Vodă Racoviță are pentru apărare la Cetățuia din Iași doar slugile". Răzvrătiții ridică săbiile și dau chiote de bucurie. Mihai Racoviță era ca și pierdut! În galop se pornește spre Iași. Dar răsculații fac o mare greșeală. Vasile Ceaurul îl lasă singur spre Iași pe căpitanul Ernaut. El va veni spre Iași, după ce va plăti o poliță Mariei. Se desprinde de detașamentul austriac și pornește în goana cailor spre Șerbești. Sosește la curtea lui Costandache la al doilea cântat al cocoșilor, sparge poarta și la lumina făcliilor intră în iatac. Are noroc. Maria este „goală și desculță, așa cum se găsea noaptea în casă". Ceaurul este surd la rugămințile ei să o lase să se îmbrace. Maria este târâtă de doi oșteni până la mijlocul curții, goală. Fostul soț e mulțumit. A reușit să se răzbune. O țigancă bătrână care îi era slujnică abia reușește să pună pe ea un cojoc. Pusă într–un car, este trimisă spre beciurile umede ale Mănăstirii Cașin. Dar unde era Costandache? Acesta reușise să fugă și să se ascundă de cătane. Nu stă prea mult nici aici. Răzbunarea nu era îndeajuns. Maria, însoțită de patru oșteni, era pornită din ordinul Ceaurului spre Brașov și îl va desfăta pe generalul Stainville. Prin pasul Oituz, micul grup trece în Transilvania. Oștenii sunt surzi la rugămințile Mariei de a o lăsa liberă. Nu vor să audă nici de recompensele fabuloase. Ajung la Săcele, unde fac un mic popas. Pentru un moment,

oştenii Mariei slăbesc paza. N–au de ce să se teamă. O femeie fără bani şi fără cunoştinţe n–avea să ajungă prea departe. Se apucară de băut la han. În timp ce aceştia goleau urcioarele ni vin, Maria şi slujnica fug. Pe poteci întortocheate, cu sufletul la gură, aleargă prin pădurea „căutată de paza moldovenească". Are noroc şi dă peste nişte ciobani săceleni. Aceştia ascultă cu uimire povestea Mariei. Stau în cumpănă. Să fie oare adevărată extraordinara ei poveste? Are din nou noroc. Le arată inelul scump cu pecete. Se trimite după un negustor care făcuse în mai multe rânduri drumuri la Iaşi şi cunoscuse familia Racoviţă. Acesta soseşte, într–un târziu. Rămase ca de piatră la vederea Mariei:

– Măria ta, iertare. Vă recunosc foarte bine. Cu Prea Măritul domn Racoviţă fratele Măriei voastre, m–am întâlnit de mai multe ori, marfa mea fiind bine preţuită.

Cu ajutorul negustorului, reuşesc cele două femei să se reîntoarcă în Moldova.

Ce a făcut în acest timp răzbunătorul Vasile Ceaurul? Simţindu–şi satisfăcută dorinţa de răzbunare, porneşte şi el spre Iaşi. Prea târziu, în drum, se întâlneşte cu fugari din detaşamentul

Ernaut, însângerați și înspăimântați. Ceaurul află că ceambururile tătărăşti i–au surprins la atacul „Cetățuiei" şi i–au învins, iar căpitanul francez, decapitat. Negru de mânie, Ceaurul făcu cale întoarsă și se îndreptă spre întărita Mănăstire Caşin. Puhoiul tătăresc pustiește și înrobește bieții oameni. Ceaurul va mai lupta un timp, până în 1718. Rămas aproape singur, va trece munții în Transilvania, pe același drum pe care fosta sa soție îl făcuse cu aproape un an înainte. Va rămâne departe de Moldova, nemairevenind niciodată. Mihai Racoviță se va răzbuna cumplit pe cătane. Chiar și după treizeci de ani se luau măsuri împotriva lor. Moșia lui Vasile Ceaurul a fost confiscată și împărțită. Moșiile Pătrășcani, Rădeana, Valea Seacă sunt dăruite Mariei. Rămasă văduvă, stolnicul Costandache a căzut în luptele de la Iași cu cătanele. Ea se retrage la moșia Rădeana, nu departe de fieful primului ei soț, Mănăstirea Caşin. Din porunca lui Mihai Racoviță sunt sparte zidurile groase ale mănăstirii, care vor fi refăcute abia peste o sută de ani.

La Rădeana, Maria se ducea duminică de duminică, aprinzând o lumânare la minunata biserică de piatră ridicată în 1628 de marele logofăt Solomon Bârlădeanu.

Va muri în 1752, ducând în mormânt amintirile unei vieți triste și zbuciumate...

Catinca cea „rea de muscă”

Sâmbătă, 9 septembrie 1822, Ioniță Sandu Sturdza primi de la Seraschir însemnele domniei Moldovei. S–a îmbrăcat „în cabanică și au pus cuca pe cap”. Părăsi Constantinopolul, ajungând pe 28 septembrie la Frumoasa, lângă Iași, fiind întâmpinat de doamna Catrina „cu toate cucoanele ei” și toți boierii din Iași. După slujba de la biserică, a urmat „sărutarea mâinei” și „nelipsita țeremonie a cafelei”. Apoi, „toți boierii și cucoanele zăbovindu–se la masă cu meterhaneaua, muzică și lăutari, până seara târziu”. La „ceasul de seară, liniștit, fără niciun alai, a pornit Vodă cu doamna și cu beizadelele la Iași, de și–au luat reședința în scaun, la curtea domnească”. Dar „Vodă când nu era la divan sau la alte treburi ale domniei, cum avea o clipă de răgaz se ducea la moșie, la Săucești, în Bacău, să vadă de gospodărie și să cutreiere câmpiile cu pușca în spinare, că era vânător pătimaș”.

Pe lângă vânătoare, Vodă avea și grija „să–și mărite, fără zestre, fetele din rasă”. Astfel, pe Catrina, „fata popei din Săucești, a măritat–o cu Romașcu, feciorul mazilului Vasile, căruia

în loc să–i dea zestre l–o făcut paharnic și sameș de Tutova". Pe altă „fată din curte, care era de la Trestiana, moșia doamnei, a măritat–o cu Dumitrachi Merișescu, pe care și pe acesta l–o făcut paharnic și sameș de Neamț. Era un fel de a scăpa de înzestrarea fetelor din casă..."

La curtea domnească de la Săucești se mai afla și „o cămărășiță văduvă", care avea o fată, „Catinca, destul de rea de muscă". Doamna „voia să scape de ea". Trebuia măritată. Cu cine? Această Catinca nu împlinise nici 18 primăveri, dar vestea despre aventurile ei trecuse dincolo de hotarele Săuceștilor. Nu era o frumusețe. Era mărunțică, cu un nas mic și cârn. Ochii verzi aveau „ceva lăuntric" care te fermeca. Pur și simplu, bărbaților li se aprindeau călcâiele după ea. Dar nici ea nu refuza avansurile. Ajunsese să schimbe amanții „ca pe batiste". Ea credea că n–o știe nimeni. Există însă secrete? Firește, bărbații se lăudau. Se lăudau și cei care n–avuseseră treabă cu ea. Mamă–sa ce să facă? Ofta din răsputeri și tăcea. Într–o zi își luă inima în dinți și se duse la Catrina doamna, rugând–o să–i mărite fata. Doamna, care „știa cum stau lucrurile, o asigură de tot sprijinul ei și de atunci nu avu astâmpăr până nu–i găsi un bărbat potrivit cu dânsa, pe Alecu Nacu".

Alecu Nacu? Un vestit don Juan al Iașiului „un bun scriitor, dar și un bun crăișor". Se consultă cu Vodă.

– Ce părere ai? Hai s–o dăm pe Catinca lui Nacu. Îi liniștim pe amândoi dintr–un foc!

Domnul stătu o clipă și încuviință:

– Bine. Vezi să potrivești lucrurile...

Sub un pretext oarecare, Alecu Nacu fu chemat la Săucești. Planul fu bine ticluit de însăși Catrina doamna. Așa se face, că într–o zi de septembrie, după Sfânta Marie Mică, Alecu Nacu sosi la Săucești. Domnul și doamna se aflau tocmai la caifetul mesei. Se aflau la aceeași masă cumnatul său, Constantin Aslan, și soția sa, Eufrosina, o altă rudă, Ilie Gherghel, căruia „îi plăcea să se poarte în haine arnăuțești" și între câteva boieroai-

ce, Catinca, fata crâşmăriței. Fata fusese prevenită şi pregătită. Fusese dată în grija „bătrânei şi mult vestitei Ilderița, cea care era meştera fără pereche a alifiilor şi dresurilor de obraz". N–arăta rău deloc, ba chiar putea să înmoaie şi cea mai dură inimă de piatră. Şi iată–l pe Alecu introdus la masa domnească. I se aduce un lighean turcesc şi un săpun mic de mosc. Dintr–un ibric i se toarnă de către un fecior apă, apoi i se întinde un ştergar de borangic:

– Arhon, boiere Nacu, cum o mai duci?

– Prea bine, Măria ta. După vremuri.

– M–am gândit, cu doamna mea, că n–ar fi rău să–ți pui pirostiile pe cap. Uite, ai aici o fată bună, pe măsură–ți...

Alecu Nacu se pierdu. Parcă te poți opune lui Vodă... Se uită la Catinca. Aceasta, ruşinoasă ca toate fetele de măritat, plecă ochii. De la întâlnirea oficială, au urmat cele cu sau fără ştirea domniei, în trei săptămâni, nunta era gata. Au participat domnul, îmbrăcat în cabanică, având pe cap un gugiuman cu funde de postav alb, doamna Catrina într–o rochie de marțelin,

având pe umeri un șal scump, iar la brâu două paftale din aur cu pietre scumpe. Catinca, mireasa, avea pe cap un turban de tulpin, rochie de poplină, „mâneci cu bufanuri și ciupag scurt". Mirele, Alecu Nacu, era după moda de la Paris. O ceată de boieri mai bătrâni erau îmbrăcați „cu ciacșiri roșii cu meșină papuci sau cizme galbene de meșină, din acele cu botul ascuțit, întors în sus și fără toc". Feciori însoțiți de „cuconițe și duduce" le făcură urări tinerilor căsătoriți. Urcară în rădvan. Catinca și Alecu plecară spre Iași. în dreptul ei călărea chipeșul vornic de aprozi Constantin Aslan. O ușoară ocheadă cu înțelesuri și un zâmbet l–au făcut pe bietul Costică să se înroșească ca o fată mare și–l „zdruncină la suflet". După trei ceasuri, făcându–se de înserat, micul alai poposi la curtea boierului Safta. Aici vor rămâne peste noapte și vor fi schimbați caii. Un bun prilej pentru o plimbare înainte de masă a Catincăi. Prefăcuta Catinca ceru permisiunea soțului să fie însoțită prin crâng de vornicul Aslan. Alecu, ocupat cu găzduirea, făcu doar un semn cu mâna că–i de acord. Nici n–apucară să se afunde printre copaci, că pe jos se rostogoliră chivăra lui Costică și sabia. Restul...

Începu o viață grea pentru Alecu Nacu, fost „bun crăișor", care va dura doar doi ani de zile, care de care mai amare...

Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova

În primăvara anului 1852, ieșenii, dar și băcăuanii, puteau să admire în vitrinele prăvăliilor portretul unui „tânăr frumușel". Era al lui beizadea Ion sau Iancu, fiul cel mijlociu al lui Grigore Vodă Ghica. Mititel de statură, a fost în schimb „cel mai deștept din toți, cel mai cu carte și cel mai simpatic". Nimeni nu bănuia că într–o zi acesta va deveni subiectul uneia din cele mai mari povești de dragoste din Moldova...

În acea vară, Beizadea Iancu era locotenent în poliția Moldovei. Frecventa destul de des „grădinița cucoanei Frosa de lângă Teatru". Într–una din seri, evolua „pe scena" restaurantului o dansatoare care îi plăcu de la început. Se interesă despre ea. Află că este franțuzoaică și o cheamă Rose Pompon. Măritată la 15 ani, părăsită la 16, fusese guvernantă, croitoreasă, umblase „de ici colo să–și câștige viața". Descoperi că știe să danseze și deveni dansatoare. La Paris „avu onoarea" să cunoască un prinț, Palia sau Paladi, din Moldova. Acesta îi oferi în schimbul dragostei ei: „Îți dau cât vrei. Sunt bogat, am moșii și castele. O sută de mii îți ajunge?"

– O, da, da, îi răspunse micuța Rose.

Dar Rose s–a ales doar cu promisiuni, căci „prințul" plecă pe furiș în Moldova. Atunci se întâmplă un lucru la care nimeni nu s–ar fi așteptat: Rose Pompon plecă la... Iași! S–a înfățișat la casa „prințului Palia". Când a dat cu ochii de ea, fostul „șmecher" a îngălbenit. A început a bolborosi cuvinte în șir, din care totuși înțelese fata prea bine că bărbatul nu avea nici moșii, nici castele, nici bani și că pe lângă toate mai era și logodit, gata să se însoare. Însă Rose Pompon era pe chef. Norocul ținu totuși cu ea. Deodată, într–o seara, primi de la Palia o scrisoare prin care era rugată să vină până la Copou, căci avea ceva foarte important să–i spună. „La poartă te așteaptă o trăsură. Poți avea încredere în cinstea și discrețiunea vizitiului". Firește că tot feluri de gânduri o năpădiră: „O fi o cursă", „Vrea să mă omoare". „Ce–o fi o fi", se încuraja. Mai târziu, va povesti: „Pentru orice eventualitate m–am făcut foarte frumoasă. O rochie de velur bleu, un mare mantou garnisit cu blană și o pălărie din aceeași stofă cu a rochiei. Eram foarte liniștită. Trebuia să fii întotdeauna pregătită". Ajunse la un han dincolo de Copou, fiind întâmpinată de Palia și un bărbat mic de statură, care se recomandă Popescu! Dar se auzi „un hohot de râs"! Pe Popescu acesta Rose îl cunoștea după portretele care se răsfățau în vitrinele tuturor negustorilor din Iași. Era fiul lui Vodă, beizadea Ion. *Le prince Jean*. Beizadea Ion începu să râdă și el: „Bună seara, Rose, îmi placi și te iubesc". Și așa a început povestea de dragoste dintre un prinț și o dansatoare. Rose primea de la el „rochii, pălării, juvaere, trăsuri și servitori". Tot ce era mai frumos în prăvălii era vândut franțuzoaicei, însă prințul îi mai făcu un dar la care nebunatica dansatoare nu s–ar fi așteptat: o făcu să simtă deodată și în sfârșit ce înseamnă iubirea. „De acum lumea era a lor. Nu puteau trăi fără a fi împreună o dată, de două ori, de trei ori pe zi. Și cum se despărțeau își scriau, după cum merg – cine nu știe? – lucrurile în dragoste". Până într–o zi când prințul nostru o ceru de nevastă! Și cum Rose Pompon îl iubea prea mult pentru a se împotrivi, acceptă:

„Dacă vrei tu, zise, hai să ne căsătorim". Nunta s–a făcut „fără martori", la o biserică din Copou. După nuntă „se întoarseră amândoi acasă la ea, cinară, se culcară, se iubiră și adormiră..." Dar poliția domnească nu dormea. Vodă Grigore Ghica e înștiințat de isprava prințului. Astfel că dimineața la orele 7, poliția, Consulul și toată șleahta, plus preotul care i–a cununat se înfățișară la apartamentul tinerilor căsătoriți pentru explicații. „Rose Pompon a avut atunci o inspirație dumnezeiască. În disprețul tuturor inconvenientelor și al solemnității momentului, ca adevărată «gamine de Paris» ce era, dar drăguță și nostimă foc, se întoarse râzând la Sfinția sa și–i arătă limba:

– Dumneata eşti părintele care spui că m–ai cununat aseară? Uită–te la mine, eu sunt aceea? Mă recunoşti? Poți jura dumneata că ne recunoşti?"

Popa îşi puse potcapul şi ieşi buzna pe uşă afară, strigând cât îl ținea gura: „Asta–i dracu–mpielițat... dracu, dracu!" Apoi „în iatac, ea istorisi lui beizadea Iancu cele întâmplate, făcând haz împreună de mutrele Consulului, polițaiului şi popii." „Tânărul prinț şi locotenent de poliție va fi prins prin înşelătorie şi dus la închisoarea din Socola. Şi ce a țesut tot anul s–a rupt într–o clipă". De acolo, reuşeşte să–i trimită lui

Rose o scrisoare în care îndurerat îi scrie: „Îmi ard cuvintele de dragoste pe buze și nu le găsesc, sunt nebun, mi–am pierdut mințile, scrisoarea aceasta e poate fără înțeles...” Rose a „sărutat–o, a plâns, a citit–o iar, a sărutat–o și a plâns”. Acum biata fată ce să facă? Și–a vândut lucrurile, a luat 200 de galbeni de la Vodă și plecă din Galați la Marsilia. Statornic în dragoste, prințul Jean îi va scrie: „Te iubesc, te iubesc, așteaptă–mă, că vin”. Dar ea? Repede, neașteptat de repede îl va uita pe ilustrul ei soț de o zi.

La Paris intră în vâltorile vieții. Spre bătrânețe, „săturată de toate prostiile acestea”, își cumpără o fermă cu „vaci, găini și porci”.

Într–o zi va scrie: „A fost povestea mea de dragoste cea mai frumoasă, cea mai sinceră, cea mai aleasă: anii care se vor scurge nu vor putea pierde intensitatea amintirilor mele”.

Cine l–a ucis pe Alexandru Odobescu?

București, 10 noiembrie 1895. Pe Strada Florilor locuiește profesoara de geografie de la Externatul Nr. 2 de Fete, Hortensia Racoviță. Împlinise nu de mult 30 de ani și era necăsătorită. Privește îngrijorată pe geam. Rafale de vânt rece spulberau frunzele fără viață ale unui tei bătrân. La masa de nuc acoperită cu o broderie de mână, stă mama sa, venită cu o zi înainte de la Bacău. Amândouă femeile sunt în așteptare.

– Mamă, te rog, fii rezonabilă. Gândește–te că el este academician.

– Hortensia, Hortensia, de ce nu ți–ai găsit tu unul de seama ta sau măcar cu un an, doi mai mare. Te–ai încurcat cu el, ce ți–o fi putut fi tată...

– Mamă, el...

Deodată, se auziră bătăi în ușa de la intrare:

– Ei sunt.

Hortensia, vădit emoționată, își potrivi încă o dată cordonul de la rochie în oglinda ovală și alergă spre ușă:

– Poftiți, poftiți, vă așteaptă!, zise, zâmbind protocolar.

În fața ei se aflau o femeie nu prea înaltă, trecută de prima tinerețe, dar bine legată, cu o față cu trăsături nobile. Ochii ei, amintind de albastrul oțelului, o fulgerară pe tânăra gazdă. Din mantoul de blană, scoase o mână înmănușată:

– Sașa Odobescu!

Din spate, ridicându–și pălăria cu un gest cavaleresc, un bărbat încărunțit, încercă să închege o discuție:

– Dragă Hortensia, eu și soția mea...

– Intrați vă rog, să nu vă cuprindă frigul. Vă așteaptă și mama de la Bacău.

Cei doi musafiri nu sunt niște necunoscuți. El este celebrul Alexandru Odobescu, fiu al faimosului general Odobescu de la 1848.

A fost director al „Teatrului Național" din Bucureşti, autor al „Falsului tratat de vânătoare", al inegalabilei nuvele „Doamna Chiajna", dar mai ales al monumentalei lucrări „Tezaurul de la Pietroasa". Fusese ales academician. Trecuse de 61 de ani. Din nefericire trăia separat de soția sa, Sașa, care împreună cu fiica lor, Ioana, se aflau în Argeș, încă din 1891. Sașa Odobescu era fiica faimosului general rus Pavel Dimitriovici Kisselev, președinte plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești până în 1834, și al Alinei Băleanu. Alexandru Odobescu se căsătorise cu ea la vârsta de 24 de ani.

Cuplul Odobescu fu condus în sufragerie, unde fu prezentată mama Ortensiei. După ce schimbară câteva cuvinte, Sașa se întoarse către Odobescu:

– Alex, noi femeile te rugăm să ne lași un timp singure. Ai la dispoziție camera alăturată, unde poți găsi câteva cărți bune de citit!

Aplecând capul a înțelegere, el părăsi pe cele trei femei:

– Ortensia, uite de ce draga mea am venit și mi–am însoțit soțul și chiar prefer s–o fac pe „pețitoarea". Îl iubesc enorm ca om, dar și ca savant, îi doresc fericirea. Sunt dispusă să mă

Alexandru Odobescu – Hortensia Racoviță – Anghel Demetriescu

călugăresc decât să fiu o piatră în calea fericirii lui. Dacă tu eşti adorata inimii lui, aveți acordul meu total!

Mama Ortensiei, care nu scosese niciun cuvânt până atunci, izbucni ca o avalanşă:

– Nu voi fi niciodată de acord ca fiica mea cu 30 de ani mai tânără decât el să se mărite cu un bărbat bătrân care a înşelat–o şi batjocorit–o, ba a şi compromis–o pe ea, un trandafir în plină floare. Ar trebui să fie pedepsit pentru infamiile sale, iar eu ca mamă nu pot aproba căsătoria fiicei mele cu un stricat, o căzătură...

În camera alăturată, aşezat pe un scaun, guta nu–i dădea pace. Cu urechea lipită de peretele subțire, Alexandru Odobescu asculta cutremurat replicile bătrânei. Se ridică, îşi potrivi papionul, trase aer în piept şi furios intră în toiul discuțiilor:

„– Aşa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m–ați exploatat, m–ați torturat, m–ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteți nişte infame, infame... pentru Hortensia m–am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetriescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că–mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi–a făcut cunoştință cu ea. Nu–l mai puteam suferi, îl uram din toate puterile sufletului. M–am apropiat de ea la şcoala unde ea activa. I–am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amarnic. Cu toată trivialitatea şi răutatea

acestei femei, o iubesc aşa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viaţa n–ar mai avea niciun sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, ştiu ce–mi rămâne de făcut!"

Cu scăpărări de fulgere în ochi, Odobescu se îmbracă şi părăseşte casa, urmat de soţie, „care nu ştia cum să–l mai mângâie". Ajunge sfârşit acasă. Nu–şi găseşte locul. Simte că tâmplele–i plesnesc. Se aşează încet pe capătul patului. Pe măsuţa sculptată, cu trei picioare, sunt două scrisori. Le scrisese în noaptea de 8–9 noiembrie. Avusese presimţiri... Recitește:

„Draga mea Saşa,

În starea de neodihnă în care trăim din cauza patimei nenorocite pe care cu toţii o cunosc, moartea este cea mai mângăioasă odihnă pentru mine. Deci o voi primi–o cu plăcere. Numai durerea ce ea le va aduce lor mă face să văd într–însa unele feţe întunecoase... Viaţa mea, precât o pot prevedea în viitor, mi se pare mult mai tristă, mai anevoioasă. Deci să primească toţi câţi mă iubesc a mea moarte ca o curmare a unor grele şi nefericite chinuri. Sfârşesc aceste rânduri cu urări de fericire pentru iubita mea soţie, pe care o rog să–şi caute de sănătate ca să trăiască îndelung şi să stea ca o pază bună lângă Ioana noastră, lângă bărbatul ei Teodor şi lângă copilaşii ce li s–ar putea naşte".

În cealaltă scrisoare, adresată lui A. Demetriescu, concluziona: *„...A fost (Hortensia) adevăratul mormânt al intelegenţei mele, al iluziilor, ba chiar şi al vieţii mele".*

Tremurând, desface capacul unui flacon, pune în palmă o puternică doză de Laudanum, pe care o dădu apoi peste gât. Respiră o dată, de două ori profund, ca o mare uşurare, şi se întinse pe spate acolo lângă marginea patului. Încet, încet, umbra nopţii puse stăpânire pe trupul şi mintea celui ce a fost Alexandru Odobescu...

În 1898, „tânăra profesoriță" din Bacău obținea pentru studiul „Dicționar geografic al județului Bacău" premiul Academiei Române.

Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica

Început de octombrie al anului 1824, la Comăneşti. Conacul lui Dumitrachi Ghica pare acoperit cu aur de frunzele copacilor care ajung până la pridvor. De aici se aude până departe râsul vesel, sănătos al Mariei, fiica lui. Toate „grațiile din mitologie îi făcură parte din darurile lor: corpul, talia, spiritul, toate erau în perfecțiune la dânsa şi se putea zice că reprezenta idealul frumuseții. Dotată cu aceste daruri de la natură, cu educația îngrijită ce căpătase în sânul familiei sale, cu frumoasa zestre ce avea în perspectivă, ea putea râvni la treapta cea mai înaltă a ursitei". Gheorghe Sion, zărind–o, scria: „Am rămas trăsnit la vederea acelei frumuseți, căci era într–adevăr ceva ce nu mai văzusem, ceva ce nu mai putusem visa, ceva ce–mi închipuiam în mintea mea pe Ileana Cosânzeana, pe Elena Menelau sau pe Afrodita din mitologie".

Maria, dezmierdată Marghiolița, iubea. Fiind „astfel înzestrată de natură, Cosânzeana noastră nu putea iubi, firește, ca în romane, decât pe un bărbat tânăr, frumos, deştept şi

spiritual, care la rândul lui era nebun de îndrăgostit de ea". Pe tânărul acesta îl chema Beldiman.

– Maria, nu–mi pot imagina viața fără tine. Aș fi în stare să–l omor pe cel care va încerca să mi te ia...

– Fii sigur că nimeni și nimic nu va face să mă despart de tine. Ne vom căsători!

Deodată, pe aleea principală apărură în galop cinci călăreți ai domniei. Struniră cu greu caii și cerură să fie conduși la prințul Dumitrachi Ghica. Maria, văzându–i, simți un gest ca de codeală. Ceva nu era în regulă. Avea dreptate. Află peste puțin timp că este cerută în căsătorie pentru fiul ei, beizadea Niculachi, de însăși doamna țării, Catrina Sturdza. Degeaba boci pe rupte Marghiolița, degeaba își imploră părinții: porunca domniei fu mult mai tare. Vrând, nevrând, ea își făcu bagajele și porni spre Iași. Întrevederea cu doamna Catrina fu scurtă: logodna va avea loc peste câteva zile, după care vor merge împreună la Stambul, unde se va oficia cununia. Marghiolița nici nu ridică ochii, făcu o plecăciune și începu pregătirea. În prima duminică de octombrie, avu loc logodna la curtea domnească din Iași, fără mire, aflat la turci, „prin procurațiune". Și scrie C. Gane: „Acum întrucât băiatul nu putea părăsi malurile Bosforului, urma deci ca nunta să se facă acolo, întrucât loniță Vodă nu–și putea părăsi scaunul, urma ca el să fie înlocuit prin altcineva. Cine–l putea înlocui mai bine decât mama mirelui, doamna țării, cea care era de fapt autoare a acestei viitoare fericiri casnice?"

La 9 noiembrie, „ea părăsi Iașii, cu mireasa, cu domnița" și „o escortă de 100 de turci sub comanda lui Ahmed Aga", având asupra sa „toate juvaierele și toată argintăria". La 6 decembrie, alaiul domnesc sosește la Constantinopol, „făcu slujba cununiei, punând cu mâna lui împletiturile de lămâiță pe frunțile smerit plecate ale tinerilor căsătoriți".

Firește, după nuntă doamna se întoarse la Iași „cu alte griji de data aceasta", iar „la Constantinopol rămâne Marghioliţa", ce–i zicea acum Sturdza, „ca să sperie Orientul cu frumusețile ei".

Gheorghe Sion, autorul multor frumoase amintiri, scria: „Cavalerii cei mai strălucițI din legațiile puterilor europene, înșișI unii ambasadori se roteau împrejurul frumoasei moldovence ca albinele împrejurul roiurilor și se făceau certuri mari, chiar sângeroase, între cei ce aspirau la amiciția sau la favorurile sale. S–a vorbit că însuși seriosul sultan Mahomed, care domnea pe atunci, văzând–o într–o zi la paradă, la Sf. Sofia, ar fi fost fulgerat de vederea ei și aflând cine este, a trimis de a o aduce, împreună cu soțul ei, pentru ca să o admire de aproape. S–a vorbit chiar că padișahul, într–un moment de exaltațiune, ar fi invitat–o să viziteze haremul imperial..." Realist, C. Gane adaugă că „într–un moment de exaltațiune, autorul celor «O sută și una de fabule» nu s–a sfiit de a o aduce cam alături de adevăr, scrisorile sale fiind exagerate și deseori mincinoase".

Cât a trăit la Constantinopol, Marghiolița a dat naștere la trei fete: Zoe (măritată Cantacuzino), Catrina (măritată Moruzi) și Pulcheria (măritată Kesen, mama reginei Natalia Obrenovici a Serbiei).

Dar după ce s–au întors în Moldova, Marghiolița se despărți de beizadea Niculachi, „zice–se cam simplu". Imediat se consolează cu generalul–cneaz Muhanov, dar se ceartă și cu el și–l părăsește.

S–a liniștit Marghiolița? Ași! Cunoscu pe marele logofăt Costache Sturdza, poreclit „Bețivul". El avea 60 de ani, patru copii mari și era proprietarul palatului de la Ruginoasa, dar și posesorul unei uriașe averi. Fără să stea pe gânduri prea mult se căsători cu el. Noul soț o iubea „la nebunie". Liniștea și dragostea păreau că s–au instalat în casa lui Costache Sturdza. Spera la o bătrânețe tihnită alături de o soție tânără, frumoasă și iubitoare. N–a fost să fie așa. Necazul cel mare al lui avea să fie „unul dintre donjuanii Iașului vremii", Nicolae Rosetti–Roznoveanu. Primind o educație aleasă, în Franța și Germania, el a ocupat slujbe înalte, mare spătar, agă, vistiernic, a candidat la căimăcămie și chiar tindea la tronul Moldovei. A fost însurat cu Catinca Ghica, de la care a avut trei fete: Ruxandra (măritată în 1841 cu contele Saburov), Pulheria, devenită von Rosen, și Maria, soția contelui Sologub. Crai mare, Roznoveanu puse ochii din prima clipă pe Marghiolița, care nici ea nu plecă ochii în jos... Îndrăgostit până după urechi, el o asaltează pur și simplu. Firește, Costache Sturdza simte și vede că frumoasa sa soție îi alunecă printre degete. Nu mai are somn. Cineva îi spune că pentru a scăpa de insistentul amorez, ar fi bine să facă o călătorie în Rusia. Acolo timpul și uitarea vor rezolva totul. Încântat, Costache Sturdza pornește spre tărâmurile rusești. Ajuns la Moscova, trage la un bun hotel, își pupă drăgăstos consoarta la coborârea din rădvan, bucuros că aici nu–i mai deranjează nimeni. Dar deodată simți că îngheață, în urma sa era... Nicolae Roznoveanu. Înghite în sec, urcând în hotel. Constată ceva mai târziu că iubărețul Roznoveanu închiriase

un apartament lângă al lui. Strânge din dinți și pornește mai departe. Pățește același lucru oriunde se duce. Călătoria în loc să devină de plăcere, era una de necaz. Se întoarce în Moldova, disperat și aproape ruinat. Pe când măsura camera „în lung și în lat" căutând noi soluții pentru a–l tempera pe insistentul amorez, sosește și o veste bună. Domnul Moldovei îl numește „ministru dinlăuntru", adică ministru de interne de astăzi. Post mare, care spera să–l facă pe Roznoveanu să tremure. Dimpotrivă. Marghiolița se întâlnește mai des cu el, profitând de faptul că soțul era prins cu problemele grele ale ministerului. Cei doi vor să–și unească destinele. Dar cum? Marghiolița (tot ea) îi propune un plan amantului, prin care soțul ei să fie nevoit să divorțeze. Așa că, într–o bună zi, îi spune lui Costache:

– Știi ce, dragă, aș vrea să mă retrag la castelul din Ruginoasa, unde–i liniște. Vreau să nu mai știu de nimeni și de nimic! Costache Sturdza, când auzi, sări în sus de bucurie.

O îmbrățișa și de îndată porunci să se mobileze castelul, să se curețe aleile parcului. Pățit, nu riscă să–și trimită nevasta singură. Pentru a o supraveghea și păzi, îl pune pe fiul său, Săndulache, cu 10 arnăuți și 50 de plăieși. În sfârșit, Costache Sturdza putea răsufla liniștit. Ajunge la Iași, se aruncă pe divan și–și aprinde pentru prima dată fără gânduri negre narghileaua. De ce ți–e frică, nu scapi. La numai o săptămână de când Marghiolița se afla la Ruginoasa, se întâmplă un fapt uluitor. Castelul fu împresurat și luat cu asalt de 60 de arnăuți bine înarmați și mai ales bine plătiți. Cine–i conducea? Desigur, Roznoveanu, care „ocolind capcanele întinse de–a lungul drumului de Săndulache, asedie castelul". Inimosul fiu al lui Sturdza respinse atacuri după atacuri. Roznoveanu își dădu seama că nu va fi ușor de cucerit și presat de timp, știind că oricând pot sosi ajutoare asediaților, recurse la cel mai puternic argument: banii. Reuși să cumpere câțiva arnăuți care deschiseră porțile... Rămas singur, Săndulache era hotărât să apere onoarea „mamei vitrege". Omorî doi atacatori, dar căzu și el înjunghiat. Marghiolița, „leșinată",

fu „răpită" și dusă la castelul lui Roznoveanu din Stânca–Iași. Auzind cele întâmplate, Costache Sturdza „a fost sfârșit de durere". Nu pentru moartea fiului său Săndulache, ci... pentru răpirea cucoanei Marghiolița. Înnebunit, cere domnului să facă dreptate. Vrând, nevrând, domnul îi dă 100 de lăncieri, care asediară castelul de la Stânca. Castelul era însă bine apărat. Singura soluție, înfometarea. Și avu dreptate. Curând, foamea se făcu simțită pentru apărători.

Deznădăjduit, Roznoveanu îi mărturisi Marghioliței că va trebui să se predea.

– Vrei să fii închis?, strigă ea. Nici gând de predare!

Îl sfătui pe Roznoveanu să–i trimită o scrisoare cu următoarea propunere: ea se va întoarce acasă, dar Roznoveanu să fie liber! Așa au și făcut. Costache Sturdza acceptă „înnebunit de bucurie"! Asediul fu întrerupt și ancheta închisă, împăcați, cei doi își reluară viața conjugală ca și cum nimic nu s–ar fi întâmplat. Uitarea părea că se așterne asupra evenimentelor. Exact când se împlineau nouă luni de la „drama de la Ruginoasa", Costache Sturdza primește vestea că Marghiolița a fugit iar. Cu cine? Firește, tot cu Roznoveanu.

Cei doi vor trece printr–o serie de aventuri care de care mai palpitante: se vor căsători în religia ortodoxă, apoi catolică, vor trece la protestantism, din nou la religia ortodoxă. Vor avea doi copii din „legiuită căsătorie".

Și Costache Sturdza? El a dat în „mintea copiilor" și va muri în urma unei congestii cerebrale. La doi ani îl urmează în mormânt și Nicolae Roznoveanu. Dar Marghiolița? A trăit încă mulți ani „în mare belșug". Și atenție! Sunt bărbați care cunoscând–o la peste 70 de ani, au fost emoționați văzând–o numai la gândul faimei frumuseții ei, printre care chiar Titu Maiorescu! A murit în mai 1888, „lumea uitându–i păcatele și greșelile tinereții, deși a nenorocit pe mulți..."

Idilele palide ale poetului Bacovia

„Un bărbat mic de statură, puțin adus de spate, cu o pălărie de fetru cu borurile întoarse...", așa îl descria Agatha Grigorescu, în anul 1916, pe cel care avea să–i fie soț, George Bacovia. Micuțul Bacovia avea însă o inimă mare. Prima sa dragoste se pare că a avut când era în clasa a IV–a, de fapt „o simpatie pentru o colegă de la gimnaziul de fete". Aceasta i–a inspirat poezia intitulată „Și toate", cu care a debutat în „Literatorul". Nu știa despre muza sa decât că se numește Elena. Idila ce se înfiripa a fost însă de scurtă durată, deoarece în anul ce a urmat n–a mai văzut–o. Se pare că se retrăsese de la gimnaziu. Această primă tresărire sentimentală, oricât de efemeră, a lăsat în sufletul adolescentului o melancolie duioasă.

Timpul zboară nemilos. Bacovia se află în cursul superior. Surorile mari invitau sâmbăta prietene și prieteni, făceau muzică și dansau. Erau la modă: cadrilul, lanseul, gavotele. Poetul lua parte la asemenea petreceri. Dansa și el. De cele mai multe ori rămânea visător pe un fotoliu și se mulțumea

cu impresiile serilor acelora... Dar în această epocă nu au lipsit şi idilele.

Când era în clasa a VI–a de liceu, întâlnea aproape zilnic o elevă de la şcoala profesională. „Şcolile erau pe aceeaşi stradă. Locuia ca şi dânsa în aceeaşi direcţie. Mergeau pe trotuare opuse, fără să se cunoască personal. Pe furiş îşi aruncau priviri fugare. Elevul părea că nici nu priveşte copila blondă, cu cozile împletite la cunună în jurul frunţii de mică madonă, cu ochii de culoarea migdalelor verzi. Era mai mică de ani". Pentru a o cuceri nu era suficientă poezia, „aşa că începu să poarte şapcă puţin mai la o parte decât era reglementar. Se oprea la liceu. Ea trecea mai departe, întorcând uşor capul. Dânsa absolvi clasa a V–a, apoi plecă să urmeze doi ani liceul, purtând în suflet imaginea aceasta fragedă, cu obrazul pal, fără să ştie cel puţin cum... o cheamă". A rămas singur. Oftă şi... „în anul următor (1900) a cunoscut o altă colegă de gimnaziu". De data aceasta „a fost ceva mai serios". De ce? „Poate şi fiindcă dânsa era mai îndrăzneaţă". Apoi, „s–au cunoscut..., s–au văzut uneori, aşa, prin mulţime, în grădina publică". După câteva nopţi de nesomn, George este hotărât să ia „taurul de coarne". Ca urmare, într–o seară de iunie cu multă lume în grădină, i–a strecurat un trandafir, pe care ea l–a dus la buze. I s–a părut că l–a sărutat. Ei, da, acum era altceva, „poetul sesizând gestul şi, fericit, tot în treacăt, a reuşit să mai obţină o întâlnire, astfel ca să nu se trădeze. Pe fata aceasta o chema Maria..." Ghinionul se ţinu scai de el, pentru că „idila se sfârşi o dată cu sfârşitul anului şcolar, părinţii mutându–se la Roman". Conform obiceiului, el, în amintirea acestei meteorice tresăriri de dragoste, a scris poezia „Ecou de romanţă". De la această idilă răsuflată, au trecut 16 ani. Pe 22 iunie, la Bucureşti, tânărului George Bacovia îi este prezentată „domnişoara Grigorescu".

Era „aproape şapte seara şi încă destul de cald" pe cheiul Dâmboviţei. Atunci, pe o bancă, „pe înserare, cu toate tonurile de aer", tânăra „a simţit mâna cuprinsă de o mână fierbinte şi, încet, vocea metalică a poetului, cu inflexiuni de bas, depăna

George Bacovia și soția sa – Agatha Grigorescu–Bacovia

aproape de auzul meu melodioasa poemă «Amurg antic». Suprema poezie a firii ne logodea atunci viețile prin veriga acelei vrăji, ce mai târziu avea să se întunece, să geamă, să se convulsioneze în toate amărăciunile vieții, fără să se stingă încă nici prin moarte. A fost întâia poemă ce mi–a recitat–o Bacovia chiar în ziua în care ne cunoșteam și pentru prima oară în viață un fluid poetic punea stăpânire pe toată ființa mea", mărturisea Agatha.

În dragoste, Bacovia se mișcă greu. Abia în martie 1917, într–o „duminică cu ger uscat", o caută pe domnișoara Grigorescu „palid și oarecum întristat". N–o sărută, n–o îmbrățișează, ci vorbesc de unele noutăți din presă și de... Revoluția din Rusia. Trec iar luni și luni. În iunie 1919, după o ploaie, când teii erau în floare, Bacovia vizită din nou pe Agatha, „tot atât de neașteptat ca și prima". A citit poezia „Declin", au discutat ceva politică și a... fumat mai multe țigări. Se revăd în plină toamnă, la 1 octombrie, apoi în primăvara anului 1920. În ianuarie 1921,

„într–o duminică", în sfârșit, la o cafea, George Bacovia „sparse gheața și se hotărî:

– Duminica trecută am vorbit cu ai mei despre dumneavoastră. Vă invită la dejun pentru duminica viitoare..."

Vizita a fost acceptată cu plăcere și „în tot timpul mesei a domnit o deosebită voie bună". Într–o după–amiază rece de noiembrie a anului 1922, pe la orele 16, Bacovia îi spuse Agathei:

„– Trebuie să vii la Bacău. Părinții mei vor să te cunoască... Trebuie să te hotărăști. Nu plec fără un răspuns sigur. Atâția ani de așteptare, pustii... pustii.

Intră sora sa, Elena, pe ușă. El îi sărută mâna și, spre uimirea Agathei, urmă cu volubilitate, brusc emoționat:

– Doamnă Dumitrescu, am venit să cer mâna sorei dumneavoastră. Părinții mei vor să o cunoască!"

Agatha Grigorescu a sosit la Bacău „pe un ger înțepător". De la gară a fost luată cu o sanie. A fost primită „într–o casă mare, luminată puternic, bine încălzită, cu mobile vechi, dar frumoase". Se așezară la masă. La geamuri se auziră colindătorii, iar „căldura și dragostea gazdei o cuceriră". A doua zi vizitară orașul cu „peisajul bacovian". Veni și ceasul întâlnirii cu toți membrii familiei. Era ora 12 și „toți erau strânși în jurul mesei". Totul a decurs bine. Domnișoara Grigorescu petrecu vacanța „de iarnă a anului 1924, precum și cea de primăvară a anului 1925".

Se intră în anul 1927, „anul hotărâtor". Și astfel au trecut... 11 ani! Situația devenise pentru cei doi, dar și pentru familii, destul de jenantă. Se apropia Anul Nou, și... „pentru prima dată, scria Agatha Bacovia, începură să discute despre apropiata noastră... căsătorie". Pe 29 decembrie, „înainte de a ajunge la fotograf, Bacovia mă invită la bijutier. Am fost surprinsă. Nu înțelegeam de ce.

– Să luăm niște verighete – spuse, ca și cum ar fi fost vorba de ceva obișnuit...

S–au făcut două fotografii şi s–au comandat inelele, în sfârşit, confraţii scriitori ne–au condus acasă. Am traversat grădina publică, spre a scurta drumul. Era frig. Un amurg rece sticlea, învăluia în culori aprinse micul parc cu pomii îngheţaţi sub zăpadă.

În sufragerie se sărbătoreşte logodna, felicitări, câteva cupe de şampanie... A urmat o seară frumoasă. S–a dansat până după miezul nopţii. Toţi s–au antrenat. S–a cântat la vioară, s–au spus versuri. Bacovia glumea... am avut şi verighetele, le–am pus fără nicio altă sărbătorire". Proiectul de căsătorie? „Pentru sfârşitul acelui an şcolar – 1928". Data se fixase la 22 iunie.

Şi iată şi ziua mult visată de orice domnişoară: căsătoria.

„Sosi ziua în care, va scrie Agatha Bacovia, la orele 12 trebuia să ne înfăţişăm la Oficiul de Stare Civilă, unde urma să ne întâlnim toţi, Bacovia, fratele său, ziaristul, şi un alt martor, ziarist, sau Savela... Se apropia ora unu, fixată de noi. Bacovia cu ai săi nu se vedeau, îl ştiam punctual, în sfârşit, prin mulţimea ce forfotea de colo–colo, apăru singur şi în ţinuta de toate zilele. Nu–şi găsise pe fratele său. Pierduse timpul la minister, aşteptându–l. N–a mai avut vreme să treacă pe acasă să–şi schimbe hainele, în ultima secundă apăru şi fratele, care făcuse toată încurcătura. Eram emoţionaţi. Am văzut ca prin ceaţă salonul, martorii, florile. Ascultarăm articolul ce s–a citit din «Codul civil». Ne–am felicitat reciproc. Ne–au felicitat şi cei prezenţi. Am stabilit să sărbătorim căsătoria pe 28 iunie. După–amiază, „la ora 6 era cununia". „Nu era însă nimic pregătit. Am despachetat covoarele, am adus glastre cu flori, am aranjat, în sfârşit, un interior demn de o modestă ceremonie de poeţi. Se făcuse ora cinci. Bacovia mă urmărea tăcut în toată această activitate, îi plăcu decorul şi tot ce făceam. Voia să mă ajute, dar nu ştia cum... Afară se stârnise o furtună din senin. Vântul sufla cu praf mult şi, când luai braţul poetului să ieşim pe terasă, fotograful execută instantaneul cerut... Furtuna creştea cu o furie cumplită. Fulgere, trăsnete prin apropiere zguduiau localul şcolii. O ploaie cu grindină

răpăi pe acoperiș cât ținu ceremonia. Apoi se potoli precum venise. Un amurg feeric pătrunse prin ferestrele mari. Ai fi zis aureola ce natura trimitea poetului amurgurilor violete, galbene, roșii".

Ce se petrecea în casă?

„Bacovia părea foarte solemn în smokingul și plastronul său alb. La șampanie mulțumi tuturor felicitărilor, zâmbind. Deși pregătită cu atâta zbucium, seara aceea mă răsplătea prin dispoziția și bucuria poetului. Oricum ar fi urmat viața, clipele erau într–adevăr rare. Sunt în viață momente înalte nu prin fastul sau măreția lor, „cât prin generozitatea unor răscumpărări îndelung așteptate, într–adevăr, „în seara aceea Bacovia fu spiritual, curtenitor, dansă; ne–a recitat poema «În oglindă». Era într–un total climat de uitare. Din nou poezia ne urca pe culmile ei. Cât era să fie de grea coborârea rămânea de văzut... Târziu au început să se retragă musafirii și..."

„La un moment dat am rămas amândoi în sala aceea mare, singuri, cu masa nestrânsă, în cupe mai era șampanie. Lumânările împodobite cu garoafe și crini albi se mistuiau într–un colț și ne puneau pe figurile palide reflexe vagi. Am stins și ultimul bec, lăsând numai lumina lor. Prin ferestrele înalte se vedea luna spre apus aproape roșie ca sângele. Am rămas în parfumul crinilor și tuberozelor ce primisem în dar, până mijiră zorile. Poetul fuma și voia să consume... ultima sticlă de șampanie. Ochii săi aveau o licărire fosforescentă. Din fumul țigării arunca rotocoale după rotocoale. Visa desprins de orice realitate. Ce gânduri îi ardeau sub frunte? Ce zâmbet îi înflorea la colțul buzelor? Privirea plutea peste clipe; vedea departe ceva nebulos, tulburător? Păru că se înfioară. Fumul de țigară îl învălui la un moment dat cu totul. Mi se păru că–l ascunde privirilor mele. Căzuse într–o reverie adâncă. Nu cutezasem nicio mișcare, să nu se trezească din beatitudinea ce–l cuprinse. Lumânările se topeau albe, sub flăcările fierbinți. Florile albe mureau. Clipele de uitare mureau și ele. Începea o altă etapă de viață a poetului, a noastră..."

Maria, frumoasa fată de mahala

„O căutau flăcăii, cavalerii, soldații. Era frumoasă, dar și–a ucis tinerețea cu meseria ei tristă."

(George Bacovia)

„Lunca fermecată a Bistriței. Răsărise luna devreme ca un medalion de aur palid. Copacii își risipeau parfumul amărui de flori albe..." Scrâncioburile de Paști „rămăseseră goale, pustii". Era cartierul Mariei Lazu, „o fată vestită". Așa consemna prin 1928 Agatha Bacovia, însoțindu–și soțul într–o plimbare la marginea Bacăului. Maria Lazu? Poetul George Bacovia îi va dedica un întreg poem. „Pe aici, în lunca Bistriței, mi–am conceput poemul acela, mărturisea el. Era o fată vestită, Maria Lazu. O căutau flăcăii, soldații... A murit de oftică într–o primăvară ca asta, regretată pentru frumusețea ei, dar mai ales pentru viața ei netrăită..."

Povestea acestei nefericite începe chiar la începutul veacului XX, pe malul vijelioasei Bistrițe, într–o casă de chirpici cu acoperișul de șindrilă aproape distrus. Viscolul de afară mătura zăpada de pe apa înghețată, adunând–o în nămeți înalți.

Doar răchitele se mai zăresc, negre ca arse de foc. Era spre al doilea cântat al cocoșilor, când Anica Lazu, femeie de 38 de ani, încearcă să se dea jos din pat. Simțea durerile îngrozitoare ale nașterii. Gemu. Bărbatul îngropat în căldura unui cojoc n–auzea nimic. Ajunse la pervazul ferestrei şi aprinse lampa. Mai făcu câțiva pași, dar căzu. Țipătul ei îl făcu pe bărbat să sară, buimăcit:

– Ce ai, femeie?

– Gheorghiță, cheamă moașa, că mi–a venit sorocul!

Spre dimineață, se născu o fată în casa căruțașului Gheorghe Lazu. O numiră la repezeală Maria. Se adăuga celor cinci copii care se îngrămădeau în cocioaba de pe mal. Nimeni nu știe cum a crescut, printre lipsuri cumplite şi înjurăturile unui tată bețiv. A apărut dintr–o dată în văzul băcăuanilor la 16 ani la scrânciobul ce se făcuse nu departe de casa lor. Purta o rochie ale cărei culori mai apăreau doar pe ici, pe colo; în picioare, pantofi culeşi de pe cine știe ce maidan. Corpul ei părea turnat în bronz. Părul negru, lung era purtat într–o coadă, adusă în față lângă sânul stâng. Iar ochii, de un verde nebunesc, te băgau în boale. Râdea cu gurița mică, străjuită de nişte dințişori albi ca perlele, bucurându–se de priveliștea din luncă.

Locotenent–colonelul C. Chivu şi secretarul–contabil P. Nicolau, de la Cooperativa de Consum „Unirea", veniseră şi ei să vadă forfota de aici. Salutară, ridicându–şi teatral pălăriile, pe domnii Eugen Socolescu și Samiel Davidovici, dar şi pe frații Petrache şi Ecaterina Călinescu. Deodată, amândoi rămaseră stană de piatră:

– Dom' Chivu, vezi dumneata ce văd şi eu? zise cu uimire Nicolau.

– Hristoase! Parcă–i zeiță. Cine–o fi?

– Băiete, ia vino încoa'. Uite, ai şase lei pentru un ştrudel, dar vezi cine–i domnişoara de acolo...

– Imediat, boierule! Cei doi mai făcură un ocol, când îi ajunse din spate gâfâind băiatul de prăvălie.

– E fata lui Lazu căruțașu'. Stă pe malul gârlei. Tat' su cară la domnul Ghetel Grünberg din Răcăciuni sticlărie, olărie, fierărie și coloniale.

– Mda, bine, băiete, ia banii.

Ce se va întâmpla cu fata asta frumoasă? Vom vedea.

Trecu primăvara, veni vara cu căldurile insuportabile și vânturi uscate și iarăși toamna. La restaurantul „Transilvania", de pe str. Lecca, 81, discută despre afaceri P. Nicolau și C. Chivu de–o parte și Blumenfeld și Gropper de cealaltă. Terminaseră de servit masa.

– Garçon, nota de plată!

Chelnerul se execută. Blumenfeld o luă, scoase banii.

– Băiete, am uitat ochelarii. Spune–mi ce–ai scris.

– Păi, o porție de borș cu carne 10 lei, un rasol de vacă 12 lei și un compot 6 lei fac 28 lei, pentru dumneavoastră...

– Bine, bine, ia banii pentru toți. Fac eu cinste.

– Colonele, colonele, ia privește cine–i la masa de lângă fereastră! îl trase de mânecă Nicolau.

– Măi, să fie! Păi asta–i Maria noastră din lunca Bistriței...

– Exact. Dar într–o vară vezi ce s–a schimbat?!

– Într–adevăr, are alte veșminte, și–a dat și buzele cu ruj. Dar cine–i la masă cu ea?

– Vă spun eu, domnilor. E băiatul domnului Iosif Zeilenberg, din Valea Rea. Cel care are băcănie, pescărie și căsăpie acolo. Doar în câteva luni Maria devenise femeie, „doamnă".

– A, nu știți. E cam clienta noastră. Ieri a fost însoțită de domnul căpitan Racoviz. Știu că au plecat, după ce au luat masa la noi, spre hotelul „România".

– E clar, domnule Nicolau. Fata are de–acum înainte „meserie".

Frumoasa Maria nu se mai ferea de nimeni. A fost văzută însoțită de sergentul revizor Cristea Anton la Cinema „Clasic",

unde rula filmul „Casa Misterului", apoi cu un individ Gheorghe N. Topor, pripășit la Bacău, originar din comuna Sadova–Bucovina. Acesta furase 7000 de lei de la Maria Gh. Blindoacă din Mănăstirea Caşin. Împreună cu tânăra fată „făceau praf banii la crâşma lui Iordan Manolescu din Letea Veche, aflată vizavi de primărie. Când îi era lumea mai dragă, l–a întrebat de furt comisarul Rogojanu. Bâlbâială lui a fost suficientă ca sergentul Elisei, care–l însoțea, să–l someze că–i arestat. Maria intră pentru prima dată în colimatorul poliției. Nu ia seama la avertismente şi se afişează cu oricine. Lui Emil Prato, proprietarul atelierului de fotografie „Adelle", îi pozează goală, o fotografie de–a ei vânzându–se cu 15 lei.

Trăieşte o perioadă cu cetățeanul polonez Vladimir Milewski, de meserie „turnător de bronz şi fontă". Bietul om „îi iertase greşelile", încercând să se căsătorească cu ea. Polonezul venise la Bacău în anul 1921 şi se adresase Ministrului Justiției, „dorind a dobândi prin naturalizare cetățenia română pentru totdeauna, întrucât voesc a mă căsători aici în țară cu o româncă..." N–are noroc în dragoste. Maria, după câteva săptămâni, fuge cu individul Gheorghe Petroi în satul Buda din Blăgeşti. Este surprins însă de nevasta acestuia, Ileana, şi cei doi fii ai săi. Petroi, cât şi Maria sunt bătuți grav, apoi unşi cu gaz şi păcură şi aruncați în stradă. „A avut, scria ziarul *Bacăul,* şi va avea satul multă vreme de ce râde". „Scărmănată" bine, se întoarce în Bacău. Rămasă fără bani, se însoțeşte cu căruțaşul Nicolae Cotaru, în vârstă de 65 ani, locuind la el pe str. Bacău–Piatra, 141. N–are noroc. Pe 2 martie, în timp ce Cotaru încărca o căruță cu saci la comerciantul Avram Blinder, „încetează subit din viață". Este din nou pe drumuri. Face amor pe unde apucă pentru 5 lei şi mai rar pentru un pol. Cel mai des îşi duce clienții, soldați ori muncitori cu ziua, sub podul de la Bistrița. Desigur, se îmbolnăveşte de sifilis. Intră în îngrijirea doctorului I. Munteanu, al cărui cabinet medical e situat pe str. Bacău–Ocna, 62. E tratată cu *„Neotrepal şi Neosalvarsan Idobismutat de chinină".* Slăbeşte, devine costelivă. Numai ochii verzi rămân aceiaşi. S–a apucat de băutură.

Zilnic e văzută la crâşmele de pe Neagoe–Vodă sau în zona Gării. Se vinde pentru „un rachiu". Cade bătută prin locuri virane, printre bălării. Persoanele serioase o ocolesc. „O culege" din stradă, într–o zi, Carolina Tremei, „moaşă cu diplomă" din Cernăuți. Aceasta o ia la ea acasă pe str. Bacău–Piatra, 157, o spală, o îmbracă, îi dă de mâncare. Are 22 de ani, dar arată mult mai în vârstă. Îi face cunoştință cu un fost şef de jandarmi, pensionar, devenit „logofăt" la o casă boierească. Nu–l poate suporta şi fuge de la el. Are de–a face din nou cu poliția, când fură dintr–un magazin un raglan englezesc. Cazul este cercetat de comisarul Filipescu, care, după două zile de arest, îi dă drumul condiționat: „Să părăsească Bacăul". Unde să o apuce? Cineva tocmai pronunțase: „Moinești". „Acolo mă duc", îşi zise ea. Aşa şi făcu.

Ajunse la Moinești. „Colindă" dughenele. Se opri însă în fața croitoriei de pe str. Alex Constantinescu. Aflat în fața uşii pe un scăunel, patronul Noel Polock, amabil, o invită la cumpărături.

– N–am bani, domnule!

– N–ai vrea să lucrezi la mine? Maria ridică neputincioasă din umeri:

– N–am lucrat niciodată!

Îi trece pragul şi... pleacă cu doi poli. Se plictiseşte repede în mica aşezare. Se reîntoarce la Bacău, făcând o parte din drum cu căruța „gazărilor", apoi cu o căruță cu boi. Pe la Luncani o prinde o ploaie rece. O udă până la piele. N–are cu ce se schimba şi ajunge după câteva ore în oraş. Lângă Gară se duce la o cunoştință, fata unui dascăl, unde îşi usucă hainele şi înnoptează. Se scoală a doua zi. îi este foarte rău. Are amețeli, tremură toată:

– Adela, cred că de la ploaia asta mi se trage moartea!

– Taci, nu cobi! Ia ceaiul ăsta. O să–ți facă bine.

Spre seară, starea ei se înrăutăți. Devenise albă „ca hârtia". Tuşea din adâncul plămânilor. Prietena sa i–a adus câteva „hapuri". Boala nu regresa deloc. Tusea devenea mai violentă:

– Să chem un doctor?

– Nici gând. Tot mor. E păcat să cheltuieşti banii cu mine. Pe 26 aprilie 1924, Maria simți nevoia să iasă din casă. Se îmbrăcă şi porni pe strada Gării. Soarele i se păru nefiresc. Era prea strălucitor și prea ardea. Merse pe la umbra castanilor. Ajunse la biserica „Sf. împărați", împinse poarta putredă de lemn şi intră pe aleea cu tei. Obosită, de parcă ar fi „înconjurat Bacăul", se așeză pe o băncuță lângă mormântul ctitorului Enache Krupenschi. Apoi, încet ca o bătrână, se ridică și păși înăuntru. Făcu câteva cruci. Se așeză în fața unei icoane, deasupra căreia pâlpâia tainic o candelă mică de argint. Sărută icoana. Din ochii care furaseră atâtea inimi, dar și care o aduse aici, căzură lacrimi. Atunci, i se perindă prin față viața ei așa cum a trăit–o. Se ridică sprijinindu–se de zidurile reci. Ajunse în stradă. Făcu semn unei trăsuri să oprească. Birjarul însă dădu bice cailor, râzând:

– Maria, cheamă amanții!

Se târî până la casa prietenei sale. Ajunse sfârşită de oboseală. Se așeză pe pat, fără a putea vorbi. Tusea îi încetă ca prin farmec. Un surâs palid se ivi pe buzele sale. Ar fi vrut să spună ceva. Era ora trei după amiază. Adela simți că totul se va sfârși. Alergă la vecini și veni cu o lumânare aprinsă. Încet, încet, mica încăpere se umplu. O bătrână murmură o rugăciune, iar o alta îi duse o icoană spre gură. Deodată, Maria, oftă adânc, de parcă ar fi vrut să tragă tot aerul în plămâni. Zvâcni ușor. Ochii, ochii ei unici, rămaseră împietriți pentru totdeauna. Dintr–un colț, cineva izbucni în plâns. Maria trecuse în împărăția cerurilor. Avea 24 de ani. Trupul ei fu dus la biserica „Sf. Treime" din „Cimitirul din Vale". Va fi înmormântată undeva lângă gardul de lemn al cimitirului.

George Bacovia n–a uitat–o. Poemul „De Paște" îi va fi dedicat. În refrenul acestuia, poetul se întreabă:

„– Tu unde ești Marie, frumoasa fată de mahala?"

Esențele tari în sticluțe mici se țin...

E ziua de marți, 25 martie 1997. Deasupra Bacăului stau îngrămădiți nori plumburii. Un vânt rece alungă băcăuanii de pe străzi. Înfruntând frigul, un omuleț doar de 1,55 m, îmbrăcat într–un palton ponosit, cu o căciulă roasă îndesată pe cap, urcă treptele restaurantului „Decebal".

Era una dintre cele mai cunoscute figuri ale Bacăului. Numele lui era Gabriel Bacovia. În mână are o geantă „ca de perceptor". Ajuns în restaurant, scoate căciula și salută chelnerița.

– Bună ziua, dom' Bacovia. Ați înghețat!

– Duduie dragă, vântul ăsta turbat parcă te doboară. Mi–a pătruns până la oase. Adă–mi, te rog, o vodcă „Rasputin", să mă încălzesc.

Se așeză la masă. Își scoase din geantă o agendă pe care cu un pix notă ceva. Din când în când ridica ochii verzi, mici și iscoditori spre ușa de intrare. Sosi și vodca:

– Așteptați pe cineva? întrebă chelnerița.

– Da. Trebuie să sosească o doamnă cu care am întâlnire aici.

Trecu o jumătate de oră. În restaurant era puțină lume, iar persoana așteptată nu sosi. În scrumieră erau deja trei mucuri de țigară „Carpați". Deodată, tresări. Spre el, zâmbitoare, se îndreptă o doamnă:

– Bună, Gabriel. Te rog să mă scuzi că te–am făcut să mă aștepți. Am avut un control financiar și n–am putut scăpa decât acum.

– Luați loc, doamnă Lenuș. Mi–am închipuit eu că ceva nu e în regulă. Nu–i nimic. Ce servești? Eu am luat deja o vodcă...

– Orice. Mi–e și foame și chiar aș bea „un întăritor".

Comandă mai întâi o gustare: cașcaval, salam și măsline, precum și o vodcă „mare". Atmosfera începu încet, încet să se destindă. La un moment dat, bărbatul îi prinse ușor mâna și o sărută, lucru care nu scăpă din ochi chelnerilor:

– Cine–i dragă moșneagul ăla?

– Cum, nu știi? E Gabriel Bacovia, fiul poetului George Bacovia.

– A, da. Și tipa?

– Ei, o gagică de–a lui. L–am mai văzut și cu altele...

Gabriel Vasiliu era fiul Aghatei și al lui George Vasiliu–Bacovia. Părăsise Bucureștiul, pentru a se stabili la Bacău ca „fiu al orașului". Lăsase totul fiului său, medic, sperând că băcăuanii îl vor primi „cu toate onorurile". Vremurile însă s–au schimbat. N–a primit nici măcar o garsonieră. A încercat fără succes să fie ghid la Casa Memorială „Bacovia". S–a ales peste tot doar cu promisiuni. Locuia într–o cameră a unui vechi bloc de „C.F.R.", prin bunăvoința unui sufletist, domnul Florea. Trăia modest, doar din pensie. Dar ceva în depărtare licărea. Era promisiunea că va recupera terenul de pe str. Ștefan cel Mare, acolo unde se născuse tatăl său. Locul valora într–adevăr o sumă uriașă. Cu toate necazurile, inima îi rămăsese încă tânără, deși împlinise

67 de ani. Doamna care–i acceptase invitația la restaurant, dar și avansurile, era de profesie contabilă. Divorțată de două ori, cu trei copii în întreținere, la 42 de ani, ducea o viață departe de a fi roză. Pe Gabriel îl cunoscuse prin intermediul unei prietene... Să vedem însă motivul întâlnirii:

– Doamnă Lenuș, trebuie să mai așteptați un pic. Sper să iau cel puțin 100 milioane de lei pe acest loc. Am depus documentația la domnul primar Liciu, iar domnul Arbureanu m–a încredințat că totul e în regulă. Aveți 20% din sumă cadou din partea mea.

– Vai, Gabriel, nici nu știi cât sunt de fericită. Dar e prea mult...

– Lăsați, o doamnă frumoasă ca dumneavoastră trebuie ajutată!

Gabriel îi sărută din nou mâna, iar ea îl sărută pe obraz.

– Doamna ospătar, vă rog aduceți ceva bun de mâncare! ceru el, cu un aer teatral. Ce ne puteți oferi?

– Avem ceva bun, proaspăt. Vă dau câte o porție de morun cu mămăliguță.

Au mâncat bine, au băut două sticle de vin, cerând la sfârșit și câte o cafea tare. Pe la orele 21, Gabriel scoase din geantă banii și achită nota de plată. Apoi, grăbiți, cei doi se îndreptară spre hotelul „Central". Au ieșit de acolo dimineață. Ea a coborât la 6.30, iar el pe la 8. Începuse o nouă idilă din viața lui Gabriel. La două, trei zile puteau fi văzuți pe străzile Bacăului. Pentru că ea era mult prea înaltă, micuțul Gabriel o ducea de mână. Veni și vara, dar tot nu reușise să recupereze terenul. Într–o după amiază, cei doi se întâlniră la restaurantul „Parc". Gabriel o aștepta cu două halbe de bere. Ea sosi cu întârziere, dar „foarte afectată":

– Gabriel, sunt foarte supărată. Mă înnebunesc ăștia cu întreținerea. Am nevoie de bani! Ce–ai făcut cu terenul, îl primești sau te duc ăia cu vorba?

– Draga mea, am fost din nou la Primărie și am discutat. Cred că într–o lună o să se definitiveze totul...

– Ce Dumnezeu ai pe frunte? Ești tot lovit. Unde–ai fost?

– Dragă, aseară am fost MIG 21. Am căzut...

– Păi de asta n–ai timp să recuperezi terenul. Te las până când o să–l primești și ai să ai banii...

A rămas singur. Idila s–a rupt doar după trei luni de zile. Lipsa banilor se făcea simțită. Mica pensie nu–i mai ajungea. Despre garsonieră, nici vorbă. Amicul său Florea, îi dădu și el vestea cea tristă, că n–avea încotro și trebuia să–și găsească altă gazdă. Reuși să stea un timp pe la câte un prieten, dar situația devenea din ce în ce mai critică. Singura soluție, azilul. N–avu încotro.

Fiul poetului George Bacovia ajunse la Căminul de Bătrâni din Bacău, cu o singură bocceluță, cu doar două, trei oale, niște hăinuțe și un palton. I se repartizează o cameră la etajul III, „cu prietenul Ripschi". După ceaiul de dimineață, trăgea o fugă până la barul „Bistrița", unde avea masa lui. Cerea întotdeauna o vodcă românească și o cafea. Aici nota pe un caiet tot ce făcuse cu o zi înainte. „E jurnalul meu, pentru dragii mei con-

cetățeni", spunea întotdeauna. Dar, într–o zi, sosi la bar, negru de supărare:

– Dragă, mi–am pierdut aseară albumul cu fotografii! Poate mă ajuți să mi–l găsească poliția. Țineam mult la el!

Gabriel Bacovia numai cât nu plângea. Am înțeles atunci că în acel album erau fotografiile tuturor iubitelor lui. Seara răsfoia pagină cu pagină, amintindu–și de fostele lui iubite. O vreme, la barul „Bistrița" venea și pictorul Aron, prietenul său.

În decembrie 1998, Gabriel pleacă de Crăciun la un văr de–al său din Iași. Acolo a întâlnit tot felul de prieteni care l–au „cinstit". Băut bine, a adormit pe o bancă în „Copou". L–a luat frigul, contractând o puternică răceală. S–a întors la Bacău după Anul Nou, sfârșit. Partea stângă n–o mai putea mișca. L–a îngrijit cum a putut doctorul aşezământului, dar fără rezultat. A murit într–un ianuarie rece, pe 27. În mâini i–a pus o lumânărică galbenă vecina care l–a vegheat până în ultima clipă. Singura lui dorință înainte de a muri a fost aceea de a mânca o ciocolată. I–a adus–o doamna Paula Rusu, de la chioșcul „Ali–Baba" din apropierea Căminului.

Micuțul trup a fost înmormântat la cimitirul „Central", unde preotul Epure a săvârșit ceremonia înhumării.

De la scurta idilă cu Lenuș, au rămas versurile scrise de Gabriel pe nota de plată:

„Tot mai tăcut și singur
În lumea mea pustie
Și tot mai mult m–apasă
O grea mizantropie.

Amanții mai bolnavi, mai trişti
Pe drum fac gesturi ciudate.
Iar frunze din veşnicul somn
Cad grele, uitate."

Împuşcarea gelosului Costică Balş, Agaua poliției

1 iunie 1854 căzu într–o miercuri, în acea zi, când încă ieşenii mai dormeau, spre Copou se îndreptau două trăsuri. Opriră pe un teren viran, departe de ochii ocazionalilor trecători. Din ele coborâră trei bărbați. Doi dintre ei se aşezară față în față la oarecare distanță. Scoaseră fiecare câte un pistol. Se priviră cu ură. Amândoi erau foarte tineri. Unul avea 23 de ani şi era şeful poliției din Iaşi. Se numea Costică Balş, „fiu de domniță, frate cu beizadelele, ginere de domn", „iubit şi stimat de toată lumea". Celălalt avea 22 şi era baronul von Stolberg, fiind locotenent în armata austriacă. Martorul, „un adevărat burduf, bondoc, pântecos şi straşnic la mâncare", era ministrul poliției, boierul Răducanu–Rosetti, ce avea moşii la Căiuți–Bacău. Cei doi ochiră la „un singur schimb de focuri şi glonțele lui Stolberg îl nimeri pe Balş drept în inimă, culcându–l mort la pământ". Aşa cum e de bănuit, „scandalul fu nemaipomenit". Pentru ce s–au duelat cei doi? Cine i–a împins la această măsură? De ce n–au fost împiedicați? se întrebau ieşenii. Tragicul eveniment începuse de la o... femeie! Ea se numea Natalia

şi era fiica domnitorului Grigore Ghica, „bălaie, cam grăsulie, având ochii mari verzui, o fată ruptă din soare". La cei 18 ani era „veselă, zâmbitoare, zburdalnică, copilăroasă, răsfăţată, dar fermecătoare şi măritată doar de trei ani cu Costică Balş..."

Tânărul Balş îşi iubea soţia „cu multă patimă". La o recepţie, locotenentul austriac flirta cu domniţa, dar „se arătase prea pe faţă, prea fără tact, admirator al acestei femei". Nu–i vorbă că şi Natalia, „zburdalnică, uşuratică". Se purtase cu el cu „o nechibzuită cochetărie de copilă". Gelos, nefericitul Costică Balş îl provoacă pe locotenent la duel în Dealul Copoului...

„Înmormântarea fu nemaipomenită... După obiceiul pământului, sărmanul Costică fu dus la biserică cu faţa descoperită, înfăşurat în coroanele şi florile care–i acopereau sicriul..."

Urmările? Baronul Stolberg a fost rechemat în Austria. Domniţa Natalia, „fiindcă avea nevoie de pocăinţă", a fost trimisă la Mănăstirea Agapia, iar martorul Răducanu–Rosetti în surghiun la Mănăstirea Neamţului. Alecu Balş, după înmormântarea fiului său, se adresă în scris „Sfatului Administrativ al Moldovei":

„Întorcându–mă din drum în urma unei fatale înştiinţări, am găsit în mijlocul capitalei pe fiul meu, marele vornic Costică Balş, ce era şi chiar şeful poliţiei sale, ucis şi îngropat, miercuri, în întâia iunie. Trupul său, străpuns şi sângerând, s–au fost adus la casele sale în careta Luminării sale Costache Ghica, secretar de stat, şi aruncat pe mâinile slugilor de către dumnealui Răducanu–Rosetti,

mare logofăt al dreptății. Datoria cârmuirii în orice țară, până și în cele mai sălbatice, ar fi fost ca de la sine, chiar în acea zi, să se ia de–aproape și grabnice măsuri spre a se descoperi împrejurările crimei, a se arăta și a se supune judecății pe toți consfătuitorii. Nimic din aceste nu s–au făcut pentru moartea fiului meu; și pe când toată populația Eșului în lacrimi întovărășea la mormânt trupul șefului poliției, numai poliția, mică și mare, nu se socotea chemată de legi și de cuget pentru a proceda la cea mai mică cercetare. Ocărmuirea, pururea gata de a interveni în chestii străine competiției sale, în această dureroasă întâmplare privită ca o obștească nenorocire, a rămas surdo–mută la glasul unui întreg norod, care cerea și cere răzbunare pentru sângele vărsat. Pentru ce dar avem poliție?"

Se va pocăi tânăra văduvă? Aș! La „nici două luni după moartea bărbatului ei", se amorezează de Constantin Millo. Chiar și zidurile mănăstirii se dovedesc slabe în fața domniței Natalia. Acolo, într–o chilie, îl primi pe francezul Grenier, care își va răzăma capul de genunchii ei... „Pocăința" luă sfârșit în luna septembrie. Locuia într–un apartament la curte, la catul întâi, chiar lângă cel al domnitorului Ghica. Veni și iarna. Iașul uită repede de necazuri și o ducea tot într–o veselie, iar „carnavalul a fost o nebunie".

Natalia își lepădă „rochia ei neagră, jălind un bărbat mort de șapte–opt luni". Așa că, „de–a brățeta" cu francezul Grenier, participă la balul mascat de la teatru, unde „tânăra femeie petrecu de minune". Se întoarse cu el la apartament, „nevăzută de nimeni și nevătămată..., dar aceasta, adăugă cronicarul, nu se poate garanta". Chiar Grenier va scrie: „De altmintrelea doliul ei era pe sfârșite" și „acest de altmintrelea e o poemă!" Dar, „înainte să treacă anul de doliu", domnița Natalia se mărită cu Constantin Millo. A trăit cu el doi ani. Divorță și se mărită a treia oară!

În schimb, peste fosta agă a poliției Iașiului se așternu uitarea, „de parcă n–ar fi trăit vreodată, pe pământul acesta, bietul mare vornic Costică Balș".

Veselul Alecsandri, înamorat

La 21 iulie 1821, la Bacău, în casa care încă mai este „în picioare", va vedea lumina zilei Vasile Alecsandri. Peste ani însă va declara, așa cum era spiritul vremii, că naşterea sa a avut loc într–o căruță păzită de patru slugi înarmate până–n dinți, undeva spre codrii seculari de nepătruns ai Bacăului.

Vasile Alecsandri a avut o copilărie fericită, petrecută mai ales la Mirceşti. Anii însă trec. Vasilică este trimis în 1834 la Paris, cu diligenta, la învățătură. În timp ce își pregătea bacalaureatul, ca orice adolescent, are primul său sentiment de iubire. Cine era cea care–l tulburase? Nepoata unui general „care locuia ca şi mine pe strada Notre Dame des Champs, în fundul unei imense grădini". Şi cam atât.

În 1839 se întoarce acasă. Trecerea se face prin Italia, unde la Florența o cunoscu pe Giuseppina, „buchetieră". Lasă totul baltă, căci nu cunoaştea „din limba lui Dante decât strictul necesar pentru a cere macaroane". De aici, direcția Viena, unde dă peste „o Fräulein", căreia îi scrie versuri. Şi ea? „Îmi râde în nas ascultându–le".

Viața merge înainte. Alecsandri devine un nume. Intrarea în literatură e triumfală. Publică și e admirat. La Mânjina, în vizită la Costache Negri, o cunoscu pe Elena Negri, „sora acestuia". Deși liberă, Elena are probleme grave cu sănătatea, fiind tuberculoasă. „A iubit–o?!", se întreabă G. Călinescu. „Ne îndoim", dă verdictul el, pentru că „Alecsandri e un bun prieten cu tabieturi, nu un tip de amant fatal cu cearcăne de disperare în jurul ochilor". Și totuși,

Alecsandri scrie: „Iubesc și sunt iubit!" Va fi nevoit, din nefericire, să verse „o lăcrămioară" pentru Elena, „pierdută în neagra veșnicie". N–are noroc, nici cu tânăra actriță, Dridri. Alecsandri a cunoscut–o prin 1848, dar numai la trei ani după aceasta, ea se stinge la Paris. O va imortaliza în versurile:

„Era grațioasă,
Tânără, frumoasă,
Vie Pariziană cu mii de–ncântări,
Mica ta guriță,
Ca o garofiță,
Purta o comoară de dulci sărutări".

Ajuns „cam tomnatic", întrebat direct sau indirect de ce nu se însoară, Alecsandri își caută Jumătatea. Aude că la Valea Glodului, în ținutul Sucevei, Anastasia Greceanu avea două fete de măritat: Calipsița și Aristița. Își pune „cilindrul" peste chelie și se aruncă în rădvan. Are emoții? Desigur. Tot drumul s–a gândit în fel și chip la întâlnirea ce va urma: „Sunt frumoase ori urâte?... Dacă–s prea urâte, ce fac? Să le dedic o poezie? Cum voi face să aleg pe una, dar fără să supăr pe cealaltă?..." Nu s–a gândit nicio clipă însă la atitudinea Anastasiei Greceanu, mama fetelor.

Și iată, rădvanul intrând pe sub poarta conacului. Vizitiul strunește caii. Alecsandri coboară, își îndreaptă spatele, apucă bastonul în mâna dreaptă și pornește spre treptele de lemn, unde îl așteptă Aristița și Calipsița. Salută ceremonios cele două fete, ridicând pălăria și dezvelindu–și chelia. Prin lornion, mama urmărește scena. Strâmbă din nas. Alecsandri nu e ce le trebuie

fetelor. „E cam mic de statură şi pe deasupra şi pleşuv", îşi zise ea. Ca urmare, îl întâmpină rece. Se aşezară toţi patru la masă. O slujnică îi servi cu şerbet şi apă rece ca gheaţa. Alecsandri încercă un dialog când cu Aristiţa, când cu Calipsiţa. Soseşte şi fratele fetelor, Georges. Atmosfera e departe de a fi destinsă, cum ar fi sperat el. Georges, de la care spera să–l sprijine, mai rău îl încurcă. Pare un prostovan cu ifose. Fetele? Nici ele nu strălucesc. Sunt sclifosite, preţioase, doresc să fie ce nu sunt. Vasile Alecsandri încercă să spargă gheaţa cu câteva glume. N–are nicio şansă. Nimeni nu zâmbeşte. Mai mult, Anastasia Greceanu nu pare deloc încântată de peţitor. Soseşte şi cafeaua. Aceeaşi atmosferă greoaie. Alecsandri simte că pierde teren. De fapt, a vorbit cam singur. În sfârşit, protocolar, spune:

– O, e timpul să plec. La Iaşi sunt aşteptat de mulţime de treburi, care nu suportă amânare. Duduiţă Aristiţa şi duduiţă Calipsiţa, am fost onorat să vă cunosc. Speranţele mele se vor îndrepta în continuare spre minunatele dumneavoastră făpturi şi credeţi–mă că voi reveni la Valea Glodului. A fost o plăcere să–l cunosc şi pe *monseur Georges. Au revoir, madame Greceano!*

Se urcă grăbit în rădvan, fluturând o batistă de rămas–bun. După ce trecu de gardul moșiei, Alecsandri răsuflă ușurat:

– Uf, cred că azi am avut cea mai proastă zi din viață. Urâtele astea se cred mai frumoase decât Afrodita, iar Georges ăsta e un adevărat Guliță. Capac la toate e madame Greceanu, acră și insuportabilă. E o Chiriţoaie...

Vizitiul râdea cu gura până la urechi. Nici lui nu–i plăcuse familia Greceanu.

Ajunse la Iași înfuriat. A doua zi luă pana de scris. Zâmbi deodată și se apucă să aștearnă pe hârtie „Două fete și–o neneacă". Citind–o, prietenul său Flechtenmacher s–a amuzat grozav. Imediat a pus cupletele pe muzică. Succesul a fost imens. Alecsandri n–a crezut nici prin vis că va încânta publicul ieșean cu pățania lui de la Valea Glodului. I se cere „continuarea". Teatrul ieșean e luat cu asalt la „Chirița în Iași", „Chirița în provincie" și „Chirița în balon". Alecsandri se răzbunase, iar Chirița a trecut în nemurire. Dar el rămăsese tot burlac, împlinise 55 de ani. Se va căsători în 1870 cu tânăra Paulina Lucașievici, 35 de ani, fostă hangiță. Iată povestea ei, pe care a așternut–o pe hârtie Radu Rosetti:

„Confortul vieții la Mircești, unde primea des vizitele numeroșilor prieteni și cunoscuți, era deosebit de îngrijit și de mare, grație silinților femeii de condițiune foarte umilă, din care întâmplarea făcuse soția lui Vasile Alecsandri. Ținând amănuntele acestei întâmplări de la o rudă aproape și intimă a poetului, le redăm aici; doamna Maria Grigoraș (Șăptesate), o vară primară a lui Alecsandri, mi–a povestit prin anii 1880–1890 (dacă nu mă înșel) cum, întorcându–se împreună cu Alecsandri în anii 1858–1860 de la Mircești, unde petrecuse câteva zile, la Iași, călătorii s–au oprit la Târgul Frumos, la vestitul rateș ce–l ținea Novakovski, un fost bucătar a lui Petru de Mavrogheni, pentru a lua acolo dejunul, totdeauna foarte bine gătit de acest meșter în arta culinară. După dejun, pe când se înhămau caii la trăsură spre a pleca înainte, Alecsandri, care

hoinărea prin rateş, veni spre vară–sa care îl aştepta şi–i zise pe franţuzeşte:

– Mario, Novakovski are aici o slujnică drăguţă... Tare îmi vine s–o fur când m–oi întoarce şi s–o duc la Mircești.

Doamna Grigoraş crezu că acest proiect al poetului alcătuia numai o glumă, dar, după câteva luni, mergând iar la Mircești, văzu acolo pe o tânără servitoare, destul de plăcută, bine îmbrăcată, despre care văru–său îi zise că este aceea pe care o văzuse la Târgul Frumos, la Novakovski, pe care a adus–o ca să–i îngrijească de casă şi de care este foarte mulţumit, îi mai spuse că se numeşte Paulina şi este poloneză. Şi Paulina nu numai că a rămas până la moarte în casa lui Vasile Alecsandri, dar născându–i după doi sau trei ani o fată, bucăţică ruptă din–tr–însul, prin îngrijirea trebuinţelor sale materiale, făcându–i–se indispensabilă, a luat–o de soţie. Iar după ce a început să îmbătrânească, o lua cu dânsul în toate deplasările lui, astfel că fostei servitoare care altădată spăla scândurile în rateşul lui Novakovski i–a fost dat să fie împreună cu bărbatul ei, musafir al regelui Carol şi al reginei Elisabeta la Peleş, şi să facă parte din corpul diplomatic din Paris".

O dragoste neobișnuită

Când deschise ușa temniței, marele armaș făcu un pas îndărăt. O duhoare neînchipuită îl izbi în față. Lumină cu făclia. O viermuiala de trupuri se zări. Figuri înspăimântătoare acoperite de plete lățoase și bărbi crescute în neorânduială se îndreptară spre el. Dintre toți, se distinse unul, „colos la trup, păgân de slut la față, cu o privire fioroasă de te băga în friguri la cea dintâi căutătură". Era Gavril Buzatu.

– Din porunca Măriei sale Mihail Sturdza, domnul Moldovei, vei fi călăul temniței! zise slujitorul. Vino!

Imediat lui Gavril Buzatu i se făcu „o uniformă din șpenț er", adică o tunică închisă la gât ca la oșteni și cu nasturi de metal, pantaloni de postav roșu, o căciulă în cap cu fundul roșu și pe dânsa o mască de tinichea scriind pe ea *Călăul temniței* și un bici pe umăr". Pe 26 octombrie 1837, „la vremea iarmarocului de Sf. Dumitru", Iașiul fu cuprins de o zarvă nemaipomenită. Un întreg alai cum nu se mai văzuse până atunci se îndrepta spre șesul de la Mănăstirea Frumoasa. În frunte, pocnind din bici, având pe umăr o funie groasă, era Gavril Buzatu. Îl urma,

cu privirea pierdută, „un oarecare Voicu Harabagiu", învinuit că despicase cu toporul capul unui negustător pentru a–i lua banii. Un careu de darabani şi armăşei cu armele în cumpănire, gata să tragă, îl păzeau. Gravi, mângâindu–şi din când în când bărbile mari care atingeau pieptul, boierii de la Criminalicescu Departament. După ei, o mulțime pestriță de curioşi, de la mahalagiii piețelor, până la negustori şi boieri de rangul al doilea. Firește, nu lipseau copiii, care se înghesuiau să–l vadă pe condamnat. Cortegiul se oprea la fiecare răspântie, unde după ce răpăiau tobele, marele armaş dădea citire „cu glas tare" poruncii domneşti. Încet, încet, trecând pe sub poarta dosnică a Mănăstirii Frumoasa şi traversând curtea, se ajunse la Movila Sarandei, ce domina şesul pe care se întindea iarmarocul. Furcile de stejar, cioplite, se înălțau pe partea cea mai înaltă a movilei. Peste ea, aruncă Buzatu femeia ce purtase până atunci pe umăr. Zarva încetă imediat. Cumpărătorii părăsiră tarabele negustorilor, înghesuindu–se să vadă mai bine execuția. Lăutarii îşi încetară cântecele, iar marele scrânciob de lemn se opri. Câțiva ofițeri călări îşi struneau caii. Se citi din nou porunca domniei de condamnare la moarte, după care osânditul fu ridicat pe un scaun de lemn. Gealatul îi prinse de gât funia cu nod, apoi aşteptă semnul marelui armaş. O linişte apăsătoare se lăsă. Gavril Buzatu rânji. Armaşul făcu sul hârtia cu sigiliu şi o aşeză cu băgare de seamă la chimir. Răsuflă cu greutatea unui om obosit, privi spre boieri, aruncă o privire spre mulțime, ridică brațul şi tăie aerul, arătând ca osânda să fie făcută. Atunci călăul smulse cu putere scaunul de sub picioarele lui Voicu Harabagiu. Pentru o clipă, trupul se leagănă în funie, apoi acesta zvâcni o dată, de două ori şi rămase nemişcat. Totul se sfârşise.

La doar doi ani, pe 18 aprilie 1839, acelaşi ritual se desfăşură pe Movila Sarandei. De data aceasta, locul osânditului fu luat de frumosul haiduc Ion Chetreanu. Pe o vreme friguroasă, el fu spânzurat de Gavril Buzatu. Bietul Chetreanu scăpase odată de moarte, datorită mitropolitului Veniamin Costache, care l–a

iertat şi luat sub pulpana ocrotitoare a mantiei sale. Haiducul îl însoțea pe mitropolit la toate vizitele ce le făcea la schituri şi mănăstiri, nimeni neîndrăznind să atace rădvanul mitropolitului. Totul până într–o zi. Dorul de haiducie l–a apucat din nou pe Chetreanu. Aflat ca de obicei în spatele rădvanului, în drum spre Mănăstirea Neamțului, ajungând pe la mijlocul codrului, lângă un izvor, el dintr–o dată s–a aruncat la picioarele înalt Prea Sfinției Sale şi cerându–şi iertare, dispăru apoi în întunecime. A fost prins de poteră prin trădare. Cruzimea lui Gavril Buzatu depăşise granițele capitalei Moldovei. Acum i se mai spunea şi Masalagiu. Locuia într–o căsuță aşezată într–una din mahalalele Iaşiului. Când trecea pe ulițele oraşului, „toți se fereau cu groază, iar în mahala, când se întorcea acasă, pe două cărări, se auzeau mamele strigându–şi copiii, porțile de la ogrăzi închizându–se în pripă, dar ochii curioşi îl priveau printre zăbrelele gardurilor".

Într–o zi se întâmplă un lucru nemaivăzut. Venind de la temniță, zări în curtea unei case „o copchiliță" ce spăla rufe într–un ciubăr. Se opri în loc. Apoi, parcă împins de la spate de o forță nevăzută, se îndreptă spre gard şi privi îndelung la fată. Lucru ciudat, aceasta în loc să se sperie şi să lase totul luând–o la fugă în casă, îl privi liniştită. Atunci această brută care rânjea numai la vederea sângelui se lumină la față şi buzele mari, vinete, se deschiseră într–un zâmbet. Imensul său trup fu străbătut de o furnicătură cum nu mai simțise vreodată. Picioarele parcă nu–l mai ascultau. Se întâmplase ceea ce nimeni n–ar fi gândit: Gavril Buzatu, călăul, se îndrăgostise!

Aproape zilnic el se oprea la gardul fetei care–l aştepta. O chema Safta şi împlinise 17 ani. El nu venea cu mâna goală, îi aducea ba o oglindă, ba mărgele şi chiar o cămaşă înflorată, între călăul cu chip hâd şi micuța făptură se legă o strânsă prietenie. Odată, pe înserat, el i–a povestit cumplita sa existență, aşezați pe trunchiul de copac doborât la marginea unui ogor.

– Te–ai învoi să–mi devii soție? o întrebă el.

Fata stătu o clipă, apoi spuse simplu:

–Da.

Necazurile lui însă abia acum veneau. Ca să se însoare, trebuia aprobarea Divanului. În 1844, Gavril Buzatu înmână o jalbă marelui armaș, prin care cerea să se însoare. Acesta, care trecuse prin multe, citind jalba, rămase fără grai. Ridică neputincios din umeri și o puse pe masa înaltului Divan. Dându–se citire insolitei cereri, boierii ridicară din sprâncene și chemară în ajutor pe pravilistul Damaschin Bojinca. Acesta răscoli vechile pravile, găsind într–un târziu un paragraf care se potrivea jalbei călăului: „Vinovatul cel osândit la închisoare gre nu poate face puternică alcătuirea căsătoriei din zioa aceia în care i se face cunoscut hotărârea giudecătorească și în curgerea vremii osândirii sale, deci nu are voie să se însoare". Ce a fost în sufletul lui nu–i greu de închipuit. El însă și–a continuat cumplita sa meserie.

La 24 octombrie 1847, spânzură pe frații Cuciuc din Dorohoi, „care–și otrăviseră tatăl, în înțelegere cu mama lor vitregă". „Aceşti nenorociți au întristat societatea noastră prin cruzimi înmulțite și nepilduite în astă țară". Apoi plecă și la Dorohoi, pentru a da exemplu, spânzurând și pe mama lor vitregă.

La patru ani, în 1848, Buzatu înaintează Divanului o nouă jalbă de căsătorie, explicând „ca unul ce și el poartă fire omenească spre a nu păcătui nelegiuit". Spera ca Divanul, între timp schimbat, să fie mai îngăduitor. N–are noroc. Ba, mai mult, nu numai că nu i se aprobă căsătoria, dar i se spune și de ce: pentru „mârșăvia caracterului lui".

Plecarea din domnie a lui Mihail Sturdza a însemnat și sfârșitul carierei lui. Ieșenii îl detestau, iar prezența lui amintea de practici feudale. Într–o zi primi poruncă să părăsească orașul. O haraba opri în fața locuinței sale. Fu urcat în ea, cu puținele lucruri, păzit de–o parte și de alta de doi călăreți înarmați. Când căruța trecu prin fața casei Saftei, simți că se rupe ceva în întreaga sa ființă. Pentru o clipă ar fi vrut să–i omoare pe cei doi paznici și să se ducă la Safta lui. Se liniști însă. Privi îndelung. Pe obraji i se prelinseră lacrimi. Erau primele, dar și ultimele din viața lui de călău. A fost dus la Mănăstirea–Secu. Aici, într–o chilie mică și întunecoasă, își va depăna amintirile, găsindu–și sfârșitul într–un noiembrie al anului 1856, uitat de toți, chiar și de fosta copchiliță Safta.

Beizadea Dumitru, „roş la păr, pistrui la faţă şi la suflet posomorât”

Beizadelele, Grigore şi Dumitru, primiseră învăţătură „acasă la Iaşi cu dascăli străini, ca de pildă acel bătrân şi foarte cumsecade francez de Lincourt”. În luna iulie 1834, „înainte de încoronare, Mihail Sturdza îşi înscrie beizadelele prin înaltă poruncă de zi” în cadrele militare: beizadea Dumitru fu rânduit „la enfanterie”, roata I, iar frate–său Grigore „la cavalerie, escadronul I”. Dar domnitorul, sfătuit, hotărăşte să–şi trimită copiii la studii în Franţa. La sfârşitul lunii august „într–o caretă domnească” şi „apoi cu trăsura şi cu poşta”, plecară spre Paris. La 6 septembrie, ajung la Viena. După mici peripeţii, băieţii ajung la Paris pe 12 octombrie „seara la 7”. Pe 27 octombrie, „începură cursurile la liceul din Luneville de latină, greacă, germană şi desen”. Vor fi duşi şi la o „fermă model, la Roville, pentru a–i obişnui pe băieţi cu dintr–ale agriculturii, precum şi la manevrele de la Champ de Mara, ca să cunoască armata franceză”. Dar numai după un an de zile se mută la Berlin, unde încep cursurile, în timp ce „beizadea Grigore a fost un student silitor, care a învăţat carte multă, de

care va trage mai târziu folos în viață", beizadea Dumitru era „întâi la drujbă și pe urmă la slujbă". Vodă îi scrie supărat: „M–a făcut să mă gândesc că ar fi poate nimerit să încetați de a mai fi cavaler rătăcitor și să meditați serios să vă fixați". După „9 ani de străinătate, beizadea Dumitru, care nu prea învățase carte, era îndemnat de tatăl său să se mai lase de cadriluri și de baluri costumate... și să caute să facă singurul lucru cuminte pe care–l putea face, să se însoare!"

„Dar cu cine? se întreabă C. Gane, căci mai întâi din voia lui tatăl său nu–i era îngăduit să iasă, și în al doilea, dacă alegea vorbă, măcar să aleagă. Vrea domniță din Muntenia, ca vărul său Ioniță Sturdza, puțin! Vrea fată de rege, mult! Mihai–Vodă găsi un compromis. O fată de prinț german. Nici chiar suveran european, dar nici țoapă din țară". Așadar, „își puse ochii pe fata prințului palatin de Hessen–Cassel, contesa de Reichenbach–Sessanitz", despre care „nu știa măcar ce vârstă are, nici ce avere", în sfârșit, „după multe dibuiri și cercetări, se află că fata avea 16 ani, că era drăguță și cuminte și că avea o zestre de un milion de florini, iar după moartea Electorului va mai moșteni încă o dotă pe atâta". Din nefericire, în timp ce „aripa dreaptă a palatului din Iași" era aproape gata. Beizadea Dumitru, ajuns la Viena, află că tatăl e privit ca pe un „funcționar turc foarte șubred, așezat pe tronul său". Mai mult, lui Mihail Sturdza i se transmisese o scrisoare în care i se explică „slaba credință ce există în viitorul unor țări cum sunt Principatele, în stabilitatea lor". În zadar se încearcă împotriviri de către cei mai convinși: nu au șanse de reușită.

Și iată evenimentele din Serbia și Valahia (înlocuirea lui Ghica cu Bibescu) vin să întărească ideea că „nu se merge decât pe bâjbâială, că se trăiește de pe o zi pe alta". Atunci, „domnul înghiți, dar nu își pierdu răbdarea", își trimise copiii la Paris și își îndreptă cercetările aiurea. Dibui astfel pe tânăra G., fata unui conte austriac și a contesei „Moroșini, strănepoata dogelui Veneției, cunoscut prin expediția din Moreia". Cercetându–și puterile, Dumitru văzu că „nu poate cuceri pe nici una din

aceste fete, așa încât se duse liniștit la Paris, unde rămase un an de zile, perfecționându–se mai mult în limba franceză decât în știința dreptului și în studierea bazilicilor". Timpul trecu. În 1844, Dumitru împlinise 26 de ani, dar „goana după o mireasă începu din nou". Vodă „se gândi întâi la o nepoată a vicerege-lui Poloniei, contele Poskiewitch, apoi la fata generalului rus Theodoroff". „O germană, o italiancă, o poloneză, o rusoaică, nici una nu se putea lipi de beizadea Dumitru". Ce era de făcut? Mihai–Vodă Sturdza se gândi la Gheorghe–Vodă Bibescu. „Tot țara, săraca!" Se mai vorbise de o încuscrire între ei de cum fusese ales Bibescu domn, însă „lucrurile rămase atunci nehotărâte, se încălziră din nou în 1846, cu prilejul călătoriei sultanului pe Dunăre", între timp „Dumitru fu pus capul arma-tei, cu numele de hatman sau ministru de război..., fără să fi fost măcar vreodată într–o cazarmă". La sfârșitul lunii aprilie 1846, Mihail Sturdza împreună cu cei doi fii sosi la București și „fură găzduiți tustrei chiar la curtea domnească în palatul lui Vodă Bibescu". Firește, „locuind acum sub același acoperiș, bei-zadelele moldovene și domnițele muntene se putură cunoaște mai de aproape". Din fetele lui Vodă Bibescu, „cea mai mare, Eliza, nu mai era de măritat, deoarece era acum nevasta lui

Ion Filipescu. Cea mai mică, Zoița, era încă o fetiță de vreo cincisprezece ani; nu o băga nimeni în seamă. Cea mijlocie, Catrina, de vreo 17 ani, frumușică, vioaie și cuminte, plăcu lui beizadea Dumitru. Înfierbântat, Dumitru hotărî „deci s–o ceară în căsătorie și se făcu chiar acolo la curte un fel de logodnă cu totul intimă, rămânând ca schimbul de verigă să aibă loc după ce se vor fi întors voievozii de la Rusciuc, unde urma să sosească sultanul pe la 30 aprilie". Aproape o lună de zile au stat logodnicii împreună, „avură deci timp să se cunoască". Timpul nu–l avantajă pe beizadea Dumitru: dimpotrivă, „fu în pagubă". Și iată ce s–a întâmplat. V–am lăsat povestirea așa cum ne–a dat–o C. Gane:

„Și așa, într–o zi, se întâmplă la curte, dintr–un nimic, deznodământul unei comedii care ar fi putut fi o dramă. Mariția doamna (soția domnitorului Bibescu, care avusese și ea o interesantă poveste de dragoste) stătea în iatacul ei, într–o dimineață la oglindă, să se pieptene. Cum erau vremurile pe atunci, cucoanele mari, dar mai vârtos doamnele aveau când își făceau toaleta o sumedenie de cameriste care o ajutau să se îmbrace. Una la dreapta îi poleia unghiile, alta la stânga îi încondeia sprâncenele, iar în spate stătea în ziua aceea fiica ei vitregă, domnița Catrina, cu pieptenele de fildeș în mână, pe care–l trecea prin părul mătăsos și negru al măștihăi sale. Și cum privea așa, Mariția doamna pe un scaun urmărind cu privirea ba unghiile ei, ba vopseaua sprâncenelor, deodată zări în oglindă chipul domniței care o pieptăna și văzu că frumoșii ei ochi erau plânși. Mirată, o întrebă:

– Ce ai tu, Catrino? Te doare ceva?

– Măria ta, răspunse domnița, n–aș vrea să vorbesc. Dar dacă e Măria ta atât de bună de vrea să știe de ce am ochii plânși: fiindcă îmi este inima amară. Căci beizadea Dumitru îmi este nesuferit. E roș la păr, pistrui la față și la suflet posomorât. Și nu–l pot iubi și sunt nenorocită!

– Atât?, răspunse doamna. Lasă, dragă, că voi drege eu ce–au vrut alții să strice. Și fii pe pace: dacă nu–ți place, n–o să–l

iei. Iată de ce spuneam eu (C. Gane), orice ar fi zis lumea pe atunci despre Mariţica, doamna cea ambiţioasă, vanitoasă şi nervoasă, ea era totuşi o femeie bună şi deosebit de simpatică. Fiindcă, de cum s–a întors bărbatul ei de la Rusciuc cu Mihalachi–Vodă şi cu beizadelele sale, a stat de capul lui să strice logodna, care s–a şi stricat. Domniţa Catrina s–a măritat curând după aceea cu un ales al inimii ei, Ion Florescu, viitor general şi om politic".

Ce s–a mai întâmplat cu nefericita beizadea?

„Nu–i mai rămânea acum lui Dumitru Sturdza decât să ia o fată de boier din ţară şi rămase flăcău vreme foarte îndelungată. Se însură târziu de tot cu o rudă îndepărtată de a sa, Catrina Sturdza din Bârlad, fata marelui vornic Alexandru Bârlădeanu şi a Smarandei Costandaki. Din această căsătorie s–au născut, în 1876, fiul Mihail, în 1879, fiul Grigore, şi în 1891, fiica Maria".

Peste ani, mărturie a poveştii de dragoste dintre Dumitru Sturdza şi Catinca Bibescu a rămas „marea oglindă de argint a Mariţicăi doamna, cu toate lucruşoarele de primprejur, pieptene, perie, foarfece, degitare. Ele se află astăzi la prinţesa Marta Bibescu, scriitoarea".

Mirele – 60 de ani, şi mireasa – 14 ani

Un nou scandal avea să țină trează protipendada Bucureștiului din prima jumătate a secolului XIX. Grigore D. Ghica avea o genealogie care cuprindea nu mai puțin de 8 domnitori, în plus, se înrudea cu celebrul Enăchiță Văcărescu. Mai știm de el, „înainte de domnie, că iubea femeile, câinii și lăutarii. Vin pare a nu fi băut, decât foarte cu măsură. Dar că iubea lăutarii, asta e sigur" și „făcea serenade noaptea sub balcoane". Grigore Ghica s–a însurat târziu. „Să fi tot avut vreo 36–37 de ani, când, în 1803 probabil, hotărârâ să se așeze și el, însoțindu–se cu domnița Maria Hangerli, fata fostului înjunghiat Voievod fanariot Constantin Hangerli și a Ruxandrei doamna, născută Ghica, fiica lui Alexandru Vodă (1766–1768)". Când „s–a măritat în 1803, s–ar fi crezut că un mare noroc s–a năpustit pe capul ei. Domnița străină, săracă, fată de 24 de ani, să ia pe fiul uneia din cele mai bogate și mai mari familii de boieri ai țării? Și cum mirele, Grigore Ghica, mai trecea drept un om cu totul deosebit, cu o fire sinceră, cu

mult caracter, iubitor de oameni, temător de Dumnezeu, nu era ăsta noroc? Pe lângă toate mai avea omul și 37 de ani, își trăise deci tinerețea, și era de presupus că vremea femeilor și lăutarilor trecuse peste el.

„Dar, scrie C. Gane, tocmai de acolo a venit buclucul. Toate femeile și lăutarii au fost pricina nenorocirii bietei domnițe". Firește, „anii dintâi trebuie să fi fost liniștiți. S–au născut din căsnicia aceasta numai băieți... câte unul pe an, din 1804 la 1810". Prin 1821, „când avea Grigore Ghica vreo 57 de ani și nevastă–sa vreo 42, s–a născut între ei această din care a urmat o despărțire. Grigore învinuia pe Maria de necredință, ba chiar de adulter, iar nevasta îi răspunse cu aceeași măsură. De unde atâta ură, după o căsnicie de aproape 18 ani?"

C. Gane nota că „asupra celur ce–au urmat plutește o taină, care n–a fost însă dezvăluită". Taina atât de straşnică era „o fetișcană de 14 ani, Eufrosina Săvescu", după care „i se aprinseseră bătrânului călcâii. Fata era dintr–un neam fără strămoși și fără moșii, dar bogată în frumusețe, cum se zice că nu era alta în București". Cererea de divorț „o făcu el, nu ea", pentru că „ținea numaidecât să–și lepede nevasta pentru a fi slobod să–și ia alta". Mitropolitul nu aprobă cererea de despărțire, rămânând neînduplecat în hotărârea sa de a nu consfinți o despărțire care i se părea nu numai împotriva canoanelor, dar și împotriva moralei: „un om de aproape 60 de ani și o copilă de 14". Maria Ghica doamna, „amărâtă, își luă copiii cu ea, pe tusşase, și plecă la Braşov în iunie 1821". Moșul îndrăgostit avu noroc. E numit domn al Țării Românești și în toiul pregătirilor pentru domnie, patriarhul Evghenie „muri deodată, pe neașteptate, într–o joi, în ziua de 27 iulie". Este numit în locul lui, imediat, Antim, ce se afla în închisoare. Ce „prilej mai bun pentru noul Voievod Grigore decât să–și încerce norocul pe lângă acest fost oropsit prelat, care ieșind din închisoare, trebuie să fi avut și mai mare nevoie de bani?" Așa că „sfârșitul întâmplării vremilor a fost că Grigore–Vodă Ghica a căpătat de la patriarhul Antim dezlegarea căsătoriei lui cu doamna Maria Hangerli". De bucurie, „de

olac trimise răspunsul acesta la București, ca să știe toți că e slobod acuma să se însoare cu cine va vrea el". Ca atare, „despărțirea de nevastă–sa, domnița Maria, și consfințirea acestei despărțiri de către patriarhul Antim al Constantinopolului erau numai o pregătire pentru mai târziu, „când va fi Eufrosina mai coaptă pentru căsătorie". Vodă era „vesel ca niciodată". De „Sân–Vasile", Grigore Vodă a dat mare bal. A adus trei muzici „de la Galați, de la Râmnic și de la Golești, precum și un taraf de lăutari". După o arie „de rezistență" – „Di tanti palpiti" de Tancred, pe care „glumețul poet Iancu Văcărescu" o tălmăcea cucoanelor care nu știau italienește, în felul următor: „Dă–i tantii palme", le veni boierilor „a prinde chef și le veni poftă de vreo horă, de–un brâu sau de vreun cântec din cele lumești": „Hai, Ileană, la poiană" sau „Cavaleri de modă nouă". Boierii, „când jucau, își lepădau giubelele și papucii, rămânând numai în meși. Ei pofteu la dans – căci de pe atunci se dansa în saloane – numai fetele sau nevestele care le plăceau, neîndrăznind să se apropie de rudele lui Vodă". Veselia era în toi, se prezentau juvaerurile cele mai scumpe, ca „dragonul Suțulesei", „ghearele de leu", ale Catincăi Filipescu, sau „șiragurile de mărgăritare" ale Saftei Brâncoveanu. Numai „Vodă nu s–a mișcat de pe divan". Dar lipsea tocmai cea care era așteptată cel mai mult: Eufrosina Săvescu. De ce? Pricina „e că Vodă o ținea ascunsă". Și o ținea ascunsă fiindcă „încă nu se căsătorise cu ea". Apoi, nici Vodă „nu îndrăzni să înfrunte părerea lumii, destul de

indignată", și „mai avea Grigore–Vodă pe cap toată familia lui, și îndeosebi pe cei iubiți din familie, pe fiul său Iorgu și soră–sa Pulcheria". O ținu ascunsă „pe fetița asta", cam până prin 1824, când „împlini ea 17 ani". Și cum o iubea cu patimă nebună, fostul cântăreț de serenade, nemaiavând să asculte decât de bătăile inimii sale, o luă pe lângă el ca ibovnică „și–i făcu și un copil – o fată –, făgăduindu–i că o va lua de soție îndată ce va înfrânge împotrivirea familiei". Dar „se mai trecură patru ani și frumoasa Eufrosina nu era încă măritată".

Vodă avea cam tot ce voia de la viață: dragoste, distracții, mărire. În luna aprilie 1828, asupra lui se abătu lovitura de fulger: scoaterea lui din domnie. Fugi în munți, „luând drumul Brașovului", firește și cu iubita lui, Eufrosina, și pe fiica mică, Maria". Stătu vreo zece zile aici, după care, simțind că lucrurile s–au potolit, veni la București, „unde nimeni nu părea să–i mai acorde vreo atenție". Pe de o parte era rău, pe de altă parte bine. Atunci, „intrat din nou în viața privată, nemaiavând a ține socoteală de părerea lumii, fostul Grigore–Vodă se căsători în sfârșit cu Eufrosina Săvescu, femeie acum de 21 de ani", și din „clipa aceea, din vara anului 1828, deși Grigore–Vodă nu mai era domn, Eufrosina Săvescu–Ghica își spuse doamnă! Și doamnă a rămas toată lunga ei viață. A urmat „pentru Eufrosina

o viață desigur foarte plăcută, față în tot cazul de ce fusese viața acesteia înainte. Adică, cu soț bătrân, dar iubitor, o avere din cele mai mari din țară și un nume din cele mai simandicoase". Dar lumina aceasta avea umbrele sale. Familia Ghica nu ierta fostului Voievod căsătoria, „mezalianța", nebunia ce înfăptuise. Viața aceasta a ținut șase ani. Și pe urmă, „într–o zi de toamnă a anului 1834, deodată, pe neașteptate, GrigoreVodă avu o amețeală, se puse la pat și până–n seară dus era în lumea cea unde nu este durere, nici lacrimi, nici suspin. Era la 16 octombrie 1834, seara". Avea 70 de ani și era încă „foarte verde" și se pare că de vină „poate să fi fost inima, care uneori le cam joacă feste bătrânilor". A treia zi, 18 octombrie, înmormântarea: „Cea mai frumoasă din câte au fost vreodată în țara aceasta".

Pe mormântul său de la Colentina „stau săpate groaznice versuri românești:

Pietrele de pe ulițele cetății vecinate
Mărturisite–ați, călător, ce fapte laude
Ghica Grigore a lucrat, domn plin de–nțelepciune
L–al lui mormânt ești dator ismerenia a–ți depune".

La începutul anului 1835, asupra Eufrosinei doamna, s–au abătut necazurile. Era târâtă în procese de Maria doamna, prima fostă soție, care au ținut până în 1842, când „sub Gheorghe Bibescu, ea intră în posesiunea averii ce i–o dăruise Ghica–Vodă". Aflăm că „Doamna Eufrosina, încă atât de tânără și de frumoasă, nu s–a măritat niciodată, murind abia în 1881, la vârsta de 74 de ani. E îngropată în București, la cimitirul Bellu, unde zac sub o frumoasă lespede de marmură oasele celei care a fost, după cum sună inscripția:

Eufrosina Doamna
Soția lui Grigore Vodă Ghica
Născută la 1807 și moartă la 1881".

Beizadea Grigore cel „înfocat şi zburdalnic”

Al doilea băiat al domnitorului Mihail Sturdza, Grigore, „se dovedi de mic o mare speranţă, cu mare sârguinţă la învăţătură şi dacă „Dumnezeu îl fereşte de rătăcirile cele mari, Grigore va fi un om în toată puterea cuvântului”. Aici era problema: rătăcirile cele mari. El termină studiile universitare la Berlin în 1 aprilie 1840. În timp ce fratele lui, Dumitru, „umbla după nălucile acele de principese germane, italiene sau poloneze, el, mai practic, umbla după femei în carne şi oase”. În anul 1843, se afla la Paris, împlinise 23 de ani „şi deşi se ţinea şi de carte, îşi lăsă inima într–o seară în budoarul unei femei frumoase şi deştepte, care mult mai în vârstă decât el, se pricepu să–i facă farmece ca pe vremuri vrăjitoarea Circe lui Ulise, rege al Itacei”. Noua „vrăjitorie” se chema „Gabrielle Anne de Cisterne de Courtiras” şi era „măritată cu vicontele Poilow de Saint Mars şi era născută la Poitiers în 1804. Avea deci 16 ani mai mult decât iubitul ei”. (Numele real al soţului era Eugene Jules de Poiloue, viconte de Saint Mars, şi avea gradul de locotenent–colonel într–un regiment de cavalerie cu garnizoana în Nantes).

Deşi „vicontesă de Saint Mars, tot Parisul şi toată Franța o cunoştea sub numele de Contesa Dash, pseudonimul ei literar. Căci femeia aceasta era autoarea unor romane foarte citite pe atunci", întâlnirile lor aveau loc „în salonul principesei Massalasky, cunoscută sub pseudonimul Dora d'Istria, nepoata lui Alexandru Ghica, Voievodul Valahiei". Contesei îi plăcu de beizadea Grigore. Lui i se mai spunea şi Beizadea–viţel, „poreclă care i se dete din pricină că, înalt şi voinic cum era, se apucase să vrea, ca Hercules, să ţină un bou în spinare. Pentru a putea face această ispravă, el luă un viţel nou născut, purtându–l în fiecare dimineaţă câte un ceas–două pe umeri. Şi astfel, viţelul crescând, beizadea Grigore îl tot duse în spinare până se făcu aproape juncan... dar nu cu totul. Şi d–aia i–a rămas numele de beizadea–viţel, că altfel i s–ar fi zis beizadea–bou". Dar „Grigore Sturdza era de–o inteligenţă remarcabilă, avea multă cultură, multă originalitate, multă neatârnare de caracter", în plus, era şi fiul domnitorului Mihail Sturdza. Legătura ei „cu beizadea Grigore, care făcea parte din cronica scandaloasă a Parisului cel de sub Louis Philippe, ţinea de vreo şase luni, când primi tânărul poruncă de la tatăl său să se întoarcă în Moldova". Aşa că, „lăsându–şi iubita în capitala Franţei, fiindcă ştia că a se întoarce cu ea împreună în ţară era cu neputinţă, el îi spuse totuşi că o va chema în curând la Iaşi, după ce va chibzui o cale cum s–o aducă fără s–o afle nimeni, îi făgăduise, firește, că o va lua de nevastă".

Şi iată ce s–a întâmplat. Gheorghe Sion, cronicarul acestei povestiri de dragoste, scria: „Rog pe beizadea Grigore să mă ierte de orice omisiune sau erori ce voi fi condus în narațiunea acestei nebunii a tinereților sale. Dar eu aşa am apucat–o de la răposatul meu prieten Negruzzi". La care, C. Gane răspunde: „Beizadea Grigore, care era bătrân când şi–a publicat amintirile, o fi zâmbit şi o fi iertat. Căci, în adevăr, lucrurile nu stăteau aidoma aşa cum le povestea autorul. Căsătoria şi asediul de la Perieni, da!, însă mai sunt altele de adăugat şi de schimbat la începutul lui, mai ales la sfârşitul acestei narațiuni".

Aşadar, „pe la începutul lui 1845 (aprilie), ieşenii văzură pe beizadea Grigore plimbându–se toată ziua pe străzile capitalei cu un străin de vreo 35 de ani, înalt, voinic şi elegant, întrebat de unii şi de alţii cine este, beizadeaua răspundea că e un ofiţer din marina franceză pe care–l cunoscuse la Paris. Lumea, doritoare de–a şti mai multe, cercetă pe servitorul acestui străin, de la care află că pe domnul marinar îl chema Vicontele de Bonne Main (Charles Antoine), că venea din Cernăuţi şi că se va întoarce în curând acolo pentru a aduce la Iaşi o contesă franceză. Dar, pe la mijlocul lui aprilie, acesta se înfăţişă în sfârşit la consulatul Franţei pentru a–şi viza paşaportul, din care se văzu că–l cheamă în adevăr Bonne Main, proprietar, născut din părinţi francezi, venind de la Paris şi mergând la Cernăuţi. Că era ofiţer de marină nu scria nicăieri".

În timpul acesta, „între un chef la curtea domnească şi altul la Serafim Babic, beizadea Grigore mărturisi lui Vodă că–i rămăsese inimioara în Franţa. Femeia, oh! zicea el, nu numai că e frumoasă şi deşteaptă, dar e dintr–o familie care va face cinste neamului lor, dându–i a înţelege că în dosul numelui de Cisterne se tupilau toţi Burbonii şi Capeţinii Franţei."

Zâmbind, „Vodă, îngăduitor şi şiret, îi răspunse că n–are nimic împotrivă. Să mai aştepte puţin pentru a–şi da el însuşi seama" dacă „iubirea lui este adevărată", iar apoi, dacă aşa va fi, va porni chiar el la Paris pentru a lua informaţii asupra viitoarei lui nurori. Nici Grigore însă nu era prost şi tatălui său nu–i spuse nimic decât că „ar dori să plece undeva la ţară, unde–şi va petrece vremea citind, călărind, împuşcând gâştele şi porcii ţăranilor şi purtând un viţel în spinare". La care „Vodă îi dete atunci moşia Perieni în arendă, „pe care erau case mari domneşti, ocolită cu ziduri ca de cetate, grădini, curţi şi altele". Ajuns la Perieni, „fiul de domn, în apartamente splendid mobilate, ducea viaţă de anahoret excentric şi de filozof somptuos. Şedea zile întregi cu capul între cărţi, după ce dimineţile făcea câte o oră gimnastică, iar când ieşea afară, încăleca pe câte un cal sirep şi pleca în fugă mare peste câmpuri, trecând dealuri şi

văi, sărind peste gârle și ponoare și omorând cu un bun pistol ce avea aici; o rândunică, aici o turturică, aici o gâscă, o cârtiță sau un porc, pe care le plătea de cinci ori mai mult decât făceau".

Așa dădea el impresia, însă lucru „foarte în ascuns, pentru a aduce fără știrea nimănui pe iubita lui în țară", a o lua de nevastă și a pune apoi pe tată–său în fața „faptului împlinit", și „la sfârșitul lui aprilie, Charles Antoine de Ronne Main se întoarse din Cernăuți cu Gabrielle Anne Cisternes, contesa Dash, dându–i–o plocon lui beizadea Grigore". Dar „pentru a nu da de bănuit lui Vodă, ei intrară în Moldova nu pe la Mamornița sau pe la Burdujeni, ci pe la Ungheni". Grigore se afla la Perieni când sosi contesa, totuși „bucuria lui fu o clipă întunecată, când zări în tovărășia iubitei sale pe un tânăr foarte frumos bărbat, care se prezentă: contele de Thanneberg, ofițer al Legiunii de Onoare". Abila contesă Dash îl liniști imediat, „spunându–i că este un văr de–al ei care o întovărășise în această lungă și plictisitoare călătorie". Mai mult, „el o va reprezenta la cununie".

Dragostea se începu acum la Perieni. În timpul unei „pauze", „într–una din nebunele sale cavalcade, s–a pomenit într–o zi într–un sat pe care nu–l mai văzuse, întrebă al cui e satul: i se răspunse că este al lui Costache Negruzzi. Merse la curte, se prezentă proprietarului și astfel legă cu el cunoștință, care apoi ajunse o intimă prietenie". Veni și momentul când „Negruzzi (care din cauza unei nuvele ce publicase într–o revistă pierduse postul de judecător la Curtea de Apel din Iași și trăia ca și exilat la țară), nu întârzie să–i întoarcă vizita. Este primit în salon. Acolo dă peste o damă frumoasă și elegantă, care părea cufundată în citirea unei cărți ce ținea în mână. Până a nu apuca însă a se apropia de ea și a–i vorbi, intră pe ușa din dreapta beizadea Grigore, care numaidecât îl prezentă acelei dame, declinându–i numele și prenumele, iar lui îi zise:

– Am onoarea să v–o prezint pe doamna contesă Dash, logodnica mea.

La auzul acestui nume, Negruzzi rămase uimit și nu știu ce să creadă: era oare romanțiera ale cărei opere le citise? Iată întrebarea ce mai întâi făcu pe româneşte princiarului ei

logodnic". Acesta răspunse afirmativ. Dar „când să plece de la Perieni, se uimi auzind ruga ce–i făcu beizadea Grigore: să nu spuie nimănui că a întâlnit la el pe contesă, fiindcă Vodă nu ştie nimic şi că trebuie mai întâi să–l prepare pentru ca să–i capete consimţământul".

Duminică 30 aprilie 1845, dimineaţa, „Negruzzi se pomeni invitat, împreună cu doamna la prânz, la Perieni. Nu se putea refuza, într–adevăr fură primiţi cu braţele deschise, dar ceea ce li se păru curios era că văzu pe contesă în rochie de mireasă. Beizadea Grigore era şi el în haine de gală. Urmă lovitura de teatru:

– Te–am invitat, coane Costache, să ne cununi. M–am decis a pune pe Vodă în faţa faptului împlinit!

Acesta era gata, gata să leşine la auzul propunerii prinţului. Revenindu–şi, îngăimă:

– Mă tem de urgia lui Vodă!"

N–a putut scăpa „şi fiindcă erau toate lucrurile pregătite şi mai tot satul adunat la biserică". Atunci „Negruzzi, dând braţul contesei şi beizadea Grigore doamnei Negruzzi, se coborâră şi merseră la biserică. Totul părea să meargă bine, când preotul ceru peciul (cartea discosterială care porunceşte celebrarea cununiei).

Furios, „drept peciu însă, i se arătă o gaură de pistol"... Știind că prințul nu prea glumea, preotul „își luă inima în dinți și cu o jumătate de glas cânta Isaia dănțuiește, după care perechea princiară mai întâi asistă la o horă mare de țărani ce se făcuse în bătătura din fața castelului, apoi se urcară sus spre a se pune la masă". Nu ținu mult însă fericirea de la Perieni.

A doua zi, „popa se repezi la mitropolie și arătă pozna ce a făcut". Când auzi „mitropolitul era cât pe ce să puie ca să–l radă și să–l răspopească, fiindcă a cununa fără peciu era o greșeală care nu se putea ierta unui popă. Chibzui el ce chibzui și se hotărî ca mai întâi să aducă faptul la cunoștința lui Vodă".

Această veste a fost pentru Vodă ca o lovitură de trăsnet. Nu se aștepta să vadă pe fiul său nesupus până în așa grad...

– Știam că e un fiu nesupus și călcător de cele sfinte. Cum a putut el să violenteze pe preot silindu–l să celebreze o cununie împotriva legii? Ca părinte și ca domn decretez anularea căsătoriei și supunerea sa la o pedeapsă disciplinară, care va rămâne să se determine după ce va fi adus la casa părintească. Mitropolitul desfăcu căsătoria, dar iertă pe popă, fiindcă „oficiase sub amenințarea de moarte". Supărat, Mihail Sturdza apelă și la consulul francez Duclas. Acesta „răspunse că nu stătea în puterea lui să facă un atare lucru, dar că va încerca numai să convingă pe doamna contesă că trebuie să plece". La 13 mai îi trimite o scrisoare:

„Doamnă

Consulul Franței a primit comunicarea că un aranjament a cărui copie este aici alăturată, care s–a făcut pe 25 februarie anul trecut între domnul Eugene de Poilow, viconte de Saint–Mars, locotenent–colonel al regimentului 8 de husari în garnizoană la Nantes, pe de–o parte, și doamna Gabrielle Anne Cisternes, soția sa, locuitoare la Paris, strada St. Honore 45, pe de altă parte. Acest act care avea ca obiect desfacerea, prin simplul acord al părților interesate, a legăturilor matrimoniale care–i uniseră civil și religios este lipsit de toată

eficacitatea şi se găseşte în opoziţie flagrantă cu legile noastre civile şi sfinte. Rămâne deci numai să se probeze că doamna Cisternes este soţia legitimă a domnului viconte de Saint–Mars. Este obligatoriu pentru toţi francezii care sosesc în străinătate să se prezinte reprezentantului guvernului regelui pentru a–şi depune paşapoartele. Regret, doamnă, că n–aţi îndeplinit această formalitate şi că nimic din partea dumneavoastră nu m–a făcut să presimt motivele care v–au adus în Moldova. Aş fi putut să vă lămuresc asupra funestelor lor consecinţe şi să vă fac să evitaţi neplăcerile pe care faptele recent petrecute la Perieni nu pot lipsi a avea ca rezultat...”

În acelaşi timp este informat şi ministrul de externe Guisot de această căsătorie din Moldova. Pe de altă parte, „Vodă scrie fiului său că, deoarece căsătoria fusese anulată, să binevoiască a–şi trimite ibovnica peste graniţă sau atunci să plece amândoi împreună că li se dă şi paşapoarte, numai să scape de un fiu nerecunoscător ca el”. Iar „Grigore răspunse tatălui său că vor pleca amândoi cu plăcere, dacă contesa Dash va fi trecută drept soţia lui, «Prinţesa Gabriela Sturdza», iar consulului francez îi răspunde că nicio putere omenească, şi cu atât mai puţin o putere religioasă, nu poate declara nule două acte sacre, săvârşite după toate regulile şi după toate ritualurile religiei noastre, fără a nu cădea astfel într–o nelegiuire”.

La 30 iunie, în sfârşit, Guisot trimite instrucţiuni consulului şi avertismentul ca cetăţeana franceză să părăsească Moldova. Atât i–a trebuit beizadelei: „Mă miră foarte mult, domnule, că domnul Guisot îşi permite să se ocupe de iubirile mele... Cât priveşte pe Măria sa, domnitorul Moldovei, dânsul trebuia să ştie că eu sunt moldovean şi major...”

Au trecut mai bine de patru luni, când „într–o dimineaţă, în zori de ziuă, palatul de la Perieni se pomeneşte asediat de cei 200 de lăncieri ce compuneau cavaleria noastră. Servitorii abia avuseseră timp să poruncească să încuie poarta spre a se apăra de asediatori. I se ceru să se predea. „Mergi de spune, răspunse el prefectului, că nu s–a născut încă omul care să puie mâna pe

beizadea Grigore şi că el nu se va preda cât timp va fi în viaţă", iar „cine va cuteza să treacă peste ziduri sau să intre pe poartă cu sila va fi mort".

Asediatorii se puseră pe aşteptare. Ştiau că au un aliat de temut: foamea. Într–adevăr, majoritatea servitorilor fugiră. „Forţa lucrurilor o sili la aceasta", scria Gh. Sion. Deci, „într–o dimineaţă, s–a văzut deschizându–se poarta şi beizadea Grigore, cu carabina în bandulieră, cu patru pistoale la cobur şi cu sabia goală în mână, călare pe cel mai sălbatic armăsar ce avea, ieşi în galop, apucând calea pădurii. Câţiva lăncieri se făcură că se iau de dânsul, dar după ce–l pierdură din ochi, se întoarseră", iar „contesa rămase liniştită acolo, cu vărul, contele de Thanneberg, în aşteptarea celor ce vor urma".

Mihai–Vodă „lasă timpului grija de a stinge o afecţiune, care nu poate fi de durată, între un tânăr de douăzecişipatru de ani şi o femeie care are aproape dublu acestora". Pe urmă, deodată, îi veni lui Vodă un gând minunat: să–i spuie lui fiu–său: „Fă tu, dragă, ce vrei, că eşti un caraghios. Nu vezi că–şi râd aceia de tine – contesa şi cu vărul ei – la Perieni acolo... De! aşa ţi se cuvine. Fă tu cum ştii!" Ca atare, situaţia va fi „cu totul schimbată". Beizadea Grigore, „după câteva scene de furioasă gelozie, se gândise că e mai cuminte să–şi vadă de treabă. Facă vărul şi verişoara împreună ce vor vrea. El se puse pe chef, în veselul Iaşi de odinioară, cu prieteni, cu femei şi cu lăutari". Plecă la Berlin „să–şi îmbrăţişeze prietenii din copilărie şi să le povestească la un chef aventura lui..." Tot de acolo, el trimise tatălui său o scrisoare pentru „a–i mulţumi de a–l fi scos, într–o manieră pe cât de blândă, pe atât de prudentă, din încurcătura în care el s–a angajat".

La 5 februarie 1846 era din nou la Iaşi, „fiu recunoscător şi foarte supus... deocamdată!" Iar „dincolo de Como, vestita romancieră franceză îşi scria amintirile" într–un roman de iubire: „Michael de Moldavie".

Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunții”

Sosirea lui Vodă Caragea în Bucureşti „a fost semnalul a mari calamități pentru țară”. Chiar în noaptea instalării sale, Palatul domnesc de la Mihai–Vodă din Dealul Spirii a ars până în temelie, iar țara a fost lovită „de o boală năprasnică şi grozavă”, „Ciuma lui Caragea”. Jafurile, tâlhăriile, corupția căpătaseră dimensiuni nemaiîntâlnite în timpul lui. Dar „viața aceasta îi pria lui Caragea, căci popor şi boieri, cufundați în zaiafeturi, nu băgau în seamă jafurile domneşti; ş’ apoi caftanele după care alergau însurăței îl ajutau mult la sporirea pungii”. Pe atunci, femeile erau înconjurate de toate precauțiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca puşcăriile; porțile se deschideau cu greu, căci erau înarmate cu broaşte tari, iar când o nevastă se ducea la o rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărăşită de două–trei jupânese bătrâne şi credincioase. Fetele erau ținute şi mai aspru; deabia aveau voie să iasă în grădină şi grădina era înconjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar peținorii nu le vedeau, până nu se isprăvea vorba de căsătorie, încât ginerele nu era totdeauna sigur că a văzut bine fața logodnicei sale”.

În schimb „cuconașii având la brâu pistoale, pentru cel mai mic lucru, ei se serveau cu armele, încât din pricinici ce erau mai înainte, deveniseră arțăgoşi şi tulburători, între toți se deosebeau mai cu seamă Iancu, feciorul lui Beizadea Costachi Caragea și al Raliței Moruzoaiei, frații Bărcănescu, Bărbucică, nepot de fată al Banului Barbu Văcărescu, și câțiva alții, care se țineau de ştrengării și ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cişmigiu, cu lăutari, pe iarbă verde și, cum răsărea luna, plecau cu ghitara și cu flaute la serenade, pe sub ferestrele fetelor și nevestelor frumoase.

Până–n ziuă vuiau mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi și de lătrări de câini".

Se mai întâmpla și așa:

„Don Juanul Barbucică Catargiu, de la ferestrele logodnicei lui, s–a pomenit cu un cuțit în pântece. Nenorocitul, scăldat în sânge, a putut deabia profera numele celui care–l lovise; și muma lui, în disperare, a alergat la Palat și a sculat pe Vodă cu țipetele sale". Ca urmare, Vodă „porneşte pe başciohodar Măciucă, care aduce la Curte pe asasin, îl trânteşte la pământ şi, din poruncă domnească, îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire".

Anarhia domnea în toate, „și lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă, astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s–ar fi împuşcat la vânătoare, ucigaşul rămânea nepedepsit". Toate până într–o zi.

Este 25 martie 1827. Zorii se ridicară deasupra Bucureştiului. Pe un drum desfundat și amorțit încă de frig, ce ducea la un crâng din marginea orașului, gonea o căruță cu patru cai. În ea se găseau trei tineri, „cei mai frumoşi ai Bucureştiului": Iancu Caragea, Dumitrache Bărcănescu și Iancu Crețulescu, poreclit Ursu. Se opriră într–un luminiș. Din căruță coborâră mai întâi Iancu Caragea și Dumitrache Bărcănescu. Coborî și Iancu Crețulescu. Iancu și Dumitrache se îndreptară după mai mulți pași unul de altul. Se întoarseră privindu–se cu ură, deși

erau veri primari. Aveau îmbrăcămintea, după moda orientală cu poturi, mintean şi cepehen. La cap erau legaţi cu tarabolus. Din sileahul de la brâu îşi scot pistoalele. Ochesc, şi la semnul lui Creţulescu, sloboziră încărcătura pistoalelor. Două bubuituri sfâşie liniştea dimineţii, în acelaşi timp, trupurile lor, Iancu şi Dumitrache cad fulgerate fără viaţă pe pământ. După câteva ore, în „Curtea Moruzoaiei", intră căruţa cu trupurile lor. Beizadea Costache Caragea şi soţia sa Raliţa rămân împietriţi la priveliştea ce li se oferă: fiul lor, Iancu, şi nepotul Dumitrache sunt morţi, înecaţi în sânge. Părinţii îi ştiau pe cei trei băieţi plecaţi la „o plimbare matinală sau o vânătoare în zorii zilei..."

Ce–i îndemnaseră pe cei doi tineri la un duel? Se va afla şi motivul: o jignire pe care o aduse Dumitrache surorii lui Iancu, Elenchi. Nu mai era un secret pentru nimeni că Elenchi Caragea era în dragoste cu Scarlat, fratele lui Dumitrache Bărcănescu. Toate ar fi fost bune dacă cei doi îndrăgostiţi n–ar fi fost veri primari. Din nefericire, ei se aflau într–o „dragoste vinovată". Nu ţineau însă seama de nimic şi „puteau fi întâlniţi, nedespărţiţi, la sindrofiile date de primul domn pământean" (Grigore Dimitrie Ghica), în palatul lui Ramanit de pe Podul Mogoşoaiei. Aici Elena juca „numai cu Scarlat Bărcănescu". Se simţeau fericiţi şi „se socoteau făgăduiţi unul altuia prin jurământ". Pentru a închide gura lumii, părinţii Elenei hotărăsc să–i despartă. O mărită pe Elena cu Ion, feciorul banului Constantin Bălăceanu, „un tânăr care o iubea în taină şi–i făcea serenade noaptea pe lună, sub fereastra iatacului". Dar nici tânărul Ion, nici titlurile, nici averea n–o impresionează. Chiar în noaptea nunţii fu răpită, desigur de Scarlat, şi fugiră la Braşov.

Elenchi Caragea, într–adevăr, era „de o frumuseţe extraordinară, una din acele mari frumuseţi care au uimit în secolul al XVIII–lea şi în pragul secolului al XIX–lea". Nu rezistă la frumuseţea ei nici consulul Austriei la Bucureşti, Herr von Lichman. Rigidul diplomat „se transformă subit în cel mai furibund duelgiu; sub pretextul unui pamflet, trimisese

martori lui Scarlat, cel iubit de Elenchi, pentru o întâlnire în grădina Scuffa, angajând în secret și câțiva bătăuși ca să–i frângă oasele acestui tânăr chipeș în vârstă de 25 de ani, care îndrăznise să sfideze pe reprezentantul imperiului".

Și iată că au trecut 5 ani de la teribila dramă din marginea Bucureștilor. Ce s–a întâmplat cu Elenchi și Scarlat?

Duminică 24 aprilie 1832, în conacul lui Scarlat din satul Bărcănești, de lângă Ploiești, preotul Ion Popa dădea binecuvântarea căsătoriei Elenchi Caragea cu Scarlat Bărcănescu, hotărâți să înfrunte cu încăpățânare și urile, și gura lumii, și împotrivirile părinților. Speriat, protopopul Dumitru ot Sud Prahova scrie mitropolitului Munteniei: „Dumnealui biv vel comisul Scarlat Bărcănescu, venind aici la moșia dumnealui ce se numește satul Bărcănești, au chemat pe preotul bisericii de acolo, Popa Ion, și cu mâgliseli și numitul preot sfiindu–se de dânșii, i–au și cununat, față fiind și alte ipochimene mari acolo". Firește, „scandalul izbucni iarăși", dar „căsătoria odată oficiată era greu să se mai fărâme legăturile ei". Și, văzându–se acum la casa lor, „Scarlat și Elenchi se gândiră să clădească acolo în Bărcănești, unde nuntiseră, o școală pentru luminarea copiilor sărmani și o biserică, pe pereții căreia un pictor le–a zugrăvit chipurile, spre pomenire. Au avut trei fete și doi băieți..."

Dar viața–i scurtă. În noiembrie 1863 se stinge din viață Scarlat. Câțiva ani mai târziu îl urmează și Elena. Vor fi înmormântați în biserica din Bărcănești. Două frumoase pietre funerare se află pe mormântul lor, una lângă alta, pentru cei ce au fost „statornic credincioși unul altuia".

Amintirea duelului din 1827 va rămâne mult timp întipărită în amintirea bucureștenilor. Lăutarii mai cântau pe la 1885, la petreceri, moartea tragică a lui Iancu Bălăceanu:

„În oraș în București,
Dinspre curțile domnești
Spre casele boierești,

Se întinde, se lățește
Veste mare, tristă veste:
Toată lumea se–ngrozește,
Numai una nu jelește:
– Las' să arză
Că nu–mi pasă,
Că Iencuțul nu–i acasă.
Că mi–e dus la vânătoare.
Să vâneze căprioare.
Frunză verde lemn uscat,
Ce–ntâmplare s–a–ntâmplat?
Căprioare n–a vânat,
Iancu singur s–a–mpușcat.
La puțul cu zalele,
Răsărit–a soarele.
Nu e soare răsărit,
Ci mi–e Iancu–mpodobit...
Iancu stă lungit pe masă
Și gătit ca o mireasă.
Frați, surori lacrime varsă.
Mă–sa–l plânge și nu–l plânge,
Ibovnica–i varsă sânge..."

Ion Heliade Rădulescu va alcătui și câteva versuri albe săpate apoi pe lespedea de mormânt a lui Scarlat Bărcănescu:

„Cu Radu Negru încă stătură Bărcăneștii
Și cu Mihai Viteazul îşi apără iară
Cu brațul și cu mintea, Scarlat, a lor mlădiță,
Aici e în repaus și–așteaptă învierea
A morților din secoli și palengenesia
Românilor dorită".

„A ieşit de supt pat şi a făcut uciderea”

– Măria ta, a fost ucis ispravnicul judeţului Argeş, sărdarul loniţă Slătineanu!

– Cine–a făcut fapta cea necuviincioasă?

– Boierul Mihalache Uescu.

– Care a fost pricina care l–a îndemnat a săvârşi cu atâta cruzime şi răutate acest fel de faptă, să dea moarte cu mâinile sale la om şi mai vârtos la boier dregător? Poruncesc să cerceteze fapta banul Nicolae Dudescu, împreună cu marele vornic Badea, vornicul Pană, marele vornic Dumitrache şi marele logofăt Grigore!

La 25 februarie 1780, marele spătar îl aducea în fiare, în faţa boierilor care cercetau crima, pe boierul Mihalache Uescu. Era cu capul descoperit şi îmbrăcat doar într–o cămaşă lungă, iar ca vârstă nu trecuse de 30 de primăveri.

– Boier Uescu, care a fost pricina uciderii sărindarului Slătineanu?

– Prea cinstiţi şi prea înălţaţi boieri! Pricina este că răposatul sărdar s–a legat de casa mea şi a îndrăgit–o pe soţia mea,

Frusina. Sărdarul făcea mergerea de–a pururea la casa mea. Pe de altă parte vorbele ce se dăduse în public cum că mergerea Slătineanului ar fi pentru dragostea ce o are cu soția mea, așa că am intrat în bănuială că poate fi așa. Unde și n–au lipsit întăi a face mai multe cercări. Mai întăi, m–am dus la Piteşti la o moşie ce am în județul Vâlcea și n–au trecut multe zile la mijloc și îndată a venit și Slătineanu la casa mea și au şezut zile... Văzând acestea, am intrat în mare bănuială, m–am dus la o altă moşie a mea ce o am peste Olt, în județul Vâlcea, unde și acolo iarăși au venit sărdarul Slătineanu. Apoi, am mers la o vie ce o am în județul Muscel și au venit Slătineanu și acolo la casa mea.

Boierii schimbară priviri între ei. Banul Dudescu îi șopti la ureche marelui logofăt Grigore, după care ceru lui Mihalache Uescu să continue:

– Aceste dese și necontenite mergiri și uneori și în afară din hotarele județului întru care isprăvnicia și din care n–avea voie să iasă fără de porunca domnească, ca un ispravnic ce era, mi–a tot adăugat și înmulțit bănuielele. La care vine și scrisoarea cu scrisul marelui spătar lane Brătianu, fost logofăt de visterie, Mateiu Gălăşescu, Constantin Tigreanul postelnicul, Toma Rățescu și alți boieri din partea locului, care mărturisesc legătura serdarului cu Frusina.

– Și cum ai făcut uciderea?

– Deci, mergând la Piteşti, la sărdarul Slătineanu, i–am arătat că pornesc spre București. Auzind el aceasta, mi–a făcut multă îndreptare, care și aceasta mi–a pricinuit bănuială. Și așa, luându–mi ziua–bună de la sărdarul Slătineanu, am mers pe ascuns la casa mea și văzându–mă supt pat, având și arma cu mine, am vrut să văd cu ochii mei. Și după câteva ceasuri, vine sărdarul la mine acasă și i–au ieşit jupâneasa Frusina înainte și au început a face vorbe necuviose, ba am simțit și alte pricinuiri. Atunci, s–a aprins în mine fireasca zavistie și mânie, nemaiputând răbda, am ieşit de supt pat și am făcut uciderea!

– Omule, dar aveai multe mijloace de a–ți afla dreptatea și de a–ți înfrâna soția și de a o dezbăra de sărdarul Slătineanu, cum ar fi mijloace priiateneşti sau prin cercetări bisericeşti, sau prin jalbi către vreunul din cinstiții dregători, sau către Preasfinția sa arhiereul țării, ce ne este duhovnic părinte de obște, sau către înălțimea sa...

Neculai Dudescu făcu un semn, lanțurile zornăiră pe dalele reci de piatră, bietul Mihalache Uescu fiind trimis în beciurile stăpânirii, aşteptându–şi sentința. După lungi deliberări, cei cinci boieri înaintară anaforaua domnitorului, concluzionând la 1 martie:

„Că într–o țară în care putea găsi şi alte mijloace pentru a–şi afla dreptatea, să îndrăznească să facă singur şi judecată şi răsplătire şi încă răsplătire cu uciderea este vrednic de mare pedeapsă care face trebuință a i se face şi pentru ca să răsplătească uciderea şi pentru ca să se facă pildă şi la alții a urma după orânduidală. Drept aceia, ne şi rugăm înălțimii tale ca pentru toate acestea să i se facă şi lui căzuta pedeapsă, după care se va găsi cu cale de către înălțimea ta, şi soții lui, ce au fost pricina de toate acestea, care să fie luminată porunca înălțimii tale, a se aduce aicea. Nouă aşa ni se pare, iar hotărârea rămâne a se face de către înălțimea ta”.

Şi domnitorul a hotărât: tăierea capului nefericitului Mihalache Uescu, iar soția sa, Frusina, trimisă pentru tot restul vieții în chiliile reci ale unei mănăstiri.

Elena Lupescu, „romînca cu părul roşu”

București, luna mai 1927. Vânzătorii de ziare sunt pur și simplu asaltați:

– Mai aveți revista „Realitatea”?

– Cu regret, doamnă, am terminat–o de la prima oră a dimineții!

Ce doreau să citească așa de mult bucureștenii?

Nimic mai mult decât „Memoriile” celebrei Elena Lupescu, amanta nu mai puțin celebrului prinț Carol. Legătura dintre cei doi ajunsese motiv de bârfa. Ca urmare, scriind aceste memorii, ea declară că va încerca să restabilească adevărul:

„Eu, Elena Lupescu, sunt socotită de lume drept o curtezană, ca multe altele, fără scrupule, o sirenă egoistă, pentru ale cărei mângâieri, un prinț, de neam regesc, a renunțat la tronul său. Sunt arătată drept «acea evreică cu părul roșu», Magda Lupescu», iar căminul nostru e numit «Vila misterioasă a unei iubiri neîngăduite», în care se complotează împotriva României”.

Intrigile acestea s–au urzit ani de–a rândul, încă din timpul căsătoriei morganatice a lui Carol cu Zizi Lambrino – o incursiune romantică de tinerețe, care s–a sfârșit cu o căsătorie, deoarece Carol era prea cinstit și prea cavaler ca să facă altfel –, el a fost hărțuit, amenințat, silit, terorizat și pus într–o situație insuportabilă pentru un om de o voință tare, impulsivă ca a sa și de un caracter rigid.

Cine era Elena Lupescu?

„Sunt născută la București, scria ea la vârsta de 28 de ani, tatăl meu fiind român și mama rusoaică. Tatăl meu era chimist. Nu suntem evrei și dacă aș fi evreică, aș fi mândră de aceasta. La vârsta de 16 ani m–am căsătorit cu un ofițer român. Un timp scurt am trăit fericiți împreună, dar mai apoi mi–am dat seama că caracterele noastre se deosebesc prea mult și gusturile diferă atât, încât o viață armonioasă era cu neputință. A venit însă războiul și preocupările personale au trebuit să fie lăsate la o parte, iar toți patru ne–am pus în slujba Patriei.

Când s–a terminat războiul, am rămas împreună cu părinții mei, socotind că eu și bărbatul meu nu ne potrivim împreună, deși eram foarte buni prieteni și suntem încă. M–am întâlnit pentru prima oară cu Prințul Carol în casa administratorului de la una din moșiile Regelui, într–o zi tatăl meu m–a luat și pe mine la un ceai, unde prințul Carol (pe atunci de 15 ani, iar eu 9), i–a oferit bomboane:

– De multă vreme am vrut să te cunosc, a spus dânsul. Ai un păr frumos!

Această intervenție bruscă și acest compliment copilăresc era caracteristic Prințului meu. Inima sa este atât de bună, dar nu știe totdeauna să se exprime. Cu toate acestea, complimentul mi–a plăcut mult, căci părul meu era una din vanitățile mele. M–a costat multă durere de cap. Am surâs tânărului prinț și dânsul m–a îmbiat să deschid cutia... Bietul băiat! Cum l–au judecat de greșit, și câți nu–l judecă și astăzi greșit! Eu însă, mai mult, nu–l pot judeca astfel. Din întâlnirile ulterioare cu

Carol, am învățat foarte multe, deși uneori treceau luni și ani, când abia ne mai vedeam unul pe altul. Cu toate acestea între noi exista prietenia și simțeam că eu îl înțeleg pe acest om. Vedeam sub maniera brutală o inimă adevărată și un caracter ferm. Au trecut anii. Era pe la începutul anului 1925. Ne–am întâlnit la o recepție, în casa unui atașat al Legațiunii Române din Paris.

– Aș dori – a început Prințul – să reînnoim vechea noastră prietenie, din zilele când eram în România.

Am observat că era foarte obosit și disperat și n–am putut să–i rezist. Răspunsul meu a fost din adâncul sufletului fără alt gând decât acela de a mi–l face prieten. I–am răspuns:

– Te aştept mâine în apartamentul meu.

Astfel au început a înmuguri în mine sentimente noi pentru băiatul sfios de odinioară, care voia, cu de–a sila, să mă hrănească cu bomboane. În ziua următoare, Prințul mi–a făcut o vizită, acasă la mine, și a fost cât se poate de corect cu mine, deși afectuos. Acum puteam să–l înțeleg mai bine. Femeile, în genere, nu pot să găsească pe Carol prea atrăgător. El nu are dibăcia, pe care o au alții, de a linguși și este prea sincer și brusc spre a fi un om de salon. Poporul își spune atunci: «Iar s–a sălbătăcit; nu poți pune niciun temei pe dânsul!» Lucrul nu e adevărat... E generos, binevoitor, loial și patriot. Dragostea sa pentru mine e blândă și lipsită de egoism. Dacă

ar putea să divorțeze de soția sa, Prințesa Elena a Greciei, Carol m–ar lua în căsătorie la cea mai mică indicație a mea, că aceasta e datoria lui. Căsătoria lui Carol cu Zizi Lambrino a fost o greşeală a tinereții. Să fiu eu oare a doua femeie care să–l ducă la o greşeală identică? Nici nu mă pot gândi la aşa ceva. niciun moment nu mi–a trecut prin gând ideea unei căsătorii între noi. nicio femeie n–ar trebui să judece pe alta, deoarece nimeni nu poate şti sau cunoaşte ceea ce se găseşte sub stratul de deasupra. Oare n–am suferit eu însămi condamnarea societății, care poate n–ar fi atât de severă şi îndârjită împotriva mea, dacă ar cunoaşte toate faptele şi toate intrigile, care există îndărătul acestei afaceri? Sentimentele unuia față de altul au devenit şi mai puternice şi mai dulci datorită tocmai acestor întristări şi necazuri. Eram şi eu supusa țării sale. Cunoşteam copilăria sa, respectul pe care–l avea față de părinți şi de bunicii săi; cunoşteam pe mândra lui mamă, Regina Maria. O, dacă ar şti dânsa cât mi–e de scump, în sufletul meu, binele şi fericirea lui Carol! Dragostea noastră creşte tot mai dulce. Nenorocirea ne legase laolaltă şi ne–a cufundat într–un fel de fericire furtunoasă. Erau clipe când ne simțeam absolut singuri, într–o lume de viscole şi de primejdii fantastice.

M–a ținut strâns legată de dânsul – şi care femeie n–ar fi făcut–o dacă ar fi fost în locul meu? –, căci îl iubeam şi eu nu sunt o ipocrită sau o puritană. Unirea noastră este o unire de dragoste. Eram însetați de dorința arzătoare de a ne izola, ca să fim numai noi amândoi, doi inşi care se iubeau într–adevăr, şi care voiau să se ascundă de ura şi învălmăşagul lumii. Un prieten ne–a considerat odată că eram în «luna de miere». Am zâmbit cu amărăciune, gândindu–mă la această caracterizare a timpului pe care îl petreceam în atâtea griji. Totuşi noi aveam iubirea. Nimeni nu ne–o putea răpi. Voi încerca să zugrăvesc acum, în cuvinte, casa noastră «plină de păcate», şi o zi din viața noastră «destrăbălată»":

Așa că, „ea broda un șal, citea o carte științifică, învăța engleza", iar „el", Carol, studia mecanica, pilotajul și construcția aeroplanelor. Câteodată, „de dimineață", mergea călare la „Bois de Boulogne" și din când în când jucau tenis. Bineînțeles, de obicei, aveau invitați la masă. „Viața noastră e atât de liniștită! Hotărât că nu suntem fluturi sociali, eu nu mai mult decât Carol". „Probabil, spune ea, că ați auzit lucruri grozave despre mine, dar eu nu cred că sunt chiar atât de groaznică. E natural ca o femeie, care nu e urâtă, să aibe prieteni și să iubească desfătarea. Toate acestea însă n–au ocupat un loc prea mare în viața mea, altminteri n–aș trăi viața închisă pe care o duc astăzi. Am evitat reclama, deși îmi place să fiu admirată și să apar îmbrăcată cu gust... Am obținut un premiu «cea mai bine îmbrăcată femeie». Sunt cu totul nedibace pentru afaceri, lucru de care îmi pare rău. Cine știe, se apropie poate ziua când voi trebui să trăiesc independentă. Inevitabilă, trebuie să vie acea îngrozitoare separațiune de Carol. Desigur că numai gândul la aceasta cauzează durere, dar trebuie să prevăd. Nu–mi pot băga capul în nisip, ca un struț, și să fiu oarbă la grijile prezente și la teama de viitor. Este vreo mirare că urmăriți de atâția dușmani, Carol și eu stăm unul lângă altul, găsind mângâiere în iubirea noastră? Lumea ar putea întreba că de ce nu părăsesc pe Carol și astfel să dezarmeze pe dușmani de armele lor? În primul rând, pentru că–l iubesc. Îl iubesc atât de mult, încât sunt în stare să–mi sacrific iubirea mea pentru a lui și desigur aș putea să–l părăsesc, dacă aș ști că aceasta este o soluție a situației sale. Dacă l–aș părăsi, s–ar răspândi cele mai scandaloase aserțiuni. Aș fi înfățișată ca o femeie care «caută alte cuceriri», sau că a trecut în tabăra dușmanilor, ca spioană. Sau dacă dânsul m–ar părăsi, imediat s–ar spune că «m–a părăsit pentru altă femeie», sau că «i–am periclitat viața fiindcă voiește să mă părăsească». În timp ce scriu aceste rânduri, privirea mea se plimbă asupra darurilor sale – giuvaericale și iarăși

giuvaericale; briliante în inele și brățări; un colier de perle; brațelete de diamante și safire, un pendantif de emerande – toate dăruite cu inima voioasă și dragoste. Ori de câte ori îmi citește în ochi întrebarea: «N–ar fi bine să–l părăsesc?» îmi spune: «Cine se va îngriji de tine?» Desigur că nu există răspuns la aceasta. Trebuie să mă arăt totdeauna într–o dispoziție bună, orice s–ar întâmpla și mă silesc a lua lucrurile filozofic. Lumii nu–i plac oamenii triști. Astfel de oameni sunt numiți «posaci» și posacii n–au căutare: oricât ar fi cerul de întunecat, soarele poate să se ivească și să spargă, cu razele sale, nourii negri. Mă apropii de încheierea acestor memorii, scrise în mod nedibaci și pline de nepotriviri. Dacă în primele am reușit să–l zugrăvesc pe Carol, Prințul României, ca pe un om de multe virtuți și calități alese, nume lipsit de oarecare greșeli, în jurul căruia însă s–au țesut nenumărate intrigi, spre folosul dușmanilor, a cărui inimă, cu toate acestea, păstrează dragoste și spiritul de datorie, atunci aceste memorii și–au atins scopul lor.

În ceea ce mă privește, eu sunt pur și simplu Elena Lupescu, al cărei trecut e îngropat în România, al cărei prezent este cu voința legată de soarta unui Prinț, exilat și nefericit și al cărei viitor este cu totul incert. Vai, aici nu pot să pătrund! Eu sunt «romînca cu părul roșu» care–l iubește pe Carol. Și dacă s–ar putea înapoia în România, fără mine, eu aș putea fi sigură că dușmanii săi nu se vor răzbuna? Nu: locul meu este aici, împreună cu el!"

Și memoriile unui contemporan, Constantin Argetoianu: „Sosirea Duduiei (Elena Lupescu) în țară a fost înconjurată de mister. Din tot cât am putut să descurc am rămas convins că n–a adus–o regele: i–a adus–o altul.

Istoria ne învață că amestecul fustelor în politică e întotdeauna fatal cuiva, mai ales când sub fuste se învârtește o târfă. Prezența d–nei Lupescu în bilanțurile noaste politice ne–a încurcat mai mult socotelile decât ni le–ar fi încurcat 7 ani de secetă".

Cu un surâs a devenit prințesă

Viața Anei Simonis pare desprinsă dintr–o carte de povești. Cea care avea să cunoască nebănuite măriri s–a născut în satul Homorod, fiind ultima din cei șapte copii ai unei familii nevoiașe. Dintre ei se desprinsese Gheorghe. El dovedește de mic reale calități muzicale, devenind organist și pianist. Are noroc și–și perfecționează studiile la Viena, unde întâlnește și tineri din Muntenia și Moldova. Unul dintre ei îl convinge să se stabilească în Muntenia, unde un pianist ca el va fi bine primit. Nu greșește și odată sosit în București, este angajat ca profesor de pian pentru fiicele boierilor Slătineanu și Poenaru. Numele lui devine cunoscut. Este angajat ca profesor la Institutul de fete „Manolotti", iar domnitorul Gheorghe Bibescu îl invită să pregătească diferite lucrări de pian pentru frumoasa sa soție, Maria Bibescu. Aranjându–și cât de cât treburile în capitala Munteniei, el se gândește și acasă la Homorod, unde erau încă șase frați. Dintre ei, o alege pe Ana. De ce? Gheorghe reușise să–i obțină o bursă la Institutul „Manolotti" și se baza pe realele sale aptitudini muzicale, în plus, fata se descurca

admirabil, cunoscând cinci limbi străine. Fratele său nu se înșelase. Ana era o elevă model și împlinise 17 ani.

Evenimente deosebite se abat asupra Bucureștiului. Pompierii căpitanului Zăgănescu sunt înfrânți de o armată turcă la 13 septembrie, după ce aceștia au opus o rezistență ieșită din comun. Victorioase, trupele turcești se regrupează și în sunetul Tubulhanalei – muzica militară – în pas cadențat intră în oraș, în frunte cu un falnic cal alb, cu mâna stângă sprijinită pe mânerul săbiei, Omer Efendi–Pașa. Are 42 de ani și este unul din cei mai cunoscuți generali turci. Puțini știau că de origine el nu era turc. Se născuse la 24 noiembrie 1806, la Plaski, districtul Ogulin din Dalmația, din părinți croați și de religie greco–catolică, care i–au pus numele Mihail. Tatăl său, Lathos, era locotenent de administrație într–un obscur regiment de grăniceri. Mihail urmează școala de ofițeri, apoi face studii de matematică și pe cele ale școlii de poduri și șosele. Este rând pe rând ofițer și subinspector de poduri și șosele, contabil la un negustor turc. La 26 de ani, devine educatorul fiului guvernatorului Husein–Pașa din Vidin. Cu recomandarea acestuia, funcționează ca profesor de caligrafie la Școala Militară din Constantinopol. Prin intermediul unui prieten, Kazrev–Pașa, Omer ajunge în anturajul Sultanului Mahmud al III–lea, care îl numește perceptor al prințului moștenitor, Adul Medjid. Prietenia cu acesta îi va deschide mari și viitoare perspective. Din 1834 trecuse la islamism, Mihail Lattos devenind Omer Efendi. Se căsătorește, i se naște o fetiță, dar la naștere soția îi moare. Dacă are ghinion în familie, în schimb deasupra carierei sale strălucea o stea mare. În 1839, este avansat colonel, chiar de noul sultan Abdul Medjid, prietenul său. Este trimis într–o campanie în Siria, unde Omer–Pașa îl învinge pe nesupusul său Ibrahim–Pașa, fapt care îi aduce gradul de general. Trei ani mai târziu, în calitate de guvernator al Libanului, înecă în sânge o răscoală a maroniților, iar peste alți trei ani, pe kurzii din Kurdistan. Acum, reușise să liniștească și evenimentele din Țara Românească. E gânditor și abătut când, în

fața Institutului „Manolotti", o elevă care alerga să vadă alaiul se împiedică și scoase un țipăt. Speriat, calul cabra, gata să–l răstoarne pe Omer–Pașa. Garda face cerc în jurul lui, de teama unui atentat. Profesoarele și elevele privesc cu spaimă scena. Și de jos se ridică Ana Simionis care, calmă, aranjându–și rochia, privi nevinovată la încruntatul pașă și duse un deget la gură. Omer–Pașa se lumină la față și zâmbi, îi reținu și gestul, dar și ochii mari, albaștri, umbroși. Noul comandant al armatei de ocupație se acomodă imediat cu viața din București.

Marii boieri, Polizu, căutară să–l atragă pe Omer în cercurile lor. El era primul invitat la spectacolele festive și concertele de muzică cultă organizate la București. Într–o după–amiază de mai, Polizu îi ceru lui Gheorghe Simionis să susțină un recital de pian „cum nu s–a mai auzit" la București. „Nu uita, îl avertiză el, va veni însuși Excelența sa, Omer–Pașa!" Festivitatea avu ioc chiar în incinta Palatului Domnesc, întreaga protipendadă era prezentă. Ana află și ea de recitalul de pian pe care urma să–l susțină fratele ei:

– Gheorghe, ia–mă și pe mine!

– Imposibil, dragă surioară. Intrarea se face numai pe bază de invitație. N–am de unde să–ți iau una...

Când ochii fetei se umplură de lacrimi, Gheorghe oftând îi spuse:

– Bine, hai, vino să văd ce pot face...

El reuşi s–o strecoare în interior, ascunzând–o după faldurile grele ale unei draperii chiar lângă pian:

– Stai liniştită aici! o avertiză el.

Recitalul a fost de excepție, „Gheorghe Simionis cântând la pian, cu mult patos, o sonată de Beethoven". Omer era încântat și părea că plutește în acordurile pianului, dar ochiul său de militar observă draperia mişcându–se. Nu spuse nimic gărzilor și la terminarea piesei se ridică, prefăcându–se că felicită pianistul. Dintr–o singură mişcare, scoate stiletul şi se repede la draperie. Se opreşte însă cu mâna ridicată, lăsând–o apoi încet jos:

– Ce faci dumneata aici?

Ana, fără să se piardă în fața generalului, îl privi cu minunații săi ochi şi zâmbi.

– Excelență, interveni Gheorghe Simionis, vă cer iertare. Este sora mea. Am adus–o să asiste, de aici, la concert, pentru că n–am putut să–i procur o invitație.

Omer zâmbi şi adăugă: „Ea este cea ce a căzut când am intrat în București". Întreaga asistență îl urmărea cu sufletul la gură. Ce măsuri va lua Pașa? Şi, spre mirarea şi surprinderea tuturor, Omer îi oferi brațul aşezând–o în jilțul din dreapta sa. Terminându–se concertul, Omer, curtenitor, o conduse pe Ana până la trăsură, unde, înconjurată de ofițeri cu săbiile scoase pentru onor, o conduseră acasă. Firește, întreg Bucureştiul numai despre acest fapt vorbea: „Ce se va întâmpla cu Cenuşăreasa romîncă?" Doar la câteva zile, Omer o invită pa Ana Simionis la reşedința sa, unde doar ei doi serviră dejunul. Ana, spre încântarea lui, cântă la pian. Impresia lăsată de fată asupra temutului bărbat era deosebită. Gheorghe Simionis fu chemat la Omer, care îi destăinui faptul că dorește să se căsătorească cu sora lui. Gheorghe îi spuse că este de acord, dar trebuie acceptul familiei, având în vedere că are doar 17 ani.

Curând de la această discuție, în Homorod își făcu apariția un convoi cum nu se mai văzuse pe acele locuri. O trăsură

aurită trasă de două perechi de cai albi, înconjurată de călăreți mauri, soldați turci și ofițeri cu fireturi strălucitoare se opri în fața casei familiei Simionis. Din ea coborâră Gheorghe Simionis și sora sa, Ana. Lăzi cu daruri scumpe oferite de Omer au fost împărțite fraților și părinților ei. În urma discuțiilor, părinții fură de acord cu această căsătorie, singura condiție fiind ca Gheorghe să se afle mereu în apropierea surorii sale. La revenirea în Țara Românească, cortegiul fu așteptat de însuși Omer–Pașa. Imediat începură pregătirile de nuntă. La Viena, Pașa comandă un cupeu aurit. De la Paris se cerură toalete și mătăsuri fine, iar contesa de Grand Pre fu rugată să inițieze pe Ana în lumea protocolului. Omer ceru încuviințarea sultanului, care sosi imediat, favorabil, și că Ana fusese ridicată la rangul de prințesă! Omer–Pașa putu să facă publică acum căsătoria sa cu Ana. În sala Teatrului Național, au fost invitați consulii țărilor străine, înalții ofițeri ai trupelor turcești și rusești, marii boieri. Omer își prezentă logodnica și viitoarea soție. Toate privirile se îndreptară numai asupra acestei tinere ardelence. Aveau și ce să vadă. Ana era îmbrăcată într–o splendidă rochie de muselină albastră, „ce se asorta, așa cum vor nota trimișii străini, de minune cu albastrul ochilor".

Veni și ziua căsătoriei, 2 decembrie 1848. Douăzeci și una de salve de tun anunțau cea mai faimoasă căsătorie a secolului XIX. Palatul Domnesc era pregătit pentru marea festivitate. Mulțimea se îngrămădea cât mai în față, soldații turci abia

reușind să–i țină cu curmezișul sulițelor și a puștilor. Se auzi o comandă scurtă. Armata turcă se alinie și prezentă armele pentru onor. Procesiunea se puse apoi în mișcare, întâi trecu o coloană de cavalerie turcă, comandată de contele polonez, care devenise Iskender–Bei, apoi carosa Anei, împodobită cu mătăsuri și trasă de opt cai focoși cu harnașamente aurite, escortată pe ambele laturi de ofițeri în mare ținută. Urma o companie de başibuzuci, pe cai de rasă în lungi valtrapuri colorate, cu ciucuri și franjuri, iar în încheiere o altă formație de călărești, care purtau sulițe ascuțite având în vârf steguleț verzi, roșii și galbene.

Într–o impecabilă uniformă albastră, Kerim–Pașa, comandantul parăzii, pe calul său negru ca pana corbului, galopa de–a lungul coloanei. Ajunși la palat, Omar coborî treptele și–și întâmpină mireasa. Trena rochiei era purtată de două eleve ale Institutului „Manolotti" și de fiicele boierului Slătineanu. În sala tronului se aflau trimiși străini, ofițeri ruși și turci, boieri de toate rangurile, dar și părinții și frații Anei. Amândoi semnară actul de cununie. Printre călăuze, și una prin care prințul renunța definitiv la harem! Urmară omagiile și darurile. Sultanul i–a trimis un coș mare cu flori. Totul era executat din aurul cel mai fin, iar florile păreau aproape naturale, fiind realizate din pietre scumpe. Cel care i–a înmânat darul era Fuad–Pașa, însoțit de Sali–Pașa și Tarifk–Bei. La sfârșitul ceremoniei, Omer–Pașa împreună cu tânăra sa soție, devenită prințesa Zubeide–Hanum, dar și colonel în regimentul turc, au salutat defilarea trupelor turcești, dar și rusești, conduse de generalul Luders. Viața Anei alături de Omer părea desprinsă din basme. Nu i se refuza nimic, iar ea se bucura din plin de tot ce i se oferea. Au stat în această lume de vis un an și trei luni. Înainte de a părăsi țara, cei doi și–au luat rămas bun de la trimișii țărilor străine, membrii administrației, boierii munteni. Ea reușește să tragă o fugă de trei zile la Homorod, unde și–a mai văzut o dată părinții. Prezența Anei Zubide–Hanum la Constantinopol a fost un adevărat triumf. Deși atât

de tânără, a dat dovadă de multă diplomație, secundându–și cu bine soțul. Mai mult, sultanul i–a permis să locuiască chiar în palatul său, iar fratele ei Gheorghe a fost ridicat la gradul de maior, devenind și el Gheorghiadis–Bei și numit profesor de pian al Sultanei Valide. Bucuriile se țin lanț. Maiorul Gheorghiadis–Bei se căsători cu nemțoaica Tereza Merchen, fostă educatoare a prințului sârb, Obrenovici. Bucuria fu și mai mare când Ana Zubide–Hanum născu o fetiță, Emineh, prilej ca întregul oraș să participe la eveniment.

Trecură șapte luni de la nașterea fetiței. Omer fu trimis într–o expediție militară în Bosnia și Herțegovina, fiind însoțit de soție. Micuța Emineh rămase acasă sub îngrijirea doicii. Era pe la mijlocul anului 1851. Într–o noapte, Ana scoase un țipăt în timpul somnului, trezindu–se cu cămașa udă de transpirație și tremurând toată. Ana îi povesti lui Omer că visase că Emineh fusese omorâtă. Pașa o liniști:

„– N–are de ce să–ți fie frică. Are o pază strașnică și în plus are grijă de ea chiar cumnata noastră, Tereza".

Din nefericire, visul se dovedi adevărat. Emineh zăcea moartă într–una din camerele palatului. Căzuse din landou din greșeala doicii, ușița fiind lăsată neînchisă. Se pare că de această vină n–a fost străină cumnata lor, invidioasă pe Ana. Trupul micuței a fost adus la Sarajevo, mormântul ei existând și astăzi.

Această pierdere va marca începutul răcirii relațiilor dintre cei doi soți. Timp de doi ani, ei nu vor mai participa la nicio manifestare mondenă. Din țară veniră vești nu tocmai bune. Oștile țariste ocupaseră în iunie 1853, Principatele Române. Poziția Turciei se clătina în urma creșterii influențelor rusești. Sultanului Abdul Medjid îi trebuiau urgent noi alianțe, mai ales cu Franța. Apelează la serviciile lui Gheorghiadis–Bei, care fu trimis la împăratul francez Napoleon al III–lea. Farmecul personal al acestuia, pledoaria bine fundamentată l–au cucerit pe împărat, care îl va asigura pe sultan de ajutorul Franței. Gheorghiadis se reîntoarce la Constantinopol cu misiunea

îndeplinită. Mai târziu, Omer–Paşa se va distinge în asediul Sevastopolului, primind de la Napoleon al III–lea „Legiunea de onoare". De aici, generalul pleacă în Arabia, conducând cu succes o companie militară. Primește drept răsplată numeroase cadouri, printre care şi două tinere circasine de o rară frumusețe şi de neam regesc. Omer, fie că a fost îndrumat să procedeze aşa, fie că a făcut–o fără să–şi dea seama, le instalează chiar lângă apartamentele Anei. Firește, Ana nu putea admite aşa ceva, cerându–i soțului să le îndepărteze de acolo. Omer însă şovăie, îi spune că nu poate renunța la ele, fiind un dar personal al sultanului... Un alt fapt avea să complice şi mai mult lucrurile. Într–o dimineață, Ana se afla pe un scaun în fața oglinzii, aranjându–şi părul. Geamul era larg deschis spre minunata grădină cu trandafiri, când răsună o împuşcătură, iar un glonte făcu țăndări oglinda. Până să intervină gărzile, străinul dispăru. Să fi fost un avertisment sau din nou mâna cumnatei Tereza? Pe zi ce trecea, relațiile deveneau tot mai reci între Omer şi Ana, care luă hotărârea cea mare: se va despărți de Omer. Pretextă că are nevoie de o schimbare, pentru a–şi recăpăta echilibrul şi plecă în Franța, în sine, hotărâse să nu se mai întoarcă niciodată în Turcia.

Între timp, îi sosi o altă veste tristă: fratele ei, Gheorghe, se despărți de Tereza şi plecă în țară, stabilindu–se la Craiova. Omer simțise de multă vreme că ceva nu e în regulă. Bănuia multe, dar nu se aştepta la o despărțire. Tocmai de ce i–a fost frică n–a scăpat. Primi o scrisoare de la Ana, rece, distantă, în care i se spunea că totul între ei s–a sfârşit. Omer însă o iubește. Nu poate trăi fără ea. Profită că este numit cetățean de onoare la Frankfurt pe Main şi se oprește la Paris. Zadarnic. Ana nu se lăsă înduplecată, cu toate promisiunile făcute de prinț. Mai târziu, nici trimişii speciali ai sultanului n–au reuşit să apropie căile între cei doi. Ana stă trei luni la Paris, apoi îşi face bagajele şi pleacă în America. Stă puțin timp aici şi se reîntoarce în Europa.

Într–o dimineață, iese pe punte să ia aer curat. O rafală de vânt îi smulge eșarfa de la gât. O recuperează înainte de a cădea în ocean un tânăr înalt, blond, cu trăsături distinse:

– Doamnă, permiteți–mi să mă prezint. Sunt baronul de Braunecker, la dispoziția dumneavoastră!

Cele câteva săptămâni petrecute la bordul vaporului legară prietenia între cei doi. Au dansat, s–au îmbrățișat. Ana îl uitase cu totul pe Omer. Ajunși în Europa, cei doi nu se mai despărțiră. Se vor căsători la puțin timp. Vor avea nu mai puțin de șase copii.

Ce s–a întâmplat cu Omer?

Acesta n–a încetat nicio clipă s–o iubească. O imploră prin scrisori să se întoarcă la el chiar și cu copiii. Refuzat, Omer–Pașa, într–o clipă de deznădejde, îngenunchează la picioarele sultanului, depunând sabia, în semn că renunță la ranguri. Sultanul însă nu putea renunța la un bărbat așa capabil și la serviciile sale. Nu numai că nu primește demisia sa, ci îl numește comandantul suprem al tuturor trupelor din Imperiul Otoman. Gândul la frumoasa sa soție nu–i va da pace până în ultima zi a vieții sale, trăind cu iluzia că într–o zi aceasta se va întoarce la el.

Pe 18 aprilie 1871, Omer se întoarce de la o audiență cu sultanul. De dimineață se simțea neliniștit. Refuză mâncarea. Ceru doar o cafea. O sorbi dintr–o înghițitură. Dintr–o dată puterile îl părăsiră. Se întinse pe divan, încercând să–și deschidă vestonul la gât. Nu mai apucă. Moartea îl va surprinde așa. Avea aproape 65 de ani.

Ana i–a supraviețuit cu mult. Va muri la Paris în 1914, la vârsta de 82 de ani, lăsând în urmă o viață extraordinară: o fetiță de pension care a fost rând pe rând prințesă turcă și baroană.

„Iubită, rănită şi aproape ucisă”

Martha Bibescu? E o fetiță doar de 16 ani, când în biserica „Domnița Bălaşa” i se pun pirostriile cu George Valentin Bibescu. Ea avea în spate rudeniile Brâncoveanu, Lahovary, Mavrocordat. El – familia domnitoare, Bibescu. După 14 luni dădea naştere unui copil, Valentina. Naştere dificilă, care a făcut ca locuitorii din Posada, unde avu loc evenimentul, să se roage pentru ea: „Iată unde se ajunge când copiii au copii”, spuneau ei. Timpul trece. N–are noroc de un soț iubitor, el fiind mai preocupat de „limuzine, avioane şi cai”. „Pouffi”, cum era alintat prințul Bibescu, avea însă o amantă, Victoriția, pe care o menținea material la nivelul soției, dar care îi dăduse „o boală ce se vindeca greu”. Aşa că „Martha încetase de mult orice raport conjugal cu George, atât din indignare față de comportamentul lui, cât şi printr–o repulsie fizică, pe care o va mărturisi vreo 20 de ani mai târziu”. Dezastru familial. Dar „soacra ştia totul”. Bătrâna prințesă, „fără să nege păcatele fiului ei, chiar fără să încerce să–l scuze, a făcut apel la mila ei, la generozitatea ei, conjurând–o să nu–l abandoneze pe bietul «Pouffi», acest copil teribil, răsfățat şi egoist:

– Alteia nu i–aș cere–o! i–a spus ea. Dar ție ți–o cer: nu–l părăsi niciodată!"

Și Martha „a promis, jurământ pe care și–l va respecta cu curaj". Ce avea să facă Martha în aceste condiții? Spune „Of!", își pune cea mai frumoasă rochie și participă pe 13 februarie 1908 la primul bal la Curte, „dansând cotilion cu principele moștenitor, Ferdinand". Ceva mai târziu, are prilejul să–l cunoască pe Kronprinzul, Frederic–Wilhelm fiul împăratului Wilhelm al II–lea al Germaniei. El avea 26 de ani „și o ținută zveltă, pusă în valoare de umerii largi și de un cap de formă ciudată". Nu „este frumos, dar are o grație serafică, o dezinvoltură și o putere de seducție de care este perfect conștient..." Va fi una din amorurile ei.

Anul 1909. Tot la un bal al prințesei Eugene Murat, Martha îl va cunoaște pe Charles Louis de Beauvau, un tânăr de 30 de ani, nobil și „de o prospețime juvenilă, la el fiind și trăsătura de caracter, amestec de slăbiciune și încăpățânare, de melancolie și ardoare". Și încă ceva: nasul mare! El „este mai întreprinzător decât Kronprinzul, a sărutat într–o zi, în mașină, piciorul Marthei și încurajat de acest prim gaj, a solicitat altele, cu strigăte de pasiune sau suspine de disperare. Era greu de cumințit acest bărbat, iar de respins și mai greu". Au urmat întâlniri, dragoste și iar dragoste. El voia chiar căsătoria. Ea însă „nu putea fi decât amanta lui Beauvau, ceea ce lumea accepta mai ușor decât o căsătorie". Când nu se văd, îi scrie, ea spunând că „din scrisorile mele și a tale s–ar putea scoate mai multe volume groase". S–au reîntâlnit și s–au iubit „la Paris și în Egipt și la București". Iubită de Kronprinz și de prințul de Beauvau, Martha Bibescu se afla în culmea succesului său, dacă nu chiar a fericirii ei. Legătura cu Beauveau rămânea o grijă dureroasă. Această „luptă permanentă între dragoste și datorie era o aventură fără... ieșire". Singura soluție pentru ea părea a fi să nu–l abandoneze pe George și să–l păstreze pe Beauveau; să trăiască șase luni la Paris, iar în România să joace – dacă era posibil – un rol politic. Ceea ce avea să și facă. Cele două iubiri s–au șters cu buretele.

Ce va urma? Ne aflăm la Paris pe 23 februarie. Martha primește o scrisoare, „care poate trece drept o declarație de dragoste", de la noua sa cunoștință, Henry de Jouvenel. Cine era acesta? Un mare amorez al Parisului, „bărbat frumos, brun, cu fizic plăcut și o mustață cuceritoare". Era redactor–șef al marelui ziar „Le Matin". Henry este înnebunit după Martha. își părăsește domiciliul conjugal, lăsându–și nevasta pentru pentru a–i face curte toată primăvara lui 1923. Scrisori și flori se succedă ritmic, zi de zi. Sunt „tot mai lungi și tot mai variate. Ajung la șase pagini, iar buchetele la... tufișuri". Și... Jouvenel câștigă teren. Recurge la tot felul de subterfugii: se aruncă la picioarele ei și le sărută, îi telegrafiază: „Nu–ți părăsi sluga". Martha „aparține deja în întregime lui Jouvenal, acaparată de farmecul lui, învinsă pentru prima oară de un bărbat destul de puternic pentru a fi mereu triumfător". De „data asta, își pierde aerele de împărătească ce–i agasau atât pe admiratorii ei înflăcărați, în fața lui Jouvenel este pur și simplu femeie. Femeie, până la umilință".

La Nisa cei doi petrec două sau trei zile „care o conving că el este bărbatul mult așteptat". Mai mult, ea „îi promite că va divorța pentru a se căsători cu el, dar nu o va face până nu se va mărita fiica ei. Acela va fi anul 1 al libertății". Peste tot îl vede doar pe el. Aflată la Veneția, i se pare că „până și forma unui pod seamănă cu sprâncenele lui". Revenită în țară, la Mogoșoaia, „în fiecare zi face o meditație care aduce în starea de a alege și admira una din calitățile sale". Nici chiar „inconstanța lui față de femei nu pare a o impresiona deloc". „Femeia subjugată de dragoste rămâne totuși destul de independentă din punct de vedere spiritual. Ea nu vede în Jouvenel numai un mascul frumos, ci și un mijloc de a atinge un țel râvnit cu pasiune: a juca un rol politic".

Martha „se simte pregătită psihic să trăiască o mie de ani, în vreme ce el, destinat unui sfârșit prematur..." Omul căruia ea și–a încredințat soarta i se părea etern, ca și iubirea care–i unea.

Pe 7 iunie, îi spune: „Tu care ai aprins în mine floarea vieții, lucru de care te consideri responsabil, îmi ești mai obligat mie decât ție însuți. Ție viața ți–a fost dată. Pe a mea mi–ai dat–o tu. Vorbesc de viața de astăzi, mai deosebită de cea de ieri de cât sunt ființă şi neființă". Fără el, totul i se pare cenuşiu. El este pentru ea „la fel de binefăcătoare ca o cană de ape minerale". Totuşi, într–o zi friguroasă de noiembrie, Martha „simte că i se trezește interesul pentru fostul ei prieten, prințul moştenitor al Germaniei". Ce–ar fi ca acesta să domnească într–o zi? Cine ştie ce–i rezervă viitorul? se gândea ea. Steaua iubitului capătă o altă strălucire. Henry de Jouvenel este numit ministru. Pe 2 aprilie 1924, ea îşi notează cu mândrie: „Eu sunt cea care i–am înmânat primul dosar!" În luna iunie suferă o intervenție chirurgicală „ce îi va spulbera orice speranță de a avea un fiu". Dintre toți, cel care avea să fie la patul ei va fi chiar soțul ei, „la cea mai mare înălțime. El, egoistul, el, cel care se plictisește atât de repede, îşi revelă infinite capacități de tandrețe şi de răbdare, făcând tot ce–i stă în putință să–i redea Marthei dragostea de viață. O ajută să mănânce, o forțează chiar, căci ea n–are poftă

de mâncare şi refuză totul. Se comportă ca un soț model". Cum Martha nu–i mai poate fi amantă şi cum, probabil, a renunțat la ideea divorțului, Jouvenel spațiază puțin câte puțin relațiile lor. În unele zile, Martha acceptă această lovitură a soartei, spunând plină de filosofic: „M–a ajutat să trăiesc vreme de doi ani. Fie–i binecuvântat numele. A avut dreptate. M–a iubit mai mult decât eu pe el. Mie îmi plac lucrurile şi oamenii şi plâng când îi pierd. Sunt nefericită, dar plină de energie. A fost frumos, fără niciun nor, fără nicio fisură până la sfârşit".

Dar el? Jouvenel îi scrie: „Tu, cea pe care o ador, tu mi–ai lipsit teribil". Pe 31 decembrie 1924 ea îşi notează în jurnal: „Ultima zi a unui an în care am fost iubită, rănită şi aproape ucisă". Jouvenel, în ciuda declarațiilor de dragoste, „începe să lipsească la întâlniri tot mai frecvent". Martha îl caută la birou. Nu–l găseşte, îi lasă un bilet: „Vin la tine, aşa cum ți–e frică ție de mine şi pentru că eu nu ştiu să trăiesc fără tine".

La 24 octombrie 1925, la Posada, fiica ei se căsătoreşte cu prințul Ghica–Comăneşti. Timpul trece şi el se îndepărtează tot mai mult de Martha. Pe 17 mai 1926 ea îi scrie: „Mă tem să nu te pierd, încotro merg eu? Ce reprezinți tu pentru mine? Până când? Tu o ştii. Regret că nu pot fi odihna exasperărilor tale. Nerăbdarea mea, setea mea mă avertizează că, într–un timp ce vine, voi fi ingrată față de tine..." Martha acceptă loviturile fără să plângă. Scapă cu viață dintr–un accident de automobil pe 26 octombrie 1926. Ar fi vrut acum măcar un cuvânt de la el. Nimic. „Ce fericire pentru el să nu mă mai iubească! Ce emoții ar fi avut acum!"

Încet, încet, Martha reuşeşte totuşi să se rupă sufleteşte de el, iar la sfârşitul anului pare a ceda. Acesta iubeşte prea mult femeile pentru a iubi una singură, înțelege că este nedemn pentru ea să accepte atâta umilință. Cu siguranță Jouvenel nu este omul destinului ei. Şi totuşi, „la capătul tuturor experiențelor sentimentale şi erotice, marea iubire a Marthei Bibescu a rămas... soțul ei".

O întâmplare cum rar s–a auzit

În urmă cu două veacuri, la 7 octombrie 1801, Vel agă Constantin Caragea și Ion Crețeanu, paharnic, semnau un document (semnalat în 1974 de M. Ciucă) despre o faptă cum nimănui nu i–a mai fost dat să audă. Totul a început prin anul 1795... Maria, fata lui Lazăr, „slujitor agiesc ot Fierăstrău" (Herăstrăul de astăzi) s–a căsătorit cu Petre Olteanu, „birnic ot Fierăstrău", „cu care au făcut un copil și trăind câtăva vreme, au murit și el și copilul". Fata, tânără, ce să facă? A așteptat să treacă doliul și „s–au măritat de al doilea și au luat pe un Stancu birnicu, nălbitoru de pânze, tot de la Fierăstrău". N–a avut noroc nici cu el. Stancu bea bine, dar și bătea bine. Ca urmare, între cei doi era „vieţuirea rea". Azi așa, mâine tot așa, biata Maria hotărî să–și ia lumea în cap. Stancu, atunci când era treaz, bănuind că aceasta într–o zi îl va părăsi, o avertiză că dacă face așa ceva, o va omorî. Într–o noapte, când bărbatul ei dormea beat mort, de puteai să tai butuci pe el, Maria își făcu semnul crucii, își luă bocceaua dintr–un loc ascuns și plecă spre București pe un drum ocolit. Ajunsă în capitala

Țării Româneşti, femeia trăia o veşnică frică. Avea impresia că Stancu se află pe urmele ei şi–i pregătit s–o omoare. Cum se frământa, îi veni o idee salvatoare şi „dă frică să n–o cunoască, s–au schimbat în portul bărbătesc, cum şi numele din Maria în Marin şi s–au băgat slugă la dumnealui postelnicul Iacovache". Maria, devenită Marin, muncea cât un cal, fără ca cineva să bănuiască ceva. Tăia lemne, căra apă, încărca sau descărca sacii din căruță, săpa pământul, ca orice bărbat obişnuit. Ba chiar postelnicul Iacovache o lăuda celorlalți. Totuşi dintre toți argații, „numitul Costea" căzu în bănuială. Nici chipul, nici mâinile şi nici mişcările nu erau bărbăteşti... Începu a o urmări şi într–o seară, Costea „vătafu" de arabarii de la Sf. Ecaterina veni cu un urcior de vin în odaia lui „Marin":

– „Marine", am adus un pahar de vin. După atâta osteneală n–ar strica şi un pic de udătură.

– Să–mi fie cu iertare, Costeo, dar azi nu prea am chef de băutură. Poate mâine...

– Totuşi, nu mă poți refuza...

Vrând, nevrând, „Marin" bău. O cană, două, trei.

– Măi Marine, uite ce vreau de la tine. Am aflat că eşti în învoire cu Maria, slujnica mea. Ca să închidem gura lumii, eu zic să te cununi cu ea. Naşă de cununie îți va fi Nița. „Marin" ce să zică?

– Dacă zici tu...

A doua zi, dis–de–dimineață, Costea se duse drept la casa unei femei, Nița, căreia îi spuse ce are de gând şi că vrea să fie naşă. Nița acceptă fără prea multă vorbă. Amândoi se duc la preotul din sat, cerându–i să–i cunune pe „Marin" şi Maria. Mai mult, este înştiințat şi postelnicul Iacovache. Avu loc cununia, fiind oficiată de „preotul Enachi ot Fierăstrău". Totul decurgea conform planului, dacă naşa Nița n–ar fi dezvăluit întreaga poveste unei „alte femei". Când a auzit ce s–a întâmplat, aceasta a luat drumul Bucureştiului şi s–a oprit la Agie, spunându–i de „nelegiuirea" ce avusese loc chiar lui Vel agă Constantin Cara-

gea. Acesta o ascultă cu atenție, dar și cu uimire, mângâindu–și încet barba. Apoi, bătu din palme. Intră un slujitor cu capul plecat și cu mâinile încrucișate la piept:

– Poruncă!

– Să–mi aduci de îndată pe paharnicul Ioan Crețeanu!

La puțin timp, sosi paharnicul Crețeanu. Cei doi discutară pe îndelete întâmplarea.

– Ei, ce părere ai, paharnice?

– Cercetând atât la pravilele împărățești cât și la cele din urmă politicești curgătoare, nu s–a putut afla nicio închipuire dă vreo unul ca acesta. Adică cum a se cununa muere cu muere spre a se orândui la pravili și pedeapsa învinovățirii.

– Atunci de ce au înfâptuit–o?

– Ei, se vede curat că este urmarea făcută de numita Maria numai într–o bicisnică nebunie a ei, iar nu din vreun cuget de răutate.

– De ce însă se învinovățește?

– Păi, învinovățirea ei este că a înșălat taina cununiei, dar mai multă învinovățire la Nița, naşă–sa, ce au cununat–o, căci după ce au venit dă i–au spus altă femeie ca să nu–i cunune, că aceasta e muere, iar nu bărbat precum nici ea n–au tăgăduit, ea n–au vrut să înțeleagă a nu–i cununa și să înștiințeze Agia, făcând înșelăciune preoților ce i–a cununat.

La 1 octombrie, zapciii „au făcut chibzuire și cercetare amănunțită. Și adevărată fiind urmarea aceasta, au ridicat–o pa numita la Agie". Vel agă Constantin Caragea și Ion Crețeanu paharnic vor înainta domnitorului Constantin Ipsilanti acest caz, propunând la 7 octombrie 1801:

„Dă care dă să va găsi cu cale dă înalță Măriei tale, înțelepciune pentru numita Maria, ce din proasta mintea ei au căutat dă s–au cununat cu nelegiuire, pentru încuviințarea ei, să se pedepsească cu bătaie și să se facă și surghiun la o mănăstire, unde să va cuveni să șadă pană să va pocăi ca să fie spre pilda și altora, dă a nu să mai urma o faptă ca aceasta. Cum și numita naşă–sa să se certe și ea cu bătaie pentru o îndrăzneală ca aceasta, ce au făcut, fiindu–i știință".

Iubire cu mult necaz

Anul 1821. E sfârşit de lună martie, întunericul pusese stăpânire pe casa boierului Atanasie Bălăceanu. Pe ici, pe colo, prin încăperi se vedea licărind câte o lumânare. În spatele casei, aştepta o caretă păzită de două slugi înarmate şi două rădvane în care argaţii puneau la întâmplare covoare, argintărie, îmbrăcăminte, îndesându–şi cu amândouă mâinile giubeaua pe cap, se urcă în caretă stăpânul casei. Lângă el, nevasta şi Iancu, copilul lor de 17 ani. Convoiul se porneşte, în noapte auzindu–se doar „oftaturi şi plânsuri". Boierul făcu o cruce mare şi se rugă:

– De nu ne–ar prinde eteriştii!

După un şir întreg de peripeţii, la câteva zile, cele trei atelaje ajung la Săcele. Bucureştenii află, din unul în altul, că o bună găzduire ar găsi negustorul Vasii Burdiloiu, om cu casă mare şi ziduri groase, cu poartă straşnică din lemn de stejar. Găsesc casa, se înţeleg cu Burdiloiu la preţ şi Atanasie Bălăceanu încuviinţă descărcarea bagajelor. Iancu vedea pentru prima dată o aşezare transilvăneană. Curios, cercetă încăperile, care

se deosebeau mult de cele din București. Ajunse și în bucătărie, când dădu cu ochii de o fată ce priveghea oalele de pe sobă. Era cam de seama lui ca ani. Rămase o clipă locului. Inima îi bătea cu putere. Parcă ceva se strecurase în întreaga sa ființă. Bâlbâi câteva vorbe, apoi ruşinos fugi din încăpere, între timp, familia Bălăceanu își aranja o parte din lucruri. Păreau să fie mulțumiți de gazdă. Era trecut de primul cântat al cocoşilor, când frânți de oboseală, căzură într–un somn adânc. Toți dormeau, în afară de Iancu Bălăceanu. Se răsucea în pat când pe–o parte, când pe alta. Din minte nu–i ieşea noua sa cunoştință. Ochii ei negri, sprâncenele frumos arcuite, părul mai negru ca abanosul și lung până peste umeri îi apăreau în minte. Abia aştepta să se facă ziuă, să se ducă iarăşi la bucătărie și s–o vadă. Când se lumină de ziuă și auzi strigătele argaților, sări din pat, se îmbrăcă la repezeală și se duse direct la bucătărie. „Oare e aici?!" se gândi el, stăpânindu–și emoția. Avu noroc. Tânăra fată se căznea suflând din răsputeri să aprindă focul. Când îl văzu pe băiat, zâmbi, dezvelindu–și albul dinților:

– Vrei să mă ajuți?

Iancu se simți dintr–o dată un adevărat flăcău. Se repezi la tăciunii fumegând, amenințându–i cu toată puterea plămânilor. Se înroşi de atâta efort, încât îi dispărură și pistruii de pe față. Când focul se aprinse, amândoi erau atât de fericiți, de parcă făcuseră un lucru nemaivăzut. Atunci Iancu află că pe ea o cheamă Ana și că e fata slujnicei lui Burdiloiu. Din această clipă, Ana și Iancu deveniră nedespărțiți.

„Poate să iubească cu adevărat domnişorul Iancu, fiu de mare boier, pe Ana, fată de slujnică?" întrebă ea odată.

Dar pentru Iancu Bălăceanu toate rangurile boiereşti se topiră ca zăpada sub soarele de primăvară! Ce mai contau ele în fața dragostei? Într–o seară din luna mai, ieşiră spre marginea unui crâng. Razele lunii învăluiau totul ca într–un decor din poveşti. Ana, zglobie, era veselă și mereu zburdalnică. El, mai reținut, cu gândul de a descoperi tainele amorului. Ea îl luă de

mână și–l trase lângă ea pe iarbă. Căldura mâinii îi transmise fiorul în tot corpul. Nu mai era capabil să vorbească, să judece. Buzele se atinseră, iar lumea dispăru într–un vis...

Veni vara. Cei doi tineri puteau fi văzuți numai împreună:

– Prea cinstite boier Bălăceanu, pare–mi–se mie sau chiar așa e? Băiatul Domniei voastre s–a încârdoșat cu Anica, fata slujnicei noastre? zise într–o zi chiar gazda lor, Vasii Burduloiu.

– Apoi de, ceva, ceva mi–a ajuns la urechile mele. Nu cred însă că–i fapt care să fie cu blagoslovirea părinților. E joacă tinerească, concluziona boierul Bălăceanu, ridicându–și burdihanul deasupra brâului.

După Sfânta Maria Mică, pe la mijlocul lui Răpciune, veniră vești din Bucureşti cum că lucrurile s–au mai limpezit. Atunci hotărî Bălăceanu ca să se întoarcă acasă. Vestea că va pleca la Bucureşti l–a tulburat pe Iancu. Mai mult, află că rădvanele stau încărcate și dis–de–dimineață se vor îndrepta spre Țara Românească. Pentru cei doi îndrăgostiți, vestea era cumplită. Iancu își întâlni noaptea, în casa unei slugi, iubita:

– Uite, ai aici bani pentru tine și mama ta. Veniți cât mai grabnic la Bucureşti, unde ne vom căsători!

La crăpat de ziuă, Iancu împreună cu părinții se porneau spre drumul de acasă:

– Ei, nevastă, ce mai zici acum? îl vezi pe feciorașul nostru, liniștit și cuminte ca un miel. He–hei, dragostea asta cu năbădăi n–are vreme multă...

– De, Atanasie, să–ți fie gura aurită! Dar tare mă tem că ei nu se lasă unul de altul...

Știa femeia ce știa. La doar trei săptămâni de la plecarea lui Iancu din Săcele, la casele Bălăceanului se opri o caretă. Boierul Atanasie se afla în cerdac, fumându–și alene tutunul. Aruncându–și privirea spre poartă, rămase fără grai. Holbă ochii de parcă l–ar fi văzut pe Necuratul. Lăsă să–i cadă ciubucul din gură și îngăimă:

– Asta–i Ana din Săcele, cu mă–sa!

Zâmbitoare, cele două ardelence îl salutară pe boier, cerând să–l vadă pe Iancu. Revederea celor doi îndrăgostiți a fost așa cum numai ei o fac, dar casa boierului aproape că luase foc. Când auzi Bălăceanu că fiu–su vrea să se însoare cu fata din Săcele, mai să–și smulgă barba, nu alta. Mama lui Iancu, aproape leșinată, era trezită cu săruri. Ce era de făcut? Ce va zice domnitorul, dar boierii mari și mici? Vor râde până și argații de ei. Nu, așa ceva nu se va întâmpla! Atanasie Bălăceanu se aruncă în caretă și ca fulgerul plecă la Mitropolie. Aici dădu peste un vechi prieten, Gherasim, episcopul Buzăului, care ținea locul mitropolitului. Pe nerăsuflate, îi povesti acestuia toată tărășenia. Gherasim îl liniști:

– Boier Bălăcene, eu zic așa: dă–le celor două femei bani de drum să–și facă un rost acolo în Transilvania, iar pe năprasnicul dumitale fiu să–l trimiți la Mănăstirea Căldăruşani, până își va veni în cunoștințe. Prin aghenția cezaro–crăiască din București, ele vor pleca în câteva zile. Ei ce zici, e bine?

– Sărut–mâna, Înalt Prea Sfinției Voastre. Bun planul...

– Atunci iată ce scriu:

Prea înălțate Doamne

Pe largă pliroforie, vei lua înălțimea ta dintr–această alăturată arătare, ce ne face dumnealui Atanasie Bălăceanu, din întâmplarea închinării fiu–său Iancu cu Anica, fata slujnică unui Văsăi Burdiloiu, din Săcele. Și măcar că după cercetare ne–am pliroforisit că cununie la mijloc nu este, dar și chiar să fi fost, nu este primită bisericii ca o tainică (...) mai vârtos fiind și copil nevârstnic și fără de voia și blagosloveniia părinților. Și cu cuviință este cererea taică–său, care, de să va găsi și de către înălțimea ta cu cale, să va da luminată poruncă Prea–cuviosului arhimandrit și stariț al Mănăstirii Căldăruşanilor ca să priimească pe copil acolo, să–l aibă cu pază o seamă de vreme supt povățuirea duhovnicilor de acolo până își va veni în cunoștință. Iar fata dimpreună cu mumă–sa prin marifetul,

cinstitei aghenții, să să trimită înapoi la Săcele, dându–i–se de către cinstitul Bălăceanu taleri 50, pentru cheltuiala drumului şi alți taleri 250, ca să–şi cumpere o pereche de boi şi o vacă şi ceva haine, ipochimenu ei şi starea locului unde se află lăcuind, pomană pentru sărăcia ei.

Smerit părinte sufletesc şi către Dumnezeu fierbinte rugător Gherasim, episcopul Buzăului 1822 nov. 4

Notă

Către K–K Aghenție ca să trimită pe Ana la Săcele, ce să încârdoşase cu Iancu, fiu Bălăceanului, fără blagoslovania şi voia părinților lui.

Din luminată poruncă prea înălțatului nostru domn, să face cunoscut cinstitei aghenții că dumnealui Atanasie Bălăceanu, având un copil nevârstnic, anume Ianculi şi din întâmplarea răzvrătirii mergând şi el în Săcele cu tată–său, în gazdă la un Văsii Burdiloiu. Şi acel Văsii avea o slujnică, anume Ana, care încârdoşindu–se cu Ianculi, cu mult necaz, ce au tras tată–său şi cu ajutor dregătorilor de acolo, l–au depărtat de acea fată. Şi, ascunzându–să, n–au putut să–l aducă, în urmă viind Iancu şi fata, împreună cu mumă–sa, prin cinstita aghenție, să să trimită înapoi la Săcele, cărora să li se dea de către Bălăceanul taleri 50, pentru cheltuiala drumului, şi alți taleri 250, zestre fetii, a se mărita după starea ei acolo.

Ci să binevoiască cinstita aghenție a primi banii, ce li se dă, ca să să trimită fata şi mama ei Ia Săcele, de unde să nu fie slobodă a eşi în țară, aici. Şi că avem cinste a lua răspuns de primire şi că s–au pus în urmare.

1822 nov. 9

A trecut un an de la această întâmplare. Iancu a venit acasă de la mănăstire. Era altul. Cât despre Ana, ea devenise o amintire de tinerețe...

Banii, înaintea dragostei

O dragoste frumoasă a fost transformată datorită banilor într–o vrăjmășie ce a durat aproape opt decenii. Povestea ei o datorăm lui Gh. Gane.

Nuntă mare, boierească. Lăutarii cântau de mama focului, iar perechile călcau pământul de se ridica colbul ca de furtună. Mesele erau pline de bucate, iar vinul rubiniu curgea ca un pârâu. Era în mai 1810. Tânărul Teodor Sturdza, de 17 ani, fiul lui Dumitrachi Sturdza și al Elenei Balș, se însurase cu frumoasa Safta, de 16 anișori, fiica vornicului Constantin Kostaki–Talpan și a Mariei Rosetti. Tinerii însurăței când dansau, când se hârjoneau, căci toată lumea era a lor. În cerdac, ștergându–și broboanele de sudoare, părinții îi priveau cu drag, bucuria celor două inimi strecurându–se și în a lor. Nunta dură așa cum e de cuviință trei zile și trei nopți. Când a cântat Grigore Lăutarul, „la–ți mireasă ziua bună" și „Sună, sună și răsună pietrucica–n vale", părinții Saftei plânseră ca doi copii:

– Doamne, cuscre, parcă sunt doi îngeri!, spuse ștergându–și lacrimile Maria Rosetti, mama lui Teodor.

Se cheltuiseră galbeni mulți, zimțuiți. Elena Sturdza împrumutase de la cuscri pentru acest eveniment 4.120 galbeni, pe care urma să–i restituie la termen. Au trecut șapte ani de la nuntă. Căsătoria era fericită, dar avea și ea un cusur: Safta nu avea copii. Dar spre sfârșitul anului 1817, casa lor din Piatra Neamț se umplu de soare. Safta aduse pe lume o fetiță, fiind asistată la naștere de căpităneasa Anița și de moașa Nastasia. Îi puseră numele Catinca. Firește, de o asemenea bucurie voiau să se bucure și părinții. Elena Sturdza, ca proaspătă bunică, luă calea Pietrii. Tocmai când fericirea era la punctul cel mai înalt, Teodor aminti mamei sale datoria ce urma s–o înapoieze părinților Saftei, mai ales că se scurse multă vreme de la termenul stabilit. Dintr–o dată, ochii Elenei Sturdza se umplură de vrăjmășie. Nici măcar n–așteptă să se pregătească de drum, când porunci vătafului care o însoțea să fie gata de îndată pentru a pleca. Anița, căpităneasa, primi aceeași poruncă, înainte de a trânti ușa, ea îl sfătui pe Teodor să se despartă de Safta:

— Știi ce? Faci cum vrei. Dar eu îți spun că fetița asta nu–i a voastră. Ea a fost cumpărată de la una Maria Suceveanca, slujnică la crâșma lui Stanică Bacalu. Poate să–ți confirme și moașa Nastasia Săfortoaia. E bine să te trezești la timp...

Ajunsă acasă, Elena Sturdza nu–și mai găsește astâmpăr.

Are o dorință nebună să se răzbune. Scrie mitropolitului țării, Veniamin Kostaki, cerând cu insistență desfacerea căsătoriei dintre cei doi. Motivul: copilul nu era al lor. Auzind acestea, Teodor lasă dragostea pentru mamă, optând pentru Safta. Ca urmare, scrie și el la 12 ianuarie mitropolitului:

„Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreaptă a Înalt Prea Sfinției Tale. Judecați Prea Sfințite ce fel de batjocură am suferit de la maică–mea. Eu o cunosc de fată pe a me și de prisos se silește dumneaei, căci eu i–am spus când a fost aici că copila este a me, făcută de femeia me și în sfârșit, când eu bărbatul femeii mele am fost față când s–a născut fetița, apoi cine poate ști și încredința aceasta mai bine decât mine?"

Lucrurile se agravează pe zi ce trece. La doar cinci zile, trimite o nouă scrisoare mitropolitului, pentru a întări cele scrise în cealaltă scrisoare:

„17 ianuarie 1818, Piatra

Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreapta a Înalt Prea Sfinției Tale. În urma supuselor mele închinăciuni, mă rog Prea Sfinției Voastre ca să binevoiești a spune maicii mele că dumneaei să nu se tot îngrijească de soția me, că, fie ea de l–ur fi născut, fie că nu, ce–i pasă dumneaei despre asta; când eu care sunt soțul ei îl cunosc și spun că–i al meu copilul și când eu nu fac nicio pretenție și–l primesc apoi nimeni întru aceasta nu are treabă. Și să–și lepede maicăme gândul că mă voi despărți de femeia me".

S–a ținut fiul dârz doar până în vară, când cei doi își împart lucrurile și fiecare pleacă la părinți. Și de acum, încep certuri și judecăți la care nici nu visau. În ianuarie 1819, Dumitrache Sturdza o dă în judecată pe Maria Kostaki, încercând să justifice împrumutul banilor, 4.120 de galbeni, că ar fi o veche datorie și cerând judecarea legitimității Catincăi. Divanul pronunță divorțul, fiind de față doar Elena și Dumitrachi Sturdza. Safta nu știe ce să mai creadă, își caută alinare în dragoste și face un copil din flori, căruia îi va pune numele Constantin.

Elena Sturdza nu era însă plămădită din aluatul celor care uită uşor. Profită din plin că este rudă cu domnul Moldovei, Ioniță Sandu–Sturdza, şi redeschide procesul. Câştigă fără probleme. Aşa că divanul hotărăşte ca Maria Kostaki să plătească 4.120 de galbeni, încă o dată şi ei, cât şi Saftei să–i fie confiscate averile. Mai mult, se stabileşte că fetița din căsătoria lui Teodor cu Safta e substituită!

Safta şi mama sa iau calea pribegiei. Frumoasa Safta e ajutată de boierul mărunt, Gheorghe Ganciu, cu care se va mărita şi vor da naştere la al treilea copil, Gavrilă.

În 1828, nemaifiind domn loniță Sandu–Sturdza, procesul se rejudecă şi la 16 iulie Divanul redă averea celor două femei şi o confiscă pe a lui Teodor. Safta în sfârşit poate fi liniştită. Dar soarta–i potrivnică: moare de holeră la sfârşitul anului 1829. Teodor, fostul ei soț, va supraviețui până în 1847.

Nebunia proceselor însă nu se va sfârşi decât în anul 1857. Ce s–a întâmplat cu fiica lor, Catinca? N–a avut noroc. Născută cu ghinion, „nelegitimă", va fi şi ea târâtă prin fața Divanului în mai multe procese. La aproape 50 de ani încă nu i se recunoscuse legitimitatea.

Căsătorii din interes

Bunătatea atât de cunoscută a Doamnei Elena Cuza n–a fost răsplătită niciodată. Dimpotrivă, parcă un blestem măcina încet și sigur familia Cuza. La 15 mai 1873 se stinsese, departe de țară, la Haidelberg, fostul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza. Rămasă în țară, Doamna Elena Cuza veghea asupra celor doi fii adoptivi, Dimitrie și Alexandru, speranța pentru ducerea mai departe a numelui Cuza. Dar n–a fost să fie așa. Dimitrie era fiul cel mai mic. Împlinise 25 de ani. La Paris cunoscuse o franțuzoaică de moravuri ușoare, cu care ținea morțiș să se căsătorească. Firește, la o asemenea căsătorie Elena Cuza s–a împotrivit din răsputeri. Era pusă în umbră însăși reputația familiei. Înfuriat, tânărul Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Vestea morții fiului aproape că a doborât–o pe mult încercata Doamnă. Îi mai rămânea o speranță: fiul cel mai mare, Alexandru. Toată dragostea de mamă se revărsa asupra lui. Era îndemnat să se căsătorească, deşi Alexandru avea o gravă boală de inimă şi pe deasupra era şi impotent. Doamna Elena visa ca viitoarea noră să fie sănătoasă și dintr–un neam ales.

Pe 2 octombrie 1889, dimineața, Alexandru sosi cu trăsura de la Roznov, moșia domeniului Roznoveanu. Agitat, intră în camera mamei sale și–i spune în franceză:

– *Maman, il y a longtemps que tu désire que je me marie: et je viens d'annoncer que je suis décidé a épouser Marie Moruzi!* (Mamă, e multă vreme de când vrei să mă căsătoresc: te anunț că sunt hotărât să mă însor cu Maria Moruzi!).

Maria Moruzi? Știa de ea foarte multe lucruri, în marea lor majoritate nu foarte bune. Era strănepoată a fostului domn fanariot Constantin Moruzi. Acesta poruncise să fie decapitat la 18 august 1778. Ioniță Cuza, străbunul soțului ei. Își spunea Principesa Moruzi de Galatzy și era mult mai în vârstă decât Alexandru.

Alexandru Cuza o cunoscuse prin Ulea, vicleanul om de afaceri al prințesei. Doamna își reveni imediat din surpriză și zâmbind i se adresă:

– Dragă Alexandru, n–am nimic de zis contra acestei căsătorii, dar aș voi mai întâi să cunosc fata. După aceasta îți voi spune părerea mea. Ai grijă și nu precipita lucrurile...

– O, fii sigură că nu mă arunc cu capul înainte!, își liniști el mama, părăsind vesel încăperea.

La câteva zile, Doamna Elena Cuza se plimba pe aleile străjuite de tei, când sosi în fugă fratele ei, Mitică Rosetti:

– Elena, tu ai fost de acord cu logodna asta?

– Care logodnă? Ce tot spui?...

– Cum, nu știi? Alexandru s–a logodit cu Maria Moruzi!

Într–adevăr, Alexandru era orbit de dragoste. Nu trecu mult și se căsători, iar la numai o săptămână își făcu testamentul prin care lăsa toată averea sa Moruzoaiei și uzufructul acesteia, mamei sale, Elena Doamna. Averea Cuzeștilor o obseda pe noua doamnă, Maria Cuza. Își îndemnă soțul să facă o călătorie în Spania, deși boala de inimă nu–i permitea un efort îndelungat. Doar la șase luni de la căsătorie, cuplul se afla undeva în apropierea Madridului, când lui Alexandru i se făcu rău. Doamna Elena Cuza află că acesta trăia ultimele zile și în ziua de 14 martie 1890, plecă din Botoșani spre Madrid, să–l mai prindă în viață pe Alexandru. Ajunge aproape de graniță, când o depeșă trimisă de fratele său, Teodor Rosetti, „o vestește de moartea prințului, îndemnând–o să vie îndărăt". Corpul prințului a fost readus în țară de Sebastian Moruzi. Ceremonia înmormântării a fost la Ruginoasa. Când sicriul a fost coborât în criptă alături de tatăl său Alexandru Ioan Cuza și fratele său, Dimitrie, Elena Doamna și întreaga asistență fură zguduite de durere. Și totuși cineva încerca să–și ascundă zâmbetul de mulțumire. Era chiar proaspăta văduvă, Maria Cuza. Alături, fratele ei, Sebastian, se simțea fericit. Averea Cuza intrase pe mâinile lor.

N–apucă să se ofilească florile pe mormântul lui Alexandru, când Maria i se adresă Elenei Doamna:

– *„Vous savez, maman, que Alexandre a laisse un testament que je possède".* („Știi, mamă, Alexandru a lăsat un testament pe care îl am".)

Foarte emoționată, Doamna Elena îi răspunse că „nu știa nimic despre acest lucru, dar nu contează, orice conține acest testament este un lucru sfânt pentru ea, care întotdeauna s–a

considerat un simplu depozitar al averii prințului Cuza". Apoi a spus că „se va retrage imediat la dânsa acasă, mai înainte de deschiderea testamentului, și pleacă imediat la Iași".

În sfârșit, s–a deschis și testamentul. De necrezut! Alexandru lăsase Mariei, soția sa, toată averea! Mamei sale îi revenea doar o rentă de 50.000 de lei pe an.

Îndurerată, Elena Doamna părăsi Ruginoasa, loc atât de scump ei, pentru totdeauna. O asemenea inechitate nu putea rămâne fără urmări. Doamnei i se propuse atacarea testamentului. Ea însă renunță, „nedorind târârea numelui lui Cuza–Vodă înaintea tribunalelor". Amărâtă, va declara: „Maria s–ar putea mărita, în privința asta sunt convinsă că se va căsători oficial. Dar mai întâi o cred incapabilă să facă un mariaj dezinteresat, căci n–are nimic în inimă. Este o persoană ambițioasă, care ar vrea să ia un nume mare și e greu să găsească pe cineva care să–i convină în țară. O să–l caute poate în străinătate și–n cazul ăsta nu se va hotărî s–o facă decât mai târziu, după moartea mea, când va dispune singură de toate veniturile sale".

Maria Moruzi n–a stat prea mult să–l jelească pe nefericitul ei soț, Alexandru. Apariția inginerului Ionel I.C. Brătianu la

Ruginoasa, unde conducea lucrările pentru repararea șoselei, a fost momentul să înceapă o nouă viață. Avea un palat, moșii, bani: doar dragostea îi lipsea. Ionel n–a stat nici el prea mult pe gânduri și s–a aruncat în patul princiar de la Ruginoasa. Dacă la început legătura era cât de cât ascunsă, ea doar după câteva zile deveni publică. Ionel gusta din fructul dulce al plăcerilor, dar uitase de consecințe. Și într–o seară, pe capul lui Ionel Brătianu căzu trăsnetul:

– Ionel, spuse Moruzoaia, mi–ai spus că mă iubești și ai face orice pentru mine, chiar și să te căsătorești. Ei bine, află că noi doi vom avea un copil!

Ionel însă nu era dispus să se căsătorească cu Maria. Disperat, încercă să scape de a fi soțul unei femei pe care n–o dorea. Una e să ai o aventură și alta e să stai o viață lângă cineva pe care nu–l iubești. Dar lucrurile se complicau pe zi ce trece. Interveni fratele ei:

– Marie, nu mai pot suporta să te văd plângând după aventurierul ăla. Dacă nu te ia în căsătorie, îl împușc! zise el, armând un pistol.

Amorezul află că viața lui e în primejdie. Ce să facă? Apelă la pravilиștii vremii. Dintre ei, unul Lămășanu îi propuse:

– Domnule Brătianu, singura soluție e un compromis. Uite ce să faci: te duci la amantă și–i propui o căsătorie religioasă și civilă care să aibă loc în aceeași zi. Ține minte, în aceeași zi! Apoi, după ce i–ai dat satisfacție, plecați fiecare la casa lui, voi fiind căsătoriți doar 12 ore!

După îndelungi dezbateri, Maria, oftând, acceptă situația propusă, ea devenind „doamna Brătianu" doar o zi. Copilul lor însă va deveni la maturitate proprietarul moșiei Ruginoasa. Neîngrijit, castelul începuse să se ruineze, iar mobilele ce aparținuseră familiei Cuza au fost scoase la vânzare, o parte din ele fiind recuperate de stat și așezate în Muzeul Unirii din Iași.

Doamna Elena Cuza va trăi până la 2 aprilie 1909, fără a mai putea călca la Ruginoasa, locul unde a întâlnit iubire, mărire, dar și ură și deznădejde.

Pe urmele lui
Ștefan cel Mare

Cântec popular

Ştefan, Ştefan, Domn cel Mare,
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare.
Din Suceava când el sare,
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare.
Ştefan, Ştefan, Domn cel Sfânt,
N–are seamăn pe pământ...

Povestea copilăriei lui Ştefan

S–a născut şi a copilărit Ştefan la Borzeşti?

O întrebare care i–a pus în încurcătură pe cercetătorii istorici. Pentru ipoteza naşterii şi copilăriei sale la Borzeşti sunt câteva legende, două poduri atribuite domnitorului, precum şi pisanii. Contra, lipsa unor documente scrise.

Primul care a făcut cunoscută legenda „Stejarului din Borzeşti" a fost nuvelistul N. Gane. Subiectul era simplu. Ştefan se juca cu alţi băieţi din sat. Se împărţiseră în două cete: una a românilor condusă de Ştefan şi alta a tătarilor, având în frunte pe bunul său prieten, Gheorghe. Ceata lui Ştefan reuşeşte să–i înfrângă pe „tătari" şi hotărăşte să–l judece şi să–l condamne la spânzurătoare pe şeful lor, Gheorghiţă. Pun o sfoară pe creanga unui stejar, o înfăşoară în jurul gâtului lui Gheorghe, dar... ca din pământ sosesc adevăraţii tătari. Copiii fug, se risipesc. Din nefericire, de creangă rămâne prins Gheorghiţă. Tătarii îl străpung cu sulițele până îl ucid.

Vor trece anii, iar Ştefan, ajuns domnitor, îşi va aminti de întâmplarea nefericită din copilărie. Prinzând un „mârzac", fiu

al hanului tătărăsc, el îl va duce și ucide, ca și pe Gheorghe, pe creanga aceluiași stejar.

În 1897, o profesoară, Ortensia Racoviță, se află la Borzești. Era în căutare de materiale pentru cartea sa, „Dicționar geografic al județului Bacău". Află și ea de legenda uciderii lui Gheorghiță, prietenul din copilărie al lui Ștefan cel Mare. Această legendă diferă însă cu mult de cealaltă, povestită de Gane. Stejarul este înlocuit cu un nuc, de a cărui creangă în joacă este atârnat în știreang Gheorghiță. Un iepure apărut îi face pe copii să alerge după el, uitându–și prietenul de joacă în știreang, care va muri acolo. Mai târziu, și într–un caz și în celălalt, Ștefan ajuns domn al Moldovei își va aduce aminte de trista întâmplare din copilărie și, în amintirea acesteia, va ridica biserica în 1494.

Până acum doar legende. Să vedem ce ne spune chiar ctitoria sa. De regulă, Ștefan zidea câte o biserică în amintirea unei bătălii. Biserica din Borzești face parte din rândul celor construite la sat, precum cele din Milișăuți (1487), Pătrăuți (1487), Războieni (1496), Volovăț (1500–1502), Reuseni (1503–1504). De ce a ales Ștefan tocmai Borzeștii, un sat oarecare pierdut printre codrii seculari? Un răspuns îl dă pisania din dreapta intrării:

„Io, Ștefan–Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei, și cu prea iubitul său fiu Alexandru, am zidit această casă, care este la Borzești pe Trebeș, a Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, întru rugă sieși și întru amintirea răposaților, înaintașilor și părinților lor, și care s–a început a se zidi în anul 7001 (1493), luna iu(lie) 9 și s–a sfârșit în anul 7002 (1494), dar al domniei lui al 30 și al optulea curgător, luna octombrie 12".

Ștefan a înălțat acest lăcaș de cult cum o spune clar pisania „întru rugă sieși și întru amintirea răposaților, înaintașilor și părinților lor". Dar măritul domnitor nu–și ridica ctitoriile sale la întâmplare și oriunde. În legenda „Trisfetitelor", „norodul

zicea că bisericile lui Ștefan cel Mare au toate stahii (suflete) în zidurile lor". Pentru aceasta se fura umbra unui om cu ajutorul unui fir de trestie, care se îngropa la temelia bisericii, iar cel căruia i se fura umbra nu mai avea de trăit decât 40 de zile sau cel mult un an de zile. După aceasta, el se va preface în stahie și va proteja construcția. Meșterii lui Ștefan alegeau în primul rând terenul cu mare grijă, evitând „locul bătut de Solomonari, unde bat vânturile rele, vârtejuri nebune, unde se aud zgomote ciudate sau cineva a făcut solomonarii". De–a lungul timpului, biserica însă n–a dus–o prea bine. La 20 martie 1694, ea „era pustie de câtăva vreme". Ca urmare, este scutită de dări de Constantin–Vodă Duca, fiind și în ascultarea Mănăstirii Bogdana. Cele mai importante restaurări se vor face aici mai ales în secolul XX. Între 1904 și 1905 sunt reparate acoperișul și fațada de vest. Comisia Monumentelor Istorice se implică în 1924 și repară bolțile în 1938. Reparații se vor face și în anii 195l–1952, după 1977 și după 2001. În linii mari, biserica păstrează forma și aspectul de odinioară, fiind o construcție pe plan dreptunghiular cu lungimea de 26,20 m și lățimea de 10,30 m. Fațadele sunt de piatră brută, dar cu alese decorații, constând în cărămizi de culoare verde, iar în registrul superior se găsesc două șiruri de ocnițe. Între arhitravele arcurilor, o notă aparte o dau decorațiile din câte trei discuri smălțuite în culorile verde, galben și cafeniu. Biserica este „boltită cu trei cupole, dispuse în filă și prinse sub un singur acoperiș". Pronaosul și naosul sunt fragmentate în trei travee prin intermediul unor

arce duble, transversale. Acestea se prelungesc pe zidurile laterale până la pardoseală, subțiindu–se treptat. Cele două travee ale pronaosului „sunt acoperite cu câte o calotă sferică, situată deasupra unui inel cilindric". Biserica face parte din construcțiile fără turlă, cu acoperiș în pante. Din pictură, probabil făcută pe la 1530, se mai păstrează o frescă din pronaos, precum și o frescă veche de pe catapeteasmă, retușată în 1775. Domnitorul era foarte atent la toată această zonă. Borzeștiul se afla la întretăierea a două drumuri comerciale importante: Bacău–Oituz și Adjud–Ghimeș, care se prelungeau spre Transilvania, Vestul Moldovei, Muntenia sau Dunăre.

El va porunci ca două poduri să fie construite la Gârbovana și Valea Rea, având în vedere confluența aici a patru râuri: Trotuș, Tazlău, Cașin și Oituz. Cât despre așezarea Borzești, începuturile sunt cu totul neclare, în schimb satele mai apropiate, Malu, Buciumi, Răcăuți, sunt menționate în 1458. La 2 aprilie 1659, Alexandru Lăpușneanul întărea printr–un document, lui Duma și fraților săi, Gliga și Trif, ocina din satul Borzești, „privilegiu ce a avut bunica noastră Anușca de la străbunicul nostru Ștefan–Voievod cel Bătrân".

Frații Duma, rude cu Ștefan cel Mare? Enigma nașterii și

copilăriei lui Ștefan cel Mare la Borzești rămâne în atenția istoricilor. Un lucru este cert: marele Voievod și–a lăsat amprenta peste veacuri printr–o ctitorie demnă de monumentele nemuritoare ale tezaurului nostru național.

Dar și alți voievozi și înalți boieri au fost încântați de această mirifică zonă. La 1628, marele logofăt Ștefan Dumitrașcu zidește Biserica „Sf, Voievozi" de la Rădeana. Alt mare logofăt, Solomon Bârlădeanu și soția sa Ana, ridică Mănăstirea Bogdana, iar la Pătrășcani, în 1750, banul Ștefan și soția sa Elena pun temelia Bisericii „Adormirea Maicii Domnului". O cruce din piatră este așezată în 1777 de Radu Stara, după cum spune legenda, „pe mormântul unei rude a lui Ștefan cel Mare". La Mănăstirea Cașin, la doar câțiva kilometri de Borzești, după Ștefan, un alt Voievod va înălța în 1655 o măreață ctitorie: Gheorghe Ștefan. Din porunca lui s–a făcut mândră și măreață mănăstire, copie a Goliei din Iași. Mai mult, vrednicul Voievod a făcut chiar și o „Academie", intenționând fără tăgadă să ridice aici un centru religios și cultural.

Sistemul de apărare organizat de Ştefan

Excepţional strateg, Ştefan cel Mare ştia că libertatea Moldovei depindea de buna organizare a armatei şi a sistemelor de apărare. Un ostaş care îndrăznea să se prezinte fără arc şi săgeţi era aspru pedepsit, în schimb cei care îşi arătau vrednicia în lupte erau răsplătiţi cu moşii întinse.

Garda domnului, care–l apăra, dar şi care intra în luptă în momentele decisive, era alcătuită din circa 1.000 de viteji, bărbaţi care se remarcaseră în mod deosebit şi dovedeau devotament. Urmau oastea de curteni (aproximativ 3.000), formată din boieri mici şi mijlocii, oastea voinicilor (4.000 de ţărani liberi călări), care luptau pe cheltuiala lor, oastea ţăranilor pedeştri (10.000–20.000). Cea mai numeroasă era oastea neregulată, de 30.000 de oameni, sub conducerea vătămanilor, înarmată cu topoare, coase, arcuri, măciuci. De la meşterii bistriţeni, braşoveni, sibieni, Ştefan procura pentru armata sa platoşe, coifuri, săbii, arcuri, buzdugane. Mai existau hăisarii sau joimirii – oastea de strânsură, „care luptau pentru că erau plătiţi". Din plin şi cu succes, Ştefan va folosi tunurile sau sâne-

țele. Orheienii și tighecenii erau cei mai viteji dintre vitejii moldoveni. O zicală arăta că „cinci tătari din Crimeea prețuiesc mai mult decât zece tătari din Buceag. Cinci moldoveni biruie zece tătari din Crimeea, iar cinci codreni (cei din Tigheci) bat zece moldoveni". Neînfricatul domn pune mare bază și pe cetățile de pază, mărindu–le pe cele vechi cu ziduri și turnuri puternice și ridicând altele noi. Împotriva tătarilor avea spre răsărit pe malurile Nistrului cetățile Soroca, „cea din buza pușt-ilor dușmane, Orhei, ridicată după lupta de la Lipnic" (1469) și Ciubăriciul de lângă Tighina. Spre sud, contra turcilor, erau Cetatea Albă și Chilia, despre care chiar el spunea că „era Moldova toată", și Crăciuna, pe apa Milcovului. În calea atacurilor venite dinspre Ardeal se aflau Cetatea Neamțului, Târgul Trotuș și Cetatea Romanului, în nord, spre Polonia, țineau piept cetățile Sucevei și Hotinului, iar la vadul Cernăuților, pe Prut, Tetina. Aceste cetăți erau păzite de străjeri sau plăieși. Satele aveau obligația de a păzi drumurile, pasurile și trecătorile. Împotriva invadatorilor erau folosite toate mijloacele. Un sistem ingenios contra călăreților era prisaca împrejmuită cu

copaci, între care se puneau crengi și mărăcini. Ștefan nu s–a lăsat niciodată surprins de dușmani. Apropierea lor se anunța din sat în sat cu focuri aprinse pe înălțimi, la care se adăugau sunetele prin eoni, bucium sau de clopot. „Moșnegi și bătrâni, spunea Vasile Gălățeanu, băteau toaca din lemn". Paul de Alep scria că „în Țara Românească și Moldova, în caz de război, un om trage clopotul cel mare, scoțând un semnal pentru toți locuitorii să se strângă laolaltă, să stingă focurile sau să se mântuiască prin fugă". Refugiul era de obicei temutul codru. Tot el era folosit și ca apărare. Iată cum l–au folosit moldovenii în lupta cu polonii: „Ian Albert – scria Nicolae Iorga – ajunse acum la mijlocul drumului, când chiotul obișnuit al moldovenilor se înălță pe neprevăzute, încremenind rândurile polone. Un vânt de primejdie zgudui codrul și în urma regelui zidul de arbori căzu la pământ, tăind poteca, în zborul nebun al săgeților, țărănimea, curtenii, boierii, în frunte cu domnul însuși, se aruncară asupra drumeților din coadă. Ei nu încercară măcar să se lupte, ci se închiseră în lagăr, ca într–un staul pe care îl împresură lupii. Măcelul se săvârși aici, fără înverșunare, ca rânduiala unei pedepse ce se îndeplinește. Nenorociții închiși în tabără se repeziră atunci în pădure, unde găsiră alți nimicitori de vieți. Din toate părțile pândea primejdia. Mulțimile înnebunite părăsiră tunurile, carele, armele mai grele, cei din urmă călcau în picioare pe cei dintâi, pe când sprintenii luptători români, strecurându–se printre trunchiuri, aruncau lațurile și învârteau securile și topoarele fără cruțare. Codrul își pierduse drumul, înăbușit de morți, oprind vederea asupra acestei grozăvii, părea că aprinde un rug din vechile vremi sălbatice".

Vasile Alecsandri va culege mai târziu balada:

Ștefan–Vodă și Codrul

Ștefan–Vodă rătăcit
Intră–n codrul înfrunzit.
Codrul zice:

„Domn viteaz!
Ce–ți curg lacrimi pe obraz?”
„Ah! îmi plâng ostaşii mei
Morți, luptând ca niște zmei! „
Codrul zice: „Dragul meu,
Încetează plânsul tău,
Căci din brazii mei trufaşi
Face–ți–oi voinici ostaşi,
Ca să scapi biata moşie
De păgâni şi de urgie”.
„Fă!” răspunde mult voios
Domnul mândru, inimos.
Codrul puse a vui,
Brazii a–şi însufleți,
Pe stejari a mi–i trezi.
Iar copacii mari şi mici
Se făceau ostaşi voinici
Şi spre domn înaintau
Şi din gură cuvântau:
„Să trăieşti, Măria ta!
Hai la luptă, hai Ştefane,
Du–ne–n hoardele duşmane!”

Ştefan–Vodă–nveselea
Şi la luptă purcedea.
Peste munte şi muncel,
Cu tot codrul după el.
Vai de ungurul semeț,
Ce lupta c–un brăduleț!
Vai de leah, vai de tătar,
Ce luptau cu un stejar!

În sistemul de avertizare al lui Ştefan cel Mare, un rol important îl jucau movilele. Cercetătorul Ion Ghinoiu arăta: „De–a lungul Drumului Brăilei, pe direcția nord–sud, între Brăila şi Suceava, sunt vizibile şi astăzi numeroase movile de

origine antropică amplasate, în funcție de topografia terenului, la 10–15–20 km una de alta. Pe vârful lor, spun bătrânii, se găsea în permanență gunoi pentru aprinderea focurilor. Vestea călcării hotarelor se transmitea astfel vizual, după părerea noastră, în câteva ore, iar prin mijloace tradiționale de transport, în aproximativ o săptămână". Așadar, Ștefan era informat doar în câteva ore de invazia dușmanilor, având vreme să–și ia măsurile necesare apărării.

Un alt șir de movile a fost construit și pe direcția est–vest, pentru semnalizarea pătrunderii în Moldova a tătarilor.

Teritoriul Bacăului, important nod de întretăiere a drumurilor comerciale, intra în calculele strategice ale domnitorului. În dreptul satului Scorțeni, pe dreapta Tazlăului, se află o movilă numită „Ștefan cel Mare", care „movilă se zice că ar fi ridicată de Ștefan cel Mare, spre a ține mai cu ușurință piept maghiarilor. Acum vreo 40–50 de ani (informația este din 1895), s–au găsit aici o mulțime de arme vechi, săgeți, lănci, săbii".

O veche monografie a comunei Băseşti cuprinde următoarea însemnare: „In apropierea Cetățuiei de deasupra dealului Nodișa (unde s–a găsit o oală cu bani de argint de la împărații Titus și Hadrian și de la alți împărați), înspre sud, în pădurea de deasupra Boșotenilor, se găsesc două movile mari, despre care oamenii din partea locului spun că sunt din vremi vechi. Prin împrejurimi găsim numeroase movile de acestea, din care cea mai înaltă și mai însemnată, în comuna Prăjești, apoi din dreptul locului numit Dumbrava, între Enăcheşti și Coman și în sfârșit de la Ilieşti, comuna Ardeoani, unde se găsesc resturi de săgeți vechi".

Ortensia Racoviță, în lucrarea premiată de Academia Română, sublinia că „există și părerea că aceste movile ar fi construite ca puncte strategice".

Desigur, movilele artificiale, împreună cu cele naturale, au fost incluse într–un sistem original de apărare în cazul unor invazii străine.

Podurile lui Ştefan

Până la Ştefan–Vodă, despre poduri se amintea mai rar. În hotărnicii şi hrisoave, cel mai des este pomenit cuvântul „vad" decât „pod" sau cuvintele „punte, podişcă, podeţ, poduleţ, podişor" şi mai rar „pod umblătoriu, pod statornic". La Cetatea Neamţului se afla un „pod mişcător". Se vorbeşte uneori şi de „hurduzăuri", poduri susţinute pe lanţuri. Podurile fixe sau stătătoare se făceau „pe capre", puse în albia apelor, „pe căsoaie", umplute cu piatră, pe pari, toraci sau şarampoi, bătuţi direct în albii. Podarii erau şi cei ce făceau poduri pe uscat în oraşe. Ei erau organizaţi în isnafuri conduse de un staroste sau maimarbaşă. Despre podurile permanente de piatră aflăm abia în timpul lui Ştefan cel Mare. Conform tradiţiei, Ştefan a făcut un pod de piatră la Iaşi „de laturea târgului", peste pâraiele Cărjoaia şi Zlodica la Botoşani, unul peste Başău şi două în ţinutul Bacăului, la Borzeşti şi la Bogdana, peste pârâul „Valea Ră".

Alexandru Odobescu scrie că şi celebrul logofăt Tăutu ridicase „un pod solid" în judeţul Dorohoi.

Despre podul de peste apa Cârjoaiei aflăm o relatare din 1832, când se impunea „necesitatea de a se lua măsuri de reparare... pe cât s–ar părea mai aproape de adevăratul ființei lui şi fără cât de puțină abatere". Într–un dosar din 1845, se menționa „o cercetare la fața locului, care constată că vechiul pod era în lungime de 42 de metri, fiind construit din piatră cioplită, cu patru bolți". În 1971, apele i–au îngropat picioarele în pământ. Partea carosabilă s–a ros, ajungându–se astfel că se circulă direct pe pietrele de pe boltă".

Singurul pod care se mai păstrează din timpul lui Ștefan cel Mare este cel de la Gârbovana, comuna Ștefan cel Mare. Legenda spune ca ar fi costat „un kertic domnesc de 2.000 oca de sare". De–a lungul timpului, numeroşi cercetători s–au întrebat dacă acesta este într–adevăr podul ridicat de neînfricatul domn. S. P. Radian, în documentata lucrare „Județul Bacău, studiu agricol şi economic", apărută în 1889, scria că în dreapta Trotușului „se află renumitul pod al Gârbovanului presupus a fi făcut de Ștefan cel Mare". Ortensia Racoviță amintește şi ea în lucrarea „Dicționar geografic al județului Bacău", apărută în 1895, „podul Gârbovanului, zis şi podul lui Ștefan cel Mare, al căii județului Adjud–Oneşti–Tg. Ocna. Legenda spune că podul acesta ar fi făcut de Ştefan cel Mare. Stricându–se cu vremea, el a fost restaurat de Mihai Grigore Sturza, domnul Moldovei (aprilie 1834–iunie 1849)".

C.C. Giurescu spune că „un pod de piatră, zidit, este cel de la Borzești, pe care tradiția îl atribuie – credem, cu dreptate – lui Ștefan cel Mare. Cercetătorii Gheorghe Ungureanu, Gheorghe Anghel și Constantin Botez îi acordă toată atenția podului de la Gârbovana. Dar cel care a studiat mai mult acest pod a fost dr. C. I. Istrate. El arăta că atunci când s–a construit în 1873 șoseaua Adjud–Onești, „s–au găsit «un pod boltit cu piatră construit de Ștefan cel Mare. Și părăului i se zice Părăul lui Ștefan cel Mare. Transformări sau adăugiri au avut loc în timpul domniei lui Mihai Sturza (1843–1849), în 1873, dar cea mai amplă între anii 1902–1903, când s–au înălțat două diguri laterale de protecție, unite cu un palier în scări format din bolovani de câte 800 kg fiecare»". La această dată, podul are o lungime de 14 metri, lățimea de 8, înălțimea luată de la picior de 11 metri, iar deschiderea bolții de 5,80 metri. A fost construit din piatră brută, având ca liant var gros.

Părăsit, podul s–a degradat, ajungând chiar carieră de piatră pentru locuitorii din împrejurimi. În 1981, Oficiul de Patrimoniu Bacău a întocmit documentația pentru restaurarea și punerea în circuit turistic acestui unic pod. Din nefericire, despre celălalt pod de la Bogdana nu deținem niciun fel de date.

Pânzarele lui Ştefan

La sfârşitul primăverii anului 1475, o puternică flotă sub comanda marelui vizir Ahmed–Paşa, zis Kedik (Ştirbul), părăsi Constantinopolul pentru a cuceri posesiunile genoveze din Crimeea. Pretextul îl constituia cererea căpităniei tătare Eminek, din neamul Şirimilor, de a–l fi ajutat împotriva genovezilor din portul Caffa, în realitate, turcii îşi doreau de mult să transforme Marea Neagră într–un „lac turcesc".

La început de iunie, întreaga flotă apăru pe neaşteptate în faţa portului. Luaţi prin surprindere, deşi Ştefan le propusese ajutor militar, caffezii cedează şi numai după câteva zile, cetatea e cucerită, căzând în luptă şi cei o sută şaizeci de moldoveni aflaţi aici. Imediat, în treizeci şi două de corăbii, cei ce scăpaseră cu viaţă, sunt îmbarcaţi împreună cu avuţiile şi porniţi spre Constantinopol. O corabie cu tineri caffezi este însă capturată de pânzarele moldoveneşti, şi se refugiază într–un port moldovenesc. Turcii cer extrădarea lor. Ştefan le răspunde că „porturile sunt slobode şi oricine poate să coboare şi să poposească sau să pornească unde–i place". Se pare că tot

acum, pânzarele moldoveneşti pornite din Chilia (Lykostamo) şi Cetatea Albă (Moncastro) au capturat câteva nave turceşti, întorcându–se victorioase şi adăpostindu–se în aceste porturi. O inscripție de la mănăstirea Zografu glăsuieşte:

„Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan–Voievod, am zidit acest turn pentru corăbii în anul 6982" (1475).

Aşadar, Ștefan cel Mare avea flotă. Mărturii în acest sens sunt multiple. În secolul XV, moldovenii făceau transporturi din Marea Neagră în Mediterana, prezența lor fiind semnalată şi în insula Creta. În firmanul din 9 iunie 1456, Mohamed al II–lea autoriza „comerțul moldovenilor cu corăbiile lor chiar la Istanbul".

Avem de–a face deci cu „o adevărată flotă, deloc neglijabilă, alcătuită din nave de construcție proprie".

Cum arăta însă vestitul pânzar moldovenesc? Prima mențiune o face Gheorghe Asachi, care alcătuieşte şi un desen al vasului. Ceva mai târziu, vor apărea trei variante ale pânzarului. Dar cel care a căutat să clarifice forma şi aspectul lui a fost comandorul C. Ciuchi, originar din satul Băimac, comuna Izvorul Berheciului. În 1904, el dă publicității cercetările

efectuate, cu mențiunea că „se reproduce o stampă procurată de Grigore M. Sturza". Iată ce scria încercatul lup de mare, comandorul Ciuchi: „Vasele moldoveneşti pe la anul 1500 aveau aproape forma corăbiilor de Dunăre ce se văd şi azi: prova înaltă şi întoarsă ca la gondole, pupa tăiată drept şi terminată cu două coarne, care serveau probabil pentru legarea bastimentului. Cârma e o ramă solidă, câte una în fiecare babord, întărită cu fier la pană, care se lăţeşte în extremitatea inferioară. Vasul are punte. Capostia e închisă numai în parte, probabil pentru a se putea servi de rame. Pe punte se văd două bastoane susținute de două straiuri. Un catarg simplu şi–o vergă ţin o velă înfăşurată. Vela pătrată este cu mai multe serii de terțarole şi bastimentul este reprezentat după luarea terțarolei, în momentul manevrei". Pe baza măsurătorilor şi analogiilor antropometrice, nava a fost estimată ca având următoarele dimensiuni:

Lungimea	17,6 m
Lățimea	4 m
Pescajul	1,8 m
Deplasament	60 t

Cum arăta echipajul unui pânzar?

„Echipajul era compus probabil din 5–6 marinari necesari manevrării velelor şi un cârmaci. Velatura era compusă dintr–o velă pătrată pentru navigație cu vânt de pupa şi o velă pe spetează pentru vânt travers". Marinarii aveau costumul național: „căciulă, cămaşă cu mâneci largi. Pavilionul este roşu, având un cap de bour cu o stea cu 5 raze între coarne, cu o lună nouă în stânga sus şi o stea cu 5 raze în dreapta sus". Reputatul cercetător mai adăuga „că aceste arme ar corespunde cu cele din timpul lui Ştefan cel Mare, după o piatră aflată la Muzeul arheologic din Odessa; există şi o deosebire, prin aceea că steaua şi luna sunt în aceeaşi ordine, însă în partea de jos".

În studiul său, comandorul Ciuchi concluziona că aceasta „este într–adevăr singura stampă, dar nu şi singurul document

cu o asemenea navă. La Mănăstirea–Sucevița, pictată în 1595–1596, se păstrează o frescă și o icoană cu două nave cu pavilion moldovenesc, dacă nu identice, cel puțin ciudat de asemănătoare cu pânzarul nostru. Prova este înaltă și ușor curbată înapoi, asemeni navelor de comerț romane din sec. II d. H. în reprezentări de pe pietre funerare sau mozaicuri bizantine târzii (117) destul de des întâlnite".

Iată deci un element de continuitate romană în construcțiile navale, preluat mai apoi de navele otomane. Un astfel de tip de pră îl întâlnim în Marea Neagră, mult mai agitată decât Marea Marmara, Egee sau chiar Mediterana, și îl putem întâlni și astăzi la navele costiere turcești de tipul „cechirne" sau la lotcile pescărești mari. Însemnele moldovenești, „cel puțin în privința culorilor, sunt prezente la toate reprezentările de nave din picturile bisericești din sec. XV–XVI, cel puțin 30 fotografiate la Râșca, Humor, Moldovița, Voroneț, Neamț etc."

Așadar, îl putem considera pe Ștefan în afară de un mare comandant de oști, și un amiral care a urmărit întărirea și dezvoltarea comerțului maritim, dar și a flotei militare.

Să fi navigat pânzarul nostru și pe Siret?

Ştefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă?

Astăzi zâmbim. Dar în urmă cu un secol şi mai bine, această întrebare a fost luată în modul cel mai serios. Tema respectivă a antrenat aprige discuţii chiar în Academia Română, ţinând din toamna anului 1882 şi până în iarna anului 1883. Şi iată de la ce a pornit totul.

Vasile Alecsandri era preşedintele unui comitet de iniţiativă ce avea ca scop ridicarea în Iaşi a unei statui înfăţişându–l pe Ştefan cel Mare. Ca urmare, se strâng fondurile, se găseşte şi sculptorul în persoana francezului Em. Fremiet. Potrivit temei întocmite de P. Verussi, Ştefan cei Mare trebuia să fie reprezentat cu capul plecat şi, firește, privirea în jos, plete până la umeri şi cu coroana pe cap. Faţa îi era împodobită cu nişte straşnice mustăţi şi o impunătoare barbă!

Această imagine fusese creată mai ales de litografiile lui Gh. Asachi şi picturile a doi pictori consacraţi, Constantin Lecca şi Carol Pop de Szathmary, care la rândul lor se inspiraseră dintr–o pictură pe pânză din 1797 semnată de Vasile Popovici, aflată la Mănăstirea Putna. Toate bune şi frumoase, dacă între

timp n–ar fi intervenit o importantă descoperire. În peregrinările sale, episcopul Melchisedec descoperă la Humor un tetraevangheliar, împodobit cu numeroase miniaturi. Și cum norocul este de partea celor ce–l caută, episcopul are marea șansă să descopere și portretul lui Ștefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile și se convinge că portretul este autentic. Ștefan cel Mare n–avea barbă! Descoperirea este prezentată Academiei Române. Pe loc, membrii Academiei se împart în două tabere. Unii îl susțin pe Bogdan Petriceicu Hașdeu că tetraevangheliarul nu este contemporan cu Ștefan și îl înfățișează pe Petru Rareș. Alții, dimpotrivă. Disputele capătă dimensiuni din ce în ce mai mari. Se întreprind cercetări serioase și minuțioase, care îl înfrâng pe Hașdeu și pe partizanii lui. Tetraevangheliarul era din timpul domnitorului, deci Ștefan cel Mare nu avea barbă!

Ca ironie, după ce toată lumea era ferm convinsă că domnitorul nu avea barbă, membrii comitetului telegrafiază la Paris sculptorului să lase statuia domnitorului tot cu barbă.

Și așa a fost inaugurat monumentul, așa ne–am obișnuit și noi cu imaginea viteazului Ștefan având barbă.

Iscoade și spioni la curtea Sucevei

La 6 septembrie 1450, Bogdan al II–lea, având alături pe tânărul Ștefan, obține o victorie asupra oastei poloneze în „Codrii Crasnei", dar cu eforturi mari și datorită vitejiei ostașilor moldoveni. În loc să fie luați prin surprindere, conform capcanei întinse de domnul moldovean, polonezii, datorită trădării unui boier, îl așteptau pregătiți. Aici, pentru prima dată, află Ștefan ce înseamnă divulgarea secretului.

Din primii ani de domnie, Ștefan va face tot ce este posibil să–și controleze în țară boierii haini, iar în exterior să urmărească acțiunile dușmanilor. Iscoadele sale se aflau peste tot, informându–l la timp de orice acțiune împotriva sa sau a Moldovei. Păstrarea secretului era unul dintre factorii hotărâtori și pentru adversarii domnului.

La 27 februarie 1470, domnul moldovean atacă și distruge atât de fulgerător Cetatea Brăilei, încât Radu cel Frumos n–a putut schița niciun gest de apărare. Aceasta n–ar fi fost posibil fără ajutorul negustorilor din Brașov, care îi trimit lui Ștefan „arme și îngăduie oamenilor acestuia să vină la Brașov,

unde culeg informații în legătură cu mișcările muntenilor". Încă din noiembrie 1474, Ștefan aduna informații despre pregătirile turcești.

Marea înfrângere a turcilor în bătălia de la Vaslui a fost, „într–o anumită măsură, consecința lipsei de informații cu privire la forța și capacitatea de luptă a oștirii moldovene și a tacticii adoptate de Ștefan cel Mare de a angaja bătălia pe un teren mlăștinos, care, cu toată exagerarea ce ia de scuză cronicarului turc (Așâk–Paşa Zade), a jucat un rol hotărâtor în deznodământul final". Dar, deși Ștefan îi tăiase dușmanului „mâna dreaptă", pericolul nu era îndepărtat. La 26 iunie, Ștefan scria neliniștit solilor săi din Ungaria: „...Și despre turci așa să știți că iscoadele noastre ne–au povestit acestea... Am mai aflat prin iscoadele noastre despre vrăjmașii creștinătății, despre necredincioșii turci, că vin împotriva noastră. Și din nou ne–a venit veste temeinică că turcii vin spre noi, împotriva noastră și împotriva țării noastre și pe apă și pe uscat". Deci informația primită e „temeinică" și demnă de toată încrederea. Agenții lui Ștefan se aflau atât în Crimeea, cât mai ales în Turcia. La sfârșitul iernii anului 1476, brașovenii îl trimit pe meșterul armurier Mihai cu știri despre „lucru turcilor", iar Ștefan îi asigura că

„și ce va spune din partea domniei mele către domnia voastră omul nostru Mihai meșterul să–l credeți în toate, căci sunt vorbele noastre". În primăvara aceluiași an, Ștefan a informat „în legătură cu pregătirile pe care le făceau turcii". Din nou, Ștefan, la 11 iunie, le mulțumește pentru informații brașovenilor. Mai mult, după ce oastea turcească pătrunsese în Moldova, Ștefan Ie dă „o călăuză", care „abătându–se de la drumul cunoscut, a pornit chipurile pe drumul care ducea la luptă".

La 5 ianuarie 1477, brașovenii îi dau din nou „știri". Iscoadele sunt active la Veneția, dar și din Țara Românească. În 1479, 1480, 1481, informațiile între brașoveni și domnul Moldovei devin tot mai dese.

Războiul informațiilor continuă. Ștefan nu–i scapă din ochi nici pe poloni. Află de tratativele din 1894 desfășurate la Levocea ale regelui Ioan Albert cu frații săi, desfășurate „în cel mai mare secret". În fața unui iminent pericol din partea Poloniei, Ștefan „nu stă cu mâinile în sân în fața unei primejdii atât de mari" și apelează chiar la turci, scriindu–le: „...Avem oameni trimiși ca iscoade pentru a obține vești. Orice știri vor aduce, ele vor fi în grabă făcute cunoscute înaltului Prag". Cronicarul Wapovski arăta în 1497 că exactitatea informațiilor furnizate de iscoade era atât de mare, nu numai la efective, armament, ci chiar și la „căruțași, negustori și servitori". Dar nici Ștefan cel Mare nu scapă de spioni. La Cetatea Sucevei, sosește la 1 august 1502 Matteo Muriano, „doctor în arte și medicină", dar și spion sadea. Chiar din prima scrisoare, el dă dogelui Veneției informații privind starea domnului, a urmașului său la tron, „posibilitățile de mobilizare a unei armate de 60.000 de ostași, la bogățiile țării, la poziția strategică și relațiile externe ale Moldovei, la potențialul de luptă a hatmanului Crimeii". Moartea lui Muriano, suspectă, pune capăt activității sale de doctor, dar mai ales de spion. În afara iscoadelor, Ștefan a avut de partea sa, în ciuda câtorva boieri haini, populația care ca în legenda Vrâncioaiei și–a oferit nu numai informațiile, ci și feciorii.

Cafeaua logofătului Tăutu

Una dintre cele mai cunoscute legende din istoriografia noastră este legată de logofătul Tăutu, care se spune că fiind trimis ca sol la turci şi primit de vizir, a fost servit cu cafea. Neştiind ce este, logofătul a sorbit–o dintr–o dată ca pe–o băutură, arzându–şi gura. Ion Neculce în „O samă de cuvinte" scrie: „După ce au luat Bogdan–Vodă domnia (1504–1517), au şi trimis pe Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat ţara la turci. Şi aşe vorbăscu oamenii, că l–au pus vizirul de au şedzut înaintea vizirului pre macat şi n–au fost având mestei la nădragi, că, trăgându–i cibotele, numai cu colţuni au fost încălţat. Şi dându–i cahfe, nu ştie cum o va be. Şi au început a închina: Să trăiască împăratul şi vizirul! Şi închinând, au sorbit felegeanul ca altă bieutură".

Documentele în schimb nu–i dau dreptate lui Ioan Neculce. De fapt şi cronicarul ştia întâmplarea de cum „vorbăscu oamenii", şi chiar „O samă de cuvinte" „sântu audzite din om în om, de oameni vechi şi bătrâni, şi în letopiseţu nu sunt scrise". Cafeaua avea să apară pentru prima dată la Istanbul între

anii 1554 şi 1555, în timpul domniei lui Soliman Magnificul (1520–1566), numit Kaunî (Legislatorul). Medicul personal al sultanului, Bedreddin Kaysunî, o gustă, îi place şi o recomandă lui Soliman. Ca urmare, se deschid în toată capitala „Case a cafelei" – Kahvehîne, deci cafenele. Aici, scria Aurel Decei, „se citeau opere literare, poeții aduceau creația lor, gazeluri (tip special de poezie în literaturile orientale, având între 4 şi 15 versuri, în care erau cântate de obicei dragostea şi vinul), epigrame, kaside (o formă de poezie), se discuta, se juca şah şi table". Cafeaua cucerea islamul. Dar când lucrurile păreau mai fericite, împotriva cafelei se ridicară imamii (preoți musulmani). Motivul: „poporul s–a molipsit de cafenele. Nimenea nu mai vine la moschee" şi sunt „case ale viciului. Frecventarea lor premerge frecventării... crâşmei!" Ca urmare, muftiul de Istanbul, Ebussund Efendi, emite o fetva (sentință juridică canonică) prin care se interzicea consumul vinului şi al cafelei. Mai mult, Sultanul Murad al IV–lea (1623–1640) dezlănțuie o aprigă prigoană împotriva „kahve şi tutunului", interzicându–le sub pedeapsa cu moartea. Personal, colinda străzile, iar vinovații prinşi erau ucişi. Urmaşul său la tron, sultanul Ibrahim, a fost însă mai îngăduitor în ceea ce priveşte băutul cafelei şi încet, încet apar cafenelele în tot Istanbulul. Consumul de cafea creşte vertiginos, răspândindu–se în întreg imperiul turcesc. Apare chiar şi funcția importantă de kahveci–başi, care... „nu făcea decât să supravegheze fierberea cafelelor", în Muntenia pentru prima dată este menționată cafeaua la 3 august 1693, turcul Ivaz vânzând cafea în Bucureşti, iar în Moldova în timpul domniei lui Antioh Cantemir, ia 12 septembrie 1694, când „Paşa dede în mâinile leşilor trii pungi de urşinic cu trii chei a porților cetății Comeniții. Iar leşii începură a râde (...). Şi–i cinsti paşa cu cafe şi cerbet, după cum este cinstea turcească".

Aşadar, logofătul Tăutu nu a avut şansa de a bea o plăcută şi îmbietoare ceaşcă cu cafea.

Misterele steagului lui Ştefan de la Athos

Iaşi, 1917. Este 11 iulie, pe înserat. Îmbrăcat militar, savantul Nicolae Iorga, obosit, mai are încă vigoarea de a cerceta documentele îngălbenite de vreme. Cu o lupă priveşte atent la o fotografie, apoi, grăbit, face însemnări pe o coală de hârtie. Deodată, auzi bătăi în uşă. Ridică privirea:

–Da, poftiţi. Intraţi!

În încăpere intră un militar, cu hainele prăfuite şi mirosind a praf de puşcă, clar care părea fericit:

– Domnule Nicolae Iorga, mă scuzaţi că vă deranjez. Sunt colonelul Găvănescu, dar am vestea cea mare. Victorie! Azi în zori, înainte de a se face lumină, trupele Armatei a Il–a s–au pus în mişcare spre punctele de atac ordonate. Atacul Diviziei a 3–a, în special, a fost fulgerător, în mai puţin de două ore, am ocupat întreaga primă linie de tranşee şi întăriri pe dealul Mărăşeştilor. Luptele au fost crâncene, dar scurte. Trupele noastre au căzut asupra inamicului atât de repede şi cu atâta putere, încât orice rezistenţă din partea lui era de prisos. Baioneta şi grenadele au jucat cel mai mare rol!

–Dumnezeu să–i ocrotească pe bravii noştri eroi...

– Domnule Iorga, am mai venit pentru un lucru. Tipografia „Serviciului nostru geografic" scoate pentru anul 1918 calendarul „Regina Maria". Am primit deja materialele chiar de la Maiestatea sa, regina Maria, de la domnii Octavian Goga, Delavrancea, Beldiceanu, Mihail Sadoveanu şi am fi onorați de ne–ați da și dumneavoastră unul.

~ Cu plăcere. Tocmai am terminat un articol despre flamura lui Ștefan Vodă cel Mare de la Muntele Athos. Este singurul care s–a păstrat dintre toate steagurile care au dus la luptă ostile, de cele mai multe ori biruitoare. Privește fotografia aceasta a steagului. Pe vechea mătase în litere de fir e scrisă o rugăciune, în vechea limbă a liturghiei slavone. Iată ce cuprinde:

„O, sfinte îndurătorule şi biruitorule mare Gheorghe, care, în nenorociri şi în năpăşti, dai un grabnic şi călduros ajutor şi celor necăjiți nespusă bucurie, primește de la noi această rugăciune, de la smeritul tău rob a lui Dumnezeu, Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, şi ține–l nevătămat în acest veac şi în veacurile viitoare, pentru rugăciunile acelor ce ți se închină, ca să te slujim veşnic, Amin. în anul 7008, iar al Domniei Sale al 37–lea".

– Domnule, tot pe flamura de la Muntele Athos însă avea a face cu Sfântul Gheorghe luptătorul şi biruitorul Sfânt. Balaurul cu trei capete stă supus supt picioarele lui înfăşurate în cremide, sabia care a lovit – căci e o sabie, nu o suliță – se cumpăneşte pe mâna stângă, ca şi cum eroul s–ar găti să taie cele trei gâturi încordate. Iar doi îngeri în zbor aşază cununa lor pe capul tânăr al triumfătorului.

Ridicându–se de la masa de lucru, Nicolae Iorga făcu câțiva paşi prin cameră:

– Vedeți, „nenorociri şi năpăşti...", „Cei necăjiți...", „Un grabnic şi călduros ajutor..." N–ar zice că sunt cuvintele ca pentru ziua de azi?

Semnalat de marele nostru savant, steagul se află şi astăzi la Athos, „între călugări". Totuşi, la o privire mai atentă, ascunderea

lui ridică o serie de întrebări. Sfântul Gheorghe nu prea pare Sfântul Gheorghe. În *„Simbolistica biblică și creștină –Dicționar enciclopedic”*, apărută în 1935 la Timișoara, se scrie că „Sfântul Gheorghe a primit atributul de cavalerul creștinătății, este tipul cavalerului de mai târziu... Iconografia ni–l prezintă călărind pe un cal alb și omorând balaurul; adesea are și un steag în mână ca simbol de învingere a bisericii asupra păgânității. Ni–l mai prezintă ca pe un tânăr viguros, cu sabia în mână, ridicată asupra balaurului răpus de suliță sub picioarele calului, ca simbol al triumfului binelui asupra răului. Balaurul închipuie puterile contrare bisericii...” Ori pe steagul acesta este înfățișat un tânăr până în 30 de ani, al cărui chip seamănă izbitor de bine cu cel al lui Alexăndrel! El este îmbrăcat nu în armură, ci într–o haină lungă, probabil de catifea, stând nu pe cal, ci pe un jilț. Cu mâna dreaptă strânge mânerul unei săbii, al cărei vârf e prins de mâna stângă. Pe cap doi îngeri îi așază „cununa”, iar sub picioare se află un balaur „cu trei capete” și „trei gâturi încordate”.

Cui trebuia să dea Sfântul Gheorghe un „grabnic și călduros ajutor”? Cine erau „cei necăjiți”? De ce a trimis Ștefan cel Mare acest steag la mănăstirea Athos? La ce „nenorociri și năpăști” se așteaptă Ștefan, de se ruga să–l „țină nevătămat în acest veac, dar și în veacurile viitoare”?

Răspunsuri la aceste întrebări le găsim în situația Moldovei „în al 37–lea an al Domniei Sale", adică în 1493. Să vedem cei trei „balauri încordați" care așteptau să se năpustească asupra Moldovei. Unul din ei era Imperiul Otoman, veșnic gata să potopească mica țară. Al doilea așteptând la pândă să sfârtece Moldova era Ungaria. Dar cine era al treilea? De necrezut, dar adevărat, Polonia. La 7 iunie 1492, regele Cazimir al IV–!ea a plecat în lumea celor drepți. Lăsa un tron vacant, pe care l–a ocupat la 27 august Ioan Albert. Rând pe rând, încă trei frați ai săi se vor urca pe alte tronuri. Mai rămânea unul de rezolvat: fiul cel mai mic al lui Cazimir, Sigismund. Unde putea fi așezat cu coroană pe cap? Doar în Moldova!

Cronicarul polon Miechowschi scria chiar că Ioan Albert propusese „estirpatione Moldaviae", adică „desființarea statului Moldova"! La o asemenea perspectivă, Ștefan avea de ce să fie neliniștit. Iată de ce avea nevoie de „un grabnic și călduros ajutor". Dar și un avertisment cu sabia „în cumpănire".

Evenimentele ce se vor derula în anii ce au urmat vor confirma temerea marelui Voievod.

Curtea Domnească din Bacău şi tainiţele ei

O curte domnească la Bacău? Pentru ce a ridicat–o Ştefan aici? Firește, aşezarea Bacăului era absolut strategică, dar şi comercială, localitatea fiind exact la întretăierea unor drumuri importante. Aceste lucruri nu–i scapă marelui domnitor, care dă poruncă să se ridice o curte domnească cu toate cele trebuitoare. Aici va fi aşezat chiar „prea iubitul său fiu, Alexandru", care va guverna partea de sud a Moldovei. Lucrările s–au desfăşurat, după cât se pare, între anii 1476 şi 1481. Când lucrătorii s–au apucat de treabă, ei au trebuit să răzuiască locul, deoarece încă se mai aflau urme de la altă curte, cea a iui Petru al II–lea. Curtea „nu e o construcţie măreaţă. Are un beci, care se mai păstrează şi astăzi, cu doi piloni din piatră şi o boltă de cărămidă. Pe fundaţia din piatră de carieră cu laturile de 12,80 x 10,80, s–au înălţat zidurile, fiind posibil ca această construcţie să aibă şi etaj. Interiorul era demn de reşedinţa unui fiu de domnitor. Pereţii erau ornamentaţi cu plăci de perete, discuri smălţuite în diverse culori, cu reprezentări vegetale, florale şi geometrice, dar şi reprezentând

cavaleri medievali. Firește, nu lipsea stema Moldovei. În casa domnească, se foloseau zilnic căni, castroane, pahare și cupe. În oale–borcan era păstrată mâncarea. Din toate punctele de vedere frumusețea și bogăția acestor încăperi nu se deosebeau cu nimic de cele din cetatea de scaun. Curtea de la Bacău era o copie la o dimensiune mai mică a celei de la Suceava. Din aceste încăperi, Alexandru emitea documente, caligrafiate de grămătici, cum ar fi cel din 18 ianuarie 1482, prin care se intitula *„Alexander filius Domini Stephani Dei gracia Waywod regni Moldavie"*, sau cel din 26 iunie 1488, în care își spunea *„Sandrinus Dei gracia fillius illustrissimi principis Stephani Woiwode Moldavensis"*. Pentru pază, supraveghere și probabil locuință, se afla un turn de apărare. La aproape 10 ani de la înființarea Curții Domnești, ia 1 ianuarie 1491, era târnosită și Biserica „Precista". Totul îi dădea aspectul unei adevărate curți domnești. Cu siguranță, întreg ansamblul era protejat de o palisadă din pământ și lemn. Dar cea mai mare protecție venea de la cele două ape care înconjurau această porțiune, transformând–o într–o adevărată insulă: râul vijelios și greu de trecut, Bistrița, a cărui albie se vede și astăzi, și pârâul Negel, care își avea cursul chiar prin actualul centru al Bacăului. Mai multe campanii arheologice aveau să scoată la iveală mărturii ale vieții petrecute la Curtea Domnească. Prima cercetare a avut loc între 1967 și 1968, fiind dezvelită o parte a Curții, urmată de alta între 1984 și 1986, când s–au extins săpăturile și a fost dezvelită și o parte din fostul turn–locuință. Dar ce au găsit arheologii? În primul rând, numeroase fragmente ceramice, o monedă turcească din 1481, monede ungurești din 1538, 1543, 1556 și un bogat material ceramic de uz casnic, obiecte din fier. Documentar însă, curțile domnești sunt pomenite într–un singur act din 20 aprilie 1491, când Mănăstirii Tazlău i se dăruiește un sat „ascultător de curțile de la Bacău". Existența Curților din Bacău n–a fost prea îndelungată. Arheologii băcăuani consideră că distrugerea lor a avut loc fie în timpul domniei lui

Ștefăniță Voievod (1517–1527), fie în timpul domniei lui Petru Rareș (1527–1538). Și totuși, spre deosebire de suratele ei, curțile din Tazlău, Neamț, cele din Bacău aveau o particularitate. Se știe că Ștefan era o adevărată „vulpe", nelăsând ca dușmanul să–l ia prin surprindere. De informațiile primite, mai ales la timp, depindeau mobilizarea și căile de atac. Adversarii săi luau cele mai strașnice măsuri pentru a păstra secretul operațiunilor militare. Astfel, Mehmed al II–lea declara că „dacă un fir din barba mea ar cunoaște gândul meu, l–aș smulge", iar Ioan Albert spunea: „Mi–aș arde cămașa de pe mine dacă aș ști că–mi cunoaște planurile mele ascunse". Ștefan avea peste tot iscoade. Mulți hangii erau în slujba domnitorului. Pe Matei Corvin l–au urmărit în 1467 iscoadele pas cu pas, comunicându–i domnitorului poziția inamicului. Regele Cazimir al Poloniei se afla de asemenea în atenția iscoadelor, încercarea de a–l prinde pe Ștefan neavând loc datorită acestora. Ștefan se afla în raporturi excelente cu brașovenii, în afară de arme, postav, aceștia îi mai trimiteau și informații. Meșterul armurier Mihai îi comunicase despre „lucrul turcilor". Ștefan le mulțumea: „Și ce va spune din partea domniei mele către Domnia voastră omul vostru Mihai meșterul să–l credeți în toate, căci sunt vorbele noastre". La 20 aprilie 1471, Ștefan ruga într–o

scrisoare pe prietenii săi braşovenii să–l înştiinţeze dacă turcii se îndreaptă împotriva lui. Din nou la 9 aprilie el le cerea: „Căutaţi bine cu iscoade", în sfârşit, la 4 februarie 1481, el le mulţumea din nou pentru ştirile pe care i le–au transmis despre Ţepeluş. La 5 septembrie 1485, Ali–Bei îl căuta cu disperare pe domnul Moldovei. Ştefan le trimite o iscoadă falsă, iar Aşik–Paşa Zade scria referitor la aceasta: „Încotro a plecat Ştefan, unde se află? Acel prins a vorbit aşa: Ştefan cel Mare a plecat şi s–a dus în vilaetul leşesc".

Tratativele din 1494 între Ioan Albert şi fraţii săi „în cel mai mare secret" au fost cunoscute însă de Ştefan. Avea iscoade şi în interior. Ca urmare, a putut lua măsuri drastice împotriva boierilor haini.

Grosimea zidurilor de la Curţile din Bacău, peste 1,20 metri, oferă un indiciu important. Clădirea avea cu siguranţă tainiţe. Nu erau simple vorbe că „pereţii trag cu urechea", în „zidurile groase ale clădirilor erau de obicei amenajate ascunzători speciale în care se ascundeau spioni pentru a asculta ce se discută în camere sau care serveau ca refugiu în caz de atac prin surprindere". Cu siguranţă că din beciurile curţii prin tunelul subteran ce a existat până în 1960, curtenii se puteau salva. Acest tunel, făcut din cărămizi aşezate „pe muchie", destul de înalte ca un om să le străbată în picioare, avea ca loc de ieşire pădurea ce se afla atunci pe locul unde este astăzi Liceul „Anghel Saligny".

Avem vreo descriere a acestor tainiţe de la Curtea de Bacău? Deocamdată, nu. Doar un model de comparaţie este ctitoria lui Duca–Vodă. Iată ce scria, în 1842, Alecu Russo:

„...Palatul în partea mijlocie cuprinde tainiţe întunecoase, iar sub acestea vin beciuri săpate în pământ. O scară de vreo 12 lespezi, strâmtă şi lipită de peretele dinafară a palatului, duce la un balcon de piatră, o altă uşă, rotundă, îngustă şi scurtă, dă pas într–o tindă boltită... în dreapta şi în stânga tindei, două

uşi dau intrare în două mici apartamente: cel din stânga cuprinde o sală destul de mare. Această sală servea pentru primiri şi sfaturi; ea comunica cu o cameră luminată prin două ferestre, tot spre ogradă, asemine boltită şi pardosită cu lespezi de cărămidă, în ungherul din fund, în dreapta, se vede o uşă mică, ce se crede a fi comunicat printr–o scăricică săpată în zid cu tainițele de dedesubt mai mici. Cea dintâi are două ferestre spre ogradă. A doua cameră, numită «odaia lui Vodă», primeşte lumina din partea oraşului Iaşi. în ungherul din fund, în dreapta camerei din fund, este o uşă foarte îngustă şi scurtă care se deschide în zidul dinspre ogradă. O scăricică săpată în acel zid şi luminată numai printr–o fereastră rotundă duce în o cameră numită «ietacul doamnei» şi care se găseşte sub «odaia lui Vodă». Această cameră misterioasă, puțin ridicată şi luminată prin două metereze, are în fund un soi de scobire în zid, care servea de vatră. Ferestrele ei privesc în partea Prutului. Aşadar, rândul de sus al palatului se compune din cinci camere, dintre care una tainică şi subaşezată. Iar intrarea în tainițe se găseşte peretele palatului care priveşte spre oraş.

O uşă mică, rotundă şi ridicată de la pământ ca de vreo doi coți, duce într–un feliu de tindă îngustă, în a cărui fund se deschide o vizuină ce are asemănare cu un cuptor de pitărie; nivelul ei e mai ridicat decât cel al tindei, în stânga se vede o cameră boltită, tupilată, întunecoasă, în al cărei colț, de–a stânga, se arată o gaură prin care de–abia încape omul, pentru ca să intre într–o altă cameră, asemine întocmită ca cea dintâi. Amândouă sunt zidite pe aceeaşi linie cu «ietacul doamnei". Unde au fost aceste tainițe? Las această întrebare pe seama arheologilor...

Secretele Bisericii „Precista”

Pare de necrezut, dar vestita Biserică „Precista” din Bacău a avut până în primul deceniu al secolului XX două turle! Iată povestea acestui vestit locaș de cult.

Pe la 1900: „Privită din partea de nord, are mai mult aspectul unei biserici părăsite, din cauza căderii tencuielii și a multor culori, în care predomină negrul, iar în partea de sud, peretele fiind mai ferit de furtuni, e într–o stare mai bună, iar în schimb plafonul de sub streașină e căzut, din cauza acoperișului strâmt, în curând se va resimți din cauza ploilor și bolta bisericii, oricât de rezistentă ar fi. Pe pereții interiori, aproape nu se mai distinge chipul sfinților, în multe părți sunt imposibil de reconstituit picturile și dacă se va lăsa așa, nu se va mai cunoaște nimic din ce a fost. O înfățișare nu tocmai plăcută îi dă bisericii și gardul ce împrejmuiește curtea, căci e putred și în multe părți căzut”.

Cum de a decăzut această construcție?

Biserica a fost târnosită la 1 ianuarie 1491. Pisania dăltuită în piatră glăsuiește: *„Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și*

cu săvârşirea Sfântului Duh, bine cinstitorul şi de Hristos iubitorul Alexandru Voievod a zidit acest hram întru numele Adormirii Precistei Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei şi s–a săvârşit în anul 6999, luna ianuarie 1". (Traducere făcută de N. Iorga) Aşadar, Alexandru şi cu tatăl său Ştefan vor asista la sfinţirea bisericii. Dar de ce chiar la început de an? Majoritatea bisericilor ridicate de Ştefan cel Mare se ridicau „planificat", adică începea construcţia lor în mai–iunie şi se termina în septembrie–octombrie. Astfel, bisericile Volovăţ (26 mai–14 septembrie 1497), din Milişăuţi (8 iunie–13 noiembrie 1487), „Sf. Gheorghe" din Hârlău (mai–octombrie 1492), „Sf. Ilie" (l mai–15 octombrie 1488). Timpul construcţiei era extrem de scurt pentru acea vreme, dar Ştefan ştia să mobilizeze importante forţe într–un singur punct. Nu–i de mirare că Cetatea Chiliei a fost făcută doar în câteva săptămâni, cu ajutorul a 800 meşteri zidari şi 17.000 de ajutoare. Dar „Precista" a fost „dată la cheie" în plină iarnă. Care să fie explicaţia? În primul rând, evenimentele vremii. Nori negri se rostogoleau asupra micii Ţări a Moldovei. Polonezii, gata de a interveni în treburile interne, turcii în expansiune, ruşii în creştere, ungurii cu ochii aţintiţi, muntenii gata de compromisuri şi ardelenii împinşi de la spate. Un singur gând îl făcea pe Ştefan să grăbească totul şi să treacă peste orice tradiţie. Acesta se numea urgenţă. Alexandru, vrednicul fiu, nu avea timp de ghiduşii, de viaţă patriarhală şi trebuia să treacă urgent la reorganizarea Ţării de Jos. Din nefericire, dispare prematur de pe scena ţării, chiar atunci când toată lumea îşi punea mai mult ca niciodată speranţa în el. Curţile Domneşti din Bacău, încet dar sigur, scad din importanţă. Aşa cum pe drept spune arheologul Al. Artimon, din 1517 ele rămân doar o amintire. Ce se întâmplă însă cu ctitoria „Precista"? La 1598, biserica funcţiona. „Eremia Movilă Voevod", deşi foarte ocupat cu nenumăratele şi încurcatele treburi ale domniei, găseşte timp şi pentru „Tetraevangheliarul de la Bacău" să–l restaureze. Acesta fusese dăruit chiar la sfinţirea bisericii de Alexandru: *„Cu bunăvoinţa Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, Io Alexandru*

Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul marelui Ștefan Voevod, a scris și a ferecat acest Tetraevangheliar bisericii sale care (este) în Bacău, casa preasfintei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria, cu mâna mult păcătosului diacon Theodor, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului Ștefan voevod, în anul al 35–lea al domniei lui, în anul 6999 (1491), luna aprilie 23". Cu siguranță, Tetraevangheliarul a fost scris și împodobit, „cu patru miniaturi" (două reproduceri se află în catalogul Expoziției din 1913 de la Moscova) de către diaconul Teodor Mărișescul. De la „Trei Ierarhi", a ajuns însă și un panaghiar, comandat tot de Alexandru: *„Io Alexandru Voevod, fiul lui Ștefan Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, a făcut acest panaghiar ca să stea în biserica din Bacău".* Pe acesta este înfățișată înălțarea lui Isus Hristos, iar „înăuntru este săpat un tropăi a acestuia".

Trec anii, iar de Curțile din Bacău și de biserica de aici nu se mai spune nimic. Aflat la Bacău, nici Dimitrie Cantemir, autorul „Descrierii Moldovei", nu scrie nimic de vechea ctitorie și cu atât mai puțin de curțile domnești. Totuși biserica funcționa.

În 1622, „Ion Alexandru voevod, fiul lui Ștefan voevod, domn al Țării Moldovei, înfrumusețea acest mormânt..., care s–a strămutat în vecinicile lăcașuri în anul 7130. E vorba de Ion Alexandru, fiul lui Ştefan Tomșa de la Tamași, Mihai Ciuteaci în 1656 are grijă de biserică și pune o lespede de piatră cu înscrisul: „Acest mormânt făcut și înfrumusețat de jupanul Mihail Ciuteaci postelnicul, jupânesei saîe, Maria. A răposat în zilele evlaviosului Vasile Voevod, în 7144, luna maiu". Acest Ciuteaci a fost restaurator, confirmat și de „Pomelnicul Ciuții" din 10 august 1840.

Lăsat în părăsire, ansamblul de la Precista devine loc de aprovizionare cu piatră pentru târgoveții băcăuani. Din „curți", vor rămâne doar fundațiile și beciul. Centrul activității băcăuane se mută spre zona actuală a Bisericii „Sf. Neculai", către strada Bacovia. În 1821, „Precista" era în câmp și lumea mergea cu frică la biserică de teama... lupilor!

În luna iunie, 29, 1801 este pusă în biserică o icoană: „Această sfântă icoană am făcut–o noi Sandu Sturdza dimpreună cu soția mea Soltana, pentru pomenirea noastră și pentru sufletele fiicei noastre Casandra", probabil, părinții viitorului domn Ioniță Sandu Sturdza. Un an mai târziu, o altă icoană este adusă aici: „Această sfântă icoană, am ferecat–o eu Soltana pâh cu banii din zestrea fiicei mele Casandra... și pentru aceasta a dat–o la sfânta mănăstire Precista la Bacău, ca să ste în tinda bisericii unde este și îngropată Casandra și cine ar muta–o de acolo la altă biserică sau într–alt loc să fie blăstămat de Sfânta «Precista» și de trei sute și optusprezece Sfinți părinți".

Prin Legea de împroprietărire de la 1864, „s–a dat acestei biserici din moșia Cremenea, fostă proprietate a bisericii, un loc arabil de 17 fălci (24 hectare sau 3457 m), situat în comuna vecină, Letea II Nouă". De bine, de rău, viața monahală continuă aici. Continuă și darurile: o icoană „Maica Domnului", cu înscrisul: „Această S( )tă icoană s–a făcut cu cheltuiala

robilor lui Dumnezeu Neculai, Ana, Kiraca, 1833, aprilie, 22, m. Zugrav". Peste 7 ani, „...o icoană s–au făcut cu cheltuiala d. Jupânesii Anii, soție lui Ioniță Anghel, Mihalache Zugravu, la anul 1840, ap. 16". O icoană veche este restaurată: „Acesta icoană fiind vechi, de la anii 7259 (1751) în zilele D. Mihai Cehan Racoviță V. V., acum a doua oară am zugrăvit–o eu cu cheltuiala d. Smaranda Soroianu cu soțul ei Vasile și fiicele d. Catinca și Marghioala, în oblăduirea dumnealui Grigorie G. G. V. V., la anul 1850, august 13, Zugrav". Treptat, treptat, biserica revine în atenție, chiar dacă în 1894 avea doar 375 enoriași. Până la secularizare, prin 1838, biserica „nu posedă astăzi de cât o mică casă veche", „după un plan urâtu cu ferestre mici și altele și mai mici", „cu 4 odăi mici sub dânsa o mică pivniță, părețiі partea de către apusu dărâmați"... și „o șură vechi" în care „șade cântărețu întâiu". Aici „au ținutu și ține vaci, viței, porci și altele, aceștia toate le pășuna în curtea bisericii, gunoiu și alte necurățenii, le scoate peste morminte și pe lângă toate aceștia mai dă și 2 odăiți cu chirie".

Noroc însă de „binefăcători". Cel mai important a fost așa cum glăsuiește pisania în grecește de la intrare: „Nilos, fiu prea vestit al muzelor mărețe, a construit cu mari osteneli un templu de o frumusețe rară și de o mare admirație a închegării, iar opera a ajuns la capăt, toți dorind pentru săvârșire, iar el primind cu bucurie însărcinarea lucrării, în luna august 1854". Tot el pune ca pardoseală piatră pătrată și deasupra cărămidă smălțuită „cum fusese în vechime", așa cum o va găsi și preotul Atanasiu în 1890, „cărămizi smălțuite așezate pe muche", el punând podea de scânduri. Tot el plătește și zugrăvirea bisericii. În rândul „făcătorilor de bine" se situează și „arhimandritul Veniamin", care face „îmbunătățiri radicale", printre care și „turnul de lemn, așezat deasupra porții, la intrare". Lângă biserică, este „un loc însă în întindere de vreo 5.757 mp, unde s–o îngropat morții până la înființarea cimitirului actual", „vreo 100 morți".

Alexandru, arendașul moșiei Cremenea, se implică și el, dar „anume ce îmbunătățiri a făcut, n–am putut afla", no-

tează preotul Th. Zotta, ca și „Constantin, Constantin și Z.N.", dar despre care „nu se găsește niciun indiciu", fiind pomeniți la fiecare „slujbă". În 1871, biserica este prădată cumplit, „iconomul Gheorghe Albu (1848–1885), „a completat multe lipsuri" și Iosef Cozner aurește crucile de fier". În 1892, „vreo câteva intrări particulare dădeau în curtea bisericii", așa că s–a împrejmuit, iar peste doi ani de zile Gheorghe Atanasiu „face rnai multe reparațiuni", până atunci, „de la 1 martie 1885 până în 1887", executându–se „mici cârpeli". Anul 1881 este foarte important. Moșia Cremenea se împarte și ia ființă satul Domnița Maria (cartierele Orizont și Tic–Tac de astăzi), sat care la 12 martie 1936, prin semnătura primarului Constantin Zlotescu, va fi încorporat Bacăului, pentru că așa cum se preciza atunci „crează pentru viitor perspective certe ale dezvoltării municipiului". Prin 1893 „se repară și revopsește acoperișul, în 1895 s–a tencuit cu ciment soclul bisericii până la înălțimea de un metru, s–a nivelat și s–a plantat aleea, „ca din 1906 până astăzi (1910), nu s–a mai făcut nimic". Cât despre „obiectele de valoare, mai ales din trecut și care să ne reamintească pietatea și dăruirea strămoșilor noștri..., nu se mai găsesc!" Începând din anul 1911 „Precista" intră în atenția restauratorilor, astfel că în anul 1933 s–a terminat restaurarea acestui „important monument istoric de către Comisiunea Monumentelor Istorice, desființându–se pridvorul, turla din față (clopotnița) care a fost adaus și turnul de la mijloc refăcut în formă octogonală". Tot acum se restaurează și pictura de către Constantin Ionescu, „sfințirea având loc la 8 octombrie 1933, în prezența Episcopului Lucian Triteanul al Romanului". Abia în 1966 pictorii Gheorghe Ciobanu și Gheorghe Trășculescu fac sondaje pentru a regăsi pictura veche, în lipsa acesteia, o nouă pictură va fi executată de Arutin Avachian, care va rezista până în 1981, când din nou va fi pictată biserica.

Știți de ce „Precista" are o rezonanță aparte? Pentru că, în pereții ei s–au păstrat vestitele „oale de rezonanță".

Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, otrăvit?

1 ianuarie 1491, Curţile Domneşti din Bacău. Aici îşi face apariţia un cortegiu extraordinar, cum nu mai văzuse Bacăul până atunci, în frunte, călare, însuşi nebiruitul Vodă Ştefan, îl are alături „pe preaiubitul său fiu", Alexandru, îi urmară marii boieri, portarul Sucevei, Luca Arbore, ceainicul Moghilă, stolnicul Frunteş, postelnicul Cozma Şarpe, vornicul Giurgea Doh. La mică distanţă îşi face apariţia suita Mariei Asanina Paleologhina, „doamna Moldovlahiei", soţia lui Alexandru. Curţile din Bacău se aflau într–o mică insulă făcută de braţele Bistriţei şi Negelului. Odinioară, pe acest loc se ridicase curtea domnească a lui Petru al II–lea. Erau câteva clădiri protejate de o palisadă de lemn şi pământ. În aceste curţi din „Târgul de jos", fiul lui Alexandru cel Bun, Ştefan, va sta de la începutul anului 1443 până la 5 aprilie 1445 şi vor da „cărţi domneşti". Într–adevăr, în acest perimetru, arheologul Alexandru Artimon a scos la iveală o aşezare medievală datând de la sfârşitul secolului al XIV–lea şi prima jumătate a secolului al XV–lea. S–au dezvelit „cinci locuinţe cu un inventar compus din căni, ca-

pace, oale, opaițe din ceramică similară cu cele de la Suceava, Baia și Tg. Trotuș". În schimb, nu s–au găsit niciun fel de urme ale unor construcții care să fi servit drept curte domnească. De ce au dispărut acestea? O ipoteză este aceea că Ștefan cel Mare, când a ridicat noua curte domnească, a poruncit ca locul să fie „răzuit". Este de presupus însă că aceste curți să fi fost pe locul actualei catedrale „Sf. Nicoîae". Aici a fost descoperit un gros de la 1433 și fragmente ceramice medievale, de către Al. Artimon. Locuința Voievodului și a soției se afla în fața altarului bisericii, dedesubt fiind un beci ale cărui urme se păstrează și astăzi. Ștefan se îngrijise ca lui Alexandru să nu–i lipsească confortul, în încăperi se aflau salbe cu plăci de ceramică decorate cu motive antropomorfe, zoomorfe și heraldice, covoare orientale, lavițe asemănătoare celor țărănești pe lângă pereți și acoperite cu perne moi, brodate cu fir. Pe mese acoperite cu fețe cu broderii complicate se aflau sfeșnice pentru lumânări din argint aurit, talere pentru gustări reci și calde, tipsii, ibrice din argint realizate la Brașov, linguri mari cu sidef, pocale mari și mici din argint, solnițe din argint cizelat, vase de faianță și lighene pentru spălatul mâinilor. Perechea Voievodală era apărată de

ziduri puternice din piatră, cu creneluri pe care vegheau străji. Dintr–un turn se putea urmări orice mișcare a dușmanilor. Un tunel secret din cărămidă „pe muche" făcea posibilă salvarea în caz de asediu. Acum, la 1 ianuarie, se făcu târnosirea bisericii ridicate doar în șase luni de zile, în prezența unui întreg sobor de preoți. Alexandru primise titlul de Voievod doar cu un an înainte, tatăl său încredințându–i misiunea de a asigura buna funcționare administrativă, dar mai ales militară. Tatăl său nu–l pusese aici doar din întâmplare. La vârsta majoratului, Alexandru avea deja experiență în lupte, participând alături de tatăl său în 1476 la bătălia de la Războieni, Valea Albă şi în 1481 la lupta de la Râmnic. Dovedește reale calități de conducători de oști, fiind cu siguranță cel mai potrivit urmaș ia tronul Moldovei. În 1492, Ștefan îl trimite pe Alexandru cu 5.000 de oameni într–o expediție alături de oastea sultanului. Anul următor, Alexandru, tot singur, va conduce două incursiuni moldovenești în Polonia și în 1494 este din nou la Bacău. Pune o lespede funerară deasupra unui mormânt făcut chiar în ctitoria sa, „Precista".

Alexandru împlinește 35 de ani în 1496. E în floarea vârstei şi a maturității. Toate speranțele se îndreaptă spre el. E 26 iulie. Pe poarta Cetății Sucevei, un călăreț pătrunde ca vijelia. Descalecă şi urcă în mare grabă scările de piatră spre încăperile domnești. Cere să fie primit de îndată de domn. Chipul lui înspăimântat nu prevedea vreo veste bună. E introdus la Ștefan. Aruncându–se la picioarele acestuia, oșteanul cu vocea tremurândă abia reușește să spună:

– Măria ta! Nenorocul mă face să vă aduc vestea cea mai rea...

– Au năvălit turcii? Tătarii?

– E mai rea decât dacă ar fi năvălit toți dușmanii Moldovei.

– Spune odată!

– A murit Voievodul Alexandru!

Oricât de încercat oștean era, Ștefan nu poate să nu–și șteargă lacrimile de pe obraji. Alexandru, preaiubitul său fiu, mort la 35 de ani! Desigur se puneau întrebările: unde și când și de ce a murit Alexandru?

În anul 1494, Alexandru era la Bacău. În ctitoria sa de pe malul Bistriței, dă ordin să se pună o lespede pe mormântul unei persoane foarte apropiate. Din ianuarie până în 26 iulie, Alexandru cu siguranță a fost în Bacău. În toată această perioadă n–a fost război, deși deasupra chipului său pictat și refăcut mai târziu de la mănăstirea Bistrița este inscripția: „Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan Voievod, care a murit la oaste."

Să fi murit zălog la Constantinopol? Nu, pentru că și soția sa, după un document din 1538, spune că acesta era în Moldova și cu siguranță la Bacău, la adăpostul zidurilor crenelate de aici. Avea Alexandru dușmani? Rivali la domnie? Credem că da. Nu–i de mirare că soția sa, Maria, deși era însărcinată, plecă sau a fost nevoită să plece la Constantinopol, unde îl naște pe viitorul Ștefan Lăcustă. Cu siguranță la Bacău a fost organizat un complot care a reușit să–l suprime pe Alexandru. Cine l–a organizat și cine a fost mâna criminală, nu putem ști. Probabil că dușmanii erau așa de periculoși, încât Alexandru nu e îngropat, conform obiceiului, în biserica „Precista" din Bacău, ctitorie a sa. „Cronica moldovenească" relatează că el a fost „îngropat lângă străbunicul său Alexandru Voievod, la Mănăstirea Bistrița".

Așadar, complot la Bacău de o violență și dimensiune greu de prevăzut. Dispariția lui Alexandru și plecarea Mariei, soția sa, au încheiat lista capetelor încoronate Ia Curtea Domnească din Bacău. Treptat, treptat, acestea își pierd din importanță, astfel că în 1538 ea dispăru din peisajul băcăuan. Au rămas însă întrebări care nici acum nu și–au găsit răspuns...

Ştefan cel Mare şi o hartă cu 16 semne

Ştefan cel Mare dăruieşte în anul 1498 Mănăstirii Bistriţa „pentru pomenirea fiului său Alexandru" (când se împlineau doi ani de la moarte – 1496), o vie la Călugăra, lângă Bacău „până la viile ungureanului, cu un schit, unde petrecuse călugărul Teofan şi cu Prisacă, cu un loc ce este în Bacău, de cea parte, a Sfintei Mănăstiri Bistriţa. Acest loc începe hotarul de la un frasin ce–i lângă varniţă (velniţă) de la Pârâul Călugărului la munte, de la un stejar la drumul de vale, la Piscul lui Bran, la vârful dealului, la Rătăuani şi cu toate obârşiile pâraielor Călugării până la Pârâul Călugării, apoi la câmp 12 pământuri din gios de drumul Călugării, cu tot venitul".

Peste 321 de ani, în 1819 inginerul austriac Kuhnel îndeplineşte porunca domnitorului Calimachi de a alcătui harta Bacăului. El o va intitula „Arătarea sămnelor, a locurilor care s–au arătat cu numele lor pe hartă:

„1. Vămiţa
2. Chilia lui Bratu
3. Fântâna lui Tofan unde este drumul Huşilor

4. Dealul Săbăoanilor
5. Piscul Călugărilor
6. Piscul lui Bran
7. Douăsprezece pământuri a mănăstirii Bistriței
8. Viile Ungurenilor
9. Viile băcăuanilor
10. Vadul beiului
11. Beci domnesc
12. Vadul la drumul Ketrii (P. Neamț)
13. Sînorie
14. Muntele Sărăției
15. Dealul Ursoaiei
16. Dealul Mare".

Uluitor, din cele „16 sămni", 6 sunt cuprinse și în documentul de la Ștefan cel Mare. Ce surse a folosit inginerul Kuhnel? Firește, mai întâi toponimia locului. Dar în trei secole și jumătate acesta s–a putut schimba. Să fi folosit el o hartă veche? După cum se știe, prima hartă a Moldovei și care cuprinde și Bacăul datează din 1714, fiind alcătuită de Dimitrie Cantemir. O a doua hartă a Moldovei, „Gheniki harta Moldovias", se tipărește la Viena abia în 1797. Dar nici una, nici alta nu cuprinde aceste denumiri.

Să fi folosit Kuhnel o hartă a Bacăului chiar din timpul lui Ștefan?

Lupta de Ia trecătoarea Oituzului

De pe cea mai înaltă culme a pasului Oituz (azi 863 m), iscoadele trimise de Ştefan urmăreau înmărmurite cum spre ei se îndreaptă un adevărat râu de fier. Era armata înzăuată a Ungariei, condusă de Matei Corvin. Este 11 noiembrie, când deja începuse să cadă zăpada. În mijlocul acestui torent ce şerpuia pe drumul de munte se afla însuşi regele Matei Corvin, înconjurat de încercaţii săi veterani, ostaşi călîţi în nenumărate lupte, îl are alături pe condotierul Jan Giskra, comandantul direct al întregii armate, care cuprindea 40.000 soldaţi şi o puternică artilerie. Plecaseră din Cluj la 28 septembrie 1467, „încet şi prudent". La 2 noiembrie ajunseseră în Sighişoara, luând drumul Braşovului. Ajuns în oraş, „a ordonat confiscarea proprietăţilor participanţilor la răscoala din august", când printr–o proclamaţie se cerea alegerea unui „nou crai". Matei ştia prea bine că de aceasta nu era străin Ştefan.

Negru de supărare, regele căută să–şi justifice campania împotriva domnitorului Moldovei, spunându–i lui Giskra:

– Ștefan și–a încălcat promisiunile și–i ocrotea pe exilații noștri. Ducea mereu din regatul nostru... prăzi în oameni și avuții. Mai mult, nu voia să ceară iertare pentru răutățile săvârșite. N–am năvălit după instigația nimănui altuia decât a lui Ștefan. Nu merită oare să fie pedepsit?

Regele maghiar era hotărât de data aceasta să termine cu Ștefan. Nu–l avea la inimă din 1459, când el îl susținuse pe Frederic al III–lea de Habsburg la tronul Ungariei. Ducea „în bagajele sale" doi pretendenți la tronul Moldovei, pe Petru Aron și pe Berindei. Matei Corvin chiar îi ceruse în scris Voievodului Sebastian Rozgony să–l trimită la Buda pe Petru Aron, cu promisiunea că–l va ajuta să recucerească tronul. Tot la supărarea regelui se va adăuga anexarea Chiliei la Moldova, „socotită ca o insultă gravă, un act de agresiune împotriva regatului său și o lovitură grea dată comerțului făcut de părțile răsăritene ale Ungariei". Ca urmare, „poruncise orașelor din Transilvania, precum și secuilor, să oprească exportul de arme".

Ștefan însă n–a așteptat să–i bată dușmanul în ușă. Aflase cu mult timp înainte de intențiile maghiare, știind că va fi atacat. De la cine să ceară ajutor? Trimite soli la regele polon, Cazimir al IV–lea, căruia i se spune că „turcii și ungurii, ca să–l poată îndepărta de poloni, i–au promis milă și cinste", dar el a refuzat. Regele ascultă, dar nu prea avea încredere în domnitorul moldovean, fiind „defăimat de logofătul Mihul". Totuși, dă „dispoziții dregătorilor poloni de la graniță ca Ștefan să fie ajutat, dar aceștia n–au ținut seama de ordinul său". Cât despre soldații promiși, Ștefan n–a zărit nici unul. Rămânea să se apere singur. Trimite câteva detașamente la pasul Oituz, loc de pătrundere din Transilvania în Moldova a oastei maghiare. Blochează cu trunchiuri de copac și stânci intrarea, iar de pe înălțimi pândesc arcașii cu săgeți, ostași gata să prăvălească bolovani asupra invadatorilor. Probabil pe data de 11 noiembrie, primele rânduri ale oștii lui Matei Corvin s–au apropiat de trecătoare. Nu pot înainta. Au loc lupte teribile, Matei Corvin, ca să–și deschidă calea, folosește „focul și sabia". De pe culme

moldovenii îi împresoară cu mii de săgeți sau bolovani rostogoliți, care zdrobesc caii și călărețiii. Ca să facă o breșă, regele maghiar folosește „focul" tunurilor, apoi atacul pedestrimii. Două zile au fost ținuți în loc maghiarii. Răzbind apărarea românească, furioși, ei ajung la 13 noiembrie în Trotuș. Răzbunarea e cumplită. Localitatea e lăsată în urmă în flăcări. Pe unde trecea, oastea regală „prăda țara, nimicind și arzând cu cruzime, prefăcând în cenușă orașele și satele", „necinstind", cum avea să scrie domnitorul Ștefan, „bisericile, dedându–se la nelegiuiri... pe care nu le–au săvârșit nici păgânii, nici turcii, nici tătarii...". Nici ostașii moldoveni nu–i iertau, atacând, „pas cu pas", „în câmp, la râuri și unde a fost posibil". Apăreau moldovenii pe neașteptate „din locuri ascunse și pline de curse". Când ultimul soldat a trecut pasul Oituz, Matei constată că armata sa are tăiate legăturile cu Transilvania. La 19 noiembrie, iată–l pe Matei Corvin în târgul Bacăului. Mica așezare „a avut soarta Trotușului". Locuitorii vor fi trecuți în mare parte prin sabie, iar „tăciunarii regali", adică oamenii specializați în a da foc așezărilor, au lăsat în urma lor doar foc și cenușă. De la Bacău, dar și din alte așezări, maghiarii duceau o pradă „nespus de mare", constând în „vite, oi, cai, dar și în locuitori". Zece zile vor ține atrocitățile. La 7 decembrie, regele Ungariei intră în Roman, pe care–l transformă în scrum. Se va îndrepta apoi spre Baia, unde nu știa că–l așteptă dezastrul *.

---

* **Notă:** Peste secole, Oituzul, denumire veche tătărească *(aktuz = sare albă),* avea să cunoască alte fapte de glorie. Între 28 septembrie și 14 octombrie 1916, Divizia a XV–a română condusă de Eremia Grigorescu a înfrânt o ofensivă germană. Între 28 octombrie și 2 noiembrie 1916, va fi zdrobită o ofensivă austro–ungară, iar între 26 iulie și 21 august 1917, trei divizii românești vor opri ofensiva germană.

„Dumbrava Roşie” de la Bacău

Planul secret al regelui polonez Ioan Albert din 1494 prevedea nici mai mult, nici mai puțin, așa cum scria cronicarul Ion Miechowski, decât „desființarea statului Moldovei”. Dar cum să–l înșeli pe Ștefan, considerat „vulpe șireată”?

Prefăcutul rege răspândi zvonul că va face o expediție contra turcilor. În întreg regatul începură pregătiri militare de amploare. Ștefan însă află şi ia măsuri corespunzătoare. Nu toată șleahta polonă a fost de acord cu această expediție, mulți nobili polonezi îndoindu–se de succesul ei. Ioan Albert nu cedează, reușind să păcălească şi pe marele maestru Johan von Tieffen al Ordinului Cavalerilor teutoni. Regele Ioan Albert nu ascultă de nimeni. În noaptea de 7 spre 8 august, armata sa, cuprinzând poate 120.000 de ostaşi şi o artilerie extrem de puternică, având 200 de tunuri, se îndreptă spre Suceava, atacând apoi cetatea de scaun. Asediul a durat trei săptămâni, soldându–se cu pierderi grele de partea polonilor, fiind amenințați şi cu foametea. Nemulțumirile ostaşilor,

molimile izbucnite în rândul lor şi chiar îmbolnăvirea regelui Ioan Albert au făcut ca acesta să înceapă tratative de pace cu Ştefan, prin intermediul lui Bartolomeu Dragfi.

„Letopiseţul anonim" consemna: „Birtoc (Bartolomeu Dragfi) a rugat pe domn ca să se împace cu craiul leşesc şi Ştefan Voievod cu greu i–a făcut voia lui pentru pace. Şi apoi Birtoc a trimis solii lui la crai şi s–a împăcat, dar în aşa chip ca el şi oastea să se întoarcă pe aceeaşi cale, pe unde a venit". Dar polonezii una au spus, alta au făcut. În „Letopiseţul anonim", avem o informare aproape completă a evenimentelor ce s–au derulat:

„Joi, 19 octombrie, s–a întors craiul leşesc şi nu a pornit pe aceeaşi cale pe care venise, ci pe altă cale, pe unde era ţara întreagă. Deci s–a mâniat Ştefan Voievod şi a alergat pe urmele lui, cu oştenii săi şi cu două mii de turci şi i–a ajuns la marginea făgetului Cosminului... şi i–a gonit prin făgetul Cosminului, omorându–i şi tăindu–i. Şi a fost măcel mare între Ieşi şi armele moldoveneşti. Şi au fost luate toate schiptrele crăieşti şi au căzut acolo multă oaste şi toate tunurile cele mari cu care bătuseră Cetatea Sucevei au fost luate atunci şi altele mici şi mai mici, multe, pe care nu este cu putinţă a le înşira. Iar însuşi craiul cu oştenii s–au adunat într–o tabără formată în satul Cosmin şi de acolo au venit la Cernăuţi". Pierderile poloneze sunt mari, peste 11.000 de morţi, dintre care 5.000 de nobili, cronicarul Ioachim Cureus scriind că „oastea polonă a fost măcelărită sau făcută prizonieră, Moldova fiind considerată ca mormântul oastei polone".

O pradă imensă încăpu pe mâinile moldovenilor, distrugând sau capturând peste 6.000 de care. Totodată au fost făcuţi o mulţime de prizonieri, aproximativ 20.000 de oameni. Cu aceştia începe însă şi povestea Dumbrăvii Roşii.

Cum a apărut ea?

Despre „Dumbrava Roşie", niciun letopiseţ contemporan nu aminteşte nimic. Cel care scrie primul este Grigore Ureche,

care ar fi avut la îndemână „Letopisețul nostru", atribuit lui Eustatie Logofătul, arătând că „au pus Ştefan Vodă de au arat cu leşii pe o culme de deal la Botoşani şi s–au făcut dumbravă mare de este până azi copaci mari". Miron Costin însă nu pomeneşte nimic de ea, ceea ce–l face pe Ion Neculce să se mire. El scrie în „O samă de cuvinte":

„Au făcut dumbrăvi, pentru pomenire, ca să nu se mai acolisească de Moldova: Dumbrava Roşie la Botoşani şi Dumbrava Roşie la Cotnar şi Dumbrava Roşie, mai gios de Roman". Tot el adăuga: „Şi aşa vorbescu oamenii că, când au fost avându cu dânşii, cu leşii, i–au fost împungându cu strămutările, ca pe boi, să tragă. Iară ei se rugă să nu–i împungă, ci să–i bată cu biciuşcile, iară când îi băteau cu biciuşcile, ei se ruga să–i împungă".

Ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir abordează şi el această temă. După el, pădurea de stejar de lângă Cotnari „a fost creată nu de natură, ci de mâna omului. Pe vremea lui Ştefan cel Mare era acolo un câmp foarte mare care se întindea în toate părţile, când polonii cu o armată foarte mare îşi făcuseră aici tabăra. Ştefan cel Mare, atacându–i, i–a zdrobit şi i–a pus pe fugă luându–le tabăra, pe mulţi i–a tăiat şi a luat mai mult de douăzeci de mii de captivi, în cea mai mare parte nobili. În schimbul lor, regele Poloniei a promis o mare sumă, dar Ştefan n–a voit să primească, pentru că nu bani căuta el, ci voia să–şi ridice un trofeu care să vestească şi secolelor viitoare victoriile lui. În acest scop punându–i pe toţi la plug, a arat acel câmp, lung de două mile şi lat de o milă în care se dăduse bătălia şi l–a semănat cu ghindă..., din care s–au înălţat păduri atât de mari şi frumoase. Moldovenii le zic Dumbrava Roşie, fiindcă au fost udate cu sânge polon". Tot el adăuga că Ştefan cel Mare a făcut cu polonii dumbrăvile de la Cotnar şi Botoşani.

Profesorul I. Minea susţinea ideea că „probabil lupta de la Dumbrava Roşie şi lupta din Codrul Cosminului e aceeaşi". Dar tot el credea că „Ştefan cel Mare, după dezastrul polon din Moldova, a dat boierilor prizonieri poloni, cu care au arat şi semănat de au ieşit răzleţite în Moldova mai multe Dumbrăvi roşii".

O „Dumbravă Roşie" şi la Bacău?

La 15 mai 1418, Alexandru cel Bun întăreşte lui Văscan şi tovarăşilor săi „satul Șerbeşti, la Dumbravă, unde le sunt casele cu toate hotarele sale cele vechi" (D.R.M.A.T., nr. 44). Se admite, că sate!e cu hotarele „din vechi" au existența antedocumentară de circa 100 de ani. Aceeaşi dumbravă, în hotărnicia Iteştilor, din 1817, se numeşte Dumbrava Roşie. Hotarul vechiului sat Iteşti (azi numit Brad) mergea spre răsărit, pe muchia dealului, prin Dumbrava Roşie, prin capul moşiei Bogdana Mănăstirească *(Uricarul,* vol. XX, p. 384–389). Cu ocazia unui proces între răzeşii de Bereşti şi Pădureni cu proprietarii moşiei Șerbeşti, se menționează „Drumul mare", prin Dumbrava Roşie, care drum mergea „la Ocnă, la Odobeşti", şi „la Bacău, din vechime" (Gh. Ungureanu, *„Un document inedit de la Alexandru cei Bun"* în Rev. arhivelor, nr. 2/1967, p. 343–344).

Pentru cine cunoaşte situația geografică din aceste părți, nu există îndoială că Dumbrava Roşie „de mai gios de Roman" este aceea dintre Iteşti şi Şerbeşti, Bacău.

Despre „Dumbrava Roşie", va scrie şi Vasile Alecsandri „un poem istoric", dar şi istoria expediției polone în Moldova. Iată ce consemna el:

„Regele Albert, după învoirea ce făcuse cu fraţii săi, regele Ungariei şi ducele Litvaniei, în conferința de la Leutschau, cercând a–şi împlini gândul asupra domnului Ştefan a Moldovei (conferință în care se dezbătu despre stârpirea românilor: *Super extirpatione Valachi),* chemă la arme toată Polonia, Galiția, Mazovia, pe Ioan de Tiffen, magisterul Prusiei, iar mai ales pe Alexandru, ducele Litvaniei, cu toată nobilimea litvană. Deci cu multă oaste de mercenari pedeştri şi călăreți el plecă de Ia Leopol spre Moldova la 26 iunie. Acea nefericită espediție fu preaînaintată de următoarele pronosticuri. Două sute de boi, apucându–i un vârtej înfricoşat ia ieşirea din Leopol, se împrăştiară în toate părțile; unii căzură în şanțurile suburbiei, iar ceilalți cu greu se putură găsi şi aduna. Când regele trecea

un râuleț, calul său de mână se poticni și se înecă. Un oarecare Sropski, nobil de neam, dar cam nebun, de mai multe ori strigă în Leopol cu spaimă, prevestind pieirea polonilor. Fulgerul, căzând asupra taberei, ucise pe un nobil și 12 cai. Preotul, servind dinaintea regelui, scăpă gios sfintele taine...

Și, cu toate aceste înspăimântătoare întâmplări, departe de a să lăsa de păcate, oastea petrecea în libertate cu muieri, și însuși șefii, nu numai noaptea, dar chiar și la lumina zilei, se desfătau în baie și în beție, dismierdându–se în brațele femeilor.

Creslau Curozwanski, nobil de Roza, decan de Cracovia, și Padlowski de Przytyk, castelanul Radomiei, au fost trimiși soli cătră Ștefan Vodă, pentru ca să ceară libera trecere prin țară a oastei leșești, cercând a–l înșela că expediția lui Albert ar fi menită în contra turcilor. Asemine misie au avut și Matei Lonzinsli, episcopul Cameniței.

Albert începu războiul asediind și bombardând Suceava, însă nu reuși a lua orașul, ci perdu multă oaste și timp în zadar. Oastea leșească se retrase prin codrii Bucovinei, având în mijloc pe regele bolnav și dus pe un leagăn; însă acolo moldovenii, ascunși între copaci, se izbiră ca lupii asupra leșilor și

le făcură multă stricăciune. Periră atunci mulți din neamul lui Toporski (unul din cele mai vechi din Polonia), doi Tenczynski, Nicolai, palatinul Galiției şi Gabriel de Moravița etc.

Tot atunci un contigent de cruciați prusieni, urmând după armata regală, fură atacați de hatmanul Boldur, risipiți şi câți scăpară de moarte fură robiți.

Acea oaste regală, în care se aflau magnații Poloniei, fu rău vătămată de oamenii lui Ștefan."

Matei Miechovski zice: „O! Ștefan, bărbat triumfal şi victorios, care biruişi pe toți regii înveninați! O! om fericit, care te bucurași de toate darurile pe care natura le dă altora numai în părți, unii fiind înțelepți cu viclenie, alții viteji cu sublima virtute a dreptății, alții iar norocoşi contra dușmanilor, tu singur le avuşi hărăzite ție toate deodată: just, prevăzător, viclean, biruitor asupra tuturor adversarilor! Nu degeaba cată a fi numărat printre eroii secolului nostru!" etc. (Arhiva istorică a României).

Aceste fapte sunt relatate de Matei Miechovski în istoria lui Ștefan Vodă; iar prințul D. Cantemir, adeverind legenda poporală, zice: „Ștefan V., prințul Moldovei, bătând oastea leşească la Cotnar, unde creşte vinul cel lăudat, cu totul o au stins; numai 15.000 au prins vii, pre carii i–au pus în jug şi i–au silit de au arat în lung două mile, în lat o milă de pământ, în care arătură tot prin leşii aceia au sămănat două păduri ce şi până astăzi se numesc, de poloni, Bucovina, iar de moldoveni, Dumbrava Roşie sau păduri roşii, pentru că s–au sămănat şi sădit cu sânge leşesc:

«Pe timpul bărbăției au prins Ștefan cel Mare o oaste de năvală şi–au pus–o ca să are, iar în pământul negru, cu sânge amestecat, spre lungă pomenire el ghindă au semănat!»"

Enigma de la Lunca Mare

Începutul lunii mai, leat 1481, Lunca Mare din ținutul Bacăului. Primele raze de soare se revărsară asupra albiei Siretului. Ca un abur, ceața se risipi ușor, dezvăluind o imagine neobișnuită. Nemișcate, gata de luptă, se aflau rânduite o oaste turcească și una muntenească. Liniștea dimineții era tulburată din când în când doar de nechezatul cailor. Călare, având o mână sprijinită de garda iataganului și cealaltă deasupra ochilor, căutând în zare, se afla comandantul turc, Ali–Bey. Alături de el, cu neliniște în suflet, se afla domnul Munteniei, Basarab Țepeluș.

– Iată–i!, strigă turcul.

Nu departe, împânzind dealurile, își făcu apariția mult temuta oaste moldovenească. Era așa de aproape încât se puteau distinge steagurile. Cei doi știau că moldovenii erau conduși de însuși Ștefan Vodă. Ali–Bey tocmai se pregătea să dea semnalul de atac, când un călăreț cu calul în spume se îndreaptă spre el. Din tolba prăfuită, el scoase o scrisoare pecetluită pe care o înmâna conducătorului turc. Ali–Bey

rupse sigiliul şi citi mesajul. Rămase fără grai. Se îndreptă apoi spre domnul Munteniei, căruia îi şopti vestea la ureche. Acesta apucă să spună doar „Doamne!" Apoi, comandantul turc chemă paşalele, cărora le dădu o poruncă incredibilă: părăsirea locului de luptă şi întoarcerea spre casă. Un lucru de necrezut se petrecu însă şi în tabăra moldoveană. Necruțătorul Ştefan lăsă cele două oşti să plece fără a le ataca! Firește, întrebarea este: ce fapt extraordinar s–a petrecut atunci pe malul Siretului, la Lunca Mare?

Pentru a găsi răspunsul, să ne întoarcem în timp, în anul 1477. „Ştefan, Voievodul Moldovei, bărbat mare la suflet, cum îl numește Jan Dlugosz, pe la Sf. Martin (11 noiembrie), a intrat în Țara Românească, instaurându–l ca domn pe Basarab Țepeluș. Ştefan dorea în acest fel să–şi asigure liniştea din această parte, cu convingerea că domnul pus de el îi va fi loial. N–a fost să fie aşa! Nici n–a ajuns bine acasă domnul Moldovei, că la 19 iunie 1478, Țepeluș s–a şi închinat la turci. Mai mult, era să–l lase şi fără sprijinul lui Matei Corvin, făcând–o pe mediatorul între turci şi unguri. La auzul acestor veşti, supărarea lui fu într–adevăr mare. Furios, la 15 martie 1480, el îşi trimite oamenii în Țara Românească". Din nefericire, unii boieri munteni nici n–au vrut să audă de Mircea.

Cum să nu se facă Ştefan negru de furie, când primi răspunsul lor: „Ai tu, Ştefane Voievod, oare omenire, ai tu minte, ai tu creieri, de–ți prăpădeşti cerneala şi hârtia pentru un copil de curvă, fiul Călțunei, şi de zici că–ți este fiu? Dacă ți–e fiu şi vrei să–i faci bine, atunci lasă–l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mama sa ia–o să–ți fie doamnă, cum au ținut–o în țara noastră toți pescarii din Brăila!"

Replica lui nu s–a lăsat prea mult aşteptată. Pătrunde fulgerător în Țara Românească, face praf oastea munteneasca, cu toate că era sprijinită de „o puternică oaste turcească"! Cad la 8.000 de turci, iar din toată oastea munteană scapă prin fugă strașnică doar Basarab Țepeluș cu patru oameni! Rând pe rând, cucerește toate cetățile ocupate de turci la Dunăre. Apoi,

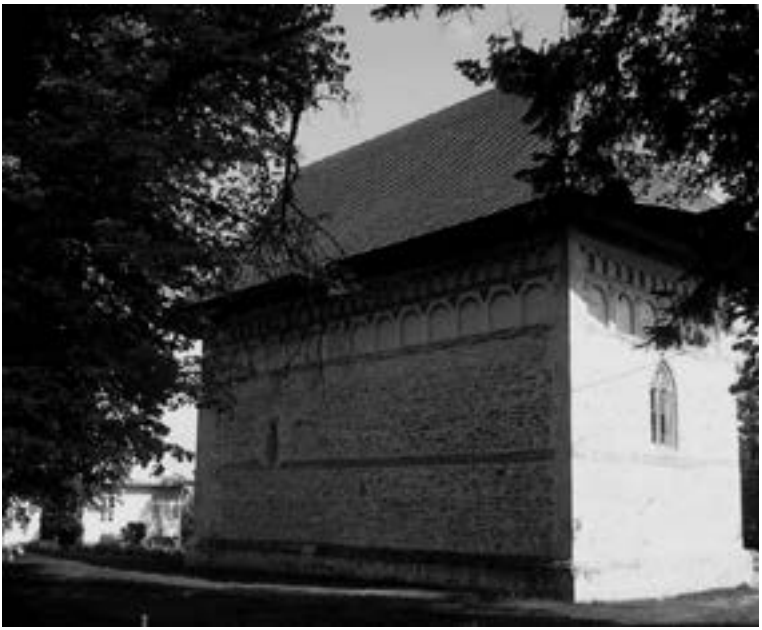

adună pe puținii boieri munteni și–l pune pe tron pe protejatul lui, Mircea. Satisfăcut, Ştefan se întoarce la Suceava, N–apucă bine să–și savureze victoria, că din Țara Românească îi vine vestea că Basarab Țepeluș l–a înlăturat pe Mircea Vodă, cu ajutor turcesc. Îndrăzneț, Țepeluș își face planul să atace pe Ștefan chiar la el acasă. Singur, n–avea nicio șansă. Apelează din nou tot la turci. Aly–Bey, comandantul însă nu voia să se bage într–o aventură care să se termine prost. Atunci, domnul Munteniei apelează la argumentul forte: banii. Va scrie chiar el că „destui am cheltuit cu Ali–Bey de l–am întors împotriva Moldovei". Turcul însă nu era un necunoscător în luptele cu moldovenii. Abia la 25 aprilie 1481, după o amplă pregătire, și după ce Țepeluș întărise 6 serii de fortificații, pătrunde în Moldova. Ostile turco–muntene pradă totul, urmând cursul Siretului, ajungând până la Lunca Mare, Bacău, când în față i–a ieșit Ștefan. Acum se știe ce veste i–a comunicat Ali–Bey domnitorului muntean și de ce au făcut cale întoarsă.

La doar 52 de ani, Mehmed al II–lea murise de apoplexie în ziua de 3 mai, în tabăra de la Hunkîr Cayri (Pajiștea Sultanului), așezată între Maltepe și Getze, în expediția contra mamelucilor pentru cucerirea Siriei și, desigur, a Egiptului. De ce nu i–a atacat pe invadatori la intrarea în Moldova, așa cum obișnuia? Se pare că evenimentele l–au surprins nepregătit. De aceea, nu va urmări acum nici retragerea celor două armate. Dar Ștefan nu era plămădit din aluatul celor care se mulțumesc că au scăpat de luptă, își pune la punct oștirea și intră în Țara Românească, înaintând până la Râmnic. Aici, l–a învins pe „Țepeluș Voievod cu toată oastea lui și a câștigat lupta și a omorât pe Țepeluș Voievod și a așezat pe Vlad Voievod ca domn în Muntenia!"

Victorios, Ștefan revine acasă. Acum putea în sfârșit să fie mulțumit. N–a fost să fie așa! Nici cu Vlad Călugărul n–are noroc, acesta sărutând papucul turcilor. Ștefan nu se lasă. La 10 martie 1482 „ocupă și anexează Cetatea Crăciuna". Pentru a elimina o surpriză ca cea de la Lunca Mare și a întări granița vestică, el hotărăște:

„La Bacău va fi așezată o curte domnească", iar cel ce va sta aici va fi chiar Alexandru, „prea iubitul meu fiu".

Sabia lui Ștefan de la Scorțeni

8 iulie 1538. Sultanul Soliman, împreună cu fiii săi Mustafa și Selim se afla în fruntea unei armate colosale, de aproximativ 200.000 de ostași, perfect echipați, părăsind Istanbulul. La 17 iulie ajung la Adrianopol, proclamând că vor merge în Gazây Kara Bagdan, adică în Moldova lui Petru Rareș. Furia sultanului era mare asupra domnului Moldovei. Mai multe capete de acuzare erau asupra lui. în primul rând, dovedise nesupunere, neplătind haraciul. Apoi atacase Polonia, care oprea orice atac asupra ei, prin tratatul turco–polon. Mai mult, îl omorâse pe trimisul lui Soliman, Aloisio Gratti. niciun supus nu–l supărase așa de mult. Oastea turcească se deplasa rapid. La 16 august, ajunse la Babadag, unde Soliman a stat patru zile, vizitând mormântul sfântului Selgiucid–tuc, Sari Sultuc Batz (Dede), dar mai mult așteptând răspunsul lui Petru, prin solul său, Sinan Celebi. însă Petru Rareș refuză să vină, fiind sigur că va fi capturat. Neavând încotro, Soliman dă semnalul de plecare, armata otomană trecând la 21 august, de la Isaccea–Obluciță, pe un pod de vase. I se alătură Sangeac, beiul de Semendria,

cu acîngiii, Yah Yapaşazîde Mehmet–Bey şi oastea Țării Românești. Firește, Petru nu a stat cu mâinile în sân. Avea o armată de 70.000 de oameni, intenționând să reziste „într–un punct fortificat în zona dinspre Botoșani spre Suceava". Dar tocmai când își pusese totul la punct, constată că este lipsit de sprijinul marilor boieri, care în secret au trimis soli la Soliman. în fruntea lor, Mihu, portarul de Suceava, şi logofătul Trotușan, care i–au predat cheile Sucevei. După ce, la 9 septembrie, Soliman Magnificul a făcut joncțiunea la Yaş pazari (târgul Ieșilor), cu hanul Crimeii, Sahib Giray, fără nicio luptă intră în Cetatea de Scaun, în acest timp, Petru Rareș, singur, scapă de acîngiii de Semedria, tătarii crimeeni şi 300 de ostaşi munteni, puși să–l prindă, trecând munții Neamțului, la Cetatea Ciceului, feuda sa. La Suceava, padișahul convoacă divanul Moldovei, proclamând o iertare generală. Noul domn al Moldovei a fost instalat la cererea boierilor, Alexandru, numit de cronicarul turc Mustafa Celâlzâde, Cetină, poreclit mai apoi Lăcustă. Șapte zile a stat sultanul la Suceava. Cea mai mare dorință a sa era acum să se găsească imensa comoară a lui Petru. Prin trădare, află locul.

Iată ce scrie Mustafa Celâlzâde, martor ocular, despre faimoasa comoară din Moldova, în istoria sa *„Clasele țărilor şi gradele cailor" („Tabakat ul–memîlik ve derecat iilmesîlik"):* „Dar îndată ce sultanul a aflat despre acest lucru, l–a chemat

pe imbrohorul Huseyin–Aga și l–a însărcinat cu descoperirea tezaurului. Huseyin–Aga, în urma ordinului primit, a început să sape în locurile unde se credea că ar fi îngropat tezaurul. Făcându–se săpăturile cuvenite, s–au descoperit lucrurile și averea lui Petru, care se compunea din următoarele obiecte: „berbeci de argint, carafe, ibrice, cușme, pahare, săbii încrustate cu aur, săbii germane, săbii foarte înguste și cu vârful ascuțit, perle prețioase, giuvaericale, vase prețioase pentru flori, cămăși de mătase, cărți legate în argint și aur, evanghelii, cruci, monede în mare cantitate, lucruri și mărfuri și de asemenea obiecte de podoabă și de lux, stofe de mătase și multe alte lucruri care nu pot fi descrise de pana autorului". Tot el adăugă că „banii și toate aceste lucruri au fost luate ca să fie depuse în visteria împărătească drept obiecte de preț".

Din alte documente, mai știm că au fost luate atunci, drept pradă de război, „cărți legate în argint și aur, evanghelii".

Aceasta e istoria pe scurt a tezaurului moldovenesc capturat în 1538. Printre săbiile luate atunci, se aflau însă și două din săbiile purtate de Ștefan cel Mare. Ele se găsesc și astăzi la

„Muzeul Saraiului" de la Topkapi din Istanbul, în sala a doua a colecției de arme. Ambele sunt încrustate cu aur și au inscripția în slavonă: „Io Ștefan, Voievodul Moldovei". Așadar, nimeni n–a putut pune, direct, mâna pe vreo sabie a Marelui Ștefan. În anul 1954, diplomatul și istoricul Marcu Beza descoperise una dintre ele, într–un dulap din Leski–Serai, lungă de 1,30 m și „cu mânerul învelit în sârmă de argint, purtând numele lui Ștefan–Voievod și însemnată cu bourul Moldovei".

O relatare incredibilă o găsim însă în lucrarea „Dicționar geografic al județului Bacău" a Ortensiei Racoviță, premiată în 1895 de Academia Română: „În dreptul satului Scorțeni, pe dreapta Tazlăului Mare, se află o movilă care zic că ar fi ridicată de Ștefan cel Mare, spre a ține mai cu ușurință piept maghiarilor. Acum vreo 40–50 de ani, s–au găsit aici o mulțime de arme vechi, săgeți, lănci, săbii. Pe una din ele se vedea următoarea inscripție: «Ștefan Vodă Mare. Moldova». Cuvântuî «Moldova» era scris cu litere mai mari".

Aceeaşi însemnare se află și în *„Dicționarul Arheologic al Academiei Române"*. Descoperirea se făcuse pe la 1850. S–o fi pierdut aici nebiruitul Vodă Ștefan? Nici vorbă. Desigur, movilele artificiale, împreună cu cele naturale au fost incluse într–un sistem original de apărare în cazul invaziilor străine, iar dealul de aici era un punct strategic care reținea un timp înaintarea armatelor străine. E posibil ca o luptă aprigă să fi copleșit acești apărători. Unui dintre ei, probabil, fusese distins pentru curajul său cu acest dar extraordinar, sabia pe care o purta însuși Ștefan. Cei ce au cucerit movila i–au îngropat pe morți cu tot armamentul lor, fără să fi știut că exista și sabia de temut a marelui domnitor.

Deocamdată, doar o explicație...

Purice şi „Movila" din Traian

Extraordinară activitatea învăţătorilor între cele două războaie mondiale! Posesori ai unei culturi solide, ei alcătuiau alături de preoţi şi primari o triadă care îndruma benefic activitatea satelor româneşti. Tot ei erau acei „scormonitori ai trecutului", care printr–o muncă migăloasă de decenii căutau să limpezească istoria locului sau să lase mărturii despre fapte trecute. Printre aceşti minunaţi cercetători un loc aparte îl ocupă învăţătorul din Berbinceni, Cezar Uncescu. Numele străvechi date unor sate, Scheia, Movilă, l–au pus de multe ori pe gânduri. „Aici să fi fost bătălia de la Scheia? Movila să fi dat numele vestitei familii de boieri şi domnitori ai Moldovei? Zilnic străbate în lung şi în lat camera sa de lucru mirosind a busuioc, punându–şi întrebări şi încercând să le găsească răspunsul. Pe vreme bună îşi pune calul la şaretă şi merge fie la Siret, fie pe dealurile Secuienilor. Măsoară locurile cu pasul, sapă pentru a descoperi urmele bătăliei. Seara, la lumina palidă a lămpii, compară datele adunate cu cele din documente. În noiembrie 1930, publică rodul investigaţiilor sale în „Ateneul

cultural". Printre altele iată ce consemnează el în articolul „Altă luptă a lui Ștefan cel Mare în Bacău": „...Ștefan cel Mare a fost înștiințat la vreme, sau poate va fi fost prin părțile Romanului, așa că le–a ieșit în cale înainte de a trece Siretul, bătându–i cumplit pe ostașii veniți în tăpșanul Traianului de azi, «Scheia» pe acea vreme, unde și–a găsit moartea și Hroit". Argumentele lui: „Legenda cu Aprodul Purice iarăși pare a ne întări credința noastră că această luptă a avut loc în dreptul satului Traian din județul Bacău. Aprodul Purice și–a schimbat numele nu pentru că s–a grămădit sau gheboșat ca să poată urca pe cal Ștefan cel Mare, ci pentru că a fost împroprietărit în aceste părți cu locul de la «Movilă» (mamelon), ce se găsește la întretăierea drumului Berbincenilor cu șoseaua națională Bacău–Bârlad și unde până în 1743 a existat satul Movila. E mai logic ca să–și tragă porecla de la locul căpătat ca danie domnească pentru serviciul adus lui Vodă, decât de la poziția fizică într–o anumită împrejurare, care putea să–i aducă această poreclă mai plastică. Movileștii s–au găsit în aceste părți până în anul 1759". În continuare, scrie: „Găsesc într–o hotărâre judecătorească din anul 1833 privitoare la un proces între răzeșii din satul Fundeni–Bacău pentru pământul de la «Movilă» următoarea însemnare: «Mărturie hotarnică făcută de comisarul Ion Movilă din leatul 7267 iulie în 6 cuprinzătoare, că din porunca Domnului Theodor Voevod, am hotărât moșia Secuieni din ținutul Romanului alegând din jumătate de sat răzeșesc 23 pământuri a unui Ștefan Iepure din Larion și a neamului său...»"

Un alt argument al vrednicului învățător era legenda întemeierii satelor Vultureni și Tovădărești, în care se spune că „după lupta de la Scheia doi ostași, «Vultur» și «Tăvădăr» s–au lăsat la vale și au întemeiat satele Vultureni și Tovădărești din județul Tecuci". De ce ar mai fi ales Hroit acest loc? „Pentru că este o regiune unde se găseau destui unguri, care puteau fi luați de Hroit ca umplutură în drumul lor spre Suceava", încheind că „acestea sunt motivele care ne fac să credem că lupta lui Ștefan

cel Mare cu Hroit a avut loc la Scheia, com. Traian, jud. Bacău, nu Roman".

Cezar Uncescu nu se lasă și în august 1934 publică chiar monografia istorică după documente dinainte și din vremea lui Ștefan cel Mare „Regiunea cobâlelor de la Bacău". Revine asupra argumentelor, adăugând altele. Se ocupă pe îndelete de acestea. Astfel Scheia este „sat dispărut, fost la poala de sud a dealului, pe care se află azi satul Câmpeni, comuna Secuieni – Bacău. Documentele slavone nu amintesc de acest sat care să fi fost pe locul unui sat slav. Numele vine de la Schiari, nume vechiu românesc dat slavilor, deci satul Schiarilor sau pe scurt, Scheia. Cele mai vechi știri, după documente, despre această Scheie, sunt de la 1700. Noi am aflat despre existența unui sat Scheia în aceste părți, dintr–o scrisoare a Domnului Racoviță, din 1743, unde este vorba despre feciorii lui Vasile Taplău, răzeș din Scheia. De la Taplău au rămas numirile de locuri: Tăplăoaia și valea lui Taplău, deci satul Scheia a fost la sud de Câmpeni, comuna Secuieni – Bacău. La această Scheie, nu la cea din sus de Roman, a fost ucis Hroit de Ștefan cel Mare".

Cronica lui Neculce? Uncescu scrie: „Scheia din cronica lui I. Neculce se desprinde de îndoiala asupra locului acestei lupte, căci iată ce scrie: «Ștefan Vodă cei Bun, când s–a bătut cu Hroit Ungurul precum zic unii la Cașin, iar letopisețul scrie că s–a bătut la Scheia pe Siret, a fost căzut calul lui Ștefan Vodă la războiu...»"

„Vasăzică, comenta el, pe vremea lui I. Neculce nu se știa sigur unde a fost lupta, pentru că numai letopisețul spune Scheia pe Siret, iar unii spuneau că lupta a avut loc la Cașin. Și dacă mai ținem seama că Neculce a trăit în satul Prigoreni, aproape de Tg. Frumos, unde a scris cronica sa, deci la vreo 15 km de Scheia din Roman, putem crede că lupta n–a avut loc aici, ci la Scheia–Bacău. Aceasta din urmă, pe vremea lui Neculce, era pe cale de a dispărea și deci nu era cunoscută de multă lume. Deci vorbele «precum zic unii la Cașin» trebuie să le luăm în înțelesul că lupta a avut loc în Țara de Jos, prin părțile Bacăului, unde

există un sat Scheia pe cale de a fi ras de pe fața pământului și deci necunoscut. Ceea ce e interesant în această legendă și deci de reținut, este amintirea locului bătăliei, despre care nu toată lumea știe. Deci legenda nu va fi influențată de cărturari, ea ne dovedește că acea Schele nu poate fi atât de departe ca cea din nordul județului Roman. Mai trebuie ținut seama de renumitele regiuni, de drumul din valea Bârladului în a Siretului, prin aceste părți, unde va fi fost din vechime vreun vad de trecere, Siretul face un S chiar în dreptul acestei regiuni. Dar să vedem ce spun alte documente. «Letopisețul de Ja Bistrița» arată: «în anul 1486, luna martie în 6, a fost război cu Hroit la Scheia, pe Siret, și l–au prins și i–au tăiat capul», iar «Letopisețul de la Putna» consemnează că «în acest război au căzut Ștefan Voevod de pe cal, dar l–a ferit Dumnezeu și a rămas întreg...»" În versiunea germană a cronicii oficiale întâlnim: „Atunci Hronodi Petru Vodă lovi pe Ștefan Vodă și câștigă lupta; asta și fiindcă Ștefan Vodă îi dădu calul său. Plecă atunci Voievodul pe cal și își adună oastea: trimise la Petru Vodă pe un boier cu numele Pântece care i se predă și–l conduse afară din luptă, asigurându–l că a câștigat bătălia. Aici, împreună cu tovarășii săi, îi tăie capul lui Petru Vodă și–l duse lui Ștefan Vodă; astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ștefan Vodă rămase domn în țară".

Nebiruitul Ștefan, învins de un biet pretendent la tron? Cum a fost posibil? Răspunsul e unul singur: trădarea boierimii mari și mijlocii, confirmat și de cronicarul turc Aşâkpaşasade, care scria că „mulți bei ai Moldovei întâmpinându–i s–au supus și li s–au închinat".

Dacă învățătorul Uncescu ar fi trăit până astăzi, ar fi aflat cu dezamăgire că Purice nu este întemeietorul familiei Movileștilor. Puricele de la Scheia făcea parte, așa cum scria Ștefan S. Gorovei, din familia boierilor Tolocico din ținutul Dorohoiului: în 1491 era spătar, 1493–1495 pârcălab de Hotin. în niciun caz însă el nu poate fi strămoșul Movileștilor..."

Tabăra din Valea Berheciului

La 5 iunie 1476, Ştefan părăsi Vasluiul cu întreaga sa armată, numărând 40.000 de soldaţi. După un marş de şase zile, pe 11 iunie, ajunse în valea Berheciului. Porunci să se aşeze aici tabăra. Alături de el se aflau marii boieri Ivaşcu al Hrincului, Ştefu l a lui Isac, Mihaiu Spătarul, Stanciul şi fiul său Mârzea, Bodea vornicul, Pasca, Buhtea, Stolnicul Barsu, Ilea Huru comisul. O palisadă se ridică în jurul taberei pentru a preîntâmpina orice surprize. De altfel, tabăra era apărată şi natural de dealurile înalte şi împădurite. Pe vârful lor se aflau străji pentru observaţie. Pe căile de acces fuseseră săpate gropi–capcană. Tabăra din Valea Berheciului se înscria în linia amplă de amenajări pe direcţia Berheci–Vaslui–Bârlad. Bănuim că ea se afla pe locul actualei aşezări Izvorul Berheciului. Firește, Ştefan era îngrijorat. Cu mica sa armată trebuia să facă faţă celei mai puternice oştiri a timpului, numărând se pare chiar 200.000 de oameni, la care se adăuga forţat o oaste munteană. Imediat, chiar la 11 iunie, scrie braşovenilor să nu vândă grâu muntenilor, „fiindcă domnul lor era duşmanul său

şi al întregii creştinătăţi". Totodată, aştepta informaţii de la ei asupra mişcării turcilor. Se pune întrebarea de ce Ştefan şi–a aşezat tocmai pe valea Berheciului tabăra. El bănuia că sultanul Mehmed al II–lea va veni din Ţara Românească şi nu prin Dobrogea. Ştefan îşi propunea ca în cazul când Polonia intră în război alături de Moldova „să se retragă metodic din calea inamicului, uzându–l prin formele şi procedeele tactice cunoscute din campaniile anterioare, până în regiunile sudice ale Poloniei, unde oastea moldovenească, în cooperare cu trupele proaspete ale aliatului său, ar fi trecut brusc la ofensivă şi ar fi nimicit agresorii într–o bătălie decisivă".

Dar dacă polonii nu–l ajutau?

Moldova aştepta şi o cooperare militară cu Ungaria şi Transilvania. La începutul campaniei s–ar fi ştiut tot principiul defensivei, atrăgând pe turci în locuri favorabile pentru a prinde oastea lor între două focuri. În acest sens avem mărturia lui Ladislau, slujitor al lui Vlad Ţepeş: „...S–a trimis răspuns din partea sus pomeniţilor Ştefan Bathory şi Draculea să i se spună Voievodului Ştefan să nu pornească nicio luptă cu turcul până nu vor fi uniţi cu el şi cu toate trupele şi că cel mult în şase zile după plecarea lui se vor fi regăsit cu toţii şi cu Voievodul amintit, care nu aştepta altceva afară de venirea trupelor pomenite mai sus şi că în afară de armele obişnuite fiecare din oamenii Voievodului Transilvaniei va purta cu el o secure, şi aceasta după câte am înţeles pentru a putea astupa drumurile cu arbori şi lemne şi spre a închide calea turcului ca să aibă putinţă de a se întoarce înapoi".

Dar dacă Moldova nu ar fi primit niciun sprijin din afară? se întreba pe bună dreptate şi istoricul col. dr. Al. Gh. Savu.

Ştefan luase în calcul şi această ipoteză. Chiar măritul domn ar fi spus: „învoielile şi jurămintele ce erau (...) cuprindeau prevederea că toţi trebuiau să fie gata şi să ajute în orice loc pe acela dintre domni împotriva căruia ar fi mers turcul. Şi totuşi, cu toată nădejdea mea într–înşii, mi s–a întâmplat

nenorocirea pomenită (înfrângerea de la Războieni –Valea Albă). Căci, dacă n–ar fi fost așa, aș fi făcut una din două: ori m–aș fi împotrivit cu adevărat dușmanului la trecătoare și nu l–aș fi lăsat să treacă, ori, dacă aceasta mi–ar fi fost cu neputință, aș fi încercat să scap pe locuitorii țării mele și nu aș fi suferit atâta pagubă".

Dar sultanul a luat drumul Dobrogei, unde în cele opt zile, armata turcă a suferit din cauza unor lăcuste „de culoare schimbătoare, bătând în cenușiu și roșu". Între timp, în Moldova, pătrund 10.000 de tătari conduși de Eminek Mârza. Atunci Ștefan, după cum afirmă cronicarul Dlugosz, „se aruncă asupra oastei tătarilor, de ale căror puteri se temea mult mai mult decât ale turcilor. Și cu ajutorul lui Dumnezeu îi strivi pe aceștia într–un măcel crâncen. Și–i urmări pe fugari cu atâta râvnă, încât ucise mai mulți din fugă decât în luptă. Cuprinși de groază, fugarii își aruncau nu numai armele, ca să fie mai ușori la fugă, ci și armurile și tolbele, șeile și hainele, ca să scape fie și neînarmați și goi, și se aruncau în Nistru, furioși nu altceva".

La vadul Obluciția, pârcălabul Șendrea păndește cu o mică oaste trecerea dușmanilor conduși de sultan, „unde pe mulți turci care trecuseră mai întâi Dunărea, i–a omorât". Pentru a strânge oaste și a câștiga timp până la venirea armatei ungare, Ștefan a împletit devastările și pustiirile din calea dușmanului,

cu lupte ale elementelor destinate să–i hărțuiască: a asigurat rezistența cetăților și a hotărât să ducă o luptă de sleire a turcilor, așteptându–i într–o poziție prielnică.

„Aruncându–se în pădurile în care se ascundeau el și ostașii săi asupra turcilor, în special asupra celor care mergeau după alimente – scria Dlugosz, îi bătea în luptă singuratică și ieșea din luptă victorios și superior". Medicul sultanului, Angiolello, mărturisește că teama căpeteniilor turcești de aceste atacuri era atât de mare, încât „nici Sultanul nu descăleca, iar trupele nu ieșeau din rânduri, până când tabăra nu era asigurată din toate părțile".

„Domnul moldovenesc, scria cronicarul turc Seaddedin, dete foc tuturor ogoarelor, nelăsând nici verdeață, nici grâne, obligând pe bogați să–și ascundă grânele în locuri de negăsit. Armata a mărșăluit mai multe zile, fără să știe unde merge, fără să se găsească alimente..."

În această stare armata otomană a apărut în apropiere de Roman, nod strategic, în timp ce Ștefan s–a retras „în ultima clipă" nu pe Valea Siretului, ci pe aceea a râului Moldova.

La Valea Albă, domnul Moldovei cu oastea i–a așteptat în această poziție întărită în speranța (după mărturia lui Tursun–Bei, de față la bătălie) ca să se poată apăra până la răsărit și apoi până la venirea nopții să scape".

O luptă cu tătarii la Băimac?

Tătarii! Cuvântul a îngrozit timp de secole Moldova. Ceambururile tătărești se răspândeau cu iuțeală atacând și prădând satele din Moldova. Martori străini descriu prăpădul făcut de aceștia. Benardino Quirini scria despre „...tătarii care trec în fiecare zi și pradă, ard și ucid, fapt pentru care eu însumi am fost pribeag prin păduri, de teama celor mai mari primejdii". Îngrozit se arăta și Marcu Sobieski: „Sunt două săptămâni de când am intrat în această țară și încă nu am văzut zece țărani; toți au fugit mai întâi din pricina tătarilor..." Cronicarul Rașid–Eadin avea totuși cuvinte laudative la adresa lor: „Numele de tătar a fost vestit din cele mai vechi timpuri, însumând 70.000 iurte. Erau răi, dușmănoși, puțin revoltați. Dacă la superioritatea lor numerică ar fi fost uniți, niciun popor, chiar și cel chinez, nu le–ar fi rezistat. Ei s–au mărit și devenit așa de temuți, încât celelalte popoare turce treceau drept tătari și se simțeau onorați că au devenit faimoși sub acest nume". Totuși, majoritatea cronicarilor îi arată „ca niște lupi asupra unei turme de oi".

Mehmad Neșri scria că după lupta de la Războieni (1474) turcii și tătarii au făcut „din capitala ghiaurilor" minarete. Pătrunderea lor în Moldova se solda întotdeauna „cu râuri de sânge" și localități transformate „în cenușă neagră", după cum consemna Semseddin Almed bin Suleiman Kamal–pașa–zade. Un mare număr de robi erau duși la tătari. O mică parte din ei reușiseră să se mai întoarcă. „Am vândut (145 de stânjeni) pentru mare nevoie că am fost la robie", scria cu amărăciune un moldovean. Firește, Ștefan nu a stat cu mâinile încrucișate. Îi cunoscuse pe tătari încă din copilărie, când aceștia la Borzești i–au ucis prietenul de joacă.

Prima mare acțiune a tătarilor crâmleni a avut loc în 1475. Atunci, 10.000 de tătari, conduși de Eminek Mârza, au pătruns prin vadul Roșcu, pe valea Răuțului, dedându–se la mari jafuri și distrugeri. Iată ce scria chiar Eminek Mârza într–o scrisoare adresată sultanului: „Am ars numeroase cetăți ale necredinciosului, am luat prăzi multe și nenumărate". Atât i–a trebuit lui Ștefan, împovărate de prăzi, cetele tătare sunt ajunse din urmă de cavaleria moldoveană. Bătaia care au primit–o a fost pe măsura faptelor lor. Același Eminek, recunoștea mai târziu că „ne–au pierit mulți oameni; doi frați de ai mei au devenit martiri; ne–au pierit luptători destoinici, cai și arme; noi înșine am venit cu un cal". Cu toate acestea, tătarii nu s–au învățat minte. „Timp de doi ani (1485–1486) la rând, glăsuiau cronicile turcești, ostile victorioase (turcești și tătare) au devastat și prădat vilaetul Moldovei, ruinându–l".

În această perioadă, probabil, o ceată tătărească ajunge „mai sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ținutul Tecuciului, în niște râpi, și se așăzară acolo tătarii ca la dânșii acasă și nu se dădeau duși căpcânii: gândeau c–au dat peste țară fără stăpân", povestea M. Zamfir din satul Vultureni.

Ștefan Vodă tocma–n vremea aceea nu prea avea de unde să strângă atâta oaste ca să alunge tătarii, pe nepusă masă; ori se vede că nici nu și–a bătut capul să mai stârnească atâta lume pentru niște tătari. Și ce–a făcut Ștefan Vodă? I–a hăituit cu

meșteșug. Și–a luat câțiva ostași vrednici și buni de gură și toți călări. Cu dânșii a strâns o cireada de boi la un loc cu vaci, cu viței, cum s–a–ntâmplat, și a pus mai pe toate vitele clopote, tălănci, clopoței și le–a luat la goană, cât puteau fugi, înspre vetrele tătărăști.

Tătarii când au auzit huitul clopotelor, tropăitul vitelor, mugetul lor, halca ostașilor nu știau ce urgie și mânie a lui Dumnezeu vine peste dânșii ca să–i prăpădească. Și n–au mai așteptat să vadă ce–i și cum, au luat–o la picior, care cum a putut, lăsând toate–n pământ numai ca să scape măcar cu sufletul. Și i–a fugărit Ștefan într–o părere, până ce–a socotit că nu le–o mai fi poftă, altă dată, să mai poposească tătarii prin Țara Moldovei. Astăzi se mai găsesc pe valea Berheciului oale pline cu oase, tocmai din vremea tătarilor acelora".

A avut loc o confruntare cu adevărat între moldoveni și tătari aici, pe valea Berheciului? Unde a fost locul? Pentru a răspunde la cele două întrebări, am consultat o veche monografie iscălită de preotul Gheorghe T. Ciuchi, din anul 1968. „Satul Băimac e situat în partea de est a raionului Bacău și se întinde pe o suprafață de 2 km pătrați. Este așezat în fundul unei văi pe o parte de deal. apărat în partea de nord de dealul lui Iamandi. Satul e ca un amfiteatru, străbătut prin mijloc de o coamă de deal ce taie satul în două: Băimac și Mârza, pe Pârâul Mârzei. Satul este vechi. Oamenii sunt așezați în grupuri ale căror rămășițe se văd și astăzi: Ciucheşti, Bulăieşti, Romaneşti. Erau împărțiți în urma unei lupte cu tătarii. Ei au îngrămădit pe tătari și le–au dat o bătaie strașnică, înfundându–i pe văi de au făcut lac de sânge și tătarii strigau pe limba lor «Bai macri», «Bai macri», ceea ce înseamnă în limba lor, «Iac de sânge», luând astfel numele de Băimac. Tot atunci, ei au împins spre pârâu, spre nord și i–a îngrămădit și omorât pe fiul hatmanului tătărăsc Mârzac, de unde a luat și partea cealaltă de sat numele Mârza. Apoi, comandantul oștilor române, vornicul Scarlat Ciuchi, i–a alungat pe tătari până la rateș, la moșia lui Romașcu, valea Eugenilor". Când a scris aceste rânduri, preotul Ciuchi avea 84 de ani și se baza pe tradiția orală, păstrată cu sfințenie de veacuri.

Într–o altă monografie, cea a satului Obârșia, scrisă de Dumitru Ciuchi, Gheorghe Huțu și Nicolae Busuioc, arăta dintr–un „Suret di pi un ispisocu de la Ilieș și Ștefan voievozi" (fiii lui Alexandru cel Bun) că „satul Slipoteni se află lângă Obârșia unde a fost giude Slipotă, dăruit lui de Mihail Oțel. Acest sat, Slipoteni, și–a schimbat denumirea în urma unei lupte cu tătarii, cu siguranță în timpul lui Ștefan cel Mare. Documentele scrise au pierit, dar tradiția și toponimia au păstrat faptele și numele unei vechi confruntări".

Pustiana, între legendă şi adevăr

O victorie strălucită a repurtat Ştefan cel Mare în bătălia de la Baia. În noaptea de 14/15 decembrie 1467, oştirea ungară a pierdut peste un sfert din efectivul uman şi totodată maşinile de asediu, artileria, bagaje şi corturi. Bonfinus scria că supravieţuitorii unguri, „cei mai mulţi răniţi", au părăsit locui bătăliei în panică şi doar o mică parte au reuşit să se regrupeze în jurul regelui Matiaş Corvin. Când s–a luminat de ziuă, resturile armatei au început o retragere spre Transilvania, dar „ostaşii regelui Matei, obosiţi sau răniţi, angajaţi prin trecătorile munţilor, au fost atacaţi de români, ale căror săgeţi nimereau din plin. De asemenea, au fost sortiţi pieirii toţi maghiarii răzleţiţi de grosul coloanei în retragere". Peste 7.000 de ostaşi regali au fost omorâţi dar, scria însuşi Ştefan cel Mare, „au mai fost ucişi şi alţii, ale căror oase nu au putut fi adunate lângă ale celorlalţi".

Ce s–a întâmplat însă cu prizonierii?

O legendă auzită de Ortensia Racoviţă arăta că „satul Pustieni din comuna Scorţeni, ţinutul Bacău, zice că este întemeiat

cu ungurii aduși ca robi de Ştefan cel Mare în urma unei bătălii ce–a avut–o cu Matei Corvin. Parte din locuitori sunt saşi".

Legendă sau adevăr?

Istoricul Nicolae Grigoraş scria: „Indiscutabil că regele Matei Corvinul a contat pe defecțiuni mai serioase în oastea Moldovei, dar s–a înşelat, pentru că în afară de grupul de boieri amintiți, haini, chiar populația de naționalitate germană, adică saşii din Baia, au fost alături de Ștefan cel Mare, ca şi conaționalii lor din Transilvania".

Un alt istoric, preotul Iosif Gabor, arăta că „satul s–a format din emigranți transilvăneni, nesupuşi la înrolarea în regimentele grănicereşti, din a doua jumătate a sec. al XVIII–lea, şi s–au aşezat aici, alături de satul mai vechi, Câmpeni", fapt pentru care la început catolicii din Pustiana au fost cunoscuți sub denumirea de „Câmpeni". „Denumirea de Pustiana, spune acelaşi autor, au luat de la numele unuia din cei. care au venit aici – Martin Pustian –, care probabil a avut vreo funcție de conducere a satului sau a grupului de emigranți".

Documentar, populația e atestată abia la 11 ianuarie 1781, când ex–misionarul Peter Zold zicea că ei „... cu toții vorbesc şi ştiu la fel de bine ungureşte şi româneşte, deşi ungureşte vorbesc stricat, peltic, neplăcut" şi „se îmbracă în haine simple, valahe, țesute de femeile lor".

Evoluția satului „Pustiana" este rapidă. Până în 1791 se ridicaseră aici 62 de gospodării, „cu 24 bărbați capi de familie, 40 bărbați angajați în muncă, cu atelaj cu cai şi 40 atelaje cu boi". Casele din lemn erau grupate în jurul bisericii de lemn „lucrată țărăneşte". Catolicii din Pustiana vor fi menționați pentru prima dată documentar la 30 mai 1814. Tot de secui e legată şi legenda întemeierii satului Secuieni, despre care se spune că „numele satului se trage de la un săcui împământenit de Ştefan cel Mare", dar „povestesc bătrânii că–i întemeiat de pe vremea lui Ştefan Vodă". „Ca dovadă că–i adevărat, spuneau ei, este ca pământul de hrană a gospodăriilor îi împărțit pe stânjeni de–a lui Ştefan cel Mare".

„Muma lui Ştefan cel Mare” – între legendă şi adevăr

Într–o seară geroasă de ianuarie, Dimitrie Bolintineanu răsfoia la lumina lămpii „O samă de cuvinte”, scrisă de Ion Neculce. Deodată privirea i se opri pe un fragment, îl citi şi–l reciti: „Ştefan–Vodă cel Bun, bătându–l turcii la Războieni, au mărsu să intre în Cetatea Neamțului. Şi fiind mumă–sa în cetate, nu l–a lăsat să între şi i–au dzis că pasărea în cuibul său nu piere. Ce să ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Şi aşa pe cuvântul mâne–sa, s–au dus în sus şi au strâns oaste”.

Tulburat se ridică de la masă şi făcu câțiva paşi prin cameră, gânditor: „Da, e tocmai ce ne trebuie. O pildă pentru noi, românii!”, gândi el. Luă pana, o înmuie în cerneală şi dădu titlul poeziei: „Muma lui Ştefan cel Mare”. Continuă:

„Pe o stâncă neagră, într–un vechi castel...”

Şi încheie:

„Dacă tu eşti Ştefan cu adevărat,
Apoi tu aicea fără biruință

Nu poți ca să intri cu a mea voință.
Du–te la oștire! pentru țară mori!
Și–ți va fi mormântul coronat cu flori!"

De–a lungul timpului, poezia avea să fie una din cele mai îndrăgite și mai cunoscute din literatură, exemplul „mumei lui Ștefan cel Mare" fiind citat la toate evenimentele istorice.

Și totuși, Ștefan n–avea cum să se întâlnească cu mama sa atunci. Aceasta pentru că doamna Oltea își dormea somnul de veci la Mănăstirea Probota. Piatra de mormânt datează de la 6973 (1465), noiembrie 4. Așadar, „muma lui Ștefan" era în lumea celor drepți de 11 ani! De unde confuzia? Constantin C. Giurescu scria: „Cu privire la Ștefan cel Mare, Neculce a strâns cinsprezece tradiții... Admițând că ele au luat naștere concomitent sau la foarte scurt interval după faptele la care se referă, rezultă că răstimpul cât au fost transmise prin viu grai, de la o generație la alta, variază între 125 și 175 de ani. Intervalul e suficient pentru ca unele să fie modificate, să intervină chiar unele inadvertențe sau confuzii".

Bolintineanu, entuziasmat de cele citite, n–a mai verificat datele istorice, o greșeală care avea să dea naștere unei populare poezii. Cât despre Ion Neculce, el recunoaște că nu toți vor fi convinși de temeinicia celor scrise, așa că: „Ce, cine va vre să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face".

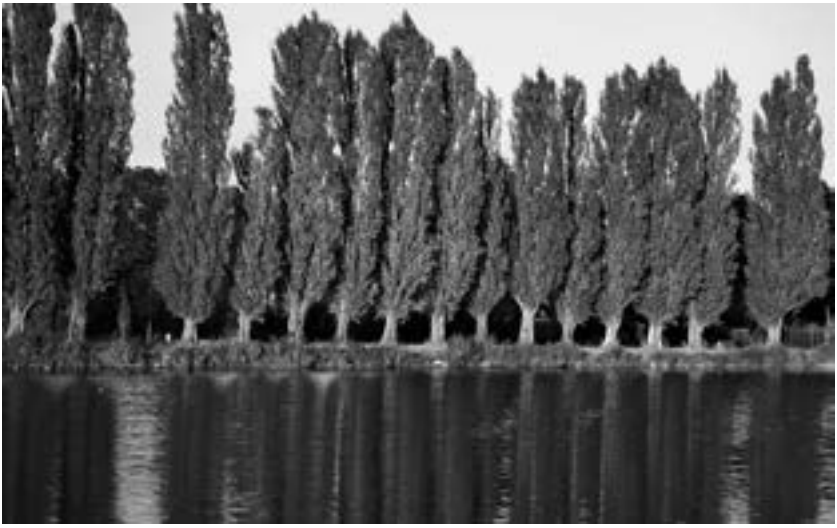

Plopul lui Ştefan de la Plopu

Un plop sădit de însuşi Ştefan? Pare de necrezut, dar... La 1895, Ortensia Racoviţă culegea din satul Plopu, comuna Dărmăneşti, Plasa Muntelui, următoarea legendă despre denumirea aşezării: „Numele şi l–a luat de la un plop uriaş, despre care legenda spune că este plantat de pe timpul lui Ştefan cel Mare şi care esistă şi azi, dominând regiunea".

Într–o altă legendă, culeasă mai târziu sunt precizate următoarele: „În satul Plopu, comuna Dărmăneşti, judeţul Bacău, era un plop bătrân care a căzut astă–vară de bătrâneţe şi pe care se zice că l–a sădit Ştefan cel Mare, cu însăşi mâna sa. Despre acest falnic copac, de la care s–ar fi trăgând şi numele satului, se spun multe lucruri. Aşa se zice că l–a fost blăstămat Ştefan–Vodă, ca să nu–l taie nimeni: nici topor ori beschie să nu se atingă de el. Într–un rând, se zice, au încercat doi oameni din sat să–l reteze cu beschia, şi cum s–au apucat, au şi rămas înlemniţi, morţi. Jurământul venea de acolo că ar fi avut ascunsă sus o comoară. Se spune că era şi o portiţă care dădea–n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înalță falnic uncheşul care făcea cinstea locuitorilor, purtând 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l–a răpus".

În vara în care plopul s–a prăbuşit, gospodarul Vasile Cojocaru, în a cărui grădină era, n–a găsit nici urmă de comoară. Aşadar, pe lângă sutele de stejari pomeniți în legendele legate de Ștefan, iată că se găseşte şi acest unic plop. Cât despre sat, documentele despre înființarea lui lipsesc. Aflăm totuşi că pe la 1774, satul avea 30 de case şi aici locuiau 28 de plăieşi ai „căpitanului Sandul din Comăneşti".

Plopu, în 1803, aparținea Mănăstirii Tazlău. Din cauza puținului loc pentru agricultură, majoritatea dintre săteni se ocupau cu „extrasul păcurei".

Astăzi, la Plopu, încă mai este vie amintirea legendei bătrânului plop al nebiruitului domnitor.

O solie la Veneția

1477. În cetatea de scaun, Ștefan nu–și găsește liniștea. Turcii sunt cu ochii pe cele două cetăți, Chilia și Cetatea Albă, care „sunt toată Moldova". Pentru a rezista, are nevoie grabnică de Veneția. Ioan Țamblac și cumnatul său, Șendrea, cu „o înfățișare mândră, cel care apărase Cetatea Sucevei de însuși Mohamed al II–lea Cuceritorul" ajung în orașul lagunelor. Gondola, cu flamura cu cap de zimbru și „Sf. Gheorghe", e urmată conform protocolului de cele ale senatorilor. Se oprește în fața palatului ducal, „La Riva". În marea sală a Colegiului, îl așteaptă patriciatul venețian în picioare, cu capetele descoperite, și însuși dogele. Ambasadorul moldovean se descoperă, face o reverență la ușă, o a doua spre dreapta, când se afla în mijlocul sălii, iar a treia chiar în fața dogelui. Heraldul anunță Senatul de sosire: *„Signor Zuan Zambelacco Valacco Ambasador et barba del Signor Stephano Vayvoda principe di Valachia".* Ioan Țamblac „este un bărbat învățat, cunoscător al protocolului republicii, educat în lumea de fapt a Bizanțului,

diplomat iscusit şi cunoscător al stărilor de lucruri din această parte a Europei..." Ambasadorul „citește rar, într–o grecească aleasă, care se adaugă la prestigiul mesajului princiar:

– Nu mai vreau să spun cât de folositoare este pentru situația creștinilor această țară a mea...; ea este zidul de apărare al Ungariei şi al Poloniei şi strajă acestor două țări". Sperând că „va primi ajutorul ca să poată ține dincolo de hotarele țării pe dușmanii comuni", le–a promis că va lupta în continuare, dar numai împotriva turcilor... Dregându–şi glasul, Ioan Țamblac încheie: „...Ori această țară va pieri, ori eu voi fi silit să mă supun păgânilor..., dar acest lucru nu–l voi face niciodată, voind mai bine de o sută de mii de ori moartea".

Iată ce s–a scris în „Registrul de deliberări secrete ale Senatului Veneției" pe anul 1477:

„Prea sturcitului Voievod Ștefan transmis prin domnul Ioan cel Frumos (Kaloiannis, Zambelacco), care a arătat îndelung şi prin cuvinte potrivite... marea primejdie ce ne stă

înainte, multele şi marele greutăți ce vor veni creştinătății prin primejduirea statului susnumitului Voievod";

„Din două motive am primit cu multă bucurie persoana ambasadorului – din respect pentru stăpânul său, ca şi pentru el însuşi – şi, din aceleaşi pricini, cu multă bucurie am ascultat expunerea şi cuvintele sale. Senatul doreşte sănătate Voievodului, salvarea şi creşterea statului şi bunurilor sale, pentru care lucru nu mai puțină grijă şi sârguință am pus de curând, cât şi pentru noi înşine. Iar dacă făgăduințele făcute principelui moldovean n–au fost împlinite, Senatul este mâhnit, dar nu se simte culpabil, pentru că niciodată nu şi–a călcat îndatoririle asumate față de Moldova..."

Din 144 de senatori prezenți, 135 au fost favorabili răspunsului, 4 nu, iar 5 şi–au rezervat părerea.

Ştefan însă n–a primit, în afară de elogii, niciun ban. Venețienii vor trimite în Moldova pe Emanuel Gerardo, care îl va asigura pe domnitor că va primi ajutoare în bani de la papă, regele Matei şi „să continue lupta".

La 26 ianuarie 1479 Veneția uită de Ştefan şi încheie pace cu turcii.

Cronicari străini despre Ştefan cel Mare

Încă din timpul domniei, cronicarii străini au evocat figura ilustrului domnitor, precum şi faptele sale. Cel mai însemnat izvor străin este *„Historica Polonica”,* a cronicarului polon Ioan Dlugosz, care tratează evenimentele din cele mai vechi timpuri, până în anul 1480. Iată ce scria ei: „Prin asprimea şi dreptatea sa, nelăsând nicio crimă nepedepsită, îi făcu pe aceştia plecaţi şi ascultători, întru toate poruncile lui. Şi nu numai pe ostaşi şi pe boieri, ci chiar pe ţărani îi strânsese sub arme, învăţând pe fiecare să–şi apere patria”.

În 1476, când este atacat atât de turci, cât şi de tătari „...Ştefan Voievod nu se înspăimântă deloc de aceşti doi duşmani atât de puternici, ci având o inimă de o rară vitejie, totdeauna vesel şi neobosit, arzând toate bucatele, şi fânețele, se aruncă asupra oastei tătarilor”.

Un alt polonez, cronicarul Matei Milchovski, evoca personalitatea lui Ştefan: „O, bărbat triumfal şi victorios, care biruişi pe toţi regii învecinaţi! O, om fericit, care te bucuraşi de toate darurile câte natura altora numai în parte le dă: unii înţelepţi

și vicleni, alții viteji și drepți, alții iarăși cu noroc împotriva dușmanilor. Tu singur le avuși hărăzite toate laolaltă: drept, prevăzător, isteț, biruitor al tuturor dușmanilor".

În *„Cronica Polska",* Matei Strykonski îl descrie astfel pe domnul Moldovei: „Acel Ștefan era viclean și norocos. El bătu odată 150.000 de turci; afară de aceasta, mai câștigă și alte însemnate victorii. Pe bravul rege maghiar Mateiaș îl aruncă din Moldova și cuceri din mâna lui și țara săcuilor, după ce învinsese o mare oaste ungurească în orașul Baia, însuși regele fiind rănit cu 3 săgeți. Adesea bătu și pe tătari, ba chiar și pe regele Albert îl înfrânse mai presus de orice așteptare. Astfel fiecare istoric trebuie să laude marea virtute a unui principe cu o țară așa de mică".

Petru Ranzan, călugăr dominican, exclamă după bătălia de la Baia: „...un bărbat de o îndrăzneală unică, ce se numește Ștefan..." iar cronicarul ungur Nicolae Isthuanffius menționează meritele lui Ștefan după lupta de la Baia, „căci în privința vecinie admirabilei virtuți și vitejii s–a arătat mai presus de toți dușmanii săi...; pe drept trebuie socotit printre bărbații vrednici de ținut minte de pe vremea sa".

Despre domnia glorioasă a domnitorului moldovean, au mai scris cronicarii Ludovic Tubero, Ansiolello, italian din anturajul sultanului, a cărui cronică a fost inclusă în *„Historio Turcheschia"* a italianului Domoldo de Lezze, al lui Sead Eddio (Saidino Turco) în *„Chronica dell' origine a progressi della casa Ottomana",* Antonius Bonfinius, în *„Historica Pannonica".*

Istoria celor patru comemorări

Personalitatea lui Ştefan cel Mare a fost întotdeauna evocată de întreaga suflare românească. Prima mare comemorare consemnată în documente a avut loc Ia 2 iulie 1762, la inițiativa călugărului învățat Vartolomeu Măzăreanu. La Putna, în fața unei mari adunări populare, el a ținut o „entuziastă și documentată cuvântare": „Aduceți–vă aminte, auzitorilor, de acele vremi tulburate, când nu veneau Domnii în Moldova fără numai cu puterea armelor, intrând ca într–o țară străină ce știu că nu va să le rămâie, nu să caute să o cârmuiască, ci jefuia și apuca care cum putea, făcând un teatru al ticăloşilor, vrednic de lacrimi. Dar aceste lacrimi duioase, aceste suspini ale patriei și plânsuri, după ce s–a întărit în vârstă Ştefan, ştergându–le le–au potolit și ca într–o turbare de valuri și de vifor cu sine liniștea a adus, și drept fiu al patriei, bun domn și adevărat creştin, prin fapte s–a arătat".

A doua a fost cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la zidirea Putnei, când Mihai Eminescu a fost unul dintre cei mai activi organizatori ai serbării ce urma să se facă la Mănăstirea

Putna. Eminescu era convins că „serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult, cum că ea ar fi cuprinsă în sufletul poporului românesc şi s–a realizat luminarea". Apelul lansat de Societatea Academică „România Jună" de la Viena avea ca scop şi stabilirea unității culturale între românii de dincolo şi dincoace de Carpați. La Viena s–a ales un comitet alcătuit din M. Eminescu, I. Slavici, Dan Panfilie şi alții, iar la București, Iaşi, dar şi la Graz, Berlin, Pesta s–au format comitete studențeşti. Serbarea a fost stabilită pe data de 15 august 1870, urmând printre altele să fie aşezată pe mormântul lui Ştefan cel Mare o urnă de argint. Membrii Societății „România Jună" declarau că „vor merge cu desagii în spinare la mormântul lui Ştefan cel Mare...; serbarea are să se facă neapărat, cu orice preț". Amânată un an de zile din cauza izbucnirii războiului franco–german, la 14 august 1871 apare o notiță în „Czernowiezer Zeitung", în care se menționa că serbarea va avea loc la Putna. în amurgul serii de 14/26 august 1871, „pentru întâia oară românii din cele patru unghiuri s–au adunat la un loc, ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii susținători ai neamului românesc, ca să se îmbărbăteze unii cu alții şi să–şi întărească credința în viitor".

Cu pioşenie, sunt depuse pe piatra de mormânt două epitafe, steagurile şi urna de argint. A.D. Xenopol, student, a rostit a doua zi o cuvântare în care spunea: „Armele sale erau fierul, puterea sa, virtutea inimii şi brațul neobosit, victoriile sale erau repurtate pe câmpul stropit cu sângele bravilor români"... „Când Ştefan cel Mare îşi apăra țara, el îşi punea speranța mai înainte de toate în propriile sale puteri, căci de curând se încredințase cât de puțin e cel ce–şi sprijină viața pe puterea şi ajutoarele altora. Acest caracter de neatârnare să–I introducem în spiritul nostru". Seara, s–a reunit Congresul, care a ales un birou permanent menit să convoace studenții. Totodată, s–a hotărât ca studenții Vienei să conducă în continuare mişcarea. Pe ansamblu, mişcarea de la Putna a dovedit că „românii vor ca cultura lor să fie națională şi pretutindeni aceeaşi. Nu am fi fost

înconjurați și sprijiniți dacă dorul de unitate culturală nu s–ar fi ivit în toate inimile".

Se adunase o mulțime imensă. Țăranii veniseră cu care și căruțe frumos împodobite cu ghirlande de flori, crengi de brad și făcură în jurul mănăstirii un uriaș cerc. Valea Putnei răsuna necontenit de cântece și chiote. Un martor ocular spunea că „nimeni nu a închis ochii în noaptea aceea minunată". Se așeză masa festivă. Lumea aplaudă când își făcu apariția celebrul taraf format din 30 de persoane al lui Grigore Vindireu. Cântau ca pe „vremea gloriei românești". Pe când valea Putnei răsuna de acordurile tarafului, „deodată se desprinse din mulțime un tânăr înalt, cu fața palidă dar cu ochi de jeratec, care se apropie de

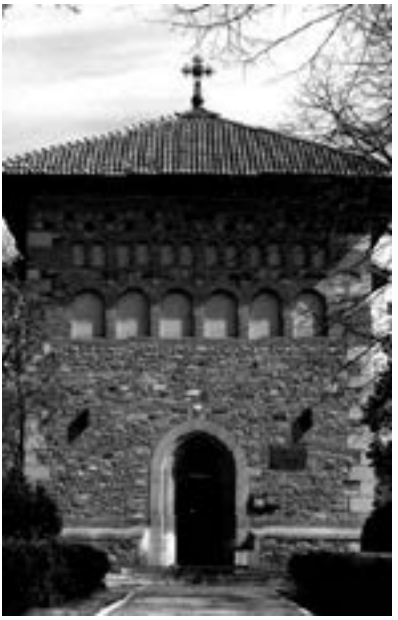

vătaful lăutarilor, smulse vioara din mâna lui Vindireu și începu să conducă jocul mai departe pe pajiștea Putnei. Parcă nimic nu se schimbase în taraf. Noul primar cunoștea ritmul, intrările, semnele de repetiție, totul. O lacrimă a umezit obrazul neîntrecutului scripcar al Sucevei, care urmărea acum impresionanta scenă. Când obosiți de atâta joc și cântec, lăutarii uimiți lăsară instrumentele să se odihnească, tânărul care nu era altul decât Ciprian Porumbescu, vechi prieten al lui Grigore Vindireu, se repezi cu lacrimi în ochi la pieptul tatălui său ce șezuse de o parte și privise cu emoție scena, strigând:

– Tată, am cântat Daciei întregi!

Cea de–a treia comemorare a avut loc la 2 iulie 1904, la inițiativa lui Spiru Haret și Nicolae Iorga, pentru „Marele strămoș Ștefan Vodă la împlinirea de patru sute de ani de la săvârșirea din viață, ca semn al recunoștinței neamului său 1504–1904, „La festivități au participat Nicolae Iorga, Spiru Haret, A. D. Xenopol, A. D. Tocilescu, Kalinder, O. Densușianu, Șt. O. Iosif, Emil Gârleanu, precum și redactori de la revistele: «Luceafărul», «Semănătorul», «Familia» «Junimea liberă», «Arhiva Societății științifice și literare»" etc.

La 450 de ani de la moartea domnului moldovean, în 2 iulie 1954, a fost cea de–a patra când s–au desfășurat numeroase conferințe în întreaga țară, Academia Română editând un volum de studii cu privire la Ștefan cel Mare.

Apus de soare

1462. De opt zile turcii atacau garnizoana Cetății Chiliei. Dar aceasta cu ajutor moldovenesc i–a respins și „au murit mulți azapi, iar ceilalți s–au întors cu rușine, fiind învinși". E ziua de 22 iunie. Ștefan încearcă să cucerească cetatea doar cu ajutorul ostașilor, neavând însă armament de asediu. Se află în fruntea lor, când de pe ziduri un ostaș, zărindu–l, pune arma la ochi și țintește. Glontele nu va nimeri inima, ci glezna stângă. În *„Cronica breviter scripta"*, se menționează: „În luna iunie, în ziua de 22... a venit Ștefan Voievod în fața Chiliei și nu a putut s–o cucerească, numai fu împușcat cu o pușcă în glezna stângă". O rană ca multele altele care se întâmplă la războaie. Și totuși, aceasta avea să–i pricinuiască, toată viața, lui Ștefan mari neajunsuri. În 1502, starea sănătății lui se agravase. La 25 februarie 1502 o solie moldovenească sosi la Nürenberg pentru a angaja un medic. Reușesc să–l convingă pe medicul Johan Klingensporn. Atât solia, cât și medicul pornesc spre Moldova, însă „au dispărut pe drumul spre Suceava". Pe la mijlocul anului, Ștefan nu–și mai putea mișca mâinile și picioarele.

Sosește la Suceava „doctorul în arte şi medicină" Matei Muriano. Incapabil, acesta îi pune domnului diagnosticul „podagră". Mai mult, chiar îl găsește „încă voinic", „capabil să mai conducă oști". Murind la 7 decembrie 1503, Muriano este înlocuit cu Leonardo Massari, care îngrijorat anunță că domnul avea „picioarele acoperite de răni". Se recurge la ultima metodă: „arsul cu fierul roşu al rănilor". A fost o operație îngrozitoare, cu dureri cumplite. Boala, dar şi chinurile operației au epuizat trupul marelui Voievod. Va suporta durerile de neînchipuit două zile după operație. La 2 iulie 1504, după o domnie glorioasă de 47 ani, două luni şi trei săptămâni, inima lui a încetat să bată. „Se pare" că la căpătâi vegheau înlăcrimați fiul său Bogdan şi doamna Maria. Cronicarul polonez Matei Miechowski nota că „Ștefan cel Mare a decedat în ziua de 2 iulie 1504, marți, la o oră după răsăritul soarelui".

Pe lespedea funerară se află o inscripție săpată la porunca lui Ştefan în ultimele zile ale vieții:

„Binecinstitorul domn Io Ştefan Voievod, ctitorul şi zidi-torul acestui sfânt lăcaş, care se odihneşte aici, s–a mutat la veşnicile lăcaşuri în anul 1... luna... şi a domnit 47 ani, luni 3".

Deşi rămasă necompletată, piatra va fi acoperită de o broderie cu următorul conținut: „Ioan Bogdan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei, a înfrumusețat şi învelit, cu acest acoperământ, mormântul tatălui său Ion Ștefan Voievod, care a domnit în Țara Moldovei 47 de ani şi trei luni şi care s–a mutat la lăcaşul cel veşnic în anul 7012 (1504), luna iulie, ziua a doua, marți, în ceasul al patrulea din zi".

Vestea morții nebiruitului domn al Moldovei a îndurerat întreaga creştinătate, în Moldova, scria Grigore Ureche, „atâta jale era, de plângeau toți ca după un părinte al său".

Iată cum „a văzut" Mihail Sadoveanu, moartea lui Ştefan:

„Cum au început a vui clopotele în strălucitoarele turnuri ale Sucevei s–a ştiut în norod că Ştefan Vodă s–a dus. Şi din sat în sat, din clopotniță în clopotniță, vaietele de aramă s–au

împânzit ca o durere uriaşă peste întregul pământ a! Moldovei. Din piscurile munților prinseră a curge spre văi tânguielile buciumelor de cireș; plăieșii spuneau culmilor și codrilor și drumurilor de ape, tuturor colțurilor unde se găseau aşezăminte de vechi ostași, spuneau durerea cea mare, cea fără îndreptare. Și pe căile prăfuite, pe malurile râurilor aurite de soarele de iulie, alergau pe cai repezi crainicii plecați pe oblâncurile șăilor, spintecau văzduhul ca nişte păsări îngrozite, suflate din urmă de viforul unei veşti grozave.

«A murit Vodă Ştefan! A murit Vodă!» Vestea a fost ca un fulger, în frământarea jalnică a oraşelor şi satelor, cuvântul deşi era de mult aşteptat, cutremură inimile... şi se întrebau: «Ce va fi după ce–l vor pune în mormânt?"».. Durerea muşca din toate inimile... norodul era bătut de valuri de durere... şi era o jale cum nu a mai fost de atunci în Țara Moldovei... Mulțimea fierbea în talazuri fără astâmpăr şi murmura şi gemea neîntrerupt ca un codru în furtună, iar Domnul Ştefan fu zidit în lăcaşul de marmură şi piatră".

Polonul Bernard Wapowski scria: „A murit Ştefan palatinul Moldovei slăbit de bătrânețe şi de podagră... a fost viteaz, viclean şi războinic norocos... înzestrat cu virtuți de erou şi socotit printre bărbații vestiți în arta războaielor". Un alt polonez, Miechowski, adăuga: „Natura îl făcuse norocos, isteț şi viteaz... Bărbat triumfal şi victorios, care a biruit pe toți regii vecini... Nu degeaba trebuie socotit printre eroii secolului nostru!"

Ungurul Nicolae Istranfi arăta: „... el s–a arătat rnai presus de toți duşmanii săi... şi pe drept trebuie socotit printre bărbații vrednici de ținut minte pe vremea sa".

Ba chiar și un turc, Azik–Paşa Zade, i–a închinat versuri:

„El atacase
Pe craiul Ungariei.
Tot el frânse
Și arcul lui Suleyman–Bei.
Și valahul la fel
Se speriase de el,
Căci pentru a multa oară
El călcase acea țară.
Chiar și cu Mehmed Sultanul
El s–a măsurat;
Oastea i s–a sfărâmat,
De bine s–a luptat.
De duşmanul tare
El capul și–a salvat.
Ăsta–i ghiaurul care
Multe oşti a–mprăştiat."

Pentru poporul român, Ștefan a fost „cel Bun" și „cel Sfânt". Pentru țărani el era „cel ce a cercetat țara în lung și în lat", ca să cunoască „păsurile locuitorilor", sau „un bărbat voinic, nu de tot năltuț, ci un buducaș de român, cam răsăritei, da colea învălit la trup și așezat la minte, dar și dezghețat". Potrivit credinței lor, Ștefan a rămas „giu (viu) ca toți gii (viii), deci fără moarte", ci „s–a înălțat la cer cu trup cu tot". O legendă arată că după moartea lui „trei zile și trei nopți i–a ars o lumânare la mormânt, fără ca s–o fi pus cineva și nimeni nu o putea stinge".

„În el, scria Nicolae Iorga, românii au găsit cea mai curată și mai deplină icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mărire și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nicio trufie în faptele sale... Și cu cât se vede această icoană mai limpede, cu atât se înțelege mai desăvârșit și se iubește mai mult, cu atât și viitorul se vestește mai bun, căci poporul merge pe drumul strămoșului cuminte".

Bibliografie selectivă

*** 1974–1979, *Atlas R. S. România,* Inst. Geografie, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti;
*** *Analele Institutului de Arheologie,* Vol. XVI, 1979, Vol. XVII 1980, Iaşi;
*** *Catalogul documentelor moldoveneşti,* Supliment I, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., Bucureşti, 1975, p. 72, 73;
*** *Diplomatoriu italian,* anul 1925, Vol. I;
*** *Documenta Romaniae Historica* A. Vol. II, Buc. Ed. Academiei, 1976, p. 362–363;
*** *Documenta Romaniae Historica,* Moldova, Vol. I, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975;
*** *Documente privind istoria României.* Seria A. Veac XVI, Vol. I, p. 386–387, 388–389, 517, Vol. III, p. 162–163;
*** *Documente privind Unirea principatelor,* Vol. I şi II, Editura Academiei, Bucureşti, 1996;
*** Colecţiile *Magazin istoric,* 1969, 1974, 1975, 1980, 1982, 1985, 1989, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007;
ATANASIU I., *Cutremurele de pământ din România,* Ed. Acad., Bucureşti, 1959;

BERLITZ CH., *Misterul lumilor uitate,* Editura Lucman, 1997;
CANTEMIR D., *Descriptio Moldaviae,* Ed. Acad. Bucureşti, 1973;
CODRESCU T., *Uricariul,* Vol. III, Iaşi, 1866;
CIOBANU T., *Voievozi şi domnitori români (sec. XIV–XV),* Ed. Excelsior Art, 2006;
CORFUS I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone, secolul al XVII–lea,* Editura Academiei R.S.R., 1983;
COSTACHE R., *Bacăul de la 1850–1900,* Bacău, Ed. H. Margulius, 1906;
DRAGOMIR SILVIU N., *Enigme în jurul nostru,* Editura Enmar, Odorheiul Secuiesc, 1998;
DUMITRIU–SNAGOV I., *Țările Române în secolul al XIV–lea– Codex Latinus Parisinus,* Ed. Cartea Românească, 1979;
GANE C., *Trecute vieți de doamne și domnițe* (2 volume), Editura Lider, București, 1999;
GIURESCU C. C. în col., *Istoria Românilor,* Vol. I, Ed. Șt., București, 1974;
GHIBĂNESCU GH., *Surete şi izvoade,* Vol. III, Iaşi, 1907, p. 203–204;
GOSTAR N., *Societatea geto–dacă de la Burebista la Decebal,* Junimea, Iaşi, 1984;
GRIGORESCU–BACOVIA, AGATHA, *George Bacovia–inedit,* în România literară, 8, nr. 46, 13 nov. 1975, p. 7;
GRIGOROVICI GRIGORE, *Bacăul din trecut şi de azi,* Tipografia Bacău, 1933;
GUGIUMAN I., COTRĂU M., *Elemente de climatologie urbană,* Ed. Acad., București, 1975;
GUSTI G., *Forme noi de aşezare,* Ed. Tehnică, București, 1974;
IORGA N., *Drumuri şi oraşe din România,* Ed. Minerva, București, 1904;
KOTZEBUE DE W., *Din Moldova, tablouri şi schiţe,* 1850;
LUPAŞ D., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* București, 1929;

MIRCU M., *Trimis special,* Ed. Cartea Românească, 1974;
RACOVIȚĂ O., *Dicționarul geografic al județului Bacău,* București, 1895;
MURARIU I., *100 de mărturisiri istorice din documente şi cronici,* Bacău, Editura Casa Scriitorilor, 2007;
NEAGOE ST., *Istoria politică a României (1944–1947),* Ed. Noua Alternativă, București, 1985;
NEGRUȚI E., *Date noi privind structura demografică a târgurilor şi oraşelor moldoveneşti la 1832. Populație şi societate* I, Ed. Dacia, Cluj, 1972;
PANAITESCU P.P., *Manuscrise slave,* Vol. I, Editura Academiei, 1959;
RAZACHIEVICI C., *Cronica domnilor din Țara Românească şi Moldova,* Vol. I, sec. XIV–XVI, Editura Enciclopedică, 2001;
ȘANDRU D., *Satul românesc între anii 1918 şi 1944;*
ȘENDREA E., *Istoria municipiului Bacău,* Editura Vicovia, Bacău, 2007;
ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor,* vol. 1, Editura Vicovia, Bacău, 2005;
ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor,* vol. 2, Editura Vicovia, Bacău, 2006;
TABACARU GR., *Bacăul de altădată,* Tip. Bacău, 1935;
TEODOR GH. D., *Probleme actuale ale ethogenezei poporului român,* Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol, XVII, Iaşi, 1980;
TEODOR GH. D., *Teritoriul est–carpatic în veacurile V–XI e.n.,* Ed. Junimea, Iași, 1978;
UNCESCU C., *Regiunea cobâlelor de la Bacău;*
URECHIA V.A., *Codex Bandinus;*
URICARIUL AXINTE, *Cronica paralelă a Țării Româneşti şi a Moldovei,* Ed. Minerva, 1993;
XENOPOL A. D., 1893, *Istoria Românilor,* Iaşi, 1893.

Cuprins

Istoria pe placul tuturor

Cum au intrat mititeii în istorie 5
Savuroasa poveste a... cârnaților 9
Doriți cartofi fierți sau prăjiți? 11
Furculița și milenara ei poveste 13
Plăcuta istorie a sifonului 16
Povestea berii, altfel decât o știm 18
Dă–mi să beau! 20
Vinurile – o amintire? 23
Prohibiția românească înaintea lui Al Capone 26
Neobișnuita istorie a șampaniei românești 28
– Domnule, aveți un foc? 31
Cântecul, când bunica era fată 34
„Lalele, lalele", șlagărul care a străbătut lumea 37
De la vals la „bâțâita" 40
Trecea fanfara militară 43
Povestea „Miței Biciclista" 46
O bombă care a zguduit moda: Minijupa 49

În pas cu moda 51
– Zâmbiți, vă rog! 55
Poftiți la Cafenea! 58
Note de plată neobișnuite 60
Mână, birjar! 62
Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun” 65
Transportul în comun – o istorie pe roți 68
„Trăsura fără cai” și „semnalele vestitoare” 72
Trenule, mașină mică! 74
Beția vitezei, o poveste veche 77
Pașapoarte de altădată 80
Patinajul – „sport de plezir” 82
Dentiștii de altădată 84
Medici, geambași și contracte de pe vremea bunicilor 87
Ce citeau bunicii la gura sobei 90
La ce visau bunicii? 93
Minunata poveste a lui Moș Crăciun 96
Minunata felicitare de Crăciun și povestea ei 101
Unde ne sunt zăpezile de odinioară...? 103
A existat... Scufița Roșie? 105
„Călărețul fără cap” – o realitate? 107
Uriașii 110
O.Z.N.–urile și istoria 117
Noaptea spaimelor și a ursitelor 124
Omul care a dispărut pe coșul casei 128
Uite–așa o barbă–avea!... 131
Cine–o face ca mine, ca mine să pățească! 134
Jalbă împotriva unui… barbar grobian 137
O mănăstire pentru un asasinat 139
Ranguri din trecut și de azi 144
Cum se mai scrie uneori... Istoria 147
Cocoșul pintenat – între legendă, tradiție și știință 153
Balaurii, între dinozauri și bau–bau 157
Istoria păcălelilor 160
Magnifica istorie a banalului pix 162

O poveste lipicioasă – banda scotch 164
Alții le–au inventat, noi le folosim... 166
Jocurile copilăriei, de la bâză la calculator 168
Necazurile școlarilor, de la tăblițele de lut la calculator 170
Alo, Alo, aici Radio Stroe şi Vasilache 173
Corrida lui Tănase 176
Vremea şi ciudățeniile ei 178
Istoria marilor cutremure din România 183
Miraculosul „ghem" dac 188
Dopaj la a IV–a olimpiadă 191
Norton I, Împăratul Statelor Unite 194
Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...? 197
Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...! 199
Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată 201
Istoria zilei de 1 Mai 204
„Internaționala" – cântec comunist? 207
Patru dimineața, 22 Iunie 1941 209
Asasinul cu fular roşu 212
Asasinul de sub pat 218

Faptele haiducilor

Cei care vor auzi dangătul lor să spuie cu glas tare:
„Dumnezeu să–l ierte!" 223
Pintea Viteazul –„spaima bogaților şi mila săracilor" 229
Haiducul Belecciu – „groaza Văii Tazlăului" 234
Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare" 241
Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și
cu inima de piatră" 247
Haiducul Ion Darie, „pe care nu–l prinde plumbul" 251
Haiducul Ștefan Bujor – „Cel fioros şi fără frică" 256
Coroiu – „Inamicul public nr. 1, apărătorul săracilor" 271
Haiducul Pipa – „Spaima cârciumarilor" 277
Haiducul Grigore Benea 283
Mihu, „Păunaşul–Codrilor" şi „Sprijinul sărăcimii" 289
Ion Anițoaie, zis Limbru, „ultimul haiduc" 295

Iubiri vestite

Amorul lui Ienăchiță Văcărescu pentru Zoe 303
Dragoste, ură și răzbunare 307
Catinca cea „rea de muscă" 313
Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova 317
Cine l–a ucis pe Alexandru Odobescu? 321
Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica 325
Idilele palide ale poetului Bacovia 331
Maria, frumoasa fată de mahala 337
Esențele tari în sticluțe mici se țin... 343
Împușcarea gelosului Costică Balș, Agaua poliției 348
Veselul Alecsandri, înamorat 351
O dragoste neobișnuită 356
Beizadea Dumitru, „roș la păr, pistrui la față
și la suflet posomorât" 361
Mirele – 60 de ani, și mireasa – 14 ani 366
Beizadea Grigore cel „înfocat și zburdalnic" 371
Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunții" 379
„A ieșit de supt pat și a făcut uciderea" 384
Elena Lupescu, „romînca cu părul roșu" 387
Cu un surâs a devenit prințesă 393
„Iubită, rănită și aproape ucisă" 402
O întâmplare cum rar s–a auzit 407
Iubire cu mult necaz 411
Banii, înaintea dragostei 416
Căsătorii din interes 420

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

Povestea copilăriei lui Ștefan 427
Sistemul de apărare organizat de Ștefan 432
Podurile lui Ștefan 437
Pânzarele lui Ștefan 440
Ștefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă? 444
Iscoade și spioni la curtea Sucevei 446
Cafeaua logofătului Tăutu 449

Misterele steagului lui Ştefan de la Athos 451
Curtea Domnească din Bacău şi tainițele ei 455
Secretele Bisericii „Precista” 460
Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, otrăvit? 466
Ştefan cel Mare şi o hartă cu 16 semne 470
Lupta de Ia trecătoarea Oituzului 472
„Dumbrava Roşie” de la Bacău 475
Enigma de la Lunca Mare 481
Sabia lui Ştefan de la Scorțeni 485
Purice şi „Movila” din Traian 489
Tabăra din Valea Berheciului 493
O luptă cu tătarii la Băimac? 497
Pustiana, între legendă şi adevăr 501
„Muma lui Ştefan cel Mare” – între legendă şi adevăr 503
Plopul lui Ştefan de la Plopu 505
O solie la Veneția 507
Cronicari străini despre Ştefan cel Mare 510
Istoria celor patru comemorări 512
Apus de soare 516

Bibliografie selectivă 520

- Aşa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteți nişte infame, infame... pentru Hortensia m-am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetriescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi-a făcut cunoştință cu ea. Nu-l mai puteam suferi, îl uram din toate puterile sufletului. M-am apropiat de ea la şcoala unde ea activa. I-am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amarnic. Cu toată trivialitatea şi răutatea acestei femei, o iubesc aşa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viața n-ar mai avea nici un sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, ştiu